

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANABİLİM DALI**

**TEKNOLOJİNİN İNSANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
"CESUR YENİ DÜNYA" VE "BENİ ASLA BIRAKMA"
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mervenur CANLI

**Haziran-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEKNOLOJİNİN İNSANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
"CESUR YENİ DÜNYA" VE "BENİ ASLA BIRAKMA"
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Mervenur CANLI

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ**

Diğer Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Mustafa KARADENİZ Doç. Dr. Selen TEKALP

**Haziran-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Mervenur CANLI tarafından hazırlanan “TEKNOLOJİNİN İNSANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: "CESUR YENİ DÜNYA" VE "BENİ ASLA BIRAKMA" ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI” adlı tez çalışması 09/12/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ

.....

Üye

Doç. Dr. Mustafa KARADENİZ

.....

Üye

Doç. Dr. Selen TEKALP

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü Vekili

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Mervenur CANLI
BATMAN- 2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEKNOLOJİNİN İNSANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: "CESUR YENİ DÜNYA" VE "BENİ ASLA BIRAKMA" ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Mervenur CANLI

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ

2025, 151 Sayfa

Distopik eserler gelecekte veya alternatif ‘bugünde’ teknoloji ve bilimsel ilerlemeler kaynaklı olarak daha kötümser, sınırlandırıcı ve karmaşık bir dünya sunmaktadır. Bu araştırmada, modern edebiyatın önemli distopik eserlerinden Aldous Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya* ve Kazuo Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* adlı romanları, bilim ve teknolojinin birey ve toplum üzerindeki potansiyel etkileri bağlamında karşılaştırmalı incelenmektedir. Her iki eser de teknolojik ve bilimsel gelişmeleri yalnızca gelişme ve ilerleme açısından değil, aynı zamanda etik, toplumsal ve psikolojik düzeylerde de büyük etkiler doğurabileceğini ortaya koymakta ve söylemler üzerinden tartışmaktadır. Bu araştırma, bir tür olarak distopya edebiyatının teknolojiyle kurduğu kurgusal ve eleştirel ilişkiyi vurgularken, özellikle birey-toplum ilişkisi, kimlik, özgürlükler, ahlaki değerler ve insan doğası gibi kavramlara odaklanmaktadır.

Huxley, *Cesur Yeni Dünya* adlı eserinde, genetik mühendisliği, seri ‘insan’ üretimi ve şartlandırma stratejileriyle insanların laboratuvar ortamında çoğaltılarak üretildiği, farklı rol ve sorumluluklara göre sınıflandırıldığı, teknolojinin hayatın hemen her alanında kontrol aracı olarak görüldüğü, mutluluğun sentetik yollarla sağlandığı ve bireysel özgürlüğün neredeyse tamamen ortadan kaldırıldığı bir gelecek toplumunu anlatmaktadır. Böyle bir dünyada teknoloji, özgür irade, aile, din ve cinsellik gibi temel insani alanları ve kurumları biçimlendiren bir araç olarak da sunulmaktadır. Ishiguro ise, *Beni Asla Bırakma* adlı yapıtında, daha kişisel ve sosyal bir bağlamda klonlanmış bireylerin deneyimleri üzerinden insan varoluşunun anlamı, ilişkiler, eğitim kurumları ve sağlık teknolojilerinin riskleri üzerinde durmaktadır. Organ bağışçısı olarak ‘yaratılan’ Hailsham öğrencilerinin geleceği önceden belirlenmiş, kaderleri de sistem tarafından çizilmiştir. Romanda, yazar duygusal ilişkiler, kişilik hakları ve ahlaki sorumluluklar üzerine derinlemesine bir sorgulama yaparken gen teknolojilerinin insanı ‘insanî’ olmaktan uzaklaştırıcı ve yozlaştırıcı sonuçları üzerinde de düşündürmektedir.

Karşılaştırmalı bir yöntemin izlendiği araştırmada, bu iki yapıt üzerinden teknolojik müdahalenin birey ve toplum doğası üzerindeki potansiyel etkileri ele alınmakta, teknoloji-odaklı bir hayatın etik tartışması yapılmakta ve distopya edebiyatın kendine özgü olduğu içinde sunduğu bakış açıları analiz edilmektedir. Analizler neticesinde, teknolojinin her iki eser için de toplumsal bir tehdit ve denetim aracı olarak ele alındığı, bireyselliğin risk altında olduğu ve insan doğasının kırılganlığının ortaya konulduğu gözlenmiştir. Bulgulardan hareketle, bu araştırma teknoloji tartışmalarında yalnızca teknik ve pratik açıdan değil, aynı zamanda toplumsal, ahlaki, felsefi, psikolojik ve kültürel alanları da kapsayacak çok disiplinli bir yaklaşımın izlenmesinin daha işlevsel olacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Distopya, teknoloji, *Cesur Yeni Dünya*, *Beni Asla Bırakma*, edebiyat – teknoloji ilişkisi.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

THE IMPACT OF TECHNOLOGY ON HUMANITY: A COMPARISON OF THE NOVELS ‘BRAVE NEW WORLD’ AND ‘NEVER LET ME GO’

Mervenur CANLI

Graduate Education Institute, Batman University

Department of Comparative Literature

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ

2025, 151 Pages

Dystopian works present a more pessimistic, restrictive, and complex world in the future or an alternative ‘present’ due to technological and scientific advances. This study compares two seminal dystopian works of modern literature, Aldous Huxley's *Brave New World* and Kazuo Ishiguro's *Never Let Me Go*, examining the potential effects of science and technology on individuals and society. Both works reveal that technological and scientific developments can have significant impacts not only in terms of development and improvement, but also at ethical, social, and psychological levels, and discuss this through their discourses. This research highlights the fictional and critical relationship that dystopian literature as a genre establishes with technology, focusing particularly on concepts such as the individual-society relationship, identity, freedoms, moral values, and human nature.

In his book, *Brave New World*, Huxley describes a futuristic society where humans are mass-produced in laboratories through genetic engineering, serial ‘human’ production, and conditioning strategies; classified according to different roles and responsibilities; where technology is seen as a means of control in almost every area of life; where happiness is achieved through synthetic means; and where individual freedom is almost completely eliminated. In such a world, technology is also presented as a functional tool that shapes fundamental human areas and institutions such as free will, family, religion, and sexuality. In his work, *Never Let Me Go*, Ishiguro focuses on the meaning of human existence, relationships, educational institutions, and the risks of health technologies through the experiences of cloned individuals in a more personal and subtle social context. The future of the Hailsham students, ‘created’ as organ donors, is predetermined, their destinies mapped out by the system. In the novel, the author engages in a profound examination of emotional relationships, personal rights, and moral responsibilities, while also prompting reflection on the alienating and corrupting effects of genetic technologies on humanity.

In this comparative study, the potential effects of technological intervention on the nature of the individual and society are examined through these two works, an ethical discussion of a technology-focused life is conducted, and the perspectives within dystopian literature are analyzed. The analyses reveal that technology is treated as a social threat and a means of control in both works, that individuality is at risk, and that the fragility of human nature is exposed. Based on these findings, it can be argued that a multidisciplinary approach encompassing not only technical and practical aspects but also social, moral, philosophical, psychological, and cultural dimensions would be more functional in technology debates.

Keywords: Dystopia, technology, *Brave New World*, *Never Let Me Go*, literature and technology.

ÖN SÖZ

Araştırmanın “Giriş” bölümünde, Kazuo Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* (2005) ve Aldous Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya* (1932) romanları, teknolojinin insanlık üzerindeki etkilerini farklı anlatı stratejileriyle ele alınmaktadır. Ishiguro, klonlama ve biyoteknolojiyi bireysel kimlik, ilişkiler, aşk ve ölümlülük bağlamında sorgularken; Huxley, genetik mühendislik ve kitlesel üretim yoluyla bireyselliğin yok edildiği, teknolojik olarak denetlenen bir toplumun distopik tasvirini sunmaktadır. Her iki yapıt da bilimsel ilerlemenin etik boyutlarını ve insan olmanın anlamını tartışmaya açarken, teknolojik gelişmelerin toplumsal ve bireysel düzeydeki olumsuz yansımaları ve doğurgularına ilişkin eleştirel bir perspektif sunulmaktadır.

İkinci bölümde, ütopya ve distopya kavramlarının tarihsel evrimi ele alınarak, edebî türlerin toplumsal ve teknolojik dönüşümlerle nasıl şekillendiği örneklendirilmektedir. Ütopya, ideal toplum arayışını temsil ederken; distopya, bu ideallerin baskıcı sistemlere dönüşümünü eleştirel biçimde yansıtır. Platon’dan Bacon’a, Swift’ten Le Guin’e kadar birçok düşünür ve yazar, bilim ve teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkilerini farklı perspektiflerle tartışmıştır. Özellikle Aydınlanma sonrası dönemde bilimsel ilerlemenin ve teknoloji kullanımının hem umut hem de tehdit olarak algılanması, ütopyacı düşüncenin distopik anlatılara evrilmesine neden olmuştur. Bireysel özgürlükler, insan doğası ve toplumsal kontrol ile totaliter uygulamalar arasındaki gerilimi derinleştirerek, teknolojinin ve bilimin etik ve varoluşsal maliyetlerini sorgulamakta ve okuyucuları ‘düşündürmektedir’. Bu bölümde, ütopya ve distopya türlerinin edebî örnekleri üzerinde özet bilgiler sunulmuş, anlatı türünün kaynağını aldığı toplumsal ve bilimsel gelişmeler kronolojik bir perspektifle değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde, Aldous Huxley’nin hayatı, eserleri ve *Cesur Yeni Dünya* romanının kısa bir özeti üzerinde durulmaktadır. *Cesur Yeni Dünya* romanı distopya edebiyatı bağlamında incelendikten sonra, diğer yapıtın, Japon asıllı Britanyalı yazar Kazuo Ishiguro’nun edebî kimliği, anlatı teknikleri ve *Beni Asla Bırakma* romanı distopya bağlamında ele alınmaktadır. Ishiguro’nun hafıza, iletişimsizlik, kayıplar, güvenilmez anlatıcılar, zaman ve mekânın belirsizliği gibi üslup özellikleri de örnekler üzerinden tartışılmaktadır.

Dördüncü bölümde, *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* romanları karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilmekte, teknolojik ilerlemenin insan doğası, etik değerler, din, kontrol ve toplumsal normlar üzerindeki olumsuz etkileri temalar altında incelenmektedir. Yönetim aracı olarak ‘teknoloji’ teması altında ‘Toplumsal Normlar’, ‘Öjeni: Genetik Sınıflandırma’, ‘Propaganda ve Şartlandırma’ ve ‘Kontrol ve Denetim’ alt başlıkları altında teknoloji – insan / toplum yaşamı ilişkisine odaklanılmaktadır. Teknoloji – insan doğası ile ilgili olarak, ‘İnsan Doğasını Değiştiren Bir Araç Olarak Teknoloji’ teması altında teknolojinin ve bilimin insanın özüne olan etkileri eserlerden alıntılarla değerlendirilmektedir. ‘Dinsel Bir Kaynak Olarak Teknoloji’ teması teknolojinin, insanların din algısını şekillendirmede, yönlendirmede ve kontrol etmedeki potansiyeli üzerine odaklanmaktadır. ‘Etik İkilemler, Çatışmalar ve Teknoloji’ teması ise teknolojinin kullanılma amaçları, yolları ve alanlarıyla ilgili etik problemler ve varoluşsal sorunların ele alındığı ve tartışıldığı örnekler sunmaktadır.

Araştırmanın Sonuç bölümünde, araştırma bulguları öz biçimde özetlenmiş, yararlanılan kaynaklar ve araştırmalar “Kaynaklar” başlığı altında yazar soyadlarına ve kaynak adreslerine göre alfabetik sırayla sunulmuştur.

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi, birikim ve deneyimlerini benimle paylaşan tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Özellikle bu çalışmanın hazırlanma aşamasında, yalnızca akademik rehberliğiyle değil; aynı zamanda

yönlendirici eleştirileri, sabrı ve titiz yaklaşımıyla bana ilham veren değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emin YAŞ'a en derin şükranlarımı arz ederim. Kendisinin katkıları, akademik bakış açımın gelişmesine, araştırma sürecimin olgunlaşmasına ve çalışmamın bilimsel nitelik kazanmasına büyük ölçüde yön vermiştir. Bu yolculuk boyunca sağladığı destek, benim için sadece bir rehberlik değil, aynı zamanda akademik duruş açısından örnek teşkil etmiştir.

Tez konumun şekillenmesinde ufuk açıcı katkıları bulunan, “Ütopya ve Distopya” dersi ile bu çalışmaya esin kaynağı olan kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa KARADENİZ'e teşekkür ederim.

Ayrıca komisyonumda jüri üyeliği olmayı kabul ettiği ve yapıcı eleştiriler sunduğu için Doç. Dr. Selen TEKALP'emütteşekkürüm.

Akademik sürecin en zorlu anlarında moral ve motivasyon kaynağım olan; sabırları ve sevgileriyle her daim yanımda bulunan kıymetli annem Dilşah Canlı'ya, abim Yusuf Canlı'ya ve hayatım boyunca destekleri ile manevi varlıklarıyla bana güç veren, akademik hayatım boyunca en çok ihtiyaç duyduğum anlarda sabırları, anlayışları ve daimi destekleriyle yükümü hafifleten sevgili kardeşlerim Aksa Canlı, Elif Nur Canlı ve Beyza Canlı'ya gönülden teşekkür ederim. Varlıkları, bu süreci benim için daha güçlü, daha dirençli ve daha umutlu bir şekilde sürdürebilmemi sağlamış; her adımda yanımda olduklarını hissettirmiştir. Ayrıca her daim güven ve teşvikleriyle yanımda hissettiğim manevi babam Mehmet Selim Yıldırım'a en içten şükranlarımı sunarım. Onların varlığı, bu sürecin yalnızca akademik değil, aynı zamanda manevi olarak da daha anlamlı olmasını sağlamıştır. Araştırma sürecim boyunca beni sabırla dinleyen, fikir alışverişlerimizle konularımı zenginleştiren, eleştirel bakış açısıyla çalışmalarımı besleyen ve manevi desteğini her zaman hissettiren değerli dostum Bahar Yuva'ya da gönülden teşekkür ederim.

Son olarak, her zaman yaşam biçimi, değerleri ve duruşuyla bana rehberlik eden, yokluğuna rağmen hatırasını her daim yüreğimde yaşattığım merhum babam Mehmet Canlı'nın aziz hatırasına bu çalışmayı ithaf ediyorum.

Mervenur CANLI

BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. ÜTOPYA VE DİSTOPYA KAVRAMLARI ÜZERİNE.....	12
2.1. Ütopya Üzerine	12
2.2. Ütopyanın Tarihsel Gelişimi ve Başlıca Eserler	14
2.3. Distopya Kavramı ve Özellikleri	21
2.4. Distopya Alanındaki Başlıca Eserler	25
3. YAZARLARIN BİYOGRAFİLERİ VE ESERLERİ HAKKINDA.....	38
3.1. Aldous Huxley	38
3.1.1. Aldous Huxley'nin eserleri	41
3.1.2. Cesur Yeni Dünya	45
3.1.3. Cesur Yeni Dünya'nın distopya olarak incelenmesi	48
3.2. Kazuo Ishiguro.....	70
3.2.1. Kazuo Ishiguro'nun eserleri.....	74
3.2.2. Beni Asla Bırakma	78
3.2.3. Beni Asla Bırakma'nın distopya olarak incelenmesi	79
4. CESUR YENİ DÜNYA VE BENİ ASLA BIRAKMA ROMANLARINDA ANA TEMALAR.....	89
4.1. Yönetim Aracı Olarak Teknoloji.....	90
4.1.1. Toplumsal normlar	91
4.1.2. Öjeni: Genetik sınıflandırma	95
4.1.3. Propaganda ve şartlandırma.....	100
4.1.4. Kontrol ve gözetim	104
4.2. İnsan Doğasını Değiştiren Bir Araç Olarak Teknoloji	107
4.3. Dinsel Bir Kaynak Olarak Teknoloji	113
4.4. Etik İkilemler, Çatışmalar ve Teknoloji	122
5. SONUÇ	131
KAYNAKLAR.....	137

ÇİZELGELER LİSTESİ

Tablo 2.1. Ütopya edebiyatı örnekleri: kronolojik bir seçki	36
Tablo 4.1. <i>Cesur Yeni Dünya</i> ve <i>Beni Asla Bırakma</i> – Genetik sınıflandırma Açısından bir karşılaştırma.....	99
Tablo 4.2. <i>Cesur Yeni Dünya</i> ve <i>Beni Asla Bırakma</i> – Yönetim Açısından Genel Bir Karşılaştırma.....	107
Tablo 4.3. <i>Cesur Yeni Dünya</i> ve <i>Beni Asla Bırakma</i> – Din Açısından bir karşılaştırma.....	115

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1.*Cesur Yeni Dünya ve Beni Asla Bırakma* Romanlarında Ana Temalar 89

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.s.	: Adı geçen söyleşi
A.g.y.	: Adı geçen yazı
b.	: Baskı
Bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
t.y.	: Tarih yok
v.d.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Günümüz toplumları, geçmiş toplumlarla kıyaslandığında olanaklar açısından farklı bir yerde konumlandırılmaktadır. Bilim ve teknolojinin uygulama ve erişim alanı genişledikçe, toplumların yaşamı hızlanmakta, ulaşım ve haberleşmede hız kazanılmakta ve etkileşim bağlamları çeşitlenmektedir. Günümüzde artık internet kullanımı bilgiye ulaşma, bilgi alışverişi, bağlantı kurma, araştırma, eğlenme, gündelik yaşam pratiklerini hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirme gibi fırsatlarla yaşama yarar sağlamaktadır (Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun, 2020, s.2248). Özellikle teknolojik gelişmeler toplumlar ve bireyler açısından, izlenmesi ve uyumun korunması gereken yeniliklere alışma ve uyum gösterme davranışlarını da getirmektedir.

Teknoloji, “insanların ihtiyaçlarını karşılamak için bilgi, kaynak ve becerileri kullanarak araçlar, makineler, sistemler ve süreçler tasarlama ve üretme süreci” biçiminde tanımlanabilir (Gezgin, 2023, s.5). Bu tanım kapsamında, belli bir amaca yönelik insan üretimi her şey aslında teknoloji olarak isimlendirilebilir. Teknolojinin temel çıkış noktası, yarar ve kolaylık olarak da ifade edilebilir. Bu bağlamda, hemen her teknoloji insana ve çevreye bakan yönüyle verimlilik, hız ve yarar sağlama iddiası ile ‘daha iyiye’ doğru ilerlemektedir. Bu açıdan teknoloji, insanların bilgiye olan mesafesini kısaltmış, iletişimi kolaylaştırmış, sağlığı desteklemiş, üretimi çeşitlendirmiş, ulaşma ve ulaştırmaya hız kazandırmıştır.

Teknolojik gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırmakta ve olanakların çeşitlendirilmesi yoluyla fırsatlar oluşturmaktadır. İnsanın öğrenme ve keşfetme merakı da bu gelişmelerden olumlu etkilenmekte ve destek almaktadır. Günümüzün hızla değişen ve dijitalleşen dünyasında eğitim alanında teknolojinin hâkimiyet ve etki alanı giderek genişlemektedir. Teknoloji, eğitim – öğretim süreçlerini dönüştürerek, bilgiye erişimi kolaylaştırmakta, öğretim materyallerini ve yöntemlerini çeşitlendirmekte ve farklı öğrenme deneyimleri sunarak keşif ve merak duygusunu zenginleştirmektedir (Öztürk, Avcı, Durdu, Öztürk ve Avcı, 2024, s.1924). Geçmişte kütüphanelere gidip kitaplar ve ansiklopediler karıştırarak bilgiye erişim ile bugünün akıllı telefonları ve bilgisayarlar üzerinden erişilebilen veri tabanlarından farklı dillerde binlerce kaynağa kolaylıkla ulaşılabilme karşılaştırıldığında, teknolojinin bilgi erişiminde getirdiği kolaylıklar daha

iyi anlaşılabilir. COVID-19 pandemisi sırasında yaygınlaşan çevrimiçi konferanslar, webinarlar, görüntülü görüşmeler ve telekonferans uygulamaları (Ratheeswari, 2018, s.46) da işletmeler, eğitim, yönetim ve iletişim açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Mobil öğrenme kanalları, üretken yapay zeka, makine öğrenmesi, artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik araçları da son yıllarda ilgi çekici durmaktadır (Hwang ve Chang, 2011; Öztürk, vd., 2024, s.1929).

Özünde, teknolojik gelişmeler insanlık adına eşsiz fırsatlar ve avantajlar sunmayı vaat ederken, aynı zamanda bireylerin ve toplumların duygusal, ekonomik, ruhsal ve sosyal refahı için önemli zorluklar ve riskler de barındırmaktadır (Ratheeswari, 2018, Gezgin, 2023, s.39). Sosyal medya platformları ile ilgili düşünüldüğünde, kullanıcılar kendi beğenilerine göre düzenlenmiş kimliklerin/profillerin arkasında paylaşımlar yapmakta, arkadaş gruplarında yapılan paylaşımlara etkileşim vermekte ve sürekli sosyal medya hesaplarını kontrol etme eğilimi taşımaktadırlar. Bu yolla da beğeniler ve yorumlar aracılığıyla sürekli olarak onaylanma arayışının hâkim olduğu bir dijital ortamda gezinirken, hayatı idealize edilmiş pencereler üzerinden okumaktadır. Gösterişler, etkinlikler, birlikte olunan arkadaşlar, yemekler ve davetler sosyal medya kullanıcıları için çekici gözükebilir, bu durum da ‘benzer davranışlar gösterme’ baskısına bağlı olarak yetersizlik duyguları geliştirebilir. Pew Araştırma Merkezi¹ tarafından yapılan araştırma (Faverio ve Sidoti, 2024), gençlerin önemli bir yüzdesinin, kendilerini başkalarının sıklıkla filtrelenmiş hayatlarıyla karşılaştırdıkları için sosyal medyanın güvensizliklerini artırdığını hissettiğini göstermektedir.

Bu ortam, bireylerin psikolojik dünyasını da olumsuz etkileyebilmektedir. Hesaplardaki görseller ve paylaşımlara bakarak, bireyler değerleri ile çatışmakta ve çoğu zaman kimlik ve benlik karmaşasına düşmektedirler. Böyle bir durumda, ‘ideal’ gösterilen örnekler yaşamın anlamına ilişkin algıyı, değerler dünyasını ve kimlik oluşumunu de olumsuz etkilemektedir. Pew Araştırma Merkezi araştırmaları, gençlerin önemli bir oranı, sosyal medyanın güvensizlik duygularını daha da kötüleştirdiğini düşünmektedir. Bu sonuçtan hareketle, bireylerin başkalarının hayatlarının özenle seçilmiş ve çoğunlukla da filtrelenmiş görüntülerin sürekli takip etmelerine ve kendi hayatlarıyla karşılaştırma düşüncelerine daha temkinli yaklaşılmalıdır. Sözü edilen

¹ Pew Araştırma Merkezi, dünyayı şekillendiren konu başlıkları, sosyal oluşumlar, tutumlar ve eğilimler hakkında kamuoyu araştırmaları yapan ve Washington D.C., ABD’de yerleşik tarafsız bir araştırma kuruluşudur. Kamuoyu yoklamaları, sosyolojik çalışmalar, içerik analizleri ve veriye dayalı diğer sosyal bilim konularında çalışmalar yürütmekte, bulguları raporlar biçiminde kamuoyu ile çevrimiçi olarak paylaşmaktadır.

çevrimiçi kişilikler, avatarlar, ‘*nickname*’ler ulaşılamaz bir başarı, güzellik ve mutluluk standardı yaratabilir ve birçok kullanıcıyı olumsuz etkileyecek ve farklı davranmaya yöneltecek karşılaştırmalara girmeye yönlendirebilir. Çevrimiçi olarak tasvir edilen idealize edilmiş imgeler ve yaşam tarzları genellikle gerçekçi olmayan standartlar belirler ve bireyler kendilerini bu inşa edilmiş gerçekliklerin gerisinde gördüklerinde kıskançlık ve öz şüphe duygularına yol açar (Tiggemann ve Slater, 2014). Bu karşılaştırma döngüsü, bireyler akranlarına göre algıladıkları eksikliklerle boğuşurken, kaygı, depresyon ve beden imajı endişelerine katkıda bulunarak zihinsel sağlık sorunlarını daha da kötüleştirebilir. Kullanıcılar sosyal medya iletişim sürecinde gördükleri / okudukları mesajları kendi dünyaları ve şartlarıyla karşılaştırma yoluna giderken, yaşadıkları çatışmalarla mücadele ederken, genellikle yüksek düzeyde kaygı, depresyon, yabancılaşma ve izolasyon duyguları yaşarlar. Benzer biçimde, Faverio ve Sidoti (2024), tarafından yapılan bir çalışmanın bulguları genç yetişkinlerin yaklaşık %60'ının, kendilerini akranlarıyla karşılaştırdıklarında sosyal medyanın kendilerini yetersiz hissettirdiğini ortaya koymaktadır. Bu yetersizlik hissi, kimliğin ve öz saygının hâlâ gelişme aşamasında olduğu biçimlendirici yıllarda özellikle belirgin olabilir.

Sosyal medya kullanımı ve psikolojik etkileri arasında karmaşık bir ilişki olması, bu durumda anlaşılabilir bir sonuç olarak gözükmektedir. Ekran süresi uzun, beğenilerini ve paylaşımlarını sık sık takip eden ve bu konuda özenli paylaşımlar yapma eğiliminde olan kullanıcılar (Biricik, 2024), ruh hâllerinde olumsuz yönde değişimden ve öz değerlendirmelerinde olumsuz yönelimlerden söz etmektedirler. Bu, genellikle paylaşımlarda fazla etkileşim yüksek onaylanma beklentisi, düşük etkileşimi ise yetersizlik duygularıyla ilişkilendirildiğini de ifade etmektedir. Genel olarak, Biricik’in (2024), araştırmasında bulgular sosyal medya kullanım yoğunluğunun ruh sağlığı üzerindeki etkilerine ilişkin daha fazla farkındalık ihtiyacını ve kaygı ve karşılaştırmadan ziyade refahı teşvik eden dijital ortamları desteklemenin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, benzer biçimde, popüler kültürün etkisiyle, görsel içeriğin daha fazla ön plana çıktığı Instagram, Youtube, TikTok ve Snapchat gibi sosyal medya platformlarındaki paylaşımlarının kişilerin beden ve güzellik algılarına etkisine ilişkin yayımlanan bir çalışmada (Biricik, 2024) takipçi ve etkileşim göstergelerine önem veren kullanıcıların, özellikle sosyal onaylanma beklentileri karşılanmadığında, genellikle artan kaygı ve depresyon yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar görsellerle kendi bedenlerini karşılaştırdığında, memnuniyetsizlik duyarak ve değişiklik yapma ihtiyacı hissetmektedir.

Teknolojinin en önemli etkileri iletişim alanında olmakla birlikte, insan ilişkilerine de etkisi kaçınılmazdır (Yusufoğlu, 2023, s.108). Bakan ve Bakan (2017, s.58) da insanlar ve kurumlar arası iletişimin ve etkileşimin giderek daha fazla dijitalleşmesi bulgusundan yola çıkarak, geleneksel aile bağlarının zayıfladığını, aile yapısının daha fazla bireyselleştğini ve bireylerin kendi hesaplarıyla yalnızlaştığını ifade etmektedir. Yusufoğlu (2023) da benzer biçimde, ailede iletişimin değişime uğramakta olduğunu, teknolojik değişimlerin aileleri zorda bıraktığını, bazen de aile yapısını doğrudan etkileyebildiğini saptamıştır. Bu açıdan, tüm bu sonuçların da bağlantılı farklı sorun alanlarına uzanacağı düşünülebilir. Ailede çocukların ekran karşısında bulunma biçimleri, ekran süreleri, ebeveynlerin bu durumda tepki ve stratejileri, aile içi iletişim pratikleri ve paylaşımların niteliği gibi başlıklar olası çatışma alanları olarak gözükmektedir.

Teknolojinin hızlı gelişmesi ve güncellenmesi, teknolojik cihazlarla geçirilen zaman artışını ve maruziyeti de getirmektedir (Gezgin, 2023, s.40). Bu durumda, insanlar teknoloji ile daha fazla bağlantı kurmakta, daha uzun süre zaman geçirmekte, daha bireysel alanda yaşamakta, sosyal ilişkileri zayıflamakta, fiziksel aktivite düşmekte, beslenme ve dikkat problemleri ortaya çıkmaktadır. Zihinler ekranlardaki parlak mavi ışığa bağımlılık kazandıkça, entelektüel çalışmalar, sanat ve spor çalışmaları da göreceli olarak olumsuz etkilenmekte ve azalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, teknoloji kullanımında bilinçli ve kontrollü davranmanın insanın özünde yer alan düşünme ve anlama kapasitesini de koruyacağı düşünülebilir. Bu bağlamda, internetin olası zararlı etkilerine karşı farkındalık oluşturulması, ailelerin dijital vatandaş olmaları, dijital okuryazarlık çalışmaları, çocuk ve gençleri özellikle internette karşılaşılabilecekleri risklere karşı koruyabilme, çocukların ekranla sağlıklı ilişkiler kurabilmelerini sağlama ve bu konudaki çatışmaları nasıl yönetebileceklerini bilme noktasında hazır ve donanımlı olmaları önem taşımaktadır (Hwang ve Chang, 2011; Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun, 2020, s.2249; Yusufoğlu, 2023, s.121).

Teknoloji ve edebiyat, toplumları biçimlendiren, yönlendiren ve insanların yaşamlarını derinden etkileyen iki farklı disiplin olsalar da birbirleriyle kesişim noktaları bulmaktadır. Teknoloji ile edebiyat arasındaki ilişkide, teknoloji, edebiyatın üretim, erişim ve alımlayım süreçlerinin her birinde rol ve etki sahibi olarak görülmelidir. Diğer bir deyişle, teknoloji ve edebiyat kavramlarının kesişim kümesi alındığında ilk olarak "insan" belirlemekte dolayısıyla da edebiyat ve teknoloji arasındaki sonsuz ilişki, insan odağında tanımlanmalıdır (Düzgün, 2024, s.289). Bu açıdan bakıldığında, teknoloji ve edebiyatı ortak bir zeminde buluşturan nokta, anlatıların ve teknolojinin kaynağının ve

hedefinin insan olmasıdır. Distopya özelinde ifade edilmesi gerekirse, bu ilişki eserlerde teknolojik ilerlemelerin insan varoluşu üzerindeki etkilerinin nasıl yansıdığı, eleştirildiği ve hatta geleceğe yönelik beklenti ve öngörülerin nasıl ifade edildiği özellikle belirgin hale gelmektedir. Teknolojiyi yalnızca bir bilgi kaynağı olarak görmek yerine, endüstriyel üretim süreçlerinin başlangıcından bitişine ve kullanıma uzanan bir döngünün çok katmanlı bir faktörü olarak düşünmek daha işlevsel bir bakış olacaktır. Durağanlık yerine sürekli iyileşme ve güncellenme ile karakterize edilen bu bakış, sistemli olarak birikim ve bilimsel evrimin sonucunda bugün 'modern teknoloji' olarak adlandırılan sınırsız bir uygulama alanının başat etmenidir (Düzgün, 2024, s.290). Günümüzde nükleer silahlardan insansız hava araçlarına, uydu haberleşme sistemlerinden lojistik altyapılarına, know-how teknolojilerinden biyomedikale, siber-uzay çalışmalarından yapay zekâ ve BigData çalışmalarına, nesnelerin internetinden artırılmış gerçeklik tasarımlarına kadar pek çok alanda ve cihazda teknoloji hayatımıza dokunur durumdadır. Toplumsal değişimleri ve insan davranışlarını gözleyen ve dil aracılığıyla gözlemlerini eserlere aktaran edebiyat da, bu gelişmeleri anlatılara giydirmekte ve insanı anlatmaktadır.

Üstün (2022), teknolojiyi birey ve toplumların kimliklerinin ve davranışlarının belirlemesinde önemli bir etkiye sahip bir kavram olarak belirtmektedir. Bu görüş, teknolojinin cazip araçlarına bağımlı hale gelen, ekranlarla motive olan ve adeta bütünleşen insanın teknolojiden ayrı kal(a)mama yönelimine bakıldığında anlaşılabilir. Ekranlarda gösterilen haberler, kullanılan dil, propaganda faaliyetleri ve reklam sunuları üzerinden toplumun yönlendirilmesi ve istedik yönde yönetilmesi olasıdır. Bu araştırmada incelemesi yapılacak Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* ve Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı eserleri bu bağlamda, teknoloji ve bilimin kullanılma biçimlerinin insan ve toplum üzerindeki etkilerini gözler önüne seren ve eleştiren yapıtlar olarak öncü çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada insan – teknoloji ilişkisi bağlamında analiz edilen bu iki roman, insan doğasının karmaşıklığı ve bilimsel bilgiden güç alan teknolojinin toplumlar üzerindeki etkilerini derinlemesine ve çok boyutlu düşünme olanağını da sunmaktadır. *Cesur Yeni Dünya*, teknolojinin kontrolünde yönetilen ve istikrar uğruna pek çok kavramdan ve kurumdan vazgeçilen mekanik bir dünya ve toplum düzeninden bahsederken aynı zamanda bu toplumdaki insan davranışlarının da teknoloji güdümünde olduğunu işaret etmektedir. Endüstriyel üretime benzer biçimde, insanlar bantlarda hareket ederek ilgili yerlerde belli bir süre bilimsel yöntemlerle kontrol edilen tüplerde ve şişelerde

üretilmektedir; insanların nasıl düşünecekleri, görünüşleri ve beden yapıları yanında sınıfları ve sorumlulukları da teknoloji ve bilimle şekillendirilmektedir.

Ishiguro'nun 2005 yılında yayımlanan *Beni Asla Bırakma* adlı eseri de biyoteknoloji ve klonlama teknolojilerinin, daha duygusal ve daha kişisel bir bağlamda, toplum üzerindeki yansımalarını anlatmaktadır. Kathy H. adında ve otuz bir yaşındaki anlatıcının geçmişinden aktarımlarıyla başlayan eser, ilk bölümlerde, şehrin dışında yeşil bir çevrede normal bir İngiliz yatılı okulu görüntüsü veren Hailsham'daki öğrencilerden söz eder. Öğrencilerin okul yaşantısı ve derslerin niteliği sıradan gözükmemektedir. İlerleyen bölümlerde öğrenciler klonlanmış insanlar olduklarını, hayatî organlarını bağışlamak amacıyla yetiştirildiklerini öğreneceklerdir. Bu noktada, bilimin etik olmayan kullanımları teknoloji ve bilimin insanlığa katkıları yanında potansiyel risklere ilişkin olarak da zihinlere şüpheler serpilmektedir. Ishiguro'nun kimlik ve hafıza özelinde şekillendirdiği bu anlatıda, teknoloji ve bilimin etik sınırları ve insan doğası üzerine eleştirilere de ulaşılabilmektedir. Ishiguro (2023) bu yöntemle, döneminin öne çıkan bilimsel gelişmesi olarak klonlamanın geleceği üzerine öngörülerini paylaşmakta ve uyarılarda bulunmaktadır. Ishiguro (2023) bu yolla, dijitalleşen ve insan zihnini giderek daha fazla meşgul ederek kendine bağlayan dünyanın farkında olunmasını, teknoloji ve bilimle etkileşim çerçevesinde insan yanımızı muhafaza etmenin önemini de vurgulamaktadır.

Huxley'nin 1932 tarihli eseri *Cesur Yeni Dünya*'da teknoloji toplumu dizayn etmek, kontrol etmek ve yönlendirmek için kullanılan en temel bir araç olarak sunulmaktadır. Bu tasarım hem bina ve şehir tasarımcılığı hem de toplum ve duygu mühendisliği anlamında düşünülmelidir. Yüksek katlı binalar, bir fabrika şeklinde tasarlanmış Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi, tekraylılar, taksikopterler ve roketli ulaşım sistemleri, tüketime yönlendiren ışıklı reklam panoları ve sinema sistemleri, '*metal ağızlar*' olarak ifade edilen hoparlörler, eğitim – öğretim süreçlerinde şartlandırma uygulamaları, soma istihkakı, propaganda merkezi ve Duygu Mühendisliği Üniversitesi ile toplumun davranışları, bilgiye erişimleri, sorgulama becerileri ve duyguları kontrol altında tutulmaktadır. Eserde, 'Kuluçka Merkezi'nde genetik müdahalelerle farklı kategorilerde insanlar üretilmektedir. Burada, "Bokanovskileştirme Süreci" ile tek bir yumurtadan mümkün olan çok sayıda özdeş bireyin yaratılması mümkündür.

Teknoloji kontrolünde şekillendirilmiş bu toplumda, aile ve kalıcı ilişkiler önemsizleştirilmiş, cinsel birliktelikler serbestleştirilmiş ve din kurumu da teknoloji öncüsü Ford ile özdeşleşmiştir. Dinsel metinler içeriği değiştirilmiş, bilgi kaynakları sert

bir sansüre maruz bırakılmış ve geçmişi hatırlatan her şey yok edilmiştir. İnsanlar görevlerini yapma karşılığında hak olarak dağıtılan *soma* adı verilen madde ile dertlerinden kurtulmaya, rahatlamaya ve mutlu olmaya çalışmaktadırlar. Düşünce ve entelektüel hareket açısından bakıldığında, *Cesur Yeni Dünya*'da bireysellik, özgür düşünce ve bireysel davranışlar riskve ceza gerektiren örnekler olarak değerlendirilmektedir. Huxley'nin eserinde (Huxley, 2013) ilerlemenin ve istikrarın korunmasının karşılığında bireysellik, din ve hatta bilimin kendisinden de vaz geçilmektedir.

Cesur Yeni Dünya'da, kontrolsüz ve etik olmayan amaçlara hizmet edecek biçimde kullanıldığında teknolojinin bizi 'insanlıktan çıkarabileceğine' veya 'insanî yanlarımızdan vazgeçireceğine' dair karamsar bir bakış ve eleştiri hâkimdir. Ishiguro (Ishiguro, 2023) da *Beni Asla Bırakma*'da teknoloji – insanlık ilişkisini sorgularken bilimsel gelişmelerin ve teknolojinin aslında insan doğasına bağlı olarak iyi ya da kötü yönde etkilerinin ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır.

Dijital teknolojiler ile ruh ve beden sağlığı arasındaki etkileşimle ilgili olarak, özellikle toplumlar teknolojiye daha fazla bağımlı hale geldikçe, teknolojinin insanlar üzerindeki etkileri konusu ilgi çekici bir araştırma konusu olarak durmaya devam etmektedir. Teknolojiye yönelmenin riskleri ve olumsuz etkilerine odaklanmak bireysel açıdan olduğu kadar toplumların gelişim ve değişim dinamiklerinin de daha kapsamlı bir perspektiften anlaşılmasına katkı sunabilir. Yine, böyle bir yönelim, teknolojiden faydalanırken, olumsuz etkilenmelerin minimize edilmesine yardımcı olabilecek öneriler geliştirilmesine, insanların değerleri muhafaza etmeleri ve aktarmaları konusunda düşünmeye ve iletişimin gerçekliğini korumada elverişli yaklaşımlara da veriler sunabilir.

Cesur Yeni Dünya, yönetimde istikrar uğruna 'birey oluşun' feda edildiği ve doğumun ana rahmi yerine tüplere bırakıldığı bir geleceği çarpıcı biçimde tasvir ederken *Beni Asla Bırakma* klonlama teknolojilerinin manipüle ettiği karakterlerin üzerinden insan ruhunun ayrıntılı bir incelemesini ve etik olmayan teknoloji ve bilim kullanımının eleştirisini sunmaktadır. Bu eserlere teknolojinin hem toplum hem de insanlar üzerindeki etkileri penceresinden bakıldığında, bilimsel ve teknolojik yeniliklerle insanî değerler arasındaki diyalog, etkileşim ve karşılıklılık yanında insan üzerindeki etkilerin de fark edilmesi, bu etkiler üzerinde düşünülmesi ve daha uzun vadeli öngörüler ve projeksiyonlar oluşturulması yararlı olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Distopik romanlar kaleme alındıkları dönemlerin politik, teknolojik ve sosyal gelişmelerinden destek alarak geleceğe veya alternatif bugüne yönelik kurgular olarak ortaya çıkan ve genellikle teknolojinin ve bilimin kötüye kullanımının toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin anlatıldığı yapıtlar olarak karakterize edilmektedir. Bu yapıtlar, çağdaş toplumsal unsurları ve eğilimleri içermenin yanında, etik dışı kullanımlara ve sakıncalara karşı uyarı niteliği taşırlar. Genel anlamda bakıldığında distopik romanlar, bir başka deyişle, insanın varlık, evren, doğa, toplum, değer ve gündelik hayat algısına yapılan baskının ve müdahalenin doğurduğu geleceğe yönelik sosyal kaygının edebiyat ürünlerinde yansımaları olarak da düşünülebilir (Çelik, 2015).

Huxley'in kaleme aldığı *Cesur Yeni Dünya* (Huxley, 2013) ve Ray Bradbury'in *Fahrenheit 451* adlı eseri, İkinci Dünya Savaşı dönemi ve hemen sonrasında teknolojiyi savaşıla hatırlayan (Yetkin, 2018), maceraperest ve müdahaleci yönetimlerden yorulmuş kitlelerin iç dünyasını yansıtan distopik yapıtlar olarak ele alınabilir (Çelik, 2015). *Cesur Yeni Dünya*'da bireylerin yaşamları ve düşünceleri tamamen kontrol altında tutulurken, *Beni Asla Bırakma*'da teknoloji, insanın varoluşunu, yaşamın anlamını ve insan olmanın 'neliğini' sorgulamayı başlatan bir tetik mekanizması olarak kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle, her iki eser deteknolojiyi insanların duygusal ve sosyal bağlarını zayıflatan bir unsur olarak sunarken, okuyucuları teknolojinin etik sınırları ve insan doğası hakkında derinlemesine düşünmeyi teşvik etmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, distopik kurgular üzerinden insanın teknoloji ile olan ilişkisini derinlemesine analiz etmektir. Özellikle Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* ve Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı eserleri üzerinden yürütülecek bu çalışmada, teknolojinin birey ve toplum üzerindeki etkilerine odaklanılacak ve içerik analizi kullanılacaktır. Her iki roman da teknolojinin insan yaşamını nasıl şekillendirdiğine dair önemli ayrıntılara sahip olmakla birlikte, farklı bağlamlarda farklı açılardan eleştiriler paylaşılmaktadır. Huxley'nin eseri, teknolojinin kontrol, yönetim ve manipülasyon aracı olarak kullanıldığı bir dünyayı tasvir ederken, Ishiguro'nun romanı daha kişisel bir bağlamda, klonlama, kimlik, hafıza, anlam ve insan hakları gibi konulara odaklandığı görülmektedir.

Cesur Yeni Dünya'da Dünya Devleti'nde toplum üzerindeki kontrol teknoloji odaklıdır ve bu kontrol baskıcı bir yönetime evrilmiştir. Bireylerin özgür iradelerini neredeyse tamamen ortadan kaldırılmış, duyguları manipüle edilmiştir. Üretim süreçlerinden geçerek şartlandırma merkezlerine ve okullara alınan insanların kaderleri

belli bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Ait olacakları sınıflar ne yapacakları ve öldüklerinde ne olacakları tamamen yönetimin yetkisi ve denetimindedir. Huxley (2013) bu distopik anlatısıyla, teknolojinin kontrol mekanizması olarak nasıl kullanılabileceğine ve etik olmayan bu kullanımın da baskıya, sansüre ve sınırlandırma dönüşerek insanı dönüştürebileceğine dair dikkat çekici bir toplumu anlatmaktadır.

Beni Asla Bırakma'da ise, Ishiguro (2023) daha çok üç klon kahraman üzerinden kişisel bir hikâye sunmaktadır. 1990'ların sonunda İngiltere'de klonlama teknolojisi ile sıradan insanların genlerinden kopyalar üretilerek organ pazarına bir arz kaynağı oluşturulmaktadır. Toplumdan yalıtılmış bir alanda büyütülen klonlanan insanlar, süreç içerisinde, büyüdükçe kendi varlıklarının anlamını, okul ve eğitim yaşantılarını ve haklarını sorgulamaya başladıkları gözlenir. Bununla birlikte Kathy, Tommy ve Ruth kendilerine çizilen yolda devam etmeye gönüllüdürler, kaçma ve başkaldırı davranışı göstermeden düzene itaat peşinde kimliklerine tutunurlar. *Beni Asla Bırakma*, teknolojinin etik sınırlarını, insanlığın anlamını ve insan hakları üzerindeki etkilerini tartışmaya açan bir çalışmadır.

Bu araştırma, analizi yapılan eserler üzerinden teknolojinin etik ve toplumsal boyutlarını irdelemeyi, teknolojik gelişmelerin gelecekte nasıl yönlendirilmesi ya da yönetilmesi gerektiğine dair önemli bulgulara ulaşmayı ve bu konuda öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Araştırma Soruları

Cesur Yeni Dünya ve *Beni Asla Bırakma* romanları özelinde, teknolojinin insanlık üzerindeki etkilerinin araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, teknolojinin etkilerine ilişkin olarak araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* romanlarında teknolojik ilerleme, bireylerin duygusal bağlarını zayıflatarak ve zihinsel kapasitesini sınırlandırarak insan doğasına aykırı bir toplumsal yapı inşa etmekte midir?
2. Distopik edebiyatta teknolojik kontrolün artışı, bireysel kimliğin ve etik değerlerin aşınmasına neden olmakta mıdır?
3. Distopik romanlar, teknolojinin sistematik kontrol ve yönetim aracı olarak meşrulaştırıldığına yönelik eleştirel bir anlatı sunmakta mıdır?

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma, *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* adlı yapıtlardasunulan distopik dünyalar üzerinden, teknolojinin birey ve toplum üzerindeki etkilerini incelemektedir. Eserlerdeki teknoloji kullanımlarının insanlar üzerindeki olası olumsuz etkilerinin değerlendirilmektedir, ayrıca, günümüz ve gelecek toplumlar açısından hangi derslerin çıkarılabileceği sorgulanmaktadır. Özellikle, teknolojinin ‘insan yaşamını kolaylaştırma’ fonksiyonunun öne çıkarıldığı günümüzde, teknolojik ve bilimsel ilerlemenin yaşam felsefesi, ahlâkî değerler, kurumlar ve toplumsal ilişkiler ağı açısından yaratacağı sorunlar üzerinde de değerlendirmeler sunulmaktadır.

Çalışmanın Katkısı

Huxley ve Ishiguro'nun eserleri, teknolojinin kontrolsüz kullanımının ne gibi sonuçlar doğurabileceğine dair önemli uyarılar ve eleştiriler getirmektedir. Araştırmanın bulguları, teknolojinin toplumsal yaşama uzanan etkilerinin boyutunu anlamada sitemli veriler sunabilecek potansiyeldedir. Ayrıca, bu karşılaştırmalı araştırma, sürekli övülen ve el üstünde tutulan teknolojinin ve bilimsel ilerlemenin gelecekte bir yerlerde kendisini üreten insana da zarar verebilecek boyutlara ve uygulamalara uzanması riski, teknoloji politikalarının oluşturulmasındaki yaklaşım ve teknolojinin etik değerleri üzerinde okuyucuların ve edebiyatçıların düşünmesine de vesile olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Önemi

Distopya edebiyatı, bilim ve teknolojiyi merakla harmanlayarak sunan yanıyla teknolojinin toplum ve bireyler üzerindeki etkisini irdeleyebileceğimiz eşsiz bir veri seti de ortaya koymaktadır. Özellikle *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma*, varsayımsal gelecekte ve alternatif geçmişte, bilimsel ilerlemelerin sonuçlarını ve ulaşılabilecek toplum düzenlerine yönelik zengin anlatılar olarak görülmektedir. Bu romanlar sadece yazarlarının zihinlerinde ortaya çıkan ve kâğıda dökülmüş anlatılar değildir, aynı zamanda bilimin ve teknolojinin onu üreten ve geliştiren insanoğlunu ve toplumları şekillendirmedeki rolüne dair korkuları, endişeleri, karamsarlıkların yanında insan doğasına ilişkin umutları, sevgiyi, empatiyi, ahlakı ve insanın özünden beslenen sağlıklı iletişim ve paylaşımları yansıtan anlatılardır.

Teknolojik ilerlemenin her zaman iki taraflı olduğunu akılda tutmak gerekir. Bir tarafta verimlilik, kolaylık, hız ve asırlık sorunları çözme potansiyeli yer alırken diğer tarafta, etik soru(n)lar, bağımlılık oluşturunca etkisi, insan ilişkilerinin odağını dağıtıcı rolü

ve insan doğasına ilişkin negatif tesiri tartışılmaktadır. *Cesur Yeni Dünya*'da Huxley, teknolojiyi Dünya Devleti'nin vatandaşlarını kontrol etmek ve pasifize etmek için kullanılan, bireyselliğin ve özgürlüğün kaybına yol açan bir dünya kurma aracı olarak, baskıcı bir mekanizma olarak hayal etmektedir. Tasvir edilen toplum insanların gerçek insani bağlar yerine tüketime teşvik edildiği ve yüzeysel hazzı benimsemeye koşullandırıldığı bir toplumdur. Bununla birlikte, *Beni Asla Bırakma* teknolojinin etkisine dair daha ince, daha etkileyici bir dünya kurgulamaktadır.

Araştırmanın konusu olan romanlarda ele alınan temalar, teknoloji ve etik hakkındaki çağdaş tartışmalarla yankılanmaktadır. Günümüz genetik mühendisliği, yapay zekâ ve veri gizliliği gibi konularla boğuşurken, Huxley ve Ishiguro'nun uyarıcı hikâyeleri giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ayrıca, hızlı teknolojik değişim karşısında insan onurunu ve özgünlüğünü nasıl koruyabileceğimizi düşünmemiz için bizi zorlayan bu anlatılar teknolojik ilerlemelerle ortaya çıkan toplumsal yapıları sorgulamaya adeta bir çağrı niteliğindedir: Teknolojinin insanlığa hizmet ettiği bir geleceğe mi, yoksa insanlığın teknolojiye hizmet ettiği bir geleceğe mi doğru gidiyoruz? Bu tür sorular sadece distopya edebiyatının değil, aynı zamanda toplumlarımızın geleceği hakkındaki gerçek dünya tartışmalarının da merkezinde yer almaktadır.

Teknolojinin benzeri görülmemiş bir hızla gelişmeye devam ettiği bir çağda, distopya edebiyatı ürünlerinden ulaşılabilecek içgörüler ve eleştiriler, bu eserleri edebiyat hazzının yanı sıra, bilimsel etik hakkında düşündürücü, uyarıcı ve yönlendirici kaynaklar olarak da değerli kılacaktır. Distopya, yalnızca teknolojiyle neler yapılabileceğini göstermekle kalmaz, aynı zamanda ne yapmamamız gerektiğini de düşünmeye, özenli hareket etmeye ve eleştirmeye de çalışır. Olanaklar ve tehditler arasındaki budengeyi sağlamak için, teknolojiden ve bilimden nasıl yararlanıldığı gözlenmeli ve bunların kullanımlarının etik açıdan değerlendirilmesi yapılmalıdır. Sosyal bilimler ve teknoloji araştırmalarında araştırmacıların ulaştığı bulgular teknolojinin varlığımızı ve etkileşimlerimizi hem olumlu hem de olumsuz etkilediğini işaret etmektedir. Böyle bir dünyada, dijitalleşmeye odaklı bir dünyada insanlığı ve insanî davranışı sürdürmede karşılaştığımız zorluklar da anlatılmaktadır. Bu araştırmada izlenecek yolla, distopya eserlerinin teknoloji – insan etkileşiminin incelenmesi risklerin ve zorlukların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu eleştirel bakış açısı, teknolojinin ve bilimin olası etik dışı uygulamalarına ve yönelimlere yönelik ikaz işlevi görmesinin yanında teknoloji ile olan ilişkilerimizde empati, şefkat, sevgi, bağlılık ve samimi ilişkiler gibi temel insani özelliklerinin muhafaza edilmesinde de yol gösterici olacaktır.

2. ÜTOPYA VE DİSTOPYA KAVRAMLARI ÜZERİNE

2.1. Ütopya Üzerine

İnsanlık kendi doğasına uygun düşen güzellikte bir yaşam özlemi ve herkesin uyumlu, huzurlu ve mutlu olduğu bir alanda birlikte var olma arayışındadır. Bu arayışın bir sonucu olarak, düşünce ve yönetim tarihi boyunca sıklıkla tartışılan ve üzerinde durulan konulardan biri de ideal toplum düzeninin nasıl ve ne şekilde sağlanacağıdır (İrkin, 2023, s.7). Antik Çağdan beri, tüm insanların adil ve eşitlikçi bir düzen içerisinde, güvenli bir alanda, huzurlu ve barışçıl biçimde yaşamını sürdüreceği bir ülke hayali ve ideali insan zihnini meşgul etmiş ve bu düşünce felsefede, yönetimde ve edebiyatta sık sık dile getirilmiştir.

Thomas More'un 1516 yılında ortaya koyduğu eserin başlığı olarak 'üretilen' Ütopya kelimesi temelde bir ihtiyacı karşılayacak yeni bir kelime bulma arayışının sonucudur. Bu aynı zamanda, edebiyat ve yönetim disiplinlerini de bir arada düşünme çabasında önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (Riot- Sarcey, Bouchet ve Picon, 2003). Bir tür adayı tanımlamak için tercih edilen ve eserin başlığı olarak kararlaştırılan ütopya kelimesi Portekizli denizcinin anlata anlata bitiremediği 'hayali ve ulaşılması zor' adanın güzelliklerini işaret etmekle birlikte, sonraları kendine has özellikleri koruyan bir edebî türe dönüşmüştür (Vieira, 2021, s.5).

Ütopya, bir bakıma idealize etme ve güzelleştirilmiş bir dünya ve yaşam tahayyülünü karşılar. Böyle bir kurgulamada, şartlar insanlık ve evren için oldukça güzel tasarlanmıştır. Manheim (2002, s.216), ütopya'yı geniş bir anlam çerçevesinde tanımlar: "Çevrelendiği varoluşla uygunluk içinde olmayan bir bilinç ütöpiktir". Diğer bir deyişle, gündelik yaşam deneyimlerinin kötü, zararlı, engelleyici ve sınırlayıcı alanlarının bir tür filtrasyondan geçirilerek ifade edilmesi, ütopyanın kapsamına uzanmaktadır.

Ütopya, bir bakıma, kelime olarak, "hiçbir yerde bulunmayan hayalî yer" (Gül, 2007, s.52), yaşam şartları veya devlet yönetimi tarafından elde edilemeyecek olarak karakterize edilse bile, toplumlar açısından ilham, hedef ve özlem olarak da vizyon ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, Thomas More *Ütopya*'sının birinci kitabında, bir edebiyatçı yaklaşımıyla hırsızlık kavramı üzerinden, gerçekte Britanya İmparatorluğu

toplumunu anlatmaktadır. İkinci kitap’da ise denizcinin konuşmalarında idealin yaşandığı bir *ada* okuyuculara aktarılmaktadır (Eligüzel, 2016). Bu Ada, okuyucuya ideal ve örnek hedef ülke olarak sunulmaktadır. Platon da *Devlet* adlı eserinde insanlar için zihnindeki ideal devlet yapısının düzenleniş ve işleyiş şeklini hedef olarak anlatmaktadır (Gül, 2007). Bir başka örnek olarak, siyasi ütopyalar arasından *Güneş Ülkesinde*, İtalyan filozof Campanella da özgürlükçü, eşitlikçi ve felsefî olarak erdemli bireylerden oluşan bir toplum kurgusunu ideal toplum olarak paylaşmaktadır. Öyle ki, bu güneş ülkesinde özgürlükler ‘Tanrı’ya bile dil uzatabilecek kadar’ olabildiğince geniş kapsamlı düşünülmektedir (Campanella, 2014, s.42). Bu anlamda ütopya, toplumları motive etmeye ve ‘daha iyiye’ yönlendirmede bir araç metin olarak da düşünülebilir ve özellikle yöneticiler açısından bakıldığında, dönüştürücü bir değişim için çabalamaya teşvik edici bir yanından da söz edilebilir (Kumar, 2005, s.9).

Kılıç’a (2004, s.73) göre ütopya, temellerini modernite ve rasyonaliteden almakta ve akıllı ön plana çıkararak biçimde detaylandırılmış alternatif bir ülkeyi / yeri anlatmaktadır:

Modernite’nin ve insan aklına güvenin ürünü olan; seküler bir dünya görüşü üzerine bina edilen; ‘şimdi ve burada’dan farklı bir zamanda ve/veya yerde geçen; mevcut düzene açık ya da örtük eleştirel bir bakış içeren; ana teması bu düzene alternatif bir ideal toplumu zihinde canlandırmaya yetecek kadar ayrıntılandırılmış kurmaca anlatı... (s.73).

Kılıç’ın eleştiri perspektifi bu bağlamda, Farabî’nin görüşüne ters düşmekle birlikte, More’un veya Campanella’nın bakış açısıyla uyumlu gözükmektedir. Farabî’ye göre, ideal toplumda insanları bir arada tutan şey iman temelli yardımlaşma ve dayanışma duygusu iken (Canbaz Yumuşak, 2012, s.50; İrkin, 2023, s.13), More ve Campanella akıl ve bilimle desteklenen seküler bir toplum hayali sunmaktadır.

Ütopya, aynı zamanda, vizyon ve ideal etrafında toplama yönüyle bakıldığında, daha iyi, mutlu ve yaşanılabilir bir dünya hayal etmede, insanları ve yöneticileri mevcut olanakları ‘iyiye doğru’ kullanmada ve mevcut şartlara eleştirel gözle bakmada bir destek işlevi de görmektedir. Bu bir bakıma, dönüştürücü ve değiştirici bir araç olarak da düşünülmesi gerektiğine de işaret etmektedir. Daha adil, daha mutlu, olanakların daha hakkaniyetli dağıtıldığı ve daha özgür bir ülke ve yönetim arayışında ütopya edebiyatı motive edici bir görev üstlenmektedir. Gerçek olup olmamasının veya ulaşılabilir olup olmamasının ötesinde, ütopya ilerleme ve tatminle dolu potansiyel geleceklere giden yolu aydınlatan bir rehber yıldız görevi görür (Tandaçgüneş, 2013, ss.11-12).

Bununla birlikte, Bilsel’e (2016, s.12) göre, ütopya kavramının anlam çerçevesinde bulunan ‘tamamlık’ ve ‘mükemmellik’ bir ideal yapı ve işleyişe

odaklanmanın hazzıyla eksikliklerden ve eleştirilerden uzak bir koruma alanı da yaratmaktadır. Bu bağlamda, insan doğasının sürekli merakla daha iyiyi arama yolculuğundaki çabası ile karşılaşınca, her ütopya kendi içinde kusurlu algılanacaktır. Somay (2016, ss.22-24) da benzer biçimde, ütopyanın katı ve idealize edilmiş yapısının eleştiriye kapalı olduğunu ve bu durumun çelişkiler doğurduğunu vurgulamaktadır. Merak, öğrenilen bilgiler ve işlenen verilerle insan zihni, ütopyalara daha yakından bakmaya, kurgusal yapı, akılcılık ve bilim boyutlarında değerlendirmekte ve ‘olmayan/yok ülke’yi daha iyi bir biçimde yeniden kurgulamaya devam etmektedir.

2.2. Ütopyanın Tarihsel Gelişimi ve Başlıca Eserler

Cevizci sözlüğünde ‘*İdeal ya da yetkin toplum, ideal bir toplum düzeni ya da yönetim biçimi ortaya koyan tasarım*’ biçiminde tanımlanan ütopya kavramı (Cevizci, 1999, s.880) özünde yetkin toplum ve ideal yönetim unsurlarını kapsamaktadır. Berman’ın ifadesiyle, ‘*hayali bir kurgu*’ (Akt: Marshall, 1999, s.780) ve ‘*heves edilen bir yer*’ (Kumar, 2005, s.9) olarak bu kavram insan doğasının bir bakıma kendini ideale ve hevese bağlamışlığının da anlatımıdır. Böyle bir arayış, tarihsel olarak bakıldığında, hemen her toplumda örnekleri bulunan bir inanın da ortaya çıkışını hızlandırmıştır.

Ütopya kavramının ve ütopya peşinde arayışın kökleri binlerce yıl öncesine Sümerlere kadar gidebilmektedir. Yazıyı ilk kez sistemleştiren ve kullanan halk olarak bilinen Mezopotamya devletlerinden Sümerlere ait kil tabletlerde ‘*Altın Çağ*’ ismine rastlanmıştır (İrkin, 2023, s.9). Sümer halkına ait Altın Çağ inancını ve altın çağın yaşandığı / yaşanacağı ülkeyi, *Enmerkar ve Aratta Ülkesi*, olarak tanımlarken, güvenliğe, birlik ve beraberliğe, düzenin sağlanmasına ve dinsel bir ritüel olarak ‘şükürde birliğe’ yapılan vurgu öne çıkmaktadır:

Uri, gerekli her şeyin sağlandığı ülke,
Güvenlik içinde dinlenen Martu ülkesi,
Bütün evren, birlik (?) içindeki halklar,
Enlil’e tek bir dilde şükrederlermiş. (Kramer, 2002, ss.306-307)

Yine, Antik Yunan’a gelindiğinde, M. Ö. yedinci yüzyıla tarihlenen, Hesiod’un *İşler ve Günler* adlı eserinde insanların kalplerinin keder ve endişelerden uzak olduğu, zor işin veya acının olmadığı, herkesin Tanrı’yı gibi serbest ve sorumsuz yaşadığı, topraktan bereketli ürünlerin kendiliğinden fışkırdığı ve birlikte, huzurlu ve rahat bir yaşamın sürdüğü bir altın çağ anlatılmaktadır (Düzgün, 2011). Sonraki yüzyıllarda,

kaleme alınan Aristophanes'in *Kadınlar Halk Meclisi*, Jambulos'un *Güneş Adaları*, Miletli Hippodamus'un *Komünal Kenti*, Likurgos'un *Yasalar*'ı, Plutarch'ın *Yaşamlar*'ı Kadıköylü Phales'in *Eşit Toplum*'u, tam olarak form yönüyle ütopya olarak adlandırılmasalar da 'klasik ütopya' olarak adlandırılan *Ütopya* benzeri yapıtlar olarak anılmaktadır. Usta'ya (2005) göre, 'Antik Yunan'ın Rönesans dönemi' olarak adlandırılabilir M. Ö. beşinci ve dördüncü yüzyıllara ulaşıldığında, özellikle Platon'un eseri üzerinde durulmalıdır. İlk ütopya metni olarak değerlendirilen Platon'un *Devlet* eseri, biçim olarak edebî bir yapıttan ziyade, felsefî bir yapıt olarak da sınıflandırılabilir (Canbaz Yumuşak, 2012; Gül, 2007, s.53). Bununla birlikte, kamu yönetimi açısından ideal devlet yönetiminin esasları hakkında diyalogları ile öne çıkan bu yapıt, yüzyıllar boyu ilgi çeken ve öncülük yapan bir referans kaynağı olarak popülerliğini korumaktadır.

Pire ziyareti sırasında Kephalos'un evinde, öğretmeni Sokrates ve öğrencilerinin de katıldığı, bir ziyafette gerçekleşen diyaloglarda ideal devletin nasıl olması gerektiğine dair tartışmalar ve Platon'un önerileri sunulmaktadır. Platon'a (1962) göre, en önemli ve kritik kesim yöneticiler olarak tasavvur edilmektedir. Yönetici, hem 'en (yüksek) iyi' hem de 'akıl yönüyle en sağlam' kimseler –filozoflar– olması durumunda, ideal devlet yapısına ve işleyişine ulaşılabilir. Kendisi de Akademi öğrencisi bir filozof olan Platon'a göre, en bilge, en akıllı, en adaletli ve doğruyu en iyi görebilen kimseler ancak filozoflar olacaktır; dolayısıyla devleti yönetmede de en yetkin kişiler olarak filozoflar önerilir. Gerçek filozoflar devlet yönetimini ele alıncaya kadar insanlar için felaketlerin sonu gelmeyecektir. O hâlde yapılması gereken filozofların bir an önce yönetimi ele almaları ve bilgece yönetmeleridir (Platon, 1962, s.172). *Devlet* eserinin Türkçe çevirisini yapan Eyüboğlu ve Cimcoz'a (1962) göre bu yapıt aslında onun hayalleri ve özleminin yazılmış hâlidir:

... Platon insanlara bütün duygu ve düşüncelerinin, bütün sevgi ve öfkelerinin, şüphe ve hayallerinin özetini veriyor. En iyi devletin bir ütopya olduğunu biliyor elbet, biliyor ama, kurulsun kurulmasın, herkesin böyle bir devlete, yani en doğruya yönelmekle adam olacağına inanıyor. Herkes böyle bir devleti var sayıp onun kanunlarına göre yaşasın, diyor (Eyüboğlu ve Cimcoz, 1962, s.19).

Platon'un 'ideal devlet'i konu edindiği eseri her çağda geçerli bir klasik ütopya olarak devlet yöneticilerinin ve siyasetçilerin başvurduğu önemli bir kaynak olarak durmaktadır. *Devlet* diyalogunda tasvir edilen devlet tasarımı kendisinden sonra bu alanda yazılacak Fârâbî'nin *Medînetü'l-Fâzıla*'sı (941 – 942) (Faziletli Şehir), Thomas Moore'un *Ütopya*'sı (1516), Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* (1623), Francis

Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i (1626), Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya*'sı (1932) ve George Orwell'in *1984*'ü (1949) gibi pek çok eser için de örnek ve yol gösterici referans bir metin olarak öncü rol oynamıştır (Arslan, 2020, s.161; Canbaz Yumuşak, 2012, s.50).

Ütopya edebiyatında mihenk taşlarından biri ve türün isim kaynağı olarak görülen, Latince olarak yayınlanan ve orijinal adı *Libellus vere aureus nec minus salutaris quam festivus de optimo rei publicae statu, deque nova insula Utopia* olan Thomas More'un kaleme aldığı *Ütopya* ile yeni bir tür ortaya çıkmıştır (Düzgün, 2011, s.13). 'Yeniden Doğuş' niteliğindeki Rönesans döneminin özgürlüğe, serbest düşünceye, sanata ve bilime yönelik açmış olduğu anlayış, Kilise tarafından dar bir alana sıkıştırılmış insan düşüncesinin etkisini yitirmesi ile birlikte sorgulama ve araştırma çabasını da serbest bırakmıştır. İnsanlar, bulundukları şartları, inandıklarını ve inanacaklarını sorgulamaya, insan potansiyelini açıkça sergileyen eserler ortaya koymaya yönelmişlerdir. Böyle bir ortamda, Thomas More da Britanya İmparatorluğu'nun bir eleştirisini yapmaktadır. Eserde, ülkesinin yönetimine eleştirilerini kapsayan birinci bölüm, ikinci bölümden sonra kaleme alınmıştır (Urgan, 2000, s.26).

More *Ütopya*'yı Raphael Hythloday adlı bir denizcinin ağzından anlatmaktadır (More, 2000). Bu denizcinin gezilerinden birinde Ütopyalılarla karşılaşmış ve orada beş yıl kadar yaşamıştır. Daha sonra More ile tanıştığında, More, gemicinin bu mutlu adayı en küçük ayrıntılarına kadar anlatmasını istemiştir (Urgan, 2000, s.36; Şan, 2010, s.35). Aslında, anakaraya bağlı bir yarımada üzerinde bulunan adı *Ütopya* olan yer, bir savaşta savunma stratejisi gereği anakarayla olan bağlantının ortadan kaldırılması ile ayrılmış ve adaya dönüştürülmüştür. Kusursuz düzenadaya kendi adını veren akıllı ve erdemli Kral Utopus tarafından kurulmuştur. Yurttaşları ekonomik ve sosyal açıdan eşit, demokrasiyle yönetilen, tarımla uğraşan, paylaşımcı, birbirine destek olmayı erdem sayan bir toplum kurgusundan bahsedilmektedir. Bu toplumda, çok az yasa vardır, fakat yurttaşları erdemli ve iyi olmayı daha önemli gördüklerinden suç işlemekten özenle kaçınmaktadırlar.

More'un *Ütopya*'sı, Platon'un *Devlet*'i ile karşılaştırıldığında, sorunsuz işleyen bir devlet tasarımı, sınıfsız bir toplum, değer bakımından her insanın eşit olduğu, paylaşımcı ve bireylerin özgürlüğüne daha fazla yer açan bir yapıt olma özelliğindedir (Gül, 2007). Diğer bir deyişle, Platon ve More'un yapıtlarına bakıldığında, her ikisinin de ütopyalarında farklı noktaların dikkat çektiği gözlenmektedir. Bunlara misal olarak, Platon yöneticiliği 'erdemli' filozoflara özel bir alan olarak düşünürken, More, herkesin eşit olduğu ve sınıf ayrımları olmadan birlikte ve barış içinde yaşaması üzerine odaklanmaktadır.

17. yüzyıl ütöpic edebiyatın dikkate değör bir örneği olarak Kilise'nin dogmatik bakışına karşı duruşu ve eserinin ön sözünde “Ben doğacak yeni sabahların çan sesiyim” deyişiiyle Rönesans uyanışının müjdecisi olarak nitelendirilen İtalyan filozof Tommaso Campanella tarafından 1623'te yazılan *Güneş Ülkesi* (CivitasSolis) (Campanella, 1985) Platon'un *Devlet'i* ve Thomas More'un *Utopia'sı*yla aynı düşünce çizgisi üzerinde, insanoğlunu mutlu bir yaşayışa kavuşturma yolunda ortaya konulmuş ütopya çalışmalarından birisi olarak klasikleşmiştir. İlk defa Utrecht'de 1643'te basılmış olan *Güneş Ülkesi* (Avcı, 2006, s.74), Campanella'nın–eserinin girişine düştüğü notla (Campanella, 1985) – ‘filozofça bir devlet tasarısı’ olarak insanın bencil doğasından, çevresindeki diğer insanları düşünememesinden, mal-mülk hırsından yalıtılmış bir ülke ve yönetim hayalini diyaloglar üzerinden anlatmakta ve eserin son bölümünde More’dan esinlendiğini açıkça beyan etmektedir (Şan, 2010, s.68; Günyol, 1985, s.12).

Campanella için, toplumu birleştiren ve bir arada uyumlu kılan amaç ‘genel yarar / kamu yararı’ olmalıdır. Ütopyada, yüce bir amaç uğruna insanlar birleşmiş ve ortak yarar için birlikte daha fazla çalışmaktadırlar. Campanella, Ospitalario ve Cenovalı Kaptan arasındaki diyaloglar üzerinden, Hint Okyanusu'nda bulunan ve toplum için ideal bir model olarak hizmet edecek şekilde tasarladığı bir ada ulusu (*Güneş Kentliler*) anlatmaktadır. Güç, Sevgi ve Akıl tarafından, Metafizikçinin yönetimine bağılı olarak, yönetilen *Güneş Ülkesi* 'nde tarıma önem verilmekte, evlilik kurumunun sağlıklı ve dengeli olarak korunmasına ve çocukların eğitime vurgu yapılmaktadır. Hint Okyanusunda bir yerlerdeki bu hayali ada, Campanella'nın din, doğal çevreye uyum, insanlık, kozmos, yönetim ve toplumsal yapılarla ilgili tüm ideallerinin gerçekleşmesini arzuladığı coğrafi ve felsefi bir alanı temsil etmektedir. Yasalar herkes tarafından anlaşılır biçimde kısa tutulmuştur (Campanella, 1985, s.65; Avcı, 2006, s.67).

Şan (2010, s.68) ve Kumar (2005, ss.54-55) *Utopia* ve *Güneş Ülkesi* 'nin ortaya çıktıkları dönemi ve formel/biçimsel benzerlikleri üzerinde durmaktadır. Her iki eserin de ortaya çıkış dönemi, Kilise dogmatizminin dağılma ve hümanizm düşüncesinin ‘yeniden doğuş’ dönemidir. Her iki yapıt da insanı ve bütünsel olarak da toplumu erdemli ve mutlu kılmak amacını güderken, devlet ve toplum tasarımlarını bir ada hayali üzerinden aktarmaktadırlar. Benzer bir yaklaşım, sonraki dönemlerde kaleme alınacak *Yeni Atlantis*, *Çam Adası* ve *Robinson Crusoe* için de geçerlidir. Yine her iki yapıt da diyaloglar ve soru cevap ile ideal devlet ve ülke ütopyasını okuyuculara anlatmaktadır. *Güneş Ülkesi*, Thomas More'un eserlerine benzer şekilde ütöpic geleneğe önemli bir katkı sunduğu bilinmektedir.

Ütopya edebiyatı bağlamında önemli figürlerden Francis Bacon, rasyonalite ve bilimin insan yaşamını dönüştürme ve iyileştirmedeki rolünü daha da vurgulayan bir bakışla *Yeni Atlantis*'i kaleme almıştır (Bacon, 2021). 1626 tarihinde yayımlanan bu yapıt, bilim ve teknolojinin sağlayacağı potansiyel avantajların ve yararlar üzerine ütöpik ve optimistik bir çalışma olarak ifade edilebilir. Dürüşken'e (2021) göre, *Yeni Atlantis*'in arkaplanında bir felsefeci ve bilim insanı olarak Bacon'ın, felsefe-bilim merkezi kurma ve bu anlayışa destek olacak bir ideal devlet oluşturma hayali yer almaktadır. Denize açılan ve Bensalem, Nova Atlantis, ada ülkesine ulaşan Bacon, burada Süleyman Evi'ni bir bilim ve keşif evi olarak tasarlar. Burada akademik ve bilimsel eğitimler ve projeler, dünyanın farklı yerlerinden toplanan verilerin de işlendiği bir bilim üretim çabasıdır. Denizin ortasında, Hristiyanlığın yayılma alanının çok uzağındaki Bensalem adasında Eski Ahit ve Yeni Ahit, saf ve orijinal haliyle korunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Kilise tarafından anlamı bozulmamış veya uygulamaları yozlaştırılmamıştır. Burada din adamlarının görevi, insanların mutluluğuna katkıda bulunmaktır. Ataerkil bir toplum olarak Bensalem halkı misafirlerine hürmette ve hizmette kusur etmemekle birlikte, rüşvet almak yasaklamıştır. Avrupalı denizcilerinin her türlü ısrarına rağmen, altınlar ve hediyeler kabul edilmez. Burada Süleyman Evi, insanlık yararına çalışan bir bilim ve araştırma yuvasıdır. Devletin görevi, burada bilimi ve insanların mutluluğunu daim kılmaktır. Bu idealize edilmiş toplumda, Bacon gelişmiş teknolojik yeniliklerin uygulanmasından kaynaklanan sayısız pratik faydayı ana hatlarıyla belirtiyor. Daha da önemlisi, bilimsel zihniyet bu ideal topluluk içinde bir amaç ve yön duygusu aşılır. Bacon'ın "Yeni Atlantis" vizyonu, bilimsel keşif tutkusuyula enerji alan bir toplumu, varoluşun özünün keşif arayışı ve yeninin icadıyla iç içe geçtiği bir alanı tasvir eder (Booker, 2012, ss.36-37). Bilimin daha iyi bir dünya yaratma anlayışı, ütopyanın moderniteye ilişkin bakış açısı, aklın rasyonel ve mantıklı uygulanmasının sınırsız toplumsal ilerlemeye yol açabileceği inancına dayanan Aydınlanma idealleriyle yakından bağlantılıdır.

Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* adlı eseri, özellikle doğanın ihtişamını ve sunduğu sınırsız görünen kaynakları keşfetmesiyle ütöpik edebiyat türü içinde dikkate değer eserlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu yapıt, doğal güzellikler ve kaynakların kullanımı ve yeni bir çalışma ahlakı (Protestan iş ahlâkı) oluşturma açısından önemli bir anlatı olarak durmaktadır. Mahsur kaldığı bir adada kendi medeniyetini yeniden kurmaya ve hayatta kalmaya çalışan, sonradan yamyamlardan kurtardığı ve Cuma adını verdiği kölesiyle Robinson, burada dinî referanslardan güç alarak proto-liberal bir ütopya

bahsetmektedir (Çetin Güven, 2018). Bu bakış açısı, doğal dünyayı kucaklamaktan türetilen sadelik ve özgünlüğün, mükemmel bir toplumsal tasarım oluşturmada temel bileşenler olduğunu da işaret eden bir veri olarak düşünülebilir. Bu şekilde Defoe, Hıristiyanlık referanslarını örter biçimde, ütopyik ideal olarak, medeniyet ve doğa arasındaki gerilimi ve içinde uyumlu bir varoluş arayışını vurgulamaktadır (Tandaçgüneş, 2013, s.27).

H.G. Wells'in 1895'te yayınlanan eseri *Zaman Makinesi*, bilimkurgu türünün en öncül eserlerinden biri olarak görülmektedir (Üster, 2017). Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında geçen hikâye, İngiltere'de yaşayan ve uzak geleceğe, özellikle de Londra'nın kalıntılarının bir zamanlar var olduğu 802.701 yılına olağanüstü bir yolculuğa çıkan bir zaman yolcusunun maceralarını anlatmaktadır (Wells, 2017). Zaman Makinesi adlı çekici bir buluş ile zamanda yolculuk /sıçrayış sırasında Zaman Yolcusu gelecek dünyada yaşayan iki farklı ırkla karşılaşmaktadır: Güzellikleri ve temel olarak meyveden oluşan bir diyetle özdeşleşen Eloi'ler ve daha kaba, sıklıkla et ağırlıklı beslenen Morlock'lar. Böylece Wells, yalnızca bilim kurgu romanlarına zemin oluşturacak zaman yolculuğu kavramını keşfetmekle kalmıyor, aynı zamanda insan yaşam tarzlarının ve toplumsal yapıların evrimi üzerine de düşünmekte ve toplumsal meselelerle ilgili eleştiriler yöneltmektedir. Bu bağlamda, H.G. Wells, insanı ve toplumu yozlaştıran ve bozucu etkiler doğuran sanayileşmeyi kendi zihin dünyasında fantastik bir dünyada eleştirmektedir (Sayın, 2022, s. 113):

Wells, bu romanlarda, ortaya koyduğu sorunlara toplumsal temelli çözümler sunmaya çalışmaz; aksine, bu sorunları kelimenin tam anlamıyla kaçınılmaz görür, deterministik bir bakış açısıyla ele alır ve karamsar çıkarımlarda bulunur, ancak tüm bunları ifade ederken belli bir belirsizlik tonu kullanır (İnci, 2009, s.1).

Ondokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, o dönem için bakıldığında, dikkate değer teknolojik ilerlemelere ve teknolojinin insan hayatındaki artılarına rağmen bilimin, insanlığın kurtuluşuyla ve ütopyasının gerçekleşmesiyle sonuçlanmayacağı daha da belirginleşmiştir. Sanayi Devrimi ve motorlu araçların geliştirilmesini takiben, işçi sınıfının sömürülmesi ve istihdam alanında makine – insangücü çatışmasını ortaya çıkarmıştır. Avrupa'da işçi sınıfının yükselişi aynı zamanda sanayinin de genişleme ve gelişmesinin paralelinde gelişmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru, bilim ve teknoloji insanların yeteneklerini, emeği ve gücü değil, aynı zamanda değerlerini, inanç alanlarını, içsel zayıflıklarını ve hayallerinide kapsayacak sembollere dönüşmüştür. H.G. Wells'in

Zaman Makinesi (1895) ve *Dünyalar Savaşı* (1898) bu dönem yapıtlara örnek teşkil etmektedir.

Sanayi Devrimi, etki alanı itibariyle Britanya ve Avrupa’da bir çekim alanı yaratmış, daha iyi ve sağlıklı yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla nüfus hareketliliğini doğurmuştur. Motorun geliştirilmesi, fabrikaların ve seri üretim sistemlerinin kurulması bu cazibeyi daha da genişletmiş ve toplumları dönüştüren ve değişime zorlayan değişkenler olarak hem ekonomik alanda hem de toplumsal alanda sarsıcı etki yaratmıştır. Teknolojik ve sınaî ilerlemeler, devletler tarafından da ilgiyle takip edilmiş ve desteklenmiştir. Bu hızlı kentleşmenin yanı sıra, bilim ve teknoloji giderek otoriter devletler tarafından kullanılabilecek güçlü bir kontrol aracına da evrilmeye başlamıştır. Bu rahatsız edici eğilim, 20. yüzyıla karanlık bir gölge düşüren, bireyler için kasvetli ve baskıcı bir atmosfer yaratan, özellikle Nazizm ve Troçki-Stalin komünizmi gibi totaliter rejimlerin yükselişiyle sonuçlanmıştır (Şimşek, 2016, s.19). Bu da dolaylı olarak kamusal ütopyalarda uzaklaşılmasına ve artık daha çok kişisel/bireysel ütopyalara doğru bir kayışın da itici gücü olarak değerlendirilebilir. Becan (2015, s. 86) bu bağlamda odak noktasındaki kaymanın karşı ütopyalara doğru bir yönelimi tetiklediğini savunmaktadır:

Ütopyalar tür itibariyle mutlu, doğru ve mükemmel bir toplum düzenini anlatmaya çalışarak gelecekte daha iyi nasıl olması gerektiği mesajını verse de yazıldıkları dönemin en temel sorunlarını ve kaygılarını açığa vurmaktadır. Diğer bir deyişle, herhangi bir ütöpik düşünceyi bize iletmeye çalışan metinlerde aslında mutsuzluğun yaşandığı, sorunlu bir toplumu yansıttığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. İşte böyle bir fotoğraf ortaya koyan ütöpik metinler, zaman içerisinde, tam karşı mecrada yerini almış ve ‘anti ütopya’ adı verilen başka bir biçime dönüşmüştür (Becan, 2015, s. 86).

Bununla birlikte, 20. yüzyılda ütopya örneklerine de rastlanmaktadır. Ursula Krubar Le Guin’in 1974’te yayınlanan *Mülksüzler* (Le Guin, 1990) adlı romanı "kararsız bir ütopya" olarak tanımlanmıştır. Bu karmaşık anlatı, Le Guin’in ütopyanın doğasını ve onu destekleyen idealleri incelemek için ustaca kullandığı bir karşıtlıklar temeli üzerine kurulmuştur. Somay’ın (1990) da vurguladığı gibi, Dostoyevski’nin Türkçeye *Ecinniler* olarak çevrilen romanına bir tür cevap ortaya koyduğu ve *The Dispossessed* başlığını tercih ettiği yapıtında Le Guin, anarşist bir toplum yapısını vurgulamaktadır. Romanda, Doğu ve Batı Yarıkürelerden oluşan dünyada, Anarres sakinleri “... ne bir şeye sahipler, ne de sahipleri var; emir almıyorlar ve vermiyorlar, iki anlamda da özgürler...” (Somay, 1990, s.6). Anlatı, okuyucuları ideal bir toplumun anlamı ve oluşturmak için umut üzerine düşünmeye davet etmekte, yaşadığımız dünyayı daha güzel ve yaşanabilir bir yere

dönüştürmek için umutla çalışmaya yöneltmektedir. Bir bakıma, proleter sınıfın da özgürleştiği, bireysel özgür hareket alanının zıtlıklar üzerinden sunulduğu bir anlatı ütopyayı güçlendirmektedir. Buna ilişkin Somay (1990) şunları aktarmaktadır:

Anarres ve Urras iki farklı dünyadır. Dünyalardan biri verimli, diğeri çorak; biri özgür, diğeri sınıflı ve sömürölü; biri "anarşist", diğeri "arşist" (devletçi, yönetimci, hiyerarşik). ...Ama Mülksüzler bir ütopya. Alışlagelmiş türden bir ütopya değil. Kendi toplumunu, bugün ve burada varolanları eleştirerek buna alternatif bir mükemmel şehir ya da dünya tasviri yapan bir ütopyanın kaleminden çıkmamış, ama umut ilkesi metnin her satırında kendini gösteriyor. Le Guin bize mükemmel bir toplum tasvir etmiyor, tersine, tüm eksiklikleriyle bir yeni dünya'yı ve tüm sevillebilir yanlarıyla bir eski dünya'yı karşı karşıya ve yan yana koyuyor, karşımıza koyuyor. Bir tercih yapmamız için değil, ikisine birden bakarak kendimize bir umut ufku oluşturmamız, yeni dünya'ya eski dünya üzerinden, geri dönerek varmamız için (Somay, 1990, s.7).

19. yüzyıla kadar geçen yüzyıllar boyunca gelişen ütopya edebiyatının, Sanayi Devrimi sırasında ve sonrasında ortaya çıkan bilimsel, politik ve toplumsal hareketlilik ve o dönemin teknolojik ilerlemelerinden etkilendiği ve dönüşüm geçirdiği gözlenmektedir. İnsanlar için gerek ilham gerekse motivasyon ve vizyon kaynağı olarak sunulan 'tam ve mükemmelleşmiş' devlet / ülke düşüncesi bu bağlamda, zayıflamış, 'daha karanlık veya gri tonlar' seslendirilmeye başlamıştır. Özellikle bilimin ve teknolojinin toplumlar açısından ümit edildiği kadar yarar sağlamayacağı ve güç sahiplerinin elinde totaliter ve daha sınırlayıcı araçlara dönüşebileceği inancı yayılma göstermiştir. Bu yönde kaygılar, sonraki dönemlerde daha çok distopik anlatılara kaynaklık ve destek gücü olmaktadır. Araştırmanın sonraki başlığında distopya kavramı, temel özellikleri ve zaman içinde gelişimi öne çıkan eserler üzerinden incelenecektir.

2.3. Distopya Kavramı ve Özellikleri

Claeys'e (2021, s. 155) göre, Viktorya Dönemi ve öncesinde, gelecek toplumuna yönelik var olan umut ve güzel yaşam beklentisi ütopyalara kaynaklık teşkil ederken, yirminci yüzyılın başlarında yaşanan siyasi kargaşa, Birinci Dünya Savaşı ve Büyük Buhran toplumlarda geleceğe ilişkin bir karamsarlığa yol açmış, bu da (dolayısıyla), distopya edebiyatının gelişmesine zemin hazırlamıştır. H.G. Wells bu karmaşa çağını 'kafa karışıklığı devri' olarak adlandırmaktadır (Claeys, 2021, s.155). İrkin'in (2023, s.3) de belirttiği gibi, insanlarda ütopyalarda söz edilen güzellikte bir yaşamın olduğu bir dünyaya olan inanç kırılmış ve distopiyalar üretilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Çörekçioğlu'nun ütopya eleştirisi de dikkate alınmalıdır. Ona göre, ütopyanın

‘mükemmelliğine’ ulaşma yolunda atılacak adımlar, anlam olarak bakıldığında ‘kesin olarak varlığı bile kesin olmayan’a doğru bir yönelmede neticede pratik olarak totalitarizme ve şiddete doğru yönelmektedir (Çörekçioğlu, 2013, s.37).

Genel anlamda ütopya kavramına getirilen eleştiriler, 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyılda geniş bir alanda pratiğe dönüşen ideolojilerin deneyimlerinden de güç almaktadır. Özellikle Hitler Almanya’sının Üçüncü Reich İmparatorluğu hayali (Tutsak, 2017) ve Stalin Sovyetler Birliği yönetiminin ‘yeni Rus insanı’ ütopyası (Özel, 2014) uğruna uyguladıkları politikalar ve baskıcı anlayışa bakıldığında kendi iktidarlarını kabul ettirmede her türlü ideolojiyi mazur görmelerinin insanları ütopyadan uzaklaştıran bir etki yarattığı düşünülebilir (Neydim ve Polatel, 2020, s.55).

‘Distopya’ terimi, Yunanca’da ‘zor’ ya da ‘kötü’ anlamına gelen bir önek olan ‘dys-’ ve ‘yer’ anlamına gelen Yunanca ‘topos’ kelimesinin” birlikte kullanımından meydana gelir (Kumar, 2005; De Molade, 2008, s.11). Bu terim, ütopya toplumunun idealist ölçülerine tamamen zıt olan bir toplumsal model için tanımlayıcı bir işlev görmektedir. Alanyazına bakıldığında, distopya terimi yerine karşı-ütopya, kara ütopya, ters-ütopya, olumsuz ütopya ve anti-ütopya gibi çeşitli alternatif kullanımlara da rastlanmaktadır (Düzgün, 2011, s.22). Bu terimlerin, distopik toplumlarda bireysel mahremiyetin, insan doğasının, çalışma şartlarının ve kişisel özgürlüklerin aşınması ile ilgili olarak ortaya çıkan korku ve endişelerin olumsuz iklimini yansıttığı düşünülebilir. Bu anlatılar genellikle, kişisel özgürlükler ve insan doğası üzerine eleştiriler ve kötümser tasvirler aracılığıyla, okuyucularını kendi özgürlüklerinin kırılganlığını ve baskıcı yönetim sistemlerinin tecavüzüne karşı korunmada uyanık olmanın gerekliliğini de düşünmeye çağıran metinlerdir. Bu yolla, distopik eserler okuyucuları sadece kasvetli bir geleceğe veya alternatif bugüne çağırmakla kalmaz, aynı zamanda mevcut toplumsal yapıları ve potansiyel totalitarizm karşısında bireysel özerkliği ve insanî özellikleri korumak için devam eden mücadeleyi yansıtan bir ayna olarak da kullanılabilecek referans kaynağına dönüşürler (Bıçakçı,2014, s.22).

Geleneksel ütopyalarda tasvir edilen,doğal güzellikler ile bezenen, uyum, anlayış ve birliktelik ile karakterize edilen toplum ve özgürlükçü, demokratik bir yönetim anlayışının hüküm sürdüğü ‘yok yerlerin’ aksine, bu distopik anlatılar, bir zamanlar bir cennet olarak sunulan Dünya’nın, totaliter yönetimlerin baskıcı, sınırlandırıcı, şiddet içeren ve kişisel alanlara müdahalelere kadar uzanan uygulamaları ile daha karanlık, ‘umut kırıcı’, ve okuyucuyu ‘uyarıcı’ bir manzara sunmaktadır. Eleştirel bir bakışla, distopyalar ütöpik düşüncenin çelişkilerini, zayıflıklarını ve başarısızlıklarını

vurgulamakta ve nihayetinde insan hırsının biraz da teknolojiyi araç olarak ‘mübah gören’ yaklaşımının karanlık yanını, toplumsal çöküşü ve insanın araçsallaştırılması potansiyelini anlatmaya çabalamaktadır (Şimşek, 2016, s. 19).

Ütopya, yeni bir ülke/yurt tanımlamada her şeyi mükemmel / tam / idealize olarak hayal ederken distopyada tam aksi bir dünya anlatımı söz konusudur (Korkmaz, 2020, s.2). Distopik eserler çoğu zaman içinde bulunulan çağın / zamanın ‘daha kötü’ versiyonlarını aktarmaktadır. Gelecekte veya yakın geçmişte farklı ve zararlı uygulamaların yol açtığı karmaşa, kargaşa, kanunsuzluk, genetik manipülasyonlar, robotlaşma, teknolojik kontroller, yıkımlar ve doğal afetler bu varyasyonların öne çıkan özelliklerinden sayılabilir (Korkmaz, 2020, s.2). Tek tanrılı dinlerde iki ayrı ve birbirine zıt dünyalardan bahsedilir: Cennet ve Cehennem. Edebi anlatım ve tasvir açısından bakıldığında, distopya ulaşılması arzu edilmeyen Cehenneme, ütopya ise herkesin ulaşmak istediği ve istedikleri sonsuza ulaşabilecekleri Cennete benzetilebilir. (Korkmaz, 2020).

Distopya edebiyatının bir diğer özelliği de aslında toplumların durumunun gözlemlenmesinden beslenen ve geleceğe ilişkin olarak ortaya konulan siyasi, toplumsal ve yönetsel düşünce eleştirileridir (Claeys, 2021, s.158). Distopyada, toplumun ve yöneticilerin ‘sıkı bir eleştirisi’ okunabilir. Ütopyalarda ortaya konulan ‘tam ve yetkin toplum’ düşüncesinin aksine, distopya edebiyatı karamsar, karmaşık ve risklere işaret eden bir yaklaşım gütmektedir. Karşı-ütopyaların ortak özelliği, toplumları gelecekte bekleyen tehlikeleri göstermektir (Canbaz Yumuşak, 2012, s.54). Bu tehlike bazen, makineleşen bir toplumda insanın duygu, düşünce ve değer sistemleri ile yok olup gitmesi bazen de insan özgürlüklerinin, demokratik hakların ve toplumsal normların kurulacak despotik bir devlet tarafından yok edilmesidir.

Bu distopik anlatıların çoğunda hem ütopyalarla hem de totaliter rejimlerle yaygın olarak ilişkilendirilebilecek sınıfsal ayrımlar ve belirgin bir hiyerarşi gözlemlenebilir. Bu, toplumsal tabakalaşma kavramı ve totaliter sistemlerde bulunan ‘ütopik unsurların’ simgesi olan sınıf temelli toplumsal çerçevelerdir (Şimşek, 2016, s.20). Bu ayrım, yönetsel bir organizasyon şemasına bağlı olabileceği gibi sorumluluk ve yaşam alanlarının da sınırlandırılmasını kapsayabilmektedir. Genellikle en zorlu ve istenmeyen işleri yapmaya programlanan alt sınıflar (Huxley’nin Delta ve Epsilonları gibi); tüm toplumsal yapıyı yöneten, kuralları belirleme, kontrol ve uygulama gücünü elinde tutan ‘seçilmiş’ üst sınıf (Ishiguro’nun Madam ve Bayan Emily’si gibi) yanında hiçbir önemi olmayan fakat sadece itaat eden, çalışan ve istikrar uğruna sessiz kalması gereken NPC

karakterler, bu anlatıların belirgin yanlarındandır. Bu bağlamda, toplumun ihtiyaçları ve arzuları bireylerin ihtiyaçlarından daha önemlidir ve bireyler devletin dayattığı ‘sorumluluklara uygun şekilde var olmaya’ ve ‘üyeleri bulundukları grubu tam olarak kabul etmeye’ zorlanmaktadır. Kolektif iyilik için çalışan, yalnızca toplumun yararına ‘var olan’ kişiler yanında sorgulayan, yaşamda anlam arayan ve statükoya meydan okuyan isyancılar ‘ana kahramanlar’ olarak sunulmaktadır. Bu karakterler genellikle bireysel seçimleriyle farklılık göstererek topluma alternatif sunan roller sergilemektedir. Bu roller, sade bir anlatı aracı olarak değil, aynı zamanda sistematik kontrol ve baskı karşısında insan ruhunun doğuştan gelen özgürlük ve özerklik arzusuna dair derin bir yorum olarak da düşünülebilir.

Distopik anlatıların altında yatan temel motivasyon, olağanüstü bir müdahale biçimi olmadan insanlığın ilerlemesinin potansiyel olarak ‘olumsuza doğru’ olduğudur. Distopik edebiyat ve medyada anlatılan en önemli konular arasında, bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerle yönlendirilen artan robotlaşma, insan klonlama, genetik müdahale, toplumu gözetleme ve kontrol gösterilebilir. Bu anlatılarda, teknoloji tarafından domine edilen bir gelecekte –veya alternatif bugünde– bireylerin yabancılaşmasına, kimlik karmaşasına, ilişkilerin yozlaşmasına, ‘ötekileştirmeye’, izolasyon ve yalnızlığa, yabancı düşmanlığına, insana müdahaleye sıklıkla vurgu yapılmaktadır (Ishiguro, 2023). Cinsellik önemsizleştirilip, yalnızca belli bir merkezden ayarlanan değerler topluma empoze edilirken, totaliter rejim istikrar ve dayanışma söylemlerine sırtını dayamaktadır. Bu temalarda yoğunlaşarak, distopik eserlerin yazılma amacı bir bakıma okuyucuları veya izleyicileri kontrolsüz teknolojik ilerlemenin potansiyel sonuçları, kişisel bağlantıların aşınması, bürokratik aşırılığın tehlikeleri ve kolluk kuvvetlerinin militarizasyonu üzerinde düşünmeye yöneltmektir (Baltaş, 2016, s.4).

Genel olarak bakıldığında, distopya edebiyatında totaliter ve yüksek denetimci yönetimler eleştirilmekte, biçimlendirilmiş, insan davranışları ve yaşam koşulları sınırlandırılmış, her alanda ‘tam itaat ve uyum’ istenen bu tür yönetimlerin ortaya çıkaracağı potansiyel ve çoğunlukla ‘advers/yıkıcı’ etkiler tartışılmaktadır. *Cesur Yeni Dünya*’da seri üretim bantlarında ‘yaratılan’ insanlığın, genetik ve sosyal olarak biçimlendirilen insanın ‘doğasında ortaya çıkacak’ yozlaşmaya işaret edilirken, *Beni Asla Bırakma*’da klonlama teknolojisinin ve sağlık teknolojilerinin insan doğası ve kimlik üzerindeki yansımalarının zararları öne çıkmaktadır.

Günümüzün hızlı, tempolu, rekabetçi ve çalkantılı toplumunda, bireyler kendilerini çevreleyen kaosun ortasında giderek daha fazla istikrar, anlam ve aidiyet duygusu aramaktadır (Frankl, 2015, s.125; Giddens, 1991). Modernite, genel bir boyutu olarak, eskiyi bir kenara bırakmayı ve yeniye kovalamayı teşvik ederken, insanlar eski yapıları, ilişkileri, kurumların var oluş amacını ve yaşam biçimlerini sorgulamakta ve çelişki / ikilem yaşamaktadır. Bu karmaşık ortam, duygusal acı, uzaklaşma yönelimi, toplumdan soyutlanma ve varoluşsal sıkıntıya yol açabilen derin bir anlamsızlık ve belirsizlik duygusunu da tetikleyebilmektedir (Besecke, 2001, s.379). Yönünü kaybetmiş, hedefini yitirmiş ve diğer insanlardan bağlantısız hisseden bireyler açısından, anlam ve ortak bir dili yakalayabilmek onları topluma ve dünyaya daha sağlam bağlarla birleştirirken, ortak bir aşkın amaç uğruna çaba gösteren toplumlar da kendilerinde daha derin bir inanç kaynağı olarak destek oluşturabilir. İster ilişkiler ister kimlikler biçiminde olsun, modern yaşamın karmaşıklıkları ve zorlukları arasında gezinmek ve anlam çıkarmak için hayati bir çabayı temsil etmektedir (Berman, 2013, ss.11-27).

2.4. Distopya Alanındaki Başlıca Eserler

Distopya kurgusu temeline bir ütopya kurgusunu yerleştirerek hayalin ve ideal hayatın bir kâbusa dönüşebilirliğini konulaştırmaktadır (Neydim ve Polatel, 2020, s.57). Bu açıdan bakıldığında, distopya türünde ütopyalarda tasvir edilen durumun potansiyel risklerine karşı çok yalın bir uyarıcı ve düşündürücü yaklaşımın güdüldüğü söylenebilir. Bu uyarıların öncül örneği olarak Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri* gösterilmektedir (Neydim ve Polatel, 2020). Kusursuz at toplumu Houyhnhnm'ler (ütopya) ile Yahoo toplumu (distopya) aynı eserde birlikte yer bulmuşlardır. Swift, Yahoo toplumu üzerinden kendi toplumunu eleştirme şansı bulurken, distopyayı yeni bir tür olarak ortaya çıkarmak yerine, işlevsel bir eleştiri yolu olarak düşünmektedir. Bu konuda Neydim ve Polatel (2020) şunu demektedirler:

Bu bağlamda eser, öncelediği distopya yazın türü eserlerinden ayrılır: Swift'de düş ile kâbus, ütopya ile distopya birlikte var olur; toplumsal düzen büsbütün kötü değildir ve metnin bir ütopya tasarısının gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkabilecek olası kötü sonuçlara karşı bir uyarıcı niteliği yoktur (Neydim ve Polatel, 2020, s.58).

Jack London'ın 1908 tarihinde yayınlanan romanı *Demir Ökçe*, çağdaş anlamda distopyaların ilki olarak kabul edilmektedir (Neydim ve Polatel, 2020, s.58). *Demir Ökçe*

(London, 2018) sınıf mücadelesi ve toplumsal adaletsizliğin etkileşimini, etkilerini ve eleştirisini sunarak distopya türünde önemli bir eşik olarak görülmektedir. Yönetimin zengin ve ekonomik açıdan güçlü kişilerin elinde bir erk olarak resmedildiği bu yapıtta, olaylar, sosyalist bir anlatıcı olarak Avis Everhard'ın gözünden anlatılmaktadır. Bu anlatının, bir anlamda işçi sınıfının tüm zorluklarına bizzat şahit olarak büyüyen London'ın Sanayi Devrimi'nin bu anlamda topluma yansıttığı gözlemlerinden güç aldığı düşünülebilir (Nazlı, 2020, s.2465). Everhard, baskıcı rejim altında çalışarak toplumsal çöküşün zemininde onur ve adalet için savaşıyor işçi sınıfının karşılaştığı zorlukları vurgulayarak, zulüm ve umutsuzluk temalarıyla dolu bir Amerika Birleşik Devletleri portresi çizmektedir (London, 2018, ss.8-12). Bu kutuplaşma arasında, zengin ve soylu bir ailenin kızı olan Avis Everhard, romanın baş kahramanı ve bu baskıcı düzene başkaldırıda öncülük eden Ernest Everhard ile evlenerek, aslında tarafını seçmiş ve "kan üzerine kurulmuş" (London, 2018, s. 90) olduğunu fark ettiği kendi ütopya dünyasından çıkarak gerçeklere, zorluklara, baskılara ve sömürüye karşı bir duruş sergilemiştir. Yapıt, basın, yargı ve Kiliseyi de kontrollerinde tutan kentsoyluların kendi ütopyelerinin devamını sağlamak için diğer halka uyguladıkları 'Demir Ökçe' olarak isimlendirilen baskıcı sisteme doğrudan bir eleştiri olarak da okunmaktadır (Neydim ve Polatel, 2020). Bu bağlamda, Huxley'nin Vahşi John'u gibi, aslında her iki tarafı da bilen bir karakter olarak Avis Everhard durumu daha gerçekçi bir biçimde ele almakta ve eleştirebilmektedir. Ağkaya'ya (2016, s.30) göre, distopyanın uyarıcı ve düşündürücü yönü, ABD ile Almanya arasında bir Dünya Savaşı'nın gelişini önceden işaret etmesi ile bu romanda bir ölçüde gösterilmektedir.

XX. yüzyılda Rus yazar Yevgeni Zamyatin'in *Biz* (1924) adlı romanı da yoğun çatışmalar içeren bir yapı olması bakımından öncü bir distopya örneği olarak değerlendirilmektedir. Zamyatin, Claeys'e (Claeys, 2011, s.114) göre Jerome K. Jerome'un *The New Utopia* (1891) adlı eserinde vatandaşların sayılarla çağrılmasından esinlenerek, vatandaşlık numarası kullanmaktadır: "Yaşasın Tek Devlet, yaşasın numaralar, yaşasın Velinimet!" (Zamyatin, 2022, s.2). Sosyalist devrimden 26. yüzyıl sonraki bir gelecekte geçen olaylar totaliter devletin şartlandığı ve kendine bağlılık duygusu geliştirdiği bir vatandaş, İntegral'in mühendisi ve matematikçi D-503'ün günlüğüne yazdığı notlarından aktarılmaktadır (Ağkaya, 2016, s.30). *Biz* (Zamyatin, 2022), otoriter yönetime, toplumu baskıyla yönlendirmeye ve kontrolsüz kapitalizmin gidişatına yönelik derin bir eleştiri sunmaktadır. Zamyatin, distopik bir toplumun defter kayıtlarındaki tasviri üzerinden, kolektif uyum ve maddi kazanç uğruna bireysel özgürlüğü feda etmenin

tehlikelerini de vurgular. Bu bağlamda, Tandaçgüneş (2013) *Ütopya* adlı çalışmasında, Zamyatin'in söz konusu eserinin konusuna ilişkin şu değerlendirmede bulunmaktadır:

4000 yılında, toplumun dokusu, her şeyden önce kontrolü önceliklendiren ve bireysel özgürlüğün özünü yok eden totaliter bir rejimin demir pençesi altında sıkı bir şekilde örülmüştür. Bu kasvetli manzarada, insanlar sadece sayılara indirgenmiş, kimlikleri silinmiş ve hayatları her şeyi kapsayan bir sistem tarafından dikte edilmiştir. Kişisel mülkiyet kavramı modası geçmiş bir kalıntı haline gelmiştir; her eylem ve düşünce kolektif bir bilinçte uyumlu hale getirildiği için "ben" diye bir şey yoktur, sadece "biz" vardır (Tandaçgüneş, 2013, ss.73-74).

I-330 ve O-90 gibi, her erkek ve kadına devletçe atanmış, numaralarla yaşamak zorunda olan ve Taylor Gymnasium'larında makineleştirilen ve standart davranış kalıpları ve rutinelere şartlandırılan insanlar çalışma, kadınlarla birlikte olma, boş zaman değerlendirme, seyahat etme gibi hayatın hemen her alanında katı programları takip etmekle ve uyumu sürdürmekle yükümlüdürler (Zamyatin, 2022: s.5). Böyle bir toplumda I-330 sorgulamakta ve düzene karşı hareket etmektedir. Onun etkisi ile anlatıcı rolündeki D-503 de devlet karşıtı bir harekete katılarak, zamanla, doğadan ve kendi benliğinden koparılıp parçası yapıldığı "biz" yerine "ben"i düşünmeye başlayacaktır (Ağkaya, 2016, s.30). Bu eserde, Sovyet Rusya'da Stalin öncesi bir uyarıcı metin olarak distopya edebiyatının toplumun geleceğine yönelik olumsuzlukları önceden görebilme işlevine örnek gösterilebilir (Neydim ve Polatel, 2020, s.61).

Zamyatin'in romanı *Biz*'den sonra, Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (1932) adlı distopik eserinden bahsedilmelidir. Erken dönem burjuva toplumu distopyası (Ağkaya, 2016, s.31) olarak da nitelendirilebilecek *Cesur Yeni Dünya* (Huxley, 2013) adlı romanında, Ford'dan Sonra 632 yılında, bir zamanlar insanları birleştirici fonksiyona sahip ilkeler -Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik- dönüştürülmüş ve yeni üç kelimeyle değiştirilmiştir: Topluluk, Kimlik ve İstikrar. Dünyanın yönetim bölgelerine ayrıldığı ve Dünya Devleti adı verilen yönetim tarafından her türlü teknolojiyi kendi çıkarlarına ve sisteme uygun düşecek biçimde kullanan bu distopik dünyada, kişisel özerklikten / otonom karakterden çok kolektif olana (ait olunan sınıfa, Devlete veya Ford'a) bağımlılığın ve bağlılığın önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. İstikrar, Yönetici Mustafa Mond'un söylemiyle, tüm toplumsal yapının üzerine inşa edildiği temel bir taş olarak en önemli kabul edilmekte ve bu, herhangi bir huzursuzluk kıvılcımını veya anlamlı değişim potansiyelini en etkili bir şekilde bastırarak, suçluları/aykırıları İzlanda benzeri adalara sürgünle cezalandırmaktadır.

Huxley'nin, Shakespeare'in *Fırtına* isimli eserindeki bir cümleden ilham aldığı² çalışması *Cesur Yeni Dünya*, eğitim, şartlandırma ve insan yetiştirme bağlamında da dikkat çekici örnekler barındırmaktadır. Bu en kötüleştirilmiş dünyada (Neydim ve Polatel, 2020) insan bantlarda hareket eden ve belli koşullarda bekletilerek beslenen, Bokanovskileştirilerek çoğaltılan ve gerektiğinde müdahalelerle biçimlendirilen şişelerde / tüplerde üretilmektedir. Alfa, Beta, Gamma, Delta ve Epsilon sınıflarına göre öjenik bir yaklaşımla³ her grubun kaderi önceden teknolojik ve etik olmayan müdahalelerle belirlenmiştir. Bu toplumda, çocuklar hipnopediye tabi tutularak uykularında bazı metinler dinleyerek büyümektedir. Böylelikle, bu yeni bir tür Pavlov şartlandırması uygulamasıyla, bebeklikten başlayarak onlara itaat ve uyum aşılanmaktadır. *Cesur Yeni Dünya*'nın Dünya Devletinde insan deneyiminin özgünlüğü ve zenginliği toplumsal düzen uğruna feda edilmektedir (Adorno, 2012: ss.83-84). Bu bağlamda, yazar Orwell'in totalitarizmin egemen olduğu bir dünyayı tasvir ederken kullandığı Big Brother kavramı ile hayatımıza giren *1984* (1948) adlı romanı ile sürekli gözetim ve denetleme ile öne çıkan devlet yönetimi ile ilgili olarak benzerlik kurulabilir (Canbaz Yumuşak, 2012, s.53).

Toplumların entelektüel bakış açıları dikkatlice gözlemlenmekte ve erişebilecekleri bilgi kaynakları da sıkı bir kontrolden geçmekte ve engellenmektedir. Bu süreçte, geçmişin bilgeliği Mustafa Mond'un odasındaki kütüphanede tutulmaktadır, fakat erişim yalnızca sınırlı kişiler içindir ve izne bağlıdır. Bu tür çabalar, gerçeğin gizlice manipüle edildiği ama aynı zamanda bilinçli iletişim stratejileriyle toplumsal uyum ve anlayışın ön planda tutulduğu bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, propaganda etkili biçimde ve belirli aralıklarla uygulanmaktadır. Özel tasarlanmış çarpık anlatılar ve önyargılı hikâyeler Ford'a ve Dünya devleti'ne bağlı monoton fakat itaatkâr vatandaşlar ve izleyenler ortaya çıkarmaktadır.

Huxley, ABD ziyaretlerinde, çağdaş toplumlarda, mutluluğun giderek bireyin içinde kök salmış, otantik, doğuştan gelen bir deneyim olmaktan uzaklaştığını ve hazza doğru bir kayma olduğunu gözlemlemiş, bu durumu da eserinde soma ve ilişkilerin yüzeyselliği üzerinden eleştirmiştir. Benzer biçimde, başkaları tarafından (medya, siyasal gruplar) teşvik edilen ve tüketilmesi empoze edilen yapay ihtiyaçlar ve yüzeysel tatmin

² William Shakespeare'in *Fırtına* (Shakespeare, 2001, s.275) adlı eserinde, 5. Perde 1. Sahnede (134-319. satırlar) Miranda'nın "*Ey cesur yeni dünya, içinde böyle insanlar var!*" (183-1844. Satırlar) haykırışı, Miranda'nın heyecanı yanında anlaşmazlıkların ve ihanetlerin yaygın olduğu bir toplumun yaşam sürdüğü ada ile ilgili çekincelerinin de ifadesidir.

³ Öjenik hareket, uygulamalarını nesli ıslah etmek amacıyla biyolojik ve genetik temellere dayandırarak, iyi ırkın çoğalmasını, kötü ırkın çoğalmasının engellenmesini ve bu şekilde ıslah edilmiş ari bir ırk oluşturulması fikrini savunmaktadır (Çetinkaya vd, 2021).

biçimleri tüketim hastalığını da yaygınlaştırmıştır. Aldous Huxley'nin distopik romanında öne çıkan, sıkça duyulan ve genellikle tekrarlanan "Artık herkes mutlu" (Huxley, 2013, s.92) ifadesi, aslında bireylerin sistem tarafından üretilen sahte bir mutluluk hissiyle yatıştırıldığı fikrini vurgulamaktadır.

Gerçek mutluluk, sevgi ve ilişkiler anlamında bakıldığında, bir diğer cümle "Herkes herkese aittir" (Huxley, 2013, s.64) cümlesidir. Burada ilişkilerin, özellikle kadın-erkek ilişkilerinin istenmeyişi, gerçek sevginin anlamsızlaştırılması, bireylere bağılıktan özenle kaçınılması gerektiğine dair politikalar, hipnopedya kanalıyla zihni etkileme uygulamaları ve özellikle ilişkide korunmanın önemine yapılan vurgu duygusuz ve sadece Dünya devletine çalışanların sorunsuz işgücünün istendiğini işaret etmektedir. Buna ilişkin bilgiye aşağıdaki alıntılarda açıkça denilmiştir:

Aile, tek eşlilik, romantizm. Her yerde bir özel hayat, her yerde bir ilgi odaklanması, itki ve enerjinin dar bir kanala yönlendirilişi.

Hipnopedik atasözüne değinerek, "Ama herkes, herkese aittir," diye başladı.

Öğrenciler kafalarını sallayarak kesinlikle hemfikir olduklarını gösterdiler. Nasıl olmasınlardı, karanlıkta altmışiki binden fazla kez tekrarlanan bu cümle kendilerine salt doğru diye değil de kendikendini kanıtlayan, aksiyomatik, su götürmez bir gerçek olarak kabul ettirilmişti (Huxley, 2013, s.64).

Bu bağlamda, soma ve hipnopedya ile sentetik olarak oluşturulan bu his, bireyler ile gerçek benlikleri arasında bir mesafe yaratmış ve gerçek anlamdan veya amaçtan yoksun bırakmıştır. Okuyucular da Vahşi Ayrıbölgeler, Linda ve John üzerinden bu karşılaştırmaya ve sorgulamaya dâhil edilerek totaliter bir rejim altında teknolojinin insan doğasını yozlaştıran, bağları zayıflatan ve hayatı anlamsızlaştıran bir amaca hizmet edebileceği eleştirilmektedir. 'Ölecek Hastalar Hastanesi'nde Linda'nın odasına giren çocukların durumu ve vurdumduymazlığı ve uzak bir deniz fenerinde kendi iç çatışmalarını yaşayan John'un durumundan çıkar sağlamaya çalışan medya gibi örnekler sentetik bir yaşamın yozlaştırıcı etkisini gösteren bulgular olarak sunulmaktadır. Adorno'ya (2012, s.99) göre, bu sentetik mutluluk alışkanlığı toplumu soyutlamakta, duygusuzlaştırmakta, sonunda gerçek tatmini ve otantik bağlantıları baltalayarak toplumu bir hayal kırıklığı denizinde sürüklenmeye bırakmaktadır.

Distopik toplumda, George Orwell'in *1984* adlı eseri, amansız propaganda ve acımasız baskıcı taktikler kullanan 'Big Brother'la özdeşleşen totaliter rejimi ve bu rejim altında endoktrinasyona uğrayan bir toplum resmi aktarılmaktadır. Üç büyük devlet (Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya) tarafından yönetilen bir dünya düzeninde, diğer alanlarda kalan halklar her açıdan potansiyel köleler olarak görüşmektedir. Otoriterlik

altında, insanlar söylenen her şeye inanmak durumunda kalmakta, aksi durumda işkence ve baskılara maruz bırakılmaktadırlar (Akkoyun, 2015).

1984'te Orwell, bilimsel ilerlemenin ve teknolojinin yaygınlaşmasının insani gelişimi ve adalet, barış ve huzur dolu bir dünya yaratabilme inancını kırabilecek potansiyelini görmekte ve anlatısında eleştirilerini ve korkularını paylaşmaktadır (Ağkaya, 2016). Bu bağlamda, Batı'nın kendisinde gördüğü önderlik ve yücelik ve mutlak başarı algısı da zorluklarla karşılaşacak ve değişime zorlanacaktır. Diğer bir deyişle, mevcut durumun yarattığı gidişatın olası sonucuna dair bir uyarıdır ve aslında ümitsizlik duygusu Batı düşüncesinde alışıldık bir durum değildir (Fromm, 2004, s.45). Batı, ilerlemeyi başlatan olduğu ve amacına bir şekilde ulaşacağına inanmaktadır, fakat bu inanç her zaman iyiye ulaşacaklarına dair bir garantiye sahip değildir. Hem *Biz* hem de 1984, bu açıdan, Fromm'a (2004) göre, insani hisleri kolektivitinin yararı uğruna harcayan oldukça sistemleşmiş ve gücü eline almış bir bürokratik yapılanmaya dair edebi anlatı uyarıları olarak da görülmelidir.

Ağkaya (2016), 1984'de geçen sosyalizm anlayışının, sırf bu sisteme toptan bir karşı duruş olmadığını, Orwell'in amacının aslında tüm sistemlerde ortaya çıkabilecek insanı yozlaştırıcı uygulamaları eleştirmek olduğu görüşündedir. Anlatıda, hükümet, toplumda ayrımcılık ve düşmanlık yaratmaya çalışmakta, Parti'ye itaat her şeyden üstün kabul edilmekte ve bireysel düşünce ve özgür tercihlerin korku ve baskı altında oldukça dar bir alana sıkıştırıldığı (Şimşek, 2016, s.20) totaliter rejimlerin yalnızca gücü ve olanakları elde tutmak hedefine dönük olarak, sağlam bir direnişle karşılaşmadığı müddetçe, başarıya ulaşma potansiyelinin yüksekliğine işaret edilmektedir.

Benzer bir yönelim, 1945 tarihli *Hayvan Çiftliği*'nde de gözlenmektedir. Orwell, çiftlik hayvanlarının Bay Jones'a karşı başkaldırılarının aktarıldığı bu yapıtında, totaliter rejimlerin baskıcı uygulamalarını alegorik bir üslupla eleştirmektedir. Eşitliğe ve ortak refaha dayalı bir toplum için umut ve özlemlerden güç alan bu mücadele, iktidar gücünün zorbalığa dönüşebileceğini ve sonuç olarak beklenenin tam tersi yönde asil ideallerini baltalama potansiyeline ilişkin de bir çekince ve eleştiri yorumudur (Raimond, 2005, s.147).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılından sonra, ütopya – distopya edebiyatı yapıtlarının, bir yönetim sistemini eleştiriden ziyade, daha bireysel ve ilişkisel alana yöneldiği, ağırlıklı olarak umutsuzluk temasını kullandığı ve anlatıların bireyin düşünmesinin engellendiği, toplum ya da devlete bakışında hakikatin ve anlamın sorgulandığı kurgular üzerinden ilerlediği söylenebilir. Bradbury'nin 1953 yılında

yayımlanan romanı *Fahrenheit 451* bu yönde bir örnek teşkil etmektedir. Bradbury, bu eserde yüzeysel mutluluk ve refah vurgusu yapılan, tüketimin teşvik edildiği bir toplumda, kitaplara yönelen bir ‘tehlikeli’ algısının ve itfaiye örgütünün meslek etiğindeki dönüşümü ve yozlaşmayı okuyucuya aktarmaktadır. *Fahrenheit 451*, kitapların aydınlanmanın ve ilerlemenin önündeki engeller ve yönetimin istikrarı yolunda ortadan kaldırılması gereken kalıntılar olarak görüldüğü bir toplumu tasvir etmektedir. Bradbury, bu yaklaşımıyla aslında distopya edebiyatında farklı örneklerine de rastlanan kitapların denetimi ve bu konuda dikkatli olunması uyarısını dile getirirken, okuyucular açısından kitap okumayı, hakikatler konusunda düşünmeyi ve tefekkür etmeyi önermektedir (Yetkin, 2018).

Atasoy (2015, s.401) Bradbury’nin bu bakış açılarının Nazilerin kitap yakma olayı, İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş ve televizyonun icadı gibi teknolojik gelişmelerden referans alındığını ifade etmektedir. Edebiyatın toplumsal gerçeklerden esinlendiği düşüncesinden hareketle, Bradbury de kendi kurgusunu toplumsal dönüşüm ve deneyimlerden edindiği gözlemlere dayalı olarak oluşturmaktadır. *Fahrenheit 451*’de kitapların yakılması, bireysel bilincin, kimliğin ve kolektif hafızanın yönetim tarafından sistematik olarak silinmesi/engellenmesini işaret eden bir metafor olarak kullanılmaktadır. Entelektüel mirasından vazgeçen ve teknolojik dikkat dağıtıcıların zihinleri ve düşünme potansiyelini etkileyen ekranlar ve eğlencelerle uysallaştırılmış bir toplumda, itfaiyeciler, yaratıcılığı, eleştirel düşünmeyi ve insan olmanın özünü boğan bir cehalet döngüsünü sürdürerek baskının yok edici unsurlarına dönüşmüşlerdir denilebilir.

Anthony Burgess’in *Otomatik Portakal* isimli eseri de distopya örneği olarak gösterilebilir. İlgili eserde bireyler makinelere dönüştürülmüştür ve birey olmayı suç işlemekle bir gördüklerinden, düşüncesizce suç ve şiddete devam etmektedirler (Oğuz, 2024, s.318). Alex ve arkadaşları, suç işlemeyi ve insanlara şiddet uygulamayı amaç edinmişlerdir ve bundan haz duymaktadır (Youssof ve Özben, 2019, s.107) ve amacı olmayan insanları da küçümsemektedirler. Ak (2023) belirttiğine göre Youssof ve Özben (2019) bu romanı hegemonik erkeklik ve grup dinamiği ekseninde ele almakta ve baskın bir erkek birey olma yolunda zaman zaman şiddet eylemlerinin meşru yol olarak kullanılabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu anlatım, ahlaki çürümenin iltihaplandığı, derinden yozlaşmış bir toplumun metne aktarılması olarak da önemli bir boyutu işaret etmektedir. Burgess, romanda iyilik – kötülük dikatomisinde bir eleştiri getirmektedir. Bu ikilemde, gençlerin kullandığı ve içinde kendi davranışlarını uysallaştırdıkları, dile de odaklanmak, dil – davranış ilişkisinin anlaşılmasında katkı sunacaktır. Rusça ve Londra

İngilizcesi karışımı bir dil olarak Nadsat yalnızca bir ses değildir, davranışları da sarmalayan ve destekleyen bir ortam oluşturmaktadır. Bu dilsel boyut, okuyucuları özgür irade temalarıyla ve ahlaki faaliyetten yoksun bir toplumun sonuçlarıyla ilgilenmeye zorluyor ve insanlığın daha karanlık dürtülerinin keşfini daha da ilgi çekici hale getiriyor (Raimond: 2005, s.148).

Le Guin'in *Rüyanın Öte Yakası* (1971) ve Doris Lessing'in *Hayatta Kalma Güncesi*'nden (1974) de söz etmek, distopyanın yirminci yüzyıl örnekleri arasındaki evrimi ve gelişiminin anlaşılmasına katkı sunacaktır. *Rüyanın Öte Yakası*'nda (1971) rüya ile hakikatin, bilim ile bilim dışının bir aradalığını sosyal ve psikolojik eksende irdelemektedir (Le Guin, 2014). Bu eserin kahramanlarından George Orr rüyaları yeniden şekillendirme ve değiştirme konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahip biri olarak hırslı bilim insanı William Haber'in dikkatini çeker (Soyşekerci, 2018, s.1345). Anlatı ilerledikçe, yazar karmaşık psikolojik ve felsefi temalara derinlemesine iner, kontrolsüz hırsın sonuçlarını ve rüyaları manipüle etmenin etik sonuçlarını incelemekte ve okuyucuları gerçekliğin doğası ve arzularımızın derin etkisi üzerinde düşünmeye yöneltmektedir.

Distopik edebiyatın kontrolsüz bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hem çevre hem de toplum üzerindeki olası olumsuz sonuçları hakkında bir uyarı metni görevi gördüğü düşünüldüğünde Lessing'in *Hayatta Kalma Güncesi* bu türde bir örnek olarak sunulabilir. Gerçek bir yıkım, bir felaket üzerine olan bu çarpıcı roman, toplumun yıkıcı bir sona yaklaştığı, gelecek bir zamanı yaşlı bir kadının ağzından anlatmaktadır (Lessing, 2013). Çevre toksik maddelerle dolmuş, yaşam şartları oldukça zorlaşmış, evsizler sokakları doldurmuş ve kirlilik kritik düzeylerde. Bu zorluklarda bile, sevmekte, âşık olmakta, bağlanmakta, güç kavgaları yaşanmakta ve hayata tutunmak için mücadeleye devam etmektedir. Bu mücadele çevreye ve kaynaklara duyarsız insan davranışları ve atık yönetimi konusundaki sorumluluklara bir eleştiridir.

Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü*'ne (1985) bakıldığında, kadınların ön planda tutulduğu bir distopyadan söz edilebilir (Ak, 2023). Benzerleri Katharine Burdekin'in *Swastika Geceleri* (1937), Hillary Jordan'ın *Uyandığında* (2020) başlıklı yapıtları gibi, Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* (Atwood, 2017) distopyayı feminist bir anlatı türüne dönüştürmüşlerdir. Kadın distopyası da denilebilecek bu türde, kadınlar üzerinden distopya kurgulanmakta ve kadın ana kahramanlar ön planda tutulmaktadır. Örnek olarak, *Uyandığında*'da (Jordan, 2012), gelecekte, din devletine dönüşmüş ABD toplumu ve bu toplumda suçluların ten renginin enjekte edilen bir virüsle değişime

uğrattıldığı ve bu kişilerin toplum içinde utançlık simgesi olarak gösterildikleri bir gelecek sunulmaktadır. *Damızlık Kızın Öyküsü* (Atwood, 2017) popüler olduktan sonra Atwood, devam kitabı niteliğindeki *Ahitler*'i (2019) yazmıştır (Ak, 2023, s.29).

Romanın yazıldığı dönem Amerika Birleşik Devletleri'nde popüler tartışma başlıkları olarak radikaller, çevresel kaygılar ve kadınların üreme / doğum hakları *Damızlık Kızın Öyküsü* 'ne ilham kaynağı olmuştur (Ak, 2023, s.30; Akkoyun, 2020). Hristiyan teokrazi ile yönetilen Glead Cumhuriyeti'nde yaşanan olayları anlatan eserde, düşen doğum oranları ve kaynağı / sebebi bilinmeyen kısırlığın yayılmasının ardından yaşanan nüfus krizi tartışmaları esnasında, fırsattan istifade ederek Anayasayı askıya alan muhafazakâr bir grup sorunu bastırmak için totaliterleşmeyi seçmiştir. Kadınların mal varlıkları erkek akrabalara devredilmekte, bankalar bypass edilerek kompübank üzerinden harcamalar denetim altında tutulmakta, kadınların işlerine son verilmekte, kadınlar bir tür kast sistemi içinde kategorize edilmektedir (Atwood, 2017). Marthalar, Teyzeler, Damızlıklar.... Glead Cumhuriyeti, kadınlara baskının yaşandığı ayrımcı ve baskıcı bir devlete, fakat yönetimi elinde tutan grup üyeleri ve eşleri için ütopyaya dönüşmüştür. Bununla birlikte, Glead kadınları bir açık hava hapishanesinde gibi hissetmelerine rağmen Stockholm Sendromu'na tutulmuş gözükmedirler (Ak, 2023, s.32). Komutanların evlerine gönderilen damızlık kızlardan Fredinki, bu toplumu okuyucuya aktaran karakter olarak ön plandadır.

Hillary Jordan'ın *Uyandığında* (Jordan, 2012) başlıklı yapıtı da benzer biçimde, totaliter bir rejim içindeki kadın sorunlarının işlendiği bir distopya örneği olarak yakın gelecekte Amerika Birleşik Devletleri'nde geçmektedir. Toplum nazarında parya olarak damgalanan ve bir virüsle ten renkleri ayırt edilebilir halde yaşamak zorunda kalan kadınlar bu baskı dünyasında, kendilerini özellikle tehlike altında hissetmektedirler. Kürtaç yasağı başta olmak üzere, haklarının rejim tarafından baskılanmasına tepki olarak, kadınlar bedenlerini korumak ve hayatlarını kontrol eden / etmeye çalışan otoriteye direnç göstermeye başlıyorlar. *Uyandığında* (Jordan, 2012) ve *Damızlık Kızın Öyküsü* (Atwood, 2017) kahramanlarına kırmızı renk giydirmekle kadınların cezalandırılma biçimine de vurgu yapmışlardır (Akkoyun, 2020, s.14). Deri altından bir virüsle tüm vücut kırmızı renk almaktadır, bu bir bakıma suçlarının ve cezalarının tüm toplum tarafından bariz biçimde fark edilmesini sağlamak ve suçluluk psikolojisini de şiddetlendirmektedir.

Distopya edebiyatına bakıldığında, bilim ve teknolojiye olağanüstü ilerlemelerle desteklenen teknolojilerin ilerlemesi ve yaygınlaşmasının, insanlığın geleceği için endişeyle ve korkuyla izlendiği sonucuna varılabilir. Bu alandaki yapıtlarda,

güç sahiplerince manipüle edilebilecek genetik bilimi uygulamaları; her alanda ve boyutta insanları gözetim olanağı sağlayan teknoloji; özel alanı daraltan, sınırlandıran veya önemsizleştiren psikoloji ve eğitim uygulamaları; insanları belli bir amaç uğruna feda etmekten çekinmeyen totaliter yönetimler ve insanlar arası ilişkileri zayıflatarak duygusal ve ruhsal bir anlam boşluğunda bireyleri yalnızlaştıran popüler kültür sıklıkla işlenmektedir. Kafaoğlu Büke (2011) bilimin de kurguda önemli araçlardan biri olarak kullanılması, bilim kurgu ile distopyayı birbirine yakınlaştırmakla birlikte, içeriği zenginleştiren bir netice de verdiğini şu ifadeyle açıklamaktadır: “Bilimkurgu edebiyatı alanında, aile kavramı, özellikle geniş aileler, sıklıkla göz ardı edilir ve umutsuzlukla dolu bir dünyada, aramızdaki en masumların bile hayatta kalmanın sert gerçeklerinden kurtulamadığını ima eder” (KafaoğluBüke, 2011, s.83).

Ütopya ve distopya türleri, bu bakımdan, geleceğe ilişkin hem umudu hem de kaygıyı konu edinerek modernitenin sunduğu olanaklar ve risklerin doğasınınyansıdığı bir ayna işlevi de görmektedir. Aydınlanmanın rasyonalite ve ilerleme vaadi, sanayileşmenin hem işi hem de işgücünü dönüştürücü etkisiyle birlikte teknolojik ilerlemelerin avantajları ile desteklenen bu anlatılarda, insan deneyiminin karmaşıklıkları ve asıl riskin ve tehlikenin insan doğasında yattığı eleştirisi sıklıkla yapılmaktadır. Bu çalışmada karşılaştırılan ve detaylı incelemesi yapılan, Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* ve Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* romanları, bu bağlamda, teknolojinin insan üzerindeki etkilerinin insandan kaynaklı etkiler olduğu vurgusu dikkat çekicidir. Bu eserlerde, özlem ve umutsuzluk, yaşam ve ölüm, anlam ve anlamsızlık arasındaki gerilim sık sık öne çıkmakta, teknolojilere çok fazla bağlanmanın insanları hem mekâna hem insanlara yabancılaştırdığına, ruhsuzlaştırdığına, değerleri ve kolektif hafızayı yozlaştırdığına eleştiri getirilerek, nihayetinde modernitenin gerçek maliyetini sorgulanmaktadır (Berman, 2013, s.460).

Bu açıklamalarda sağlanan içgörülerden, ütopya ve distopyanın temelde zıt kavramlar olmasına rağmen, ikincisinin köklerinin ilkinin karakterize eden ideallerde ve isteklerde olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Genellikle ideal bir toplum arayışına dayanan ütöpik vizyonlar, alternatif bakış açılarını barındırma esnekliğinden yoksun olduklarında veya mükemmellik için amansız arayışları beklenmeyen sonuçlara yol açtığında zamanla çarpıtılabilir. Bu dönüşüm, distöpik düşüncenin evriminin birçok yönden ütöpik çerçevelerin doğrudan bir sonucu olduğunu göstermektedir. Toplamlar ideal bir dünya yaratmaya çalışırken, kusursuz bir varoluşa ulaşma baskısı, bireysel özgürlüklerin kolektif mükemmellik adına bastırıldığı baskıcı sistemlere yol açabilir.

Buradan hareketle, ütopya – distopya arasındaki etkileşim bu yapıtların toplumsal gerçekliklerden bağımsız ele alınamayacağını, aradaki geçişinin ve etkinin de yalnızca formel alanda kalmadığını ve karşılıklı etkileşimin sürekliliğini düşündürmektedir. Bu karmaşık ilişkiyi ve bunun etkilerini daha derinlemesine incelemek için, ütopya etrafındaki söyleme önemli katkılarda bulunmuş temel metinlerin bir seçkisi oluşturulmuş ve kronolojik sırayla sunulmuştur (Tablo 2.1.).

Tablo 2.1.Ütopya edebiyatı örnekleri: kronolojik bir seçki

Yayımlanma Tarihi	Yazar Bilgisi	Eser Bilgisi
MÖ 370 - 360	Platon	<i>Devlet</i>
1516	Thomas More	<i>Ütopya</i>
1623	Tommaso Campanella	<i>Güneş Ülkesi</i>
1626	Francis Bacon	<i>Yeni Atlantis</i>
1668	Henry Neville	<i>The Isle of Pines (Çam Adası)</i>
1719	Daniel Defoe	<i>Robinson Crusoe</i>
1726	Jonathan Swift	<i>Gulliver'in Seyahatleri</i>
1811	James Henry Lawrence	<i>Nairler İmparatorluğu</i>
1818	Mary Shelley	<i>Frankenstein</i>
1890	Theodor Hertzka	<i>Freiland (Özgür Ülke)</i>
1895	H. G. Wells	<i>Zaman Makinesi</i>

1898	H. G. Wells	<i>Dünyalar Savaşı</i>
1905	Jack London	<i>Demir Ökçe</i>
1924	YevgenyZamyatin	<i>Biz</i>
1932	Aldous Huxley	<i>Cesur Yeni Dünya</i>
1933	H. G. Wells	<i>Olacakların Habercisi</i>
1949	George Orwell	<i>1984 (Bindokuzyüzseksendört)</i>
1953	Ray Bradburry	<i>Fahrenheit 451</i>
1962	Anthony Burgess	<i>Otomatik Portakal</i>
1974	Ursula Le Guin	<i>Mülksüzler</i>
1986	Margaret Atwood	<i>Damızlık Kızın Öyküsü</i>
1996	Jack Halperin	<i>Doğruluk Makinesi</i>
2000	BrianAldiss	<i>Beyaz Mars</i>
2005	KazuoIshiguro	<i>Beni Asla Bırakma</i>
2007	Chuck Palahmiuk	<i>Çarpışma Partisi</i>
2009	Margaret Atwood	<i>Tufan Zamanı</i>

Kaynak: Vieira'dan (2021) alınıp düzenlenmiştir.

Tarihsel bir kronolojide ütopya ve distopya edebiyatı yapıtlarının gelişimine bakıldığında, özellikle yirminci yüzyılın başlarından başlayan bir karşı-ütopya, distopya yönelimi olduğu gözlenmektedir. Edebiyatın, toplumsal ve bilimsel değişimlerden ilham aldığı dikkate alındığında, yapıtların daha çok toplumların olumsuz deneyimleri ve ilişkilerinden beslenerek karamsarlığa, karmaşıklığa, kontrolsüz bir serbestliğe, yozlaşmaya ve değerlerden uzaklaşmaya odaklandığı dikkat çekmektedir. CanbazYumuşak'a (2012) göre özellikle 1965'ten sonra yayımlanan yapıtlar daha çok, karşı-ütopya olarak nitelendirilebilir. Teknolojik gelişmelerin ve bilgi iletişim olanaklarının yanı sıra, uzay teknolojilerinde, sağlık teknolojilerinde ortaya çıkan klonlama, tüp bebek ve transplantasyon teknolojileri ile 90' lardan sonra bilimkurguya ilgi arttıkça geleceğe dönük karamsar bakışöne çıkmış ve distopik eser üretiminde de benzer yönde bir nicelik artışı olmuştur. Günümüz distopiyalarında, kadın-erkek ilişkileri, cinsellik, aile kurumu, nüfus artışı, doğum kontrolü, çocuk yetiştirme, çevreye karşı

duyarsızlık, teknoloji kontrollü iş yaşamı ve insan davranışları ve tercihlerindeki negatif yönlü değişimler eleştirilmektedir.

3. YAZARLARIN BİYOGRAFİLERİ VE ESERLERİ HAKKINDA

Araştırmanın bu bölümünde, eserleri karşılaştırmalı yöntem izlenerek teknolojinin insanlar üzerindeki etkileri bağlamında incelenen Aldous Huxley ve Japon asıllı İngiliz yazar Kazuo Ishiguro'nun biyografilerine kısaca yer verilmektedir. Yazarlar hakkında yazılmış biyografilere doğrudan erişim sağlanmış, ulaşılan kaynaklar taranmış ve bu araştırmanın kapsamına yarar sağlayacak kısımlardan yararlanılmıştır. Ek olarak, yazarların edebi kişilikleri, eserleri ve incelemede esas olarak belirlenen eserler hakkında da bilgiler sunulmaktadır.

3.1. Aldous Huxley

20. yüzyılın etkili kalemlerinden Huxley, yapıtlarında bilime ve ilişkili konulara geniş biçimde yer vermiş ve tartışmalara çoklu perspektiflerle yaklaşmış ve daha çok distopik eserleriyle tanınan Britanya doğumlu bir yazardır. 26 Temmuz 1894'de Godalming, Surrey, İngiltere'de dünyaya gelmiş ve 22 Kasım 1963'de Los Angeles, Amerika'da vefat etmiştir (Bedford, 1975, s.2; Jakubcova, 2023, s.29; Murray, 2009, Bölüm I). Erkek kardeşleri, büyük babaları da bilim insanları olarak öne çıkan bir ailede dünyaya gelen Huxley yazar olarak ailesinin geçmişi ve kendi birikimlerinden yararlanmış bir edebiyatçıdır.

Dedesi evrimin savunucularından Thomas Henry Huxley, annesi romancı Mary Augusta Ward'ın kız kardeşi Julia Frances Arnold olarak (Bedford, 2019, s.2) Huxley edebiyat ve bilimin birleştiği bir aile geleneğinden beslenmiştir. Büyükbabası, ünlü biyolog Thomas Henry Huxley, Darwin'in teorilerine bağlılığı ve güçlü bir şekilde savunması nedeniyle Darwin'in Bulldog'u olarak da anılmaktaydı (Jakubcova, 2023, s.29). Kardeşi Sir Julian Huxley de tanınmış bir biyolog ve evrimsel düşüncenin savunucusu olarak bilimsel araştırmalarla tanınmıştır. Huxley'nin Oxford mezunu olan annesi Julia Frances Arnold, onun yetiştirilmesine, farklı diller öğrenmesine ve entelektüel gelişimine katkı sağlamak adına onu edebiyat çevreleriyle tanıştırmış, Almanca öğretmenlerinden dersler ayarlamış ve sanatlara karşı derin bir takdir duygusu aşılamıştır. Almanca öğretmeni ve dadısı Königsberg'li Alman bir Fräulein Ella Salkowski, Huxley henüz küçük bir çocukken, Huxley'e bakmaktaydı. Huxley,

aralarındaki bağı ve vefanın bir gereği olarak onu daha sonra kendi oğlu Matthew'a bakması için işe alacaktır (Murray, 2009). Aile çevresinden edindiği deneyimler, genetik ve sosyal etki ve çeşitli entelektüel deneyimlerle zenginleşen bir yaşam, Aldous Huxley için ilham kaynağı olmuş ve eserleri ile toplumsal normlara meydan okuyacak ve insan varoluşunun karmaşıklıklarını araştırarak derin bir düşünür haline getirmiştir.

Huxley, ailede aldığı eğitimin ardından kısa bir süre Eton Koleji'ne devam etmiştir. (Murray, 2009, Bölüm VIII; Düzgün, 2011). Varlıklı ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü bu prestijli eğitim kurumunda edebiyat derslerini ilgiyle takip etmiş, hem kuramsal hem de pratik açısından kendini geliştirmiş, aynı zamanda bilimdeki son gelişmeleri de takip etme fırsatı bulmuştur. Bununla birlikte, Huxley henüz bir ergen iken, 14 yaşındayken, annesinin vefatı, sonrasında eğitim başarıları, sosyal çevrede popüler biri olarak öne çıkması ve ailesini prestijli ve tanınır olmasının yarattığı depresyondan kaynaklı olarak kardeşi Noel'in intiharı onun için önemli olaylar olarak ifade edilmelidir. Bu acı olayların ardından kendisi de göreme problemi yaşamaya başlamıştır. Göz rahatsızlığının bilimsel araştırma yapmasına ve doktora engel olması nedeniyle kendini edebiyata ve yazarlığa adanmış Huxley, bir büyüteçle silahlanmış olarak kendini edebi eserlerin zengin dokusunun dünyasına odaklanmış ve Oxford Üniversitesi İngiliz Edebiyatı bölümünü tamamlamıştır (Murray, 2009, Bölüm IV).

Babasının Londra'ya taşınması, baba-oğul ilişkisindeki zayıflığın kişiliğine darbeleri ve göz hastalığı nedeniyle insanların yardımına ve desteğine ihtiyaç duyması onun hayatını maddi ve manevi yönden etkilemiştir. Bir gözünde yaşadığı görme kaybı ve diğerinde performans kaybı hayatını tamamen değiştiren eşik olmuştur. Çok sevdiği ve istediği tıp bölümünden vazgeçmek zorunda kalmış ve yaşlıları ile arkadaşlarının aksine askerlik vazifesinden muaf tutulmuştur (Solhan, 2022, s.61).

Huxley, Oxford'daki çalışmalarını tamamladıktan sonra maddi problemler ve darboğazlar yaşamış, babasından borç para istemiştir. Baba – oğul arasındaki bu borç meselesi, yazarın kafasında aile ilişkileri, değerler ve duygusal bağlılık ile ilgili derin düşüncelere dalmasını tetiklemiş, eserlerinde insan ilişkileri ve mutluluk başlıklarındaki kullanımını etkilemiş olabilir (Murray, 2009; Solhan, 2022, s.62). Oxfordshire, Garsington, o dönem, 1914 – 1927 arası, İngiliz edebiyatının ve sanatının tanınmış simalarının bulunduğu ve tartıştığı önemli bir entelektüel merkez olarak Huxley'nin yazarlık kariyerinde güç topladığı bir yer olarak anılmalıdır (Murray, 2009; Bölüm V, par.1). Portland Dükünün kardeşi Lady Ottoline ve Liberal Parti milletvekillerinden Philip Morrell tarafından işletilen Garsington Manor'da, Huxley, Osbert Sitwell, D. H.

Lawrence, David Garnett ve Virginia Woolf gibi etkili entelektüellerle bir arada bulunmuş Solhan, 2022, s.62) yazar bakış açılarını ve edebi kabiliyetlerini şekillendirmiştir.

İtalya, Fransa, Karayipler ve Meksika ziyaretlerinden sonra Huxley, Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etmiş ve hem oradaki toplumu hem de sanayileşmeyi gözlemlemiştir (Murray, 2009, Bölüm XXV). Burada, Avrupa ülkelerinde yükselen totalitarizm ve iç savaşlar üzerine 'Kritik dönemlerden birinde yaşıyoruz. Yalnızca barışı istemek veya barış görüşmeleri yapmak yeterli değildir, kişisel olarak karar almalı ve barışı yaşamalıyız!' diye yazmış, soruşturmalar geçirmiş ve gazete yazıları ve mektuplar ile uyarılarını ve eleştirilerini okurlarla paylaşmaktan çekinmemiştir (Murray, 2009; Bedford, 2019). Amerika'da bir dizi konuşma yapmak için çıktığı seyahati sırasında otomobillerin öncü ismi Henry Ford'un *Hayatım ve Eserlerim* isimli kitabını okumuş, seyahat sırasında deneyimlerini, gördüklerini ve bu kitapta okuduklarını bir bağlamda birleştirmiştir. Huxley, ailesiyle birlikte New York'a ilk ayak bastıklarında karşılaştığı yüksek binalar, şehir düzenlemesi ve yönetimden etkilenmiş, sonrasında yaşadığı yıllar boyunca hem edebiyatçı hem de senaryo yazarı olarak işler aldığı Hollywood'da şahit oldukları görüşlerinde değişmeye ve daha karamsar bir görüşe yöneltmiştir. Japonların Pearl Harbour Baskını gününde, bir piknik mutluluğundan karamsar ve kendi yalnız dünyasına geçmek durumunda kalmıştır (Murray, 2009). Savaşın halk üzerindeki ve bireyler üzerindeki yıkıcı etkilerini yakından izleyen Huxley, gelişen teknolojiye, endüstrideki makineleşmeden ve kitlesel eğlence araçlarından kaynaklanan korku ve endişelerini eserlerinde edebiyat yetenekleriyle harmanlayarak paylaşmıştır (Solhan, 2022, s.62).

Daha çok ve genellikle romancı ve deneme yazarı olarak tanınmakla birlikte, kısa hikâye, şiir, gezi yazıları, mektuplar ve hatta senaryolar da kaleme almıştır. Romanlarına genel olarak bakıldığında, toplumsal kabul gören gelenekler, adetler, idealler ve değerlerin bir eleştirisi ile karşılaşılacaktır. Ancak, genellikle bilimsel ilerleme olarak sunulan ve güzel bir algı yaratılmaya çalışılan teknolojinin zararlı etkileri de distopik bağlamlarda çarpıcı tasvirler ve karakterler ile eserlerde kendine yer bulmaktadır. Huxley, edebi kariyeri boyunca birçok eser vermiş, 22 Kasım 1963'te vefat etmiştir. Ancak ölümünün Amerikan Başkanı John Fitzgerald Kennedy ile aynı güne denk gelmesi nedeniyle vefatı beklenen ölçüde basında yer almamıştır (Kılıç, 2022, s. 55).

3.1.1. Aldous Huxley'nin eserleri

Huxley, yazarlık kariyerine şiir kitapları yazarak başlamıştır. İlk kitaplarından birisi umut ve umutsuzluğun mücadelesini konu edinen ve 1916 yılında basılan *Yanan Tekerlek*'tir. Aynı temaya odaklanan şiirlerini topladığı ve 1917 yılında basılan ikinci şiir kitabı da *Gençliğin Yenilgisi*⁴ başlığını taşımaktaydı (Bedford, 1975, s.66). 1. Dünya Savaşı sırasında yazdığı şiirlerde, umutsuzluk ve geleceğe şüpheli bakış da gözlenmektedir. Bedford (1975, s.67) bu şiirlerinde Huxley'nin kişisel yaşantısı yanında dünyanın gitmekte olduğu ahlaki ve fiziksel intiharında izlerine rastlanacağını düşünmektedir.

Urgan'a (2015, s.8) göre, elliye yakın çalışmasıyla Huxley, çağımızın en verimli yazarlarından biridir. Yazmaya şiirle başlamış, tiyatro oyunları, beş öykü kitabı, yolculuklarını ve yurtdışı seyahatlerini aktardığı gezi yazıları, antolojiler, bir yığın deneme ve on bir roman yazmıştır: *Krom Sarısı* (1921), *Antic Hay* (1923), *O Çorak Yapraklar* (1925), *Ses Sese Karşı* (1928), *Cesur Yeni Dünya* (1932), *Gazze'de Gözsüz* (1936), *Nice Yazlardan Sonra* (1940), *Zaman Artık Durmalı* (1945), *Maymun ve Öz* (1948), *Dâhi ve Tanrıça* (1955), ve *Ada* (1962).

1921'de ilk romanı *Krom Sarısı* ile edebiyat çevrelerinden takdir ve beğeni toplayan Huxley, yazmaya devam etmiş ve etkileyici eserler ortaya koymuştur. 1923 yılında yayınlanan romanı *Antic Hay*'de Birinci Dünya Savaşı sonrasında Londra entelektüellerinin amaçsızlığını eleştirmiş, Theodore Gumbriel Jr. ve arkadaşlarının mutluluğu arayışında amaçsızca sürüklenişlerini anlatmıştır (Kuiper, 2023).

Sonraki romanı *O Çorak Yapraklar* (Huxley, 1998) ile Huxley, daha sonra *Ses Sese Karşı* (Huxley, 2018) ve *Cesur Yeni Dünya* (Huxley, 2013) gibi yapıtlarında geliştireceği kültür, tüketim, teknoloji kullanımı ve modernite eleştirisini geliştirmektedir. Entelektüel görüntülerinin ardında ruhsal ve ahlâkî boşluklar yaşayan karakterlerin durumu eleştirilir. İtalya'nın Vezza kasabasında, Mrs. Aldwinkle'in malikanesinde yazarlar, filozoflar ve sanatçılardan oluşan bir topluluk toplanır. Aşk, sanat, din ve felsefe üzerine tartışmalar yaparken, tartışmalar derinleştikçe, aslında kendi boşluklarını ve yüzeysellikleri açığa çıkmaktadır. *O Çorak Yapraklar*, Huxley'nin entelektüel uğraşları ve entelektüel üretimi onaylamadığını açıkça ortaya koyarken, çağdaş bilim ve

⁴ Bu eser, *Gençliğin Yenilgisi* başlığıyla Plüton Yayın tarafından Onur Sakarya çevirisiyle Türkçeye çevrilmiş ve 2022 yılında Türkiye'de basılmıştır.

teknolojinin, kolaylık ve zevk araçları üretmesinin insanı nesneler âlemine doğru bağlaması / çekmesi de eleştirilmektedir (Raji ve Ganeshram, 2022).

Ses Sese Karşı (Huxley, 2018) Huxley'nin kendisi gibi romancı olan kahramanı Philip Quarles'in gözünden çağdaş toplumun kusurlarını zekice olduğu kadar, acımasızca yargıladığı dâhiyane bir eleştiridir. Yer yer, roman türünün dışına çıkarak, Quarles ağzından romanın niteliğine ilişkin görüşler deneme türüne yakın bir formatta paylaşılır. Huxley'nin amacı bu romanına bir müzik parçası biçimini vermek ve durumdan duruma geçişe olanak tanımaktır. Yazar, bu maksatla, tasarladığını uygulayabilmek için de çok sayıda kişi kullanmaktadır. Urgan'a göre, kişiden kişiye, durumdan duruma atlamak, aslında bir tür çatışma ve *contrepont* (karşıt durum) oluşturmaktadır (Urgan, 2018, s.9). Bu yapıtta kişilerin genellikle bunalan, değerlerden uzaklaşmış, neye inanacağından emin olamayan, umudunu yitirmiş aydınlarıdır. Örneğin cinsellik tutkusu peşinde koşan Walter Bidlake, sadece eğlenmek ve haz uğruna önüne gelen erkeklerle yatan Lucy, sanat ve edebiyat meraklısı Marjorie, sanattan başka hiçbir şeyi umursamayan ressam John Bidlake. Bütün bu karakterler, birbirinden habersiz ve duyarsız gibi sunulmaktadır, biri kötü bir durumda bir olay yaşarken, diğeri farklı bir durumda iyi konumlandırılır ve durumdan duruma geçiş okuyucuyu etkiler.

1948 tarihli *Maymun ve Öz* (Huxley, 2021), Huxley'nin İkinci Dünya Savaşı'nın yıkımını izlediğinde zihninde canlanan umutsuzluğu, teknoloji ve bilimin gelişme getireceğine olan inancı yıkıldığı bir dönemde kaleme alınmış olmasında kaynaklı olarak, en umutsuz ve en karanlık bir vizyona sahiptir (Evren, 2021, s.7). *Maymun ve Öz*'de olaylar 2108 yılının Los Angeles'ında geçmektedir. Korkunç bir nükleer savaş, Üçüncü Dünya Savaşı sonrası bir toplum tasvir edilmektedir. *Maymun ve Öz* Hollywood sokaklarında film meraklılarının eline geçen bir senaryo-temelli eserdir (Johnson, 2009). Ayrıca, Johnson'a (2009, s.574) göre, bu yapıt Huxley'nin büyükbabasının Darwinizm mirasının da bir eleştirisi olarak okunabilir. Eser 'İnsanın teknolojik ilerlemesi nereye varacak?', 'Savaşlar, milliyetçilik, totalitarizm, nükleer silahlanma, aşın endüstrileşme ve aşın artan nüfus, çevreye ve korumaya kayıtsızlık dünyayı nereye götürecektir?' gibi sorulara yanıt ararken, Los Angeles çöllerinde 22.yüzyılın ilk yıllarında bir toplumla karşılaşılır. İnsanlık ve teknoloji ilerlerken yıkılmış ve yok etmiştir, çöle ulaşılmıştır. Bu yapıt da, *Cesur Yeni Dünya* gibi, insanın teknoloji kullanımının ağır bir eleştirisidir (Evren, 2021, s.10).

Huxley, 1932 yılında yayımlanan '*Cesur Yeni Dünya*' ile 20. yüzyılın en etkili kalemleri arasında yerini almıştır. Huxley *Cesur Yeni Dünya* ile yalnızca sıradan bir

hikâyeden bahsetmek yerine, Amerikan yaşam tarzına ve teknolojinin kullanılma biçimine ilişkin etkili bir eleştiri de yapmaktadır. İnsanın şişelerde seri üretim bantlarından geçirilerek genetik mühendisliği ve psikoloji bilimlerinden faydalanılarak üretilmesi, metalaştırılması, kimliksizleştirilmesi, tüketimin özendirilmesi ve toplumun makineleştirilmesiyle karakterize edilen distopik bir geleceği tasviri, okuyucuların kontrolsüz tüketiciliğin ve teknolojik ilerlemenin sonuçlarını inceleyebilecekleri eleştirel bir mercek olarak da düşünülebilir. *Cesur Yeni Dünya*'dan yaklaşık otuz sene sonra yayımladığı *Cesur Yeni Dünyayı Ziyaret*'de romandaki kehanetlerin ne ölçüde gerçekleştiğine odaklanmış, 1932'de yazdıklarının modern dünyada ne kadar gerçeğe dönüştüğünü araştırmış ve neticede tasavvur ettiği distopyaya çok daha hızlı biçimde dönüştüğünü ifade etmiştir (Huxley, 2001, s. 12):

Yirmi yedi yıl sonra, İ.S. yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde ve F.S. ilk yüzyılın bitiminden çok önce, şu anda, *Cesur Yeni Dünya*'yı yazarken olduğumdan çok daha az iyimser hislere sahibim. 1931'de yapılan kehanetler, gerçekleşeceklerini düşündüğüm tarihten çok daha erken gerçekleşiyorlar. Yetersiz düzen ile aşırı düzen kâbusu arasındaki mutlu ara, henüz başlamadı, başlama belirtileri de göstermiyor. Batı'da, doğrudur, münferit erkek ve kadınlar hâlâ özgürlüğün büyük bir ölçeğini yaşıyorlar. Demokratik yönetim geleneği olan bu ülkelerde bile, bu özgürlük ve özgürlük isteği gitgide azalıyor görünmektedir. Dünyanın geri kalanında bireyler için özgürlük çoktan yok olmuş durumda ya da açıkça yok olmak üzere. Toptan düzenleme kâbusu, ki ben onu Ford'dan sonra yedinci yüzyıla yerleştirmiştım, uzak ve güvenli gelecekte çıkageldi ve bizi köşe başında bekliyor şu anda.

Bununla birlikte, okuyucularda karamsarlığı, korkuyu ve geleceğe yönelik umutsuzluğu artırdığını gözlemlemiştir. Murray'a (2009, Bölüm XXXVII) göre, Huxley, *Cesur Yeni Dünya*'nın distopik ve oldukça ürkütücü dünyasını dengeleyecek iyi bir ütopya yazması gerektiğini düşünmüş ve *Ada*'yı kaleme almıştır. Distopya ile tanınan bir edebiyatçının ütopya yazması şaşkınlıkla karşılanmış olmakla birlikte, *Ada*, insanlığın kurtarılma ümidinin azaldığına fakat yine de tamamen sona ermediğine olan inancın kanıtı olarak gösterilmektedir (Solhan, 2002, s. 65).

Yazarın eserlerinde dikkat çeken konulardan birisi de algı yönetimidir. Bilinç durumları yoluyla insan davranışlarının değişmesine / değiştirilmesine olan ilgisi ilk örneklerini *Cesur Yeni Dünya*'da tüketici toplumunda mutluluk arayışına dair eleştirel bir bakış açısı ile hipnopedya ve soma üzerinden sunan Huxley, aynı zamanda halüsinojenik maddelerin ve ilaçların daha derin gerçekleri açığa çıkarma potansiyeline de işaret etmektedir. Bu maddeleri kendisi de deneyen yazar, gerçek mutluluğun insani özde saklı olduğunu fark etmiş ve Krishnamurti'nin ruhsallığına ilgi duymuştur (Solhan, 2022, s.63;

Düzgün, 2011). Bu bağlamda, bir deneme olan *Algı Kapıları* çağdaş yaşamın yüzeyselliği arasında daha derin bir anlayış ve özgünlük özlemini dile getirmektedir.

1958'de yayınlanan *Cesur Yeni Dünya Yeniden Gözden Geçirildi*'de Huxley, daha önceki eserlerini karakterize eden sert karamsarlıktan uzaklaşarak bakış açısında önemli bir dönüşüm geçirir (Düzgün, 2011, s.34). Huxley, teknolojik kontrol ve toplumsal rehabetin egemen olduğu distopik bir geleceği öngörmek yerine, bireysel kendini gerçekleştirme ve anlamlı toplumsal iyileşme için olası yolları keşfetmeye başlar. Düşüncenin bu iyimser evrimi, nihayetinde 1962'de yayınlanan ve insan deneyiminin karmaşıklıklarını daha da derinlemesine incelediği hem kişisel hem de kolektif varoluşa daha aydınlanmış bir yaklaşım savunduğu *Ada* romanında doruk noktasına ulaşmıştır. Bu fikirler temelinde yazar 1962 yılında son önemli romanı olan ve bütün diğer distopik eserlerin tersine birçok eleştirmence klasik ütopya geleneğine uygun görünen *Ada* isimli eserini kurgulamıştır. Kendi hayatında bir türlü yakalayamadığı mutluluğun ve içsel huzurun peşindeki serüvenini Huxley *Ada*'ya taşımış gibidir (Düzgün, 2011, s.34).

Huxley, romanları sayesinde daha fazla ün kazanmış ve tanınmış olsa da romanları dışında, birçok deneme ve başka yapıtlarından da söz edilmelidir. Bunlar arasında, dünya edebiyatından seçilmiş metinlere ilişkin değerlendirme ve yorumların yer aldığı *Textsand Pretexts* (1932); siyasal ve toplumsal sorunları gözden geçiren *Endsand Means* (1937); on yedinci yüzyılda yaşayan, Kardinal Richelieu'nün danışmanlığını bir süre yürüten François Leclerc isimli bir Fransız din adamını tanıtan *Grey Eminence* (1941); mistisizm ve dinle ilgili yazıların açıklamalı bir derlemesi olan *Kalıcı Felsefe* (1945); bir manastırda ortaya çıkıp tüm çevreye bulaşan bir çılgınlık nöbetini inceleyen *The Devils of Loudun* (1952); meskalin denilen uyuşturucu maddenin etkilerini anlatan *Algı Kapıları* (1954) öne çıkmaktadır. *Algı Kapıları*'nda Huxley, bir tür uyuşturucu olan meskalinin etkisi altında geçirdiği hayali deneyimlerden bahsederek bu deneyim ve kavrayışların muhtemel felsefi ve psikolojik sonuçlarıyla ilgili derin analizler yapmaya çalışmaktadır (Çiftçi, 2023, s.99).

Huxley, İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Jiddu Khrisnamurti ve onun öğretileriyle tanışmış, modern dünyayı ve mutluluğu bu perspektiften yorumlandırmaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Kapitalizm etkisine bağladığı manevi boşluğu bu öğretilerle gidermeye çalışmıştır. Krishnamurti'nin mistik öğretilerine yer verdiği *Kalıcı Felsefe* (Huxley, 2003) isimli eseri bu etkileşim deneyimlerini esas almaktadır. Krishnamurti felsefesine göre, içsel mutluluk dünyayı gerçek anlamda anlamamanın biricik yoludur (Düzgün, 2011, s.33).

Ünlü yazar, senarist, söz yazarı ve düşünür Huxley, 22 Kasım 1963'te kansere yenik düştü. Onun ölümü, edebî ve felsefî keşifler için bir dönemin sonunu işaret ederken, onun derin içgörülerî ve vizyon sahibi fikirleri çağdaş söylemde derin yankı bulmaya, eserleri okunmaya ve eleştirilmeye devam ederken edebiyat ve bilim çevrelerindeki saygınlığı sürmektedir.

3.1.2. Cesur Yeni Dünya

Huxley hem bilim hem de edebiyat açısından zengin bir aile geçmişine sahiptir. Anne ve baba tarafından bilimle ve edebiyatla uğraşan tanınmış isimler bulunmaktadır. Annesinin ölümü, babasının yeniden evliliğı, erkek kardeşinin intihar etmesi ve Eton College'de öğrenciyken bir hastalık sonrası görme yetisini kaybetmesi, Huxley'nin içine kapanmasına, asosyalliğı tercih etmesine ve kendi iç dünyasına yönelmesine sebep olmuştur. Bu olaylar Huxley'nin gençlik evresini tümüyle etkilemiş ve yaşamında derin izler bırakmıştır (Yıldırım,2021).

Motorun geliştirilmesi, ulaşım araçlarının modernizasyonu ve yaygınlaşması, uçakların üretilmesi, seri üretim alanlarının farklı sektörlere de sıçrayarak yayılması gibi teknolojik gelişmeler hayatı bir anlamda kolaylaştırırken bir yandan da yaşama ve insana etki eder duruma gelmiştir. Huxley farklı ülkelerdeki arkadaşları ile mektuplaşmalarından ve medyada haberlerden ve kişisel gözlem ve deneyimlerinden yola çıkarak eserlerinde siyasal, finansal, psikolojik ve sosyal alandaki etkileriyle bir tahakküm kuran bilim uygulamalarına eleştiri getirmektedir. Bilime değıl, bilimin kontrolsüz ve zararlı yönde kullanılmasına karşı çıkan Huxley, salt bilime bağıl ilkesiz bir ilerlemenin büyük tahribatlara yol açabileceğini vurgulamaktadır (Hakkıoğlu, 2022, s.615).

Kişisel deneyimleri ve birikimi yanında, içinde yaşadığı toplumun birikimi ve şartların da yazarın kurgusuna ve üslubuna tesir etmesi anlaşılabilir bir durumdur. Huxley'nin ailesinden aldığı bilim merakını, ABD ziyaretinde gördüğü fabrikaları, okuduğı kitapları ve eğlence ortamlarında insan davranışlarını *Cesur Yeni Dünya* için temel oluşturduğu ifade edilebilir. Huxley, bu distopyayı kurgularken, sadece olumsuz bir gelecek kurmamış, I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı en olumsuz sonuçlardan birinin ABD'nin kaçınılmaz dünya egemenliğı olacağını öngörmüştür. Göklere uzanan yüksek binalar, dolar ekonomisi, gençlik yaşam modeli vb. örneklikleri ile Dünya devleti'nin öncelikle Amerikan yaşama biçiminin tüm dünyada yaygınlaşmasına bir tepki biçiminde görölmektedir. İş krizleri, protestolar, Wall Street çöküşü, politikacıların söylemleri

Huxley'nin karamsarlığını ve endişelerini daha da artırmıştır. Eserdeki Dünya devleti kavramının doğasındaki totaliter tehlikeler de bu yönde endişelere bir referans olarak okunabilir (Yıldırım, 2021, s.78).

Tasvir edilen yönetimde toplumsal düzen uğruna bireysel özgürlüklerden vazgeçildiği, insanların Alfalar, Betalar, Gamalar, Deltalar ve Epsilonlar olarak kastlara ayrıldığı, mutluluğun sentetik soma yoluyla bireylere dağıtıldığı *Cesur Yeni Dünya* 1932'de piyasaya çıkışının hemen ardından hem bilim hem de edebiyat eleştirmenlerince değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Özellikle biyoloji ve genetik alanına, farklı ulaşım araçlarının tasvirine, yüksek binalara, teknoloji ve koku destekli konaklama tesislerine ve bunların topluma olumsuz yansımalarına referansla distopya alanında bir eser olarak beğeni toplamıştır.

Cesur Yeni Dünya, romanı F.S 632 (Ford'dan Sonra 632) yılında (Miladî 2540 yılı) Birleşik Krallık'ın başkenti Londra'da geçmektedir. Henry Ford'un montaj hattı ile ilk otomobil modeli Model T'yi piyasaya sürdüğü yıl olarak 1908 yılı Dünya devleti takviminin başlangıç noktası olarak alınmaktadır (Jakubcova, 2023, s.32). Roman, bilim, teknoloji, istikrar ve verimlilik etrafında dönen, insanların üretildiği ve sınıflarda kategorize edilerek herkesin kendi alanı dışında bir fonksiyonunun olmadığı Dünya devleti adlı fütüristik bir toplumu anlatmaktadır. Bu toplumda, duygular ve bireysellik küçük yaştan itibaren belli bir düzende şartlandırıldığından kalıcı, derin ve samimi ilişkilerden söz edilemez.

Romanın başında, nüfusu artırmak için çocukların rahim dışında üretildiği ve klonlandığı Londra Merkez Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi'nden başlayarak, bu toplumun bilimsel ve sınıflara göre ayrılmış yapısını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi Müdürü, yeni gelen öğrencilere yapıyı gezdirerek tanıtmakta ve öğrenciler ellerinde not defterlerine notlar almaktadırlar. Her ayrıntı, süreler, sayılar, kat sayıları verilmekte ve süreçler detaylıca anlatılmaktadır. Sonrasında okuyucu, insanların belirli bir sınıfa ait olacak şekilde embriyo olarak sınıflandırıldığı bu dünyanın sınıf sistemiyle karşılaşmaktadır. Tüpler içinde bulunan embriyolar, önceden belirlenmiş sınıflara göre koşullandırılmak üzere farklı miktarlarda kimyasallar, ilaçlar ve hormonlarla beslenir. Gerekirse genetik müdahaleler yapılmakta, Alfa ve Beta gibi yüksek sınıflara ait embriyolar, fiziksel ve zihinsel olarak mükemmelleştirilmek üzere kimyasallarla beslenirken, düşük sınıflara ait embriyolar bu açılardan kusurlu olacak şekilde oksijenleri ve besinleri azaltılmaktadır.

Şişelerden çıkarıldıktan sonra bebekler çocuk yuvalarına götürülmekte, bu yuvalarda Yeni Pavlov'cu şartlandırma odalarında ait oldukları kast sınıflarına göre şartlandırılmaktadırlar. Sistemin belirlediği şekilde yapılan bu şartlandırma uygulamalarında, yastıkların altına yerleştirilen hoparlörlerle sınıflarının kuralları yüzlerce kez tekrarlanmaktadır. Bu yolla sınıfların diğer bir sınıfa özenmelerinin önüne geçilmekte, devletin onlar için belirlediği görevi ve sorumlulukları sorgulamadan kabul etmeleri sağlanmakta ve işini en iyi şekilde yapmanın önceliğini kabul etmektedirler.

Toplum ve düzenle ilgili ayrıntıların verilmesinden sonra, Lenina ve Marx farklı bir deneyimi birlikte yaşamak ve zaman geçirmek için New Mexico'yu ziyaret etmeye karar vermeleriyle, farklı bir dünyanın varlığı da anlaşılır. Alfa sınıfından Bernard Marx ve sevgilisi Lenina Crowne, Marx'ın patronunun (Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi Müdürünün) birkaç yıl önce bir kadın arkadaşını kaybettiği iddia edilen New Mexico Ayrıbölgesi'ne seyahat için önce Dünya denetçisinin sonra da müdürün iznini alırlar. Oraya vardıklarında, orada yaşayan insanların ilişkilerini, yaşam tarzlarını ve ritüellerini gözlediklerinde, kendi dünyalarından çok farklı bir dünya ile karşı karşıya olduklarını fark ederler. Burada, müdürün bahsettiği kayıp aile olduğunu doğru bir şekilde tahmin ettiği bir kadın Linda ve oğlu John (Vahşi olarak da anılır) ile karşılaşır. Linda aslında Dünya devletinde dünyaya gelmiş biridir ve burada bırakılmıştır. Yaşadığı süreçte, New Mexico toplumun kültürüne uyum sağlamış, arkadaşlar edinmiş ve bedensel olarak da değişim geçirmiştir. Özellikle Lenina, burada karşılaştıklarını beğenmezken, Marx'ın ifadeleri daha çekingen ve tarafsızdır. Marx'ın antisosyal ve uyumsuz görünen davranışları nedeniyle tehdit kaynaklı olarak, Marx Linda ve John'u da beraberlerinde Londra'ya götürmeye karar verir ve Mustafa Mond'u arayarak bilimsel açıdan ilgi çekici olacağını belirterek onay alır.

Londra'ya dönüşte, müdür, Marx'ı İzlanda'ya sürme kararını açıklayacağı bir anda, Linda içeri girer ve herkes şaşkınlık içindeyken, müdür olayı 'eşek şakası' olarak reddetmeye çalışır. Sonrasında odaya giren ve müdür'ün varlığından haberi olmayan oğlu John, "Babam benim" (Huxley, 2013, s.159) diye seslenir. Bu durumu gören diğer çalışanların gözü önünde, insanlar arasında üreme yasak olduğu ve müdür'ün suçu ortaya çıktığı için istifasına neden olur.

John *Cesur Yeni Dünya*'da sürekli izlenen ve gözaltında tutulan biri durumundadır. Annesi Linda ise vatandaşların sakinleşmek ve rahatlamak için kullandıkları soma adlı ilaca bağımlı olduğu için tedavi amacıyla hastaneye, durum kötüleşince de Ölecek Hastalar Hastanesi'ne gönderilir. Sonunda bu ilaç yüzünden ölür

ve bu olay John'un hastanenin koridorunda somaya karşı bir öfke patlaması yaşamasına neden olur.

Lenina John'dan hoşlanmaktadır. Ona modern dünyalarını gezdirmeye ve yakınlaşmaya çalışır, birlikte sinemaya stereoskopik duyusal film izlemeye giderler. Burada ekrandaki oyuncuların hissettikleri duyguları birebir hissedebilecekleri bir sistemden bahsedilir ve oldukça gerçekçi bir film deneyimi anlatılır. Lenina için güzel bir deneyim olan bu durum John için rezil ve adi bir deneyim olacaktır. Bernard, Helmholtz ve Vahşi arasında bir yakınlık ve arkadaşlık başlamıştır, dertlerini ve görüşlerini açıkça paylaşabilmektedirler. John ise Lenina'ya sevgisini ifade etmekten çekinmektedir çünkü öğrendiği sevgi bu dünyadaki sevgiden çok farklıdır.

John, sonraki bölümlerde, Dünya devleti denetçisi Mustafa Mond ile bu toplumun nasıl bu hale getirildiğine, amaçlarına, kitaplara ve Tanrı'ya ilişkin derin uzun uzun konuşur. Mond, tüm gerçekleri açıkça ve özgüvenle anlatmaktadır; John bu durumda, insanların duygularına uzak ve yabancı bu topluma karşı giderek daha fazla öfkelenir ve sonunda bir deniz fenerine kaçarak inzivaya çekilir. Bir süre turistlerden ve gazetecilerden kaçmayı başarır, ancak sonunda onu bulurlar ve kendini kırbaçlarken onu hayretle izlerler. John sadece kendini değil, bir kadını da kırbaçladığında kalabalığın yoğunluğu artar. Kalabalık, bu manzarayı izlemek için helikopterlerden iner. Başka bir kadın –Lenina– ortaya çıkar ve John onu da kırbaçlamaya çalışır. John kısa sürede tutkuya kapılır ve somanın etkisi altına girdikten sonra uykuya dalar. Ertesi sabah, feneri ziyarete gelenler, kemerin üst kısmından aşağıya sarkan iki ayakla karşılaşır, sisteme ortak olduğu için dehşete kapılan John kendini asmıştır. Bir sonraki bölümde bu eserin distopya ile olan ilişkisine değinecektir.

3.1.3. Cesur Yeni Dünya'nın distopya olarak incelenmesi

Bu başlık altında, Cesur yeni Dünya'nın distopya açısından incelenmesi ve analizi yapılacaktır. Bu bağlamda, insanların kuluçka merkezlerde üretilmesi, genetik müdahalelerle sınıflara ayrılması, kadına ve çocuğa ilişkin yaklaşımlar, yönetim ve toplum düzenini sağlama açısından teknolojinin ve bilimin kullanılma biçimlerine ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Cesur Yeni Dünya’da sınıflar

Eser, dünyayı oniki bölgeye ayırıp yöneten Dünya devleti’nden söz etmektedir. Her bir merkezin bir yöneticisi, bölge yöneticileri de oldukça güçlü konumlara sahiptir. Bu devletin sabit iki milyar nüfusa sahip, yurttaşların yalnızca belirlenmiş on bin soyadın bulunduğu, tüm kaynakların sınırsız ve tüm vatandaşların mutlu olduğu bir ülke tasvir edilmektedir (Huxley, 2013). Londra’da ve diğer merkezlerde Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi adında büyük bir üretim merkezleri kurulmuştur. Burada seri üretim teknikleriyle üretilen insanlar toplumda bulunacakları sınıf, giyecekleri elbiseler, yapacakları iş ve hayatlarını nasıl idame ettirecekleri belirlenmiş bir şekilde ve yapacakları görevleri kabullenmiş olarak dünyaya getirilirler. Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi’nde her birey bulunduğu kastın genetik özelliklerini taşır, aynı zamanda da yaptıkları görevleri severek doğar, büyür ve ölür. İnsandan alınan yumurtalar bilim insanları tarafından çeşitli işlemlerden ve aşamalardan geçirilir. Üretilen insanların çeşitli zekâ seviyelerinde olmaları sağlanır. Fiziksel görünüme ait özellikler de örneğin uzun veya kısa boylu olmaları, beden yapılarının düzgünlüğü de tüm detaylarıyla gen mühendislerinin işidir. Dünyaya getirilen çocuklar koşullama ve beraberindeki çeşitli eğitimlerden geçirilerek ait oldukları sosyal sınıfa uygun davranan, uyumlu, Ford’a ve istikrara bağlı getirilirler.

Dünya devleti’nde toplum, öjenik bir amaçla gen müdahalesiyle tüm özellikleri kontrol edilebilir, değiştirilebilir ve eklenebilir sınıflar olarak düzenlenmiştir. Bireylerin atanmış olarak dünyaya geldikleri grubun dışına çıkmaları ve geçiş yapmaları mümkün değildir. İnsanların mutlu olması toplumsal istikrar ve düzenin muhafazası için en gerekli şarttır. Mutluluk da ancak herkesin kendi özelliğinin bilincinde olması ve içerisinde bulunduğu durumdan memnun olmasıyla mümkündür (Huxley, 2013).

Çeşitli sosyal tabakaların yaşam koşulları arasındaki çarpıcı karşıtlıklar, yaşam alanlarını tanımlamak için kullanılan canlı imgelerle daha da vurgulanır. Örneğin, alt sınıflar, Alfa ve Beta sınıflarına tahsis edilen ve aralarında zorlu bir duvar bulunan daha rafine ve daha küçük konutlarla keskin bir şekilde zıtlık oluşturan devasa, faydacı kışlalarda ikamet ediyor olarak tasvir edilir. Bu fiziksel bariyer, toplumdaki derin bölünmeleri sembolize eder. Alt sınıflar, düzensiz bir şekilde tekayyül istasyonuna doğru telaşla ilerleyen kaotik bir kara karınca sürüsüne benzetilir. Buna karşılık, üst sınıflar, alt sınıflara merak ve küçümseme karışımı bir şekilde bakarak bir düzen ve kontrol duygusu sergiler. Bu tasvir, bu toplumdaki sözde eşitliğin gerçekte yalnızca belirli gruplara tanınan

bir ayrıcalık olduğu fikrini vurgular. Bir Alfa olan Lenina, alt sınıfları gözlemlediğinde bu yerleşik sınıf bilincini somutlaştırır. “İyi ki Gama değilim” (Huxley, 2013, s.82) ifadesini takiben “Epsilon olmadığımı memnunum” (Huxley, 2013, s.92) şeklindeki tepkisi, bu sınıf ayrımlarının bireylerin zihninde ne kadar derinden yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki alıntıda, Lenina’nın gözünden farklı sınıfların yaşam alanlarının yerleşimi ve onların hareketleri aktarılmakta ve sınıfsal ayrım örneklendirilmektedir.

Aşağılarında Golf Kulübü’nün binaları vardı -alt sınıflara ait dev barakalar ve bir ayırma duvarının diğer tarafında Alfa ve Beta üyelere tahsis edilmiş daha küçük evler. Alt sınıflar, siyah karınca sürüleri gibi kıpırdaşarak tek raylı istasyonuna yaklaşmaktaydılar (Huxley, 2013, ss.90-91).

Cesur Yeni Dünya’da herkesin kendine özgü, şartlandırılmasına mahsus bir görevi vardır. Her birey, bu görev doğrultusunda gerekenleri yapmaya yönelik motivasyona sahiptir. Kuluçka makinelerinde bulunan insan yumurtaları uygun ortam sıcaklığında tutulmakta, cam tüplerdeki sıcak bir sıvıdan oluşan karışım, erkek tohumlarına ve kadın yumurtalarına uygun bir ortam oluşturmaktadır. İnsanlar anne karnında değil; şişelerin ve tüplerin anne rahmine uygun sıcaklıkta ve hareketle laboratuvar ortamında bu görev için üretilmiş bilim insanları gözetiminde üretilmektedirler.

Her bir sınıf, Dünya Devleti’nde kendilerine verilen görevleri yerine getirmek, gelecekteki müdürler, yöneticiler, bilim insanları, tamirciler veya temizlikçiler olmak amacıyla seçilerek yetiştirilmektedir. Alfalar ve Betalar, diğer sınıflardan daha az sayıda ve daha rahat şişelerde, özel olarak beslenerek üretilmektedir. Alfa, Beta, Gama, Delta ve Epsilon bireyler, Huxley dünyasında, sorgulama becerisi, merak, duygusal bağlılık, empati, aşk, cinsellik ve aile gibi insani özelliklerinden arındırılmış, yalnızca görevlere ve Ford’a bağlılığa odaklanmış karakterler olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, bu sınıfsal kategorizasyonun, mekanikleştirilmiş ve bilim ile teknolojinin faydacı bir düzene yönelik bir toplum mühendisliği olduğu da düşünülebilir.

Cesur Yeni Dünya’da kadınlar ve çocuklar

Tarihsel gelişme sürecinde kentlerin toplumsal yapıları incelendiğinde, toplumsal statü farklarının farklı kavramsal tanımlamalarla hep var olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte eşitsizlik bakımından en çok zarar gören kesimin kadınlar olduğu söylenebilir. Tarih boyunca pek çok durumda ve ataerkil toplumlarda erkeğe bağımlı olarak

konumlandırılan kadın, önemsenmeyen, vatandaş olma, mülk edinme, seçme ve seçilme gibi haklara sahip olmayan bir statüde olmuştur (Ersoy, 2009, s.211). Genel olarak, bulundukları toplumlarda dezavantajlı veya görmezden gelinen kadınlar kocalarının veya aile büyüklerinin kararlarına uymak, ev işlerini yapmak, çocuk doğurmak ve büyütme gibi toplumsal cinsiyet odaklı görev ve sorumluluklar altında ev içinde sınırlı bir alanda yaşamışlardır. Bu yükümlülüklerin dayandığı temel ise ataerkil yapının beraberinde getirdiği örflerin değer olarak kabul edilen unsurlarıdır. Ataerkil değerler etrafında konumlandırılan kadına ilişkin resim de bu şekilde oluşmaktadır. Geleneğe dayalı ataerkil toplum yapısında “namuslu kadın bedeni” tanımlaması da önemlidir. Ataerkil yapı, kadını, kendi özel alanın içinde korunması gereken bir meta gibi görmektedir. Kadın bedeni bu yerleşik anlayışa göre erkeğe aittir ve erkek için bir değer taşımaktadır, bu bağlamda kadın bedeninin korunması görevi erkeğe yüklenmektedir (Aylin, 2015, s.39).

Modern dünya tasarımı ise cinsiyetçi beden algısı çok daha farklı şekillerde görülmektedir. Modernite gündelik hayatta, bir bütün olarak, iddiasını bedeni “iyileştirme”, “dönüştürme” ve “özgür kılma” üstünden sürdürmektedir. Bu sebeple modern kurgu, daha temiz, çekici, haz kaynağı bir kadın bedeni inşa etmeye çalışmaktadır. Modernlik “muğlak, ele avuca sığmayan ve istikrarsız kadın” algısı yerine “hayatın haz tarafına katkı sunan, ekonomik olarak daha özgür, istikrarlı ve kontrol edilebilir kadın” algısını yerleştirmeyi hedeflemektedir (Çabuklu, 2004, s.98).

Cesur Yeni Dünya’da kadınların konumuna bakıldığında, Dünya devleti yapılanmasının ve yönetiminin erkek egemen olduğu söylenebilir. Toplumda en üst sınıf olan Alfa kadınlarının varlığından söz edilse de onlara kitaptaki karakterler bağlamında verilen herhangi bir mevki ya da yöneticilik vasfından bahsedilmemektedir. Eserin ana karakterlerinden Lenina’nın yalnızca bedensel özelliklerinden, erkek ilişkilerinden ve haz odaklı yaşam felsefesinden bahsedilmekte ve kendi başına bir kimliğe sahip olmaktan çok bir erkeğin yanında olmaktan, bir erkekle vakit geçirmekten keyif alma vurgusu göze çarpmaktadır. Lenina, yakın arkadaşı Fanny ile erkekler hakkında ve onlarla birliktelikleri hakkında konuşmaktadır. Londra’ya gelişinden sonra John’u görmüş ve onunla birlikte olma hayalini hedef olarak koyduktan sonra, duyguların da hissedilebildiği bir salonda birlikte film izleyerek yakınlaşmayı planlamıştır. Aşağıdaki alıntılar bu durumu kanıtlar niteliktedir:

“Seçkin insanların Lenina’ya gösterdiği ilgi de aynı şekilde gurur vericiydi. (Huxley, 2013, s.191)”

“Çünkü, ilk öğrenmek istedikleri şey, tabii ki bir vahşiyle sevişmenin nasıl bir şey olduğu oluyor. Bilmediğimi söylemek zorunda kalıyorum.” Kafasını salladı. “Tabii, erkeklerin

çoğu bana inanmıyor. Ama doğru. Keşke öyle olmasaydı," diyerek hüzünlü bir şekilde iç geçirdi. "Müthiş yakışıklı; sence de öyle değil mi?" (Huxley, 2013, s.191)."
"Son derece yakışıklı. Bernard gibi utangaç davranması için hiçbir sebep yok. Ama yine de... Yerinde başka biri olsa iş çoktan biterdi. Neyse, sonunda zamanı geldi. (Huxley, 2013, s.175)"

Cesur Yeni Dünya'da çocuklara ilişkin olarak okuyucuyu Kuluçka Şartlandırma Merkezi karşılamaktadır. 34 katlı gri renkli bir bina olan bu merkezin üzerinde Dünya Devleti'nin sloganı olan "CEMAAT, ÖZDEŞLİK VE İSTİKRAR" yazmaktadır (Huxley, 2013, s.31). Bir müdür tarafından yönetilen Kuluçka Şekillendirme Merkezi, kuluçka makineleriyle, tüplerle, seri üretim bantları ve odalarla doludur. Bu binanın zemin katında bulunan büyük odaya Dölleme Odası denilmektedir. Döllemede kullanılan yumurtalıklar toplumun iyiliği için gönüllü olarak geçirilen ameliyat ve 6 maaş ikramiye ile çeşitli kimselerden alınmakta, en uygun sıcaklık, tuzluluk ve akışmazlık halinde Dölleme Odası'nda tutulmaktadır. Alfa ve Betalar kesin olarak şişelenene kadar bir yerde ayrı tutulurken, Gamalar, Deltalar ve Epsilonlar sadece 36 saat sonra Bokanovskileştirme işlemine tabi tutulmak üzere çıkartılmaktadır. Bokanovskileştirme sayesinde bir yumurtadan 8-96 tomurcuk elde edilmektedir. Bu tomurcuklandırma sisteminin amacı gelişmeyeve farklılaşmayı önlemek ve bir yumurtadan olabildiğince fazla sayıda birbirinin aynısı insan üretebilmektir.

Cinsel birlikteliklere izin verilse de herhangi bir kadının Dünya devleti'nde hamile kalması ve çocuk doğurmasına izin verilmemektedir. Bu yönde, ilaçlar ve Malthus kemeri 'toplumsal norm' gibi kadınlara kabul ettirilmiştir. Hatta anne kelimesi ve anne olma fikri dahi gayri ahlâkî kabul edilmektedir. Anne, baba, aile kavramları ahlak dışı sayılırken "Herkes, herkese aittir" (Huxley, 2013, s. 66) kabulü olağan görülmektedir. Kadınlar cinsel bir oyuncak, et parçası ve obje olarak görülmekte ve bir erkek diğer bir erkeğe bir kadını denemesini önerebilmektedir: "Henry, evet, gerçekten Lenina'yı bir denemeni öneririm" (Huxley, 2013, s. 68).

Alfa kadınları, *Cesur Yeni Dünya*'da oldukça bakımlı ve görünümüne özen gösteren kişiler olarak tasvir edilmektedir. Dünya devleti'nde çocuk doğurmak yasak olmakla birlikte bir tür yapay hamilelik sistemi geliştirilmiştir. 21 yaşından sonra ilk yapay hamilelik her Alfa kadını için zorunludur. Bu uygulamanın sağlığa faydalı olduğu düşünülmektedir. Corpus Luteum şurubu, göğüs salgı ekstresi ve üç günde bir damardan enjekte edilen şırıngayla yapay hamilelik sağlanmaktadır. Bunu aşağıdaki alıntılarda gözlemliyoruz:

"Bu aralar keyifsizim," dedi Fanny. "Dr. Wells Yapay Hamilelik denememi önerdi."

"Ama hayatım, sen daha ondokuz yaşındasın. İlk Yapay Hamilelik yirmibir yaşına kadar zorunlu değildir."

"Biliyorum, hayatım. Ama bazı insanlar erken başlarsa iyi oluyor. Dr. Wells bana, benim gibi leğen kemiği genişesmerlerin ilk Yapay Hamileliklerini onyedisinde yaşamalarının iyi olacağını söyledi. Yani aslında iki yıl erkendeğil, iki yıl geç kalmış durumdayım." Dolabının kapağını açıp üst raftaki bir sıra kutu ve etiketli küçük şişeyi gösterdi.

"CORPUS LUTEUM ŞURUBU." Lenina yüksek sesle etiketleri okudu. "OVARİN, TAZELİĞİ GARANTİLİDİR: 1AĞUSTOS F.S. 632'DEN SONRA KULLANMAYINIZ. GÖĞÜS SALGI EKSTRESİ: GÜNDE ÜÇ KEZ EMEKLERDEN ÖNCE BİRAZ SUYLA ALINMALIDIR. PLASENTA: ÜÇ GÜNDE BİR DAMARDAN ŞİRİNGA EDİLMELİDİR...Iğh!" diye ürperdi Lenina. "Damardanalınan ilaçtan nasıl da nefret ederim, ya sen?" (Huxley, 2013, s.62).

Dünya Devleti'nde çocuklar, kuluçka aşamasından ve şişelemeden sonra, çeşitli eğitimler almakta, şartlandırılmakta ve bedenleini tanımlarını sağlayacak seks oyunları ile büyütülmektedir. Bu eğitim aşamalarından birisi Yeni Pavlovcu Şartlandırma Odası'dır. Henüz konuşmayı ve yürümeyi bilmeyen bir yaşının altındaki bebeklere, bu şartlandırma odasında kitaplar ve çiçekler gösterilmekte ardından elektrik şoku verilmesi suretiyle bebeklerin çiçeklere ve kitaplara karşı olumsuz koşullandırılması sağlanmaktadır. Böylece çocukların kitaplara ve çiçeklere nefret besleyerek büyümesi sonucu yaratılmaktadır. Bu koşullamanın amacı, alt sınıftaki bireylerin kitaplarla ve çiçeklerle harcamamalarını sağlayarak, onları bedava olarak nitelendirilen doğadan uzak tutmaktır: "Kitaplar ve şiddetli gürültüler, çiçekler ve elektrik şokları -az da olsa bu kavramlar bebeklerin zihinlerinde birbiriyle ilişkilendirilmişti; aynı ya da benzeri dersler iki yüz kere tekrarlandığında ayrılmaz bir biçimde birleştirilecekti. İnsanınbirleştirdiğini ayırmaya doğanın gücü yetmezdi" (Huxley, 2013, s.47).

Çocukların kitaplardan uzaklaştırılmaları, Yeni Pavlovcu Şartlandırmanın asıl amacına işaret olarak, hem bilgiye ve devlet propagandası dışında bırakılan bilgi kaynaklarına erişime hem de bireysel düşünceye karşı sistemli bir çalışma olarak da ele alınabilir. Bu bağlamda, Dünya devletinin istikrarı korumak adına küçük yaşlarda çocukların zihninde kitaplar ve çiçeklerle ilgili olumsuz ve korku uyandıran çağrışımlar yerleştirmekte ve zihinlerdeki bu yapıyı belli aralıklarla sağlamlaştırmaktadır.

Hipnopedi adı verilen uykuda öğrenme tekniği ile Dünya devleti'nde çocuklara sınıf bilincine giriş niteliğinde temel bilgilerin verildiği görülmektedir. Böylelikle,

çocuklar öğrenmenin hızlı olduğu çocukluk döneminde, sınıflarının özelliklerini öğrenmekte ve içselleştirmeleri sağlanmaktadır. Delta çocuklarının hâkî giydiği, Epsilonların daha kötü ve aşağılık olduğu, okuyup yazamadığı, siyah giydikleri, Beta olunduğu için mutlu olunması gerektiği, Alfa çocuklarının zeki oldukları, gri giymeleri gerektiği, Gamaların aptal olduğu ve yeşil giydiği... vb. türden bilgiler, uyku sırasında dinletilmekte ve telkinler suretiyle çocukların zihnine işlenmektedir. Tam on iki yıl boyu her gece yüz elli kere “Artık herkes mutlu” sözleriyle seslenilmesi, yıllar sonra bile Lenina’nın zihninde ve dilinde kendini belli edecek ve bu şartlandırma uygulamasının etkisini, aşağıdaki alıntıda geçtiği gibi, gösterecektir: "Evet, artık herkes mutlu," diye tekrarladı Lenina. Aynı sözcükler, on iki yıl boyunca her gece yüz elli kez kulaklarına tekrarlanmıştı (Huxley, 2013, s.93).

Dünya devleti’nde çocuklara sistemin istikrarı için tarih öğretilmemektedir, hatta tarihin işe yaramazlığı savunulmaktadır. Aynı zamanda her tür dini bilgi ve ritüel, bunun yanı sıra felsefe de yasaklanmıştır. 150 yıl önceye ait her tür dini, felsefi ve edebi kitap yok edilmiştir. Çocukların piramitleri bilmelerinin, Shakespeare diye bir adamı okumalarının Devlet’in refahına katkısının olmayacağına inanılmaktadır. Aşağıda verilen alıntı, geçmişe yönelik bir eliminasyon kampanyasının yalnızca edebi yapıtlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda tarihi yapıtları ve müzeleri de kapsadığını işaret etmektedir. Bu bağlamda, insanların geçmişle ilgili bilgilerin saklanma ve sergilenme alanlarının da ortadan kaldırılması, havaya uçurulması, Devlet’in istikrarı koruma ve otoritesini sağlamlaştırma anlayışının bir yansıması olarak da düşünülmektedir: "Bunların yanında, bir de Geçmiş'e karşı bir kampanya başlatıldı: Müzeler kapatıldı, tarihî anıtlar havaya uçuruldu (şansımıza çoğu zaten Dokuz Yıl Savaşları'nda yerle bir edilmişti) ve F.S. 150 yılından önce yayınlanmış tüm kitaplar yasaklandı." (Huxley, 2013, s.72).

Cesur Yeni Dünya’da devletin ulaşmak istediği asıl amaç insan bedeninin bir inek bedeni kadar hızlı gelişmesidir. Çünkü Epsilonlar için zekâya veya fiziksel güzelliğe ihtiyaç yoktur. On yaşındaki bir Epsilon beyni yapacağı görevler için yeterlidir. Kuluçka Merkezi’ndeki şişeler önce sıcak tünellerden daha sonra da soğuk tünellerden geçirilmektedir. Bu bir tür ısı şartlandırmasıdır, gelecekte bulunacakları iklim koşullarına ve çalışma ortamlarına yönelik embriyoları alıştırmaya ve hazırlama aşamasıdır. Kuluçka Merkezi Müdürü’ne göre erdemin/ mutluluğun sırrı yapmak zorunda oldukları işi sevmeleridir, dolayısıyla, yapılan bütün şartlandırmaların amacı da insanların işten mümkün olan en büyük hazzı almalarını sağlayarak mahkûm oldukları toplumsal kaderlerinden memnuniyet duymalarını sağlamaktır. Aşağıda verilen alıntıdan da

anlaşılabileceği üzere, fiziksel gelişime müdahalede esas maksat, çalışmaya ve iş yapmaya en kısa sürede ulaşmalarının sağlanmasıdır. ‘Fuzuli hamlik yılları’ olarak ifade edilen ve Epsilonların ve Gamaların çalışmaya uygun olmadıkları süre kısaltılarak topluma daha erken katkı vermeye başlamaları sağlanacaktır. Ziyaretteki öğrenciler ve Bay Foster bu konuda oldukça heyecanlı izleyiciler / dinleyiciler olarak Merkez’in teknolojik ve bilimsel alt yapısından etkilenmiş gözükmektedir:

Duyulmazdı ve zeki de olmazlardı. Ama Epsilon beyni onyaşında olgunlaşmakla birlikte bedeni, on sekiz yaşına dek çalışmaya uygun hale gelmiyordu. Boşa giden, uzun, fuzuli hamlik yılları. Fiziksel gelişme, örneğin bir ineğinki denli hızlandırılabilseydi, Topluluk için ne kadar büyük bir kazanç olurdu! Öğrenciler "Muazzam!" diye mırıldandılar. Mr. Foster'ın heyecanı bulaşıcıydı (Huxley, 2013, s.41).

Çetin Altan’ın *2027 Yılı'nın Anıları* (1985) insan hayatının pratikleri ve kadınların sosyal statüsünü eleştiren bir eser olarak “cinsel zevk” merkezli kadın-erkek ilişkileri, çürümüş değer yargıları ve ahlâkî yozlaşmanın her alanda yaygın olarak görüldüğü distopik bir toplumu anlatır (Canbaz Yumuşak, 2012, s.60). Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya*’sına benzer biçimde, Altan’ın toplumunda da anne rahmi dışında da özel tüpler içinde seri üretimle insan üretebilmektedir. Yine, üreme konusunda farklı yöntemler gündemdedir; Huxley’nin şişeleme sürecine benzer biçimde, yapay yumurtalarda bazı bebekler uzay insanı olmaya hazırlanmakta, bir başka deyişle, seçilmektedir. Kadınların, cinsel obje olarak lanse edildiği ve metalaştırıldığı böyle bir toplumda, yozlaşan kurumlardan birisi de aile kurumudur. Evlilik anlamsızlaşmış, cinsellik serbestleşmiş ve popülerleştirilmiştir.

Cesur Yeni Dünya’da erkekler, kadınlar ve çocuklar, istikrar kavramı açısından belirli aşamalardan geçmekte ve şartlandırılmaktadırlar. Dünya devleti’nin tüm sisteminin istikrar ve düzen kavramı üzerine kurulduğunu söylemek mümkündür. Arzu edilen bu istikrarın sağlanması kadar korunması ve denetimleirli düzenli olarak yapılması da önemli gözükmektedir. Bu yönden bakıldığında, insanların okumaması, düşünmemesi, sanatla, edebiyatla, tarihle, müzikle meşgul olmamaları sağlanmakta, grup psikolojisi ve aidiyet düzeylerini artırmak için de şartlandırma süreçleri, hipnopedya, doğa sporları ve oyunlardan yararlanılmaktadır. Kitaplara ilgi duyan insanlar, yönetenlerce oluşturulmuş bu dünyaya adapte olamaz ve isyan ederek düzene karşı dururlar. Bu noktada, John *Cesur Yeni Dünya*’nın bu yönde bir ‘düşünen ve soru soran’ insanı örneğidir.

Kadınların durumuna ilişkin olarak, Linda ve Lenina arasındaki çatışmadan söz etmek, Dünya devleti’nin ve Ayrıbölgeler’in kadın algısının anlaşılmasına katkı sunabilir.

Londra’da kadınlar daha çok haz alınacak, birlikte olunacak, bedensel tatmin sağlanacak karakterler olarak popüler kültür nesnesi durumunda sunulurken, Ayır bölgelerde kadın hayatın normal akışı içinde toplumla birlikte var olan, normal yolla doğuran, değerleri çocuğuna aktaran, duygu ve bağlılık yönü daha ağır basan karakter olarak gözükmektedir. Dünya devleti’nde doğmuş olmasında rağmen, Linda Vahşi Ayır bölgelerdeki hayatında ‘eskide bırakılmış’ bir kültürde daha insanî özellikle kazanmıştır. Londra’da herkes Linda ile kendi toplumundaki kadınların bir mukayesesini yapmakta ve onu ‘iğrenç’ görmektedir.

Cesur Yeni Dünya’da yönetim ve toplum düzeni

Cesur Yeni Dünya mutluluğu şartlandırmaya ve soma adındaki sentetik mutluluk haplarına bağlamaktadır. Çalışanları için istihkak olarak haplar dağıtılmakta, çocuklar için bile benzer haplar kullanılmaktadır. Mutluluk yüzeyselleşmiş ve keyif ile eşdeğer olarak kullanılmaktadır. Bu üretilmiş mutluluk, zaten şartlandırılmış ve hazır olan Dünya devleti insanlarına yeterli ve uygun gelirken, farklı bir coğrafyadan gelen Vahşi John için şaşkınlık ve anlaşılmazlık yaratmaktadır. Tezat oluşturan şey, başkahraman John’ın Ayır bölgelerdeki deneyimidir. Sıkı bir kontrol, embriyolara genetik müdahale, cezalandırma, duygusuzlaştırma, şartlandırma, tüketim teşviki, hijyen ve sanitasyonun kokularla desteklenerek daha çekici hale getirilmesi ve teknolojik hava ve raylı ulaşım araçlarının bulunduğu bir Londra ile ulaşımın zor olduğu, insanların normal doğum yaptığı, sevginin ve empatinin halen yaşadığı, kirli ve insanların daha özgürce yaşadıkları Vahşi Ayır bölgeler karşıt alanlar olarak okuyucuyu da karşılaştırmaya ve düşünmeye yöneltmektedir. John, Amerika’daki Vahşi Ayır bölgelerde doğmuş ve büyümüştür. Burası, yerli halkların yaşadığı ve Dünya devleti’nin sınırları dışında kalan bir bölgedir. John’un bakış açısından, Huxley, Londra’nın sözde medeni dünyası ile Vahşi Ayır bölgeler’in ilkel görünen varlığı arasında ikna edici bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırma, aynı zamanda, Huxley’in insanlığın mevcut durumu ve geleceğine ilişkin karamsar düşüncesi yanında eleştirilerini de taşıyan ironik bir anlatı oluşturmada alan yaratmaktadır.

John bu yeni tanıştığı dünyanın karmaşıklıklarında dolaşırken, Mustafa Mond ile konuşmakta, ona cesurca sorular sormakta ve toplum düzeni ve yönetim felsefesini anlamaya çalışmaktadır. Toplumun mutluluk maskesinin ve teknoloji ile donatılmış ışıltısının altında yatan ahlaki ve etik sorunların, yanlışlıkların giderek daha fazla farkına varır. John’un değerleri, kimliği ve benlik duygusu bu tasarlanmış toplumun baskıcı

normlarıyla uzlaştıramaması, özellikle annesi Linda'nın Ölecek Hastalar Hastanesinde ölmesinden sonra, onu çıldırmaya ve deniz fenerinde trajik bir sona götürür. Roman, John'un kendi hayatına son verdiği fakat medya üzerinden araçsallaştırılarak çıkar sağlama aracına dönüşen bu olay, toplumdaki yozlaşmanın, kişisel özgürlük ve özgünlük pahasına kolektif bir bütünlüğün içinde medyanın da etik ihlallere araç olabileceğini düşündürmektedir.

Huxley, geleceğe dair kasvetli bakış açısını ifade etmeyi amaçlarken bir yandan da ada metaforunu kullanmayı amaçlamaktadır. Öncelikli amacı kendi döneminde Amerikan toplumunu ve değerlerini eleştirmek olan Huxley, Amerika ile doğrudan etkileşime girmek yerine taktiksel olarak Londra'yı anlatısına mekân olarak seçmiş, oradaki ünlü binaları da kendi tasarımı içinde dönüştürmüştür. Bu tercih, ona tanıdık bir yerin merceğinden teknoloji öncülüğünde dönüşmekte olan Amerikan kültürünün özünü çağrıştırmaya, okuyucularda yankı uyandıran ancak açıkça tepkiye yol açmayan paralellikler çizme olanağı sağlamıştır (Düzgün, 2011).

Romanın birinci bölüm'ünde, anlatıcı öncelikle Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi binasını detaylarıyla birlikte anlatmaktadır. Binayı ziyaret eden gruptakiler, bu aşamada aslında okuyucular olarak da düşünülebilir, Huxley böylece insan üretim aşamalarını sonraki bölümler için bir veritabanı olarak kurgulamaktadır. Henüz ilk paragrafta, yapının "sadece otuz dört kat" yüksekliğinde olduğunu ve üzerinde plakada CEMAAT – ÖZDEŞLİK – İSTİKRAR kelimelerinin yazılı olduğunu vurgulayarak endişelerini üç kelime ile öz biçimde ifade etmektedir. Bu özel ayrıntı önemlidir, çünkü okuyucuya hikâyenin geçtiği toplumun gelişmişlik seviyesini göstermeye yarar. Anlatıcı, kendi dünyamızdaki gökdelenler olarak kabul edilebilecek şeye kıyasla binanın nispeten mütevazı yüksekliğini vurgulayarak, karakterlerin yakında karşılaşacakları dikkate değer teknolojilerin ve yeniliklerin keşfi için sahneyi hazırlama amacı taşımaktadır. Bu amaç, aynı zamanda ilerideki bölümlerde okuyucuyu teknolojinin benzeri görülmemiş yüksekliklere ulaştığı bir dünyaya yolculuğa hazırlamaktadır.

Yönetimin cezalandırma anlayışı, polisler ve denetçiler eliyle olmaktadır. İstikrara karşı direnenler, uygun davranmayanlar ve çalışma disiplinine uymayanlar yönetici raporlarına da bakılarak uzak ve daha az kişiyle etkileşime geçebilecekleri yerlere sürgün edilmektedir. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* romanında bireyselliğin bastırıldığı bir toplumda, İzlanda gibi adalara veya Ayrıbölgelere sürgün edilenlerin aslında özgürlük ve düşünce çeşitliliğiyle ödüllendirildiğini ima eden güçlü bir ironi örneği olduğu düşünülebilir. Bernard Marx ve Watson'da bu gerçeğin farkındadır ve İzlanda sürgününe

hazırlanmaktadır. Mond'un ifadeleri, sürgüne gönderilenler ilk başta fark etmeseler de sistemin dışına çıkanların "cezalandırılmak" yerine, alternatif bir ütopya gönderildiklerini göstermektedir, bu aşağıdaki alıntıdan anlaşılmaktadır:

Kapı kapanırken, "Duyan da boğazı kesilecek sanır," dedi Denetçi. "Oysa birazcık akli olsa, cezasının aslında bir ödül olduğunu anlardı. Bir adaya gönderiliyor. Anlamı şu, dünyanın her tarafından gelen en ilginç erkek ve kadınlarla tanışacağı bir yere gönderiliyor. Şu ya da bu nedenle cemaat hayatına aykırı düşecek kadar bireyselliğinin farkına varmış bir sürü insan. Düzendan memnun olmayan, kendi bağımsız düşünceleri olan insanlar. Kısacası, biri olmayı başaran herkes. Size neredeyse imreniyorum, Mr. Watson."(Huxley, 2013, ss.225-226).

Denetçi'nin bu ifadeleri, kendisinin de aslında baskıcı ve kısıtlayıcı bir yönetimin aracı olduğunun farkında olduğunu düşündürmektedir. Sürgün olarak lanse edilen adanın, dünyanın farklı yerlerinden biri olmayı başaran kadın ve erkeklerin seçilerek gönderildiği bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Totaliter rejimle anlaşılamayan, kendi bireyselliklerini önemseyen ve bağımsız düşünmeyi seçen ilginç insanların toplandığı bu yerler, Denetçi'ye bile, ilginç ve imrenilecek yerler olarak sunulmaktadır.

Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı eserinde, sakinler bir tür mutluluk yaşarlar, ancak bu memnuniyet onların cehaletinden, şartlandırılmalarından ve bireyselliklerinin ve potansiyelinin farkında olmamalarından kaynaklanmaktadır. Yönetici otoriteler, halk arasında daha düşük bir farkındalık düzeyinin daha büyük mutluluğa yol açabileceğini iddia ederler. Bu inanç, bireyler koşullarının çok fazla farkına varırsa, yerleşik düzeni sorgulamaya başlayabilecekleri ve zorluklarla veya hoşnutsuzlukla karşılaştıklarında potansiyel olarak isyan edebilecekleri fikrine dayanır.

Bunun bir örneği, akranları arasında normdan sapan davranışlar sergileyen bir karakter olan Bernard Marx'tır. Bu sapma büyük ölçüde üretim aşamasında kullanılan kimyasalların konsantrasyonundaki farklılıklara atfedilir. Bernard farklılıklarının ima ettiği şeyleri tam olarak kavrayamasa da Kuluçka Merkezi Müdürü onu toplumsal istikrar için potansiyel bir tehdit olarak görür ve statükoyu korumak için onu ortadan kaldırmanın aşırı bir önlem olduğunu düşünür. Mond da onun yatağa bağlanmasını ve sağlam bir soma tedavisi uygulanması istemektedir. Soma denilen bu sentetik mutluluk kimyasalı, herkesin belli oranlarda ve sayıda aldığı bir ilaçtır. Soma, dertlerin unutulmasını, keyifli bir günü ve rahatlamayı sağlayan bir destek uygulamasıdır. Bununla birlikte, halka mutluluğunun nihai hedef noktası olmadığını belirtmek önemlidir; bunun yerine, bireylerin toplumsal düzeni desteklemeye elverişli bir zihniyet benimsemeleri ve itaat beklentisi arka planda yatmaktadır. Bu yolla, insanların aslında mutlu oldukları

varsayımında araçsallaştırıldığı düşünülebilir. Toplumun istikrarı için, zararlı örnekler oluşturan ve kendi bireyselliklerinin farkına varabilen ‘tek kişilerin’ acı çekmeleri diğerlerine sentetik mutluluklarının kıymetini bilmeleri için de bir uyarı olarak yorumlanabilir. Denetçinin aşağıda yer alan ifadelerinde, düzene karşı duran ve bireysel düşünerek uyumsuz davranışlar sergileyen kişiler davranışı bozuk kişiler olarak algılanmaktadır. Bu da dolayısıyla, bedensel varlık boyutlarının da ötesinde, diğer bireyler için örnek oluşturmaları yönüyle doğrudan cezalandırılmaları haklı gösterilmektedir:

Hiçbir suç, davranış bozukluğu kadar bağışlanamaz değildir. Cinayet sadece insanı öldürür- sonuçta insan nedir ki?” Elinin tersiyle, sıra sıra mikroskobu, deney tüpünü ve kuluçka makinesini işaret etti. “Kolayca yeni bir insan üretebiliriz- hem de istediğimiz kadar. Uyumsuzluk, bir tek insanın hayatından çok daha fazlasını tehdit etmektedir; doğrudan, Toplum’un kendisi için tehlike oluşturur (Huxley, 2013, s.155).

Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya* romanında bireyin sistemle olan ilişkisini ve toplumun istikrarını koruma adına bireyselliğe karşı gösterdiği tahammülsüzlüğü çarpıcı biçimde ortaya koyar. Dünya devleti’nde, davranışsal uyumsuzluğun cinayetten bile daha büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, bireyin özgünlüğünü değil, sistemin sürekliliğini önceleyen bir ideolojinin göstergesidir. İnsan yaşamı, teknik olarak yeniden üretilebilir bir unsur olarak ele alınırken; düşünsel sapmalar, sistemin bütünlüğünü bozabilecek tehlikeli virüsler gibi algılanır. Bu da Huxley’nin distopyasında toplumsal istikrarın, bireysel haklardan ve etik değerlerden daha üstün tutulduğunu göstermektedir. Kuluçka Merkezi yöneticisinin ifadelerinde, sistematik öğretilerin sahte bir tatmin duygusu yaratmak için işlendiği sonucu çıkarılabilir. Bu dinamik, siyaset açısından muhalif unsurların ve düşüncelerin bastırılması veya ürettikleri mutluluklarının temellerine meydan okuyabilecek daha derin, daha anlamlı deneyimlerin peşinde koşmayı da engelleyen bir uygulamaya dönüşmektedir. Diğer insanların bulundukları gruba aidiyetini güçlendirecek ve bu tür davranışları yapmaktan kaçınmalarını sağlayacak biçimde zihinleri biçimlendiren bu uygulama ciddi bir meseledir. Bu yaklaşım, bireyin düşünme, arzulama ve karar verme yetilerinin bile merkezi bir otorite tarafından belirlenmiş normlara göre şekillendiğini gösterir. Huxley burada, bireyin özgür iradesinin yerini şartlandırılmış tepkilere bıraktığı bir toplum tasvir ederken “Bizim öğretilerimiz”, “Devlet’in öğretileri” vurgusu, bireyin zihninin artık kendine ait olmadığını, sistemin bir uzantısına dönüştüğünü aşağıdaki alıntıda ima etmektedir: "Yetişkinin zihnini de -tüm yaşamı süresince. Yargılayan, arzulayan ve karar veren zihin –bu öğretilerden oluşacak. Ama

bütün bu öğretiler bizim öğretilerimizdir!" Müdür neredeyse zaferle haykırıyordu."Devlet'in öğretileri." En yakın masaya yumruğunu indirdi. (Huxley, 2013. s.53)

Bu öğretilerin zihinlerine kazınmasında, kullanılan bir diğer yöntem propagandadır. Yöneticiler bu öğretileri, modern kapitalistlerin kamu algısını şekillendirmek ve davranışları etkilemek için televizyonu ve internet kanallarını kullanmalarına benzer şekilde propaganda araçları olarak kullanırlar. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı eserinde, toplumsal sistemin temelleri, Propaganda Binası olarak bilinen özel bir tesiste titizlikle üretilen güçlü propagandanın etkili bir şekilde yayılmasına büyük ölçüde dayanır. Yöneticiler, devasa reklam panoları, aralıksız tekrarlanan ses kayıtları, radyolar ve gazeteler de dâhil olmak üzere çeşitli medya araçlarını stratejik olarak kullanmaktadır. Bernard Marx, bu binada görevli bir karakter olarak önemli bir görevdedir. Aşağıdaki alıntılarda hem propaganda binası hakkında bilgi hem de propagandaya ilişkin ifadeler yer almaktadır:

Pfitzner ve Kawaguchi'nin buluşları sonunda kullanılabilirdi. Canlı anadan doğumla üremeye karşı yoğun bir propaganda... (Huxley, 2013. s.72)

Çeşitli Propaganda Büroları ve Duygu Mühendisliği Üniversitesi, Fleet Caddesi'nde altmış katlık tek bir binada toplanmıştı. Zemin ve daha alt katlarda üç büyük Londra gazetesinin -bir üst sınıf gazetesi olan Saatbaşı Radyosu, soluk yeşil Gama Gazetesi ve haki kâğıt üzerine tamamen tek heceli sözcüklerden oluşan Delta Günlüğü'nün matbaaları ve ofisleri bulunuyordu. Sonra da sırasıyla, Televizyonla, Duyusal Görüntülerle, Sentetik Ses ve Müzikle Propaganda Büroları geliyordu ve bunlar yirmi iki katı işgal ediyordu. Yukarıda, Ses Bantı yazarlarıyla Sentetik Besteciler'in hassas işlerini yürüttükleri araştırma laboratuvarları ve yalıtılmış odalar vardı. En üstteki on sekiz katta ise Duygu Mühendisliği Üniversitesi yer alıyordu (Huxley, 2013, s.84).

Propaganda büroları ve Duygu Mühendisliği Üniversitesi altmış katlı bir binada yer almakta ve Topluluk'un yönlendirilmesi, telkin ve bilgi kaynakları bu merkezden yönetilmektedir. En üstteki otuz sekiz katta bulunan Duygu Mühendisliği Üniversitesinin araştırma alanı insanların devlet'in istediği yönde duyguları daha yoğun yaşamalarının sağlanmasıdır. Londra Gazetesi, Gama Gazetesi, Saatbaşı Radyosu, Delta Günlüğü, televizyon, sentetik ses ve müzik insanların yönlendirilmesine ve düzenin korunmasına yardımcı olarak tasarlanan propaganda ve kontrol araçları olarak kullanılmaktadır. Kullanılan şartlandırma yöntemleri, propaganda merkezinin sistemli yayınları aracılığıyla hoparlörlerden, uyku sırası metinlerinden, radyolardan, Sentetik Müzik Kutusundan ve derslerden halka ulaşmakta ve devlet'ini stikrarı ve Ford'a iman vurgulanmaktadır. Vahşi John, Bernard Marx ve Watson'un hastanedeki düzensiz ve karşıt davranışlarını bastırmakla görevlendirilen polislerin müdahalesi sırasında duyulan

bir ses, propaganda merkezinin mutluluk vurgusunu söylemekte ve ‘*Ford sizinle olsun!*’ cümlesini tekrarlanmaktadır: "Huzur içinde, barış içinde." Ses titredi, fısıltıya dönüştü ve bir anlığına kesildi. Müthiş bir ağırbaşlılıkla, "Ah, hepinizin mutlu olmanızı isterim," diye başladı. "Hepinizin mutlu olmanızı isterim! Lütfen, lütfen iyi olun ve..." (Huxley, 2013, s.215).

Bu ifadeler, iktidardakilerin toplum içindeki bireylerin mutluluğuna verdiği iddia edilen önceliği yansıtan bir kayıt niteliğindedir. Bu yöneticilerin, halkın bilinçaltına belirli ideolojileri aşılayarak toplumsal düzeni korumak için sistematik bir çaba içinde oldukları ve onları kendi mutluluklarına inanmaya ikna ettikleri giderek daha da belirginleşmektedir. Bu tür beyin yıkama teknikleri çeşitli şartlandırma biçimleriyle gerçekleştirilmektedir. Örneğin, aşırı bir yöntem, bebeklere elektrik şoku vererek kitaplara ve okumaya karşı derin bir tiksinti aşılamaı içerir. Bir diğer dikkate değer yaklaşım ise hipnopedya olarak bilinen uyku öğreniminin kullanılmasıdır. Bu yöntemde, çocuklar uyurken yastıklarının altına yerleştirilen hoparlörler aracılığıyla iletilen ve belirli aralıklarda yinelenen mesajları dinlemektedirler. Bu yöntemler aracılığıyla, yöneticiler bireyler üzerinde kontrol uygulamaktadır. Huxley, şartlandırmalarda kitap vurgusu ile edebiyat – insan deneyimi arasındaki ilişkiye referans kurarak kişinin deneyimlerinin yaratıcı yönünü nasıl şekillendirebileceğini işaret etmektedir. *Cesur Yeni Dünya*’da Huxley, bilgi arayışı ile onu bastırmaya çalışan güçler arasındaki daha geniş mücadeleyi özetleyerek öğretilenle hayatın gerçekleri arasındaki uçurumun dokusunu etkileyen acil bir endişe olduğunu vurgulayan bir bakış açısı sunmaktadır (Yılmaz, 2025).

Cesur Yeni Dünya’da, toplum düzeni ile ilgili diğer başlık tüketimin teşvik edilmesi ve sürekli bir ihtiyaç ortaya çıkarıldığına dair algı oluşturulmasıdır. Tüketim, makinelerin işleyişi ve fabrikaların çalışması için olmazsa olmaz bir ön koşuldur. Bu hayati unsur olmadan, tüm üretim sistemi dururdu. Bu nedenle, yöneticiler ürün tüketimini teşvik etmeye her şeyden fazla odaklanmışlardır. Tüketime ve tükettirmeye olan bu bağlılık, çocukların oyun alanlarına bile uzanarak burada tüketici alışkanlıklarına aktif olarak katkıda bulunmayan oyunlara katılmaların engellenmesiyle bu anlayışın çocukluk döneminden başlayarak zihinlere yerleştirilmesi ile kendini gösterecektir. Eserde geçen şu alıntı dikkati çekmektedir: "İnsanların, tüketimi arttırmaya hiçbir katkısı olmayan karmaşık oyunları oynamasına izin vermenin ne kadar ahmakça olduğunu bir düşünsenize. Delilikten başka bir şey değil. Bugünlerde Yöneticiler, en azından mevcut oyunlar denli karmaşık aletler gerektirdiği kanıtlanamayan hiçbir oyuna izin vermezler." (Huxley, 2013, s.55).

Bu ifadelerde Müdür, tüketimin toplumun her alanında yaygın doğasının açık bir

yansıması olarak hizmet eder ve ekonomik ve endüstriyel çerçeveyi sürdürmedeki önemli rolünü vurgulamaktadır. Tüketime vurgu, günlük hayatımıza nüfuz eder, sadece piyasayı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin değerlerini ve davranışlarını da genç yaştan itibaren şekillendiren ve alışkanlık oluşturan bir yapı oluşturur. Bu bağlamda, tüketim davranışlarının sıklıkla tekrar edilmesinin tüketim kavramının modern toplumun vazgeçilmez bir parçası haline getirildiğini ortaya koymaktadır (Küçük, 2021). “Onarmaktansa atmak daha iyidir” (Huxley, 2013, s.52) gibi hipnopedik sloganlar, tüketimi yalnızca ekonomik değil, toplumsal istikrarın temeli olarak sunar. Linda’nın Vahşi Ayrıbölgeler’de elbiselerin onarılması ve yamalanmasına duyduğu şaşkınlık, bu şartlanmanın ne kadar derin ve kültürel olarak belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır:

Şu giysilere bak. Bu hayvan yünü asetata hiç benzemez. Yıllar geçse de bir şey olmuyor. Yırtılırsa yamaman gerekiyor. Fakat ben bir Beta'yım; Dölleme Odası'nda çalışıyordum; hiç kimse bana böyle bir şey öğretmedi. Benim işim bu değildi. Üstelik elbise yamamaya hiçbir zaman iyi gözle bakılmazdı. Delinince at ve yenisini al. 'Yama artarsa refah düşer.' Doğru değil mi? Onarmak, antisosyaldır (Huxley, 2013, s.132).

Eğlence olarak etiketlenen aktiviteler, bireylerin boş zamanlarını, iş ile ilgili sorumlulukların yükü olmadan kişisel eğlence peşinde koşarak geçirmeleri gerektiği fikri etrafında yapılandırılmıştır. Ancak, bu sözde özgürlük dönemlerinde, bireyler genellikle eleştirel düşünceden uzaklaşırlar ve bu da yerleşik düzen için önemli bir tehdit oluşturur. Bu düşünce eksikliği, statükoyu sorgulamamalarını veya var oldukları toplumun altta yatan yapılarını düşünmemelerini de sağlar. Buradan hareketle sistem bu kasıtlı dikkat dağıtma üzerinde gelişir ve bireyleri nihayetinde kendi gücünü pekiştirmeye ve varlığını sürdürmeye yarayan bir ‘tüketim döngüsüne’ bağlı tutar.

Cesur Yeni Dünya'da boş zaman aktivitelerine bakıldığında, insanların saatleri dışındaki zamanlarını geçirebilecekleri aktivitelerden söz edilebilir. Örneğin, Lenina iş saatleri dışında zamanını engelli golf veya mobil roket squash oynayarak, "Calvin Stoops ve On Altı Cinselleştirici" ye giderek ve dans edip şarkı söyleyerek geçirmekten keyif almaktadır. Dünya Devleti’nde bireylerin eğlence ve tatil anlayışlarının da teknoloji destekli bir yapı gösterdiği ve tüketim odaklı hale getirildiği söylenebilir. Televizyon, kokulu org ve hareketli kortlar gibi teknolojik ve duyuşsal uyarıcılar olmadan geçirilen zaman, Linda tarafından “sıkıcı” ve “umutsuz” olarak algılanmaktadır. Bu durum, bireylerin doğal ya da sade / teknolojinin kullanılmadığı etkinlik ortamlarına karşı tahammülsüzlüğünü ve sistemin onları yalnızca belirli yaşam biçimlerine uyumlu hale getirdiğini ortaya koymaktadır. Linda’nın George Edzel ile çıktığı Kuzey Kutbu tatili

hakkındaki görüşleri de bunu yansıtmaktadır:

[...] orayı sıkıcı bulmuştu. Yapabilecekleri hiçbir şey yoktu ve otel umutsuz denecek kadar eski tarzdı- yatak odalarında televizyon yoktu, kokulu org da yoktu, sadece en iğrencinden sentetik müzik ve iki yüzün üzerindeki konuk için yalnızca yirmi beş tane Hareketli Zemin-Duvar Tenisi Kortu vardı. Hayır, kesinlikle tekrar Kuzey Kutbu'nu görmek istemiyordu (Huxley, 2013, s.103).

Modern tüketici toplumlarında, bireyler yalnızca teknolojiye değil, aynı zamanda toplumun yapılandırılmış düzenine de derin bir bağımlılık geliştirmiştir. Bu bağımlılık, birçok kişinin eylemlerini, kararlarını ve hatta faaliyetlerinin zamanlamasını dikte eden bir sistem istemesine yol açmıştır. Bu olgunun canlı bir örneği, yerleşik sistemin sınırlarının dışına çıktığında kendini tamamen kaybolmuş bulan Lenina karakterinde görülebilir. Örneğin, beklenmedik bir şekilde Bernard Marx'la karşılaştığı ve kontrolü dışındaki koşullar nedeniyle tüm günü onunla yalnız başına yürüyerek geçirmek zorunda kaldığı bir gün vardır. Bu deneyim, toplumunun sunduğu dikkat dağıtıcı şeylere ve zorunlu eğlenceye alışkın olduğu için onun için tamamen anlamsız hissettirir. Sonunda, alışılmadık gezilerinin rahatsızlığından kaçmak için Lenina, Bernard'ı Kadınlar Ağır Sıklet Güreş Şampiyonası'nın Yarı-Yarı Finalleri'ni izlemeye ikna eder. Burada, Dünya devleti'nde, bireyler zamanlarını bu tür önemsiz uğraşlarla meşgul ederek varoluşlarını tanımlayan tüketim döngüsüne katkıda bulunurlar. Bu eğlence biçimlerini hayatlarının temel, yerleşik bileşenleri olarak görmeye başlarlar ve anlamlı etkileşimden çok boş zaman ve dikkat dağıtmayı önceliklediren tüketici kültürüne olan bağımlılıklarını pekiştirirler.

Bu eşitsizlik, John'un annesi Linda'nın trajik kaderinin bir ibret hikâyesi olarak hizmet ettiği hayatıyla dokunaklı bir şekilde resmedilmiştir. Linda'nın ölümü, hayatındaki ezici zorluklardan kaçmak için başvurduğu bir madde olan soma'nın ölümcül bir dozunu tüketme kararıyla hızlandırılmıştır. Ancak, Ayrıbölgeler'de yaşarken, somaya erişiminin olmadığını fark etmiş, fakat bunun yerine o bölgede ulaşabildiği meskalde teselli aramaya yöneltmiştir. Onun zihninde meskal, medeniyetin sunduğu sentetik rahatlamamanın bir ikamesi haline gelmiştir. Ancak bu, meskal ile yaşadığı deneyimler, ilacı kendi sözcükleriyle anlatırken, bir umutsuzluk ve özlem duygusuyla doludur ve hem bir sığınak hem de bir zamanlar tanıdığı dünyadan kopuşunun bir hatırlatıcısı olarak nasıl hizmet ettiğinin özünü yakalar. Onun anlatımıyla, bağımlılığın karmaşıklıkları ve acılarla dolu bir dünyada rahatlama arayışı açıkça belirginleşmiştir. John'un geldiği uzak ve evcilleştirilmemiş Vahşi Ayrıbölgeler'de, bireylerin sıkıntılarının ağırlığından ve hayatın

sunduğu zorluktan anlık olarak kurtulmalarını sağlayan bir araç görevi gören ve meskal olarak bilinen bu madde, oldukça yapılandırılmış ve düzenli bir medeniyetin sınırları içinde tercih edilen ilaç olarak kabul edilen soma ile tam bir tezat ortaya koymaktadır. Soma, bireylerin duygularını bastırmaya ve gerçeklikle yüzleşmekten kaçınmaya teşvik edildiği kontrollü bir ortamda yaşamı karakterize eden yapay uyumun ve yüzeysel memnuniyetin bir simgesidir. Öte yandan meskal, medeniyetin konfor ve kolaylıklarından çok uzak bir dünyada yaşayanların karşılaştığı sert gerçeklerle ve varoluşsal ikilemlerle başa çıkmak için kaçış ve çaresiz bir girişimi temsil etmektedir:

Sanırım John size anlatmıştır. Neler çektiğimi- tek bir gram soma yoktu ki alayım. Arada bir Pope getirdiği zaman içilen bir başka meskal. Pope tanıdığım çocuktu. Ama sonrasında o kadar kötü oluyorsun ki, meskalden sonra, peyotl alınca da hasta oluyorsun; üstelik o berbat utanç duygusu, içtiğinin ertesi günü daha da kötü oluyor (Huxley, 2013, s.131).

Bu ifadeler, *Cesur Yeni Dünya*'da Dünya Devleti dışında kalan bireylerin yaşadığı psikolojik kırılmayı Linda özelinde etkileyici biçimde yansıtır. Linda'nın soma gibi sistematik uyuşturuculara erişemediği Vahşi Ayrıbölgeler'de yaşadığı deneyimler, onun hem fiziksel hem de duygusal olarak ne kadar savunmasız kaldığını gösterir. Meskal ve peyotl gibi maddelerin ardından gelen berbat utanç duygusu, Dünya devleti'nin bireyleri duygulardan arındırma stratejisinin dışında kalan gerçek insan deneyimlerinin ne kadar sarsıcı olabileceğini ortaya koyar. Çelik'in değerlendirmesi, bu utancın yalnızca bireysel değil, sistemin bastırdığı insani yönlerin dışı vurumu olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıbölgeler'de uyuşturucular mevcutken, Linda'nın uyuşturucuları kullandıktan sonra hissettiği utanç, bu toplumda uyuşturucu kullanımının yaygınlığına rağmen bir damga taşıdığını düşündürmektedir. Bu ortamda hem Londra sakinleri hem de Ayrıbölgeler'dekiler, kendi mutluluk ve ütopya versiyonlarını sürdürmenin bir yolu olarak uyuşturuculara yönelmektedir. Tam tersine, oyundaki toplumsal dinamiklerin birçok akranından daha fazla farkında olan Bernard Marx, başlangıçta soma kullanımına karşı çıkar. Bernard, somanın bir kişinin gerçek benliğini değiştirdiğine inanarak, "Huysuz olsam bile kendim olurum. Ne kadar neşeli olursam olayım, başka biri olmak istemiyorum." Der (Huxley, 2013, s.105). Örneğin, Lenina'nın Henry'ye olan ilgisinden dolayı morali bozulan Benito Hoover, "Ama bence sen çok huysuzsun! Bir gram somaya ihtiyacın var," diyerek soma almasını önerdiğinde, Lenina hayal kırıklığıyla tepki verir ve öfkeyle oradan ayrılır. Yine de Bernard Lenina ile daha fazla zaman geçirdikçe, soma kullanımını kendisi de benimsemeye başlar ve bunu sorunlarını hafifletmenin ve gerçekliğin baskılarından kaçmanın bir yolu olarak görür. Bu değişim, karakterinin karmaşıklığını ve onu

başlangıçtaki duruşundan taviz vermeye iten toplumsal etkileri vurgulamaktadır (Çiftçi, 2023b, s.14).

Ayin ilerledikçe, sürekli bir müzik akışı havayı doldurur ve törenin atmosferini güçlendirir. Katılımcılar ilk ilahiyi okurken sırayla ortak kupadan yudumlarlar, bu kolektif bağlılık eylemine katılırken sesleri uyum içindedir. Soma içme eylemi yalnızca bireysel bilinçten geçici bir kaçıışı kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda topluluğun ortak inançlarını ve ruhsal deneyimlerini geliştirmek için devlet onaylı maddelere olan güvenini de güçlendirir. Din ve farmakolojik etkinin bu şekilde iç içe geçmesi *Cesur Yeni Dünya*'daki toplumun vatandaşlarının inanç ve benlik algılarını ne ölçüde şekillendirdiğini gösterir ve en kutsal uygulamaların bile manipülasyona ve kontrole tabi olduğunu gösterir. Ritüelistik tören, dairesel bir masanın etrafında düzenlenmiş on iki kişilik bir grupta başlar ve ibadetleri için samimi ancak resmi bir ortam yaratır. Çilekli dondurmaya karıştırılmış soma dolu bir kupa bir kişiden diğerine geçirilir ve her katılımcı içeceği içer ve belirli bir cümleyi tekrarlar: "Benliğimin silinişine içiyorum" (Huxley, 2013, s.97). Bu ifade, ritüel içindeki soma'nın amacını özetler: Bireylerin kişisel kimliklerini aşmaları ve toplumlarının sembolü olan Ford tarafından temsil edilen daha yüksek güçle bağlantı kurmaları için bir araç görevi görür.

Huxley'nin distopik romanı *Cesur Yeni Dünya*'da soma, toplumun dini uygulamalarında önemli bir rol oynar. Dikkat çekici bir örnek, Bernard Marx'ın manevi toplantılara adanmış bir mekân olan Fordson Congregational Hymn House'a katılmasıdır. Bu toplantılar düzenli olarak yapılır ve Bernard, geç kalabileceğinden korkarak bir aciliyet ve endişe duygusu yaşamaktadır (Taş, 2020, s.17). Bu senaryoda aşağıdaki gibi dini uygulamaların bile devletin kişisel ve toplumsal deneyimler üzerindeki kapsamlı etkisini yansıtan bir kontrol ve baskı çerçevesi altında yürütüldüğü temasını vurgulanır:

Fordum, on ikiyiz biz; bizi bir eyle,
Sosyal Nehir'deki damlalar misali;
Ah, güç ver bize koşalım birlikte
Parlak Dört-tekerin gibi çevikçe.

(Huxley, 2013, s.97)

Bu ilahi, Hristiyan inancında merkezi bir yere sahip olan İsa Mesih'in on iki havarisine odaklanmaktadır. Bu senaryodaki peygamber, yenilik ve endüstri yoluyla toplum üzerindeki dönüştürücü etkisiyle ünlü bir figür olan Henry Ford'a benzetilebilir. Bu benzetmede, on iki havari, tıpkı orijinal havarilerin kendi zamanlarında yaptığı gibi, bu yeni inancın ilkelerini ve öğretilerini somutlaştıran bir grup birey tarafından temsil edilmektedir. Dahası, bu özel ritüelde, ikinci ilahi bir kupadan çilek aromalı bir içeceği

yudumlarken okunur. Bireyler kadehten içerken, "Yüce Varlığa içiyorum" diyerek dua etmektedir. Bu eylem yalnızca bir saygı anı olarak değil, aynı zamanda inancın toplumsal bir onayı ve onları yönlendiren ve destekleyen daha yüksek bir gücün tanınması olarak da hizmet eder. Bu uygulamalar aracılığıyla ilahi ve ona eşlik eden ritüeller, takipçiler ile inançları arasındaki bağı güçlendirir, katılımcılar arasında birlik ve beraberlik duygusu ve ortak amaç yaratır (Seval, 2025: s.106):

Gel, Yüce Varlık, Sosyal Dost,
On ikiyi silip bir eyleyen!
Ölmeye can atarız, çünkü sonunda,
Daha yüce hayattır bizi bekleyen.”
(Huxley, 2013, s.98)

Cesur Yeni Dünya’da dinin endüstriyel bir figür olan Ford etrafında yeniden kurgulanmasının en sembolik örneklerinden biri olarak, yukarıdaki ilahide yer alan, “Yüce Varlık, Sosyal Dost” ifadesi, Ford’un hem kutsal hem de toplumsal bir otorite olarak konumlandırıldığını işaret etmektedir. “On ikiyi silip bir eyleyen” mısrası, Hristiyanlıktaki on iki havarinin yerine kolektif bir bilinç ve tekil bir sistemsel kimliğin geçirildiğini ima eder. Bu ilahi, bireylerin benliklerini feda ederek sistemin ideolojisine tam teslimiyetini yüceltir. Özünde, bu ritüel bireyin değil, sistemin kutsanmasıdır.

Bu özel ilahide, soma’nın beden ve zihin üzerindeki etkisi artarak daha belirgin hale gelir ve önemini ve sahip olduğu dönüştürücü güç vurgulanmaktadır. Ayin, üçüncü ilahiye doğru ilerledikçe, kelimeler derin bir saygı ve beklenti duygusuyla yankılanır ve "Yüce Varlığın gelişine içiyorum" denilerek içilir. Bu ifade yalnızca soma içme ritüelini değil, aynı zamanda daha yüksek bir ilahi gücün varlığına ve tezahürüne yönelik daha derin bir manevi özlemi de çağrıştırmaktadır. Bu çağrı, bir bağlantı ve aydınlanma çağrısı işlevi de yerine getirmekte, bu kelimelerin yankılanması, katılımcıların manevi yükselme ve ilahi rehberlik için aşkın umut ve özlemlerinde birleştikleri ve bir oldukları ritüelin önemini altını çizer (Seval, 2025):

Hisset Yüce Varlık’ın gelişini!
Neşelen ve neşe içinde öl!
Davulların müziğinde eri!
Bende seni, sende beni gör.”
(Huxley, 2013, s.99)

Bu ifadelerle Yüce Varlık’ın gelişinin vurgulandığı, coşkun ve cezbenin zirve yaptığı bu ritüelin son kısmında, son ilahinin havada yankılanmasıyla, tamamen coşku

içinde kaybolmuş bireyler, Ford'un özüyle bağlantı kurmaya çalışırken kışkırtıcı "Grup seks-pop seks" nakaratını söyleyerek gürültülü bir dansa girişirler. Tanrı ve aşk kavramlarının askıya alındığı bu tuhaf gerçeklikte, din kavramı bile cinsel ifadeyle iç içe geçer. Ağır sanayileşmiş toplum, Ford'a olan hayranlığın ateşli bir noktaya ulaştığı rahatsız edici bir eğilimi ortaya koyar. Bu dünyanın kronolojik işareti, Ford'dan Sonra 632 olarak belirlenir ve Ford'un toplumsal dönüm noktalarının dokusuna entegre edildiğini gösterir. Ford yalnızca önemli bir figür değildir; ilerlemenin ve kimliğin temel bir sembolü olarak saygı görür. Çıplak gerçek şu ki, bu dünyanın sakinleri gerçek doğalarından o kadar makineleşmiş ve yabancılaşmışlardır ki, din, aşk ve ölümlülük gibi temel gerçekleri aktif olarak reddederler. Üretim, tüketim, cinsel düşkünlük ve uyuşturucu kullanımının kaotik bir girdabına kapılmış durumdadır ve bu da onları bu süreçte insanlıklarından vazgeçmeye yöneltiyor. Bu amansız haz ve verimlilik arayışında, insan olmanın özüyle bağlarını kaybetmişler ve bedensel hazları din kadehinde eritmişlerdir.

Ayrıca, Ford ifadesi yöneticilere hitap ifadesi olarak da kullanılmaktadır. Kuluçka Merkezi müdürü, Dünya Denetçisi'nin kitaplara sahip olmasından duyduğu endişeyi dile getirerek Ford'un yüksek statüsüne işaretleyerek, "Ford başka ne olduğunu biliyor" diyerek, yöneticilerin kudretine de bir göndermede bulunmaktadır. Buradaki '....başka ne olduğunu biliyor' sorusu, hâkim düzeni tehdit edebilecek bilgiye dair bir korkuya da işaret etmektedir. John, Dünya Denetçisi'ne bu toplumun vatandaşlarının Tanrı'nın varlığı konusunda neden karanlıkta tutulduğu sorusunu yönelttiğinde, Dünya Denetçisi Mustafa Mond küçümseyici bir şekilde dinlerin geçmişin kalıntıları olduğunu, tarihin kendisine benzediğini ve Tanrı'nın çoktan geçmiş bir döneme ait olduğunu iddia etmektedir. Bireylerin yaşlandıkça Tanrı'yı arama eğiliminde olduklarını, ancak yaşlanmanın etkili bir şekilde ortadan kaldırıldığı bu toplumda böyle bir arayışın gereksiz hale geldiğini savunmaktadır (Yeşim, 2016). Diğer bir deyişle, yaşlanma ortadan kalktığından, Tanrı'yı arama gereksinimi de ortadan kaldırılmıştır.

Kadınların nesne olarak görüldüğü ve cinselliğin yalnızca biyolojik bir dürtüye indirgenildiği bir toplumda, evlilik kurumu tüm önemini yitirir. Yaygın inanış, herkesin herkese eşit davranma hakkı olduğudur ve bu da evliliğin ilkel kültürlerle özgü, modası geçmiş bir kavram olduğu inancına yol açar. Örneğin, John, Lenina'ya evlenme teklif ettiğinde, Lenina şokla tepki verir ve bunu korkunç bir fikir! (Huxley, 2013, s.193) olarak değerlendirir. Dahası, evlilik kurumu bu toplum için bir tehdittir çünkü tek eşliliği teşvik eder. Tek eşli ilişkiler derin duygular uyandırır ve aile kurmak isteyenler genellikle çocuk

sahibi olur ve aile bağları geliştirir. Odadaki bu değişim, insanları toplumun kolektif refahından çok kendi refahlarını ve yakın akrabalarının refahını düşünmeye teşvik eder. Özünde, tek eşlilik bireyselliği besler ve bu distopik dünya bunu ortadan kaldırmaya çalışır. Bu çerçevede, toplum her şeyden önce daha büyük iyiliği önceliklendirdiği için evlilik, aile bağları ve doğal üreme kavramları kesinlikle yasaktır. Bu geleneksel kavramları benimseyen toplumlar genellikle medeniyetten yoksun olarak tasvir edilir (Uygun, 2020, s.4).

Distopik bağlamlarda, bağlantı ve aidiyet için doğuştan gelen insan özlemi aile bağlarına yöneltilmemeli; bunun yerine, toplumsal düzenin bozulmadan kalmasını sağlayarak toplumsal normlara meydan okumaya yönlendirilmelidir. Ayrıca, bu distopik ortamlarda, çocuklar geleneksel anlamda doğmazlar, bunun yerine fabrikalarda toplu olarak üretilirler ve bu da onları bir anne veya babaya sahip olmakla ilişkili temel insan deneyimlerinden mahrum bırakır. Bu tür ebeveyn figürleri, bu toplumda argo veya mizahi ifadelerin statüsüne indirgenmiştir. Aileden bu kopukluk ve uzaklaşma, aşağıdaki alıntıda da belirtildiği üzere, Lenina'nın Bernard'ı asansöre davet ettiği, Bernard'ın akranlarının önünde telaşlı ve utanmış hissetmesine neden olan görünüşte masum bir durumda resmedilmiştir. Lenina'nın kendisiyle tatile çıkmak ve beraber olmak fikri hakkında Bernard'ın tepkisine ilişkin algısı, sosyal etkileşimlerinin saçmalığını ve hayatlarına nüfuz eden duygusal yabancılaşmayı vurgulayan bir şu örnek vardır:

Sanki şok edici bir şey söylemişim gibi, diye düşündü Lenina. Açık saçık şaka yapmış olsam -annesinin adını ya da benzer bir şeyi sormuş olsam bu kadar rahatsız olamazdı. Yani, bu kadar insanın ortasında... Utançtan boğulmak üzereydi. Lenina'nın kahkahası içtendi ve kesinlikle kötü niyetli değildi (Huxley, 2013, s.193).

Bu tasarlanmış toplumun sınırları dışında büyüyen ve doğal yollarla dünyaya gelen John için annesi Linda ile ilişkisi ve bağlılığı öneme sahiptir. Linda'nın bu toplumda yetişmesine ve bu durumun onu John'a karşı duyduğu kızgınlık ve açıklanamayan sevgi arasında gidip gelmesine rağmen, ona derin bir bağlılık duymaya devam eder. Londra'ya vardıktan sonra John, soma'nın uyuşturucu etkilerine yenik düşüp kendini odasına kapatsa da Linda'yı düzenli olarak ziyaret etmeyi sürdürür, ona karşı insanların tavırları ve sözlerini yadırgar. Sonunda Linda'nın 'Ölecek Hastalar Hastanesinde' ölümüne tanık olduğunda, çevresindeki toplum tarafından tuhaf ve anlaşılmaz olarak görülen bir duygu olan derin bir kederle boğuşur. John, bu toplumsal yapının, insanları aile bağları ve ebeveynliğin karmaşıklıkları gibi yoğun duygular uyandıran kavramlardan kasıtlı olarak uzaklaştırarak düzenini korumakta olduğunu anlayacaktır (Akbulut, 2020).

Yaşamın dokusunun değiştirildiği ve çocukların ileri teknolojik araçlarla toplu halde üretildiği bu toplumda, bilimsel ilerlemenin etkileyici seviyelere ulaştığı açıktır. Ancak, bu dikkate değer ilerleme önemli uyarılarla birlikte gelir, çünkü bilimsel keşif ve yeniliğin dizginleri iktidardaki yönetim tarafından sıkı bir şekilde tutulmaktadır. Bilimsel araştırmanın kapsamı ciddi şekilde kısıtlanmıştır ve bu, iktidardakiler arasında yerleşik normdan herhangi bir değişiklik veya sapmanın toplumun tamamı için korkunç sonuçlara yol açabileceği yönündeki yaygın bir korkuyu yansıtır. Bu otoriter rejimin simgesi olan Dünya Denetçisi, bilimsel çabalar üzerindeki bu sıkı kontrolün ardındaki mantığı dile getirir. Geçmişteki çatışmaların acı dolu anılarından ve savaşlar sırasında bilimsel ilerlemelerin felaketle sonuçlanan kötüye kullanımından yararlanan Denetçi, düzenlenmemiş değişimin kaos ve acıya davetiye çıkarabileceği yönündeki temel inancı vurgular. Denetçi, dikkatlice hazırlanmış bir söylemle, aşağıdaki alıntılarda yer alan ifadelerle, bilimsel deneylerle ilişkili potansiyel tehlikelerin faydalarından daha ağır bastığı fikrini aktarır ve ilerlemenin öngörülemez doğası yerine istikrar ve düzeni önceliklendiren bir statükoyu güçlendirir. Bu şekilde, yönetim, yeniliği bastırarak ve bilimsel araştırmanın özünü kısıtlayarak iktidar üzerindeki hâkimiyetini sürdürmeye çalışır ve değişim korkusunun hüküm sürdüğü bir ortam yaratır.

[...] "Salt bilim konusunda yapılan her buluş, yıkıcılık potansiyeli taşır. Bazen de her bilim dalına olası bir düşman muamelesi yapmak gerekir. Evet, bilime bile.

"Evet," diyordu Mustafa Mond, "bu da istikrar maliyetinde bir başka kalem. Mutlulukla uyuşmayan tek şey sanat değil, bilim de uyuşmuyor. Bilim tehlikelidir; büyük bir özenle ağzına gem vurmak ve zincire bağlı tutmak zorundayız." (Huxley, 2013, s.224)

Cesur Yeni Dünya'nın son bölümlerinde, Dünya Denetçisi John'la hayatlarını yöneten toplumsal düzen hakkında konuşurlar. John buna karşılık tutkuyla şöyle der: "Ben haz aramıyorum. Tanrı istiyorum, şiir istiyorum, gerçek tehlike istiyorum, özgürlük istiyorum, iyilik istiyorum, günah istiyorum" (Huxley, 2013, s.238). Bu ifade, içselleştirdiği değerler ile yaşadığı deneyimler arasındaki çatışmayla boğuşurken yaşadığı iç çalkantısını ve John'un mutsuz olma hakkını istediğini vurgulamaktadır. Teknoloji odaklı dünyanın sunduğu yüzeysel hazlara başarılı bir şekilde uyum sağlayan diğer insanlar, içi boş hayatlarından memnun bir şekilde var olmaya devam ederken böyle bir toplumda, kendini gerçekten 'insan hissedebileceği' bir yer bulamayan John, teknoloji kısıtlamalarından ve onu çevreleyen yapay dünyadan uzakta teselli arayarak izole bir deniz fenerine çekilmeyi tercih etmektedir.

Sonuç olarak, distopik toplum bozulmadan kalır, şartlandırma ve toplumsal

mühendislik mekanizmaları ilerlemenin amansız makinesi dönmeye devam ederken sorunsuz bir şekilde işler. Huxley, yirminci yüzyılda yayınlanan bu anlatı aracılığıyla, insanlığın gerçek anlam ve insan deneyimi pahasına anlık tatmin ve teknolojik ilerlemeye takıntılı bir kültür tarafından yutulmasına izin vermesi durumunda, çağdaşlarını bekleyen potansiyel gelecek konusunda uyarıcı bir ses olarak hizmet eder. Bu medeniyetin tuzaklarından uzaklaşma çabalarına rağmen, John'un kargaşası, sığınağında onu ziyaret eden Lenina ile şiddetli bir çatışmada kendini göstermektedir. Suçluluk duygusu, iç çatışmalar ve kafa karışıklığından bunalan John, saldırganlaşır ve sonunda onu öldürür. Ertesi gün uyandığında, yaptıklarının ağırlığı onu pişmanlıkla ezer ve onu asarak canına kıymaya yönlendirir. Bu trajik olaylar dizisinde, John, özgünlükten çok uyumu önceliklendiren modern bir toplumun talepleriyle varoluşunu uzlaştıramayan bir bireyin kaderini yansıtan, insanlıktan uzak ve içi boşaltılmış yapay bir mutlulukla donatılmış dünyada yaşamının ağırlığını kaldıramayan karakterini sembolize etmektedir.

3.2. Kazuo Ishiguro

Senarist, müzisyen ve kısa hikâye ve roman yazarı olan Kazuo Ishiguro, tatami matları ve sürgülü shoji perdeleriyle Japon tarzı döşenmiş geleneksel bir Japon evinde 8 Kasım 1954'te Japonya'da doğmuştur (Ishiguro, 2025). Büyükbabası, o zamanlar bir tekstil makine şirketi olan Toyota'yı Çin'de kurmakla görevli olarak, uzun yıllar Japonya'dan uzakta, Şanghay'da yaşamıştı. Ishiguro'nun babası Shizuo, 1920 yılında Şanghay'da doğmuştu. Annesi Shizuko, tüm yakın aile üyeleri gibi, Ağustos 1945'te Nagazaki'ye atom bombası atıldığında Nagazaki'deydi.

Ishiguro, okyanus bilimci babası Shizuo Ishiguro'nun İngiliz hükümeti tarafından Ulusal Okyanus Bilimi Enstitüsü'nde çalışmaya davet edilmesinin ardından, Nisan 1960'ta, henüz beş yaşındayken, ailesi birlikte Japonya'dan ayrılıp Britanya'ya Guildford, Surrey'e yerleşti. İki yıl kadar kalmaları planlansa da Shizuo Ishiguro'nun araştırmaları İngiliz hükümeti tarafından desteklenmeye devam edince aile bir daha Japonya'ya dönemedi. Babasının icat ettiği fırtına dalgası makinesi Londra'daki Bilim Müzesi'nde sergilenmektedir (Ishiguro, 2025).

Küçük yaşta İngiltere'de yaşamaya başlayan yazar Japonya'ya dair her şeyi tam bir Japon kadını olan annesi ve okyanus araştırmacısı olan babasından öğrendi. Uzun yıllar Çin'in Şangay şehrinde çalışan babasından Çin hikayeleri, annesinden ise özellikle savaş yıllarının kaos dolu trajik hikayelerini dinleyerek büyüdü; böylece Japonya ve Çin

hakkında onların anlattıkları doğrultusunda fikir sahibi oldu. Dinlediği hikâyelerden en çarpıcı olanı ise Nagazaki'ye atılan atom bombasının yarattığı felaket sırasında annesinin omzundan bir demir parçasıyla yaralanmasıdır. Bu demir parçasının annesinin vücudunda bıraktığı izi yazarın *Uzak Tepeler* ve *Günden Kalanlar* romanların satır aralarında görmek mümkündür (Ishiguro, 2021).

Yazarın romanlarının hemen hemen hepsinde çocukluğuna ya da yaşadıklarına dair izler bulmak mümkündür. Ishiguro'nun edebiyat hayatına atılması erken yaşlarda başlamıştır. Başlarda müziğe karşı büyük bir tutku duyan yazar küçük işlerde çalışarak kazandığı parasını dönemin en ünlü müzik gruplarının plaklarına yatırır. Kilise korosunda ve okul korosunda sololar söyler ve sesinin meleksi özellikleri sebebiyle o dönemde yerel bir üne sahip olur. O dönemlerde Dostoyevski ve Jane Austen kitaplarıyla beslenen yazar başlangıçta söz yazarı olma hayali kurar. Dönemin en ünlü müzisyenleri olan Bob Dylan, Leonard Cohen ve Joni Mitchell'ın şarkılarını dinler (Ishiguro, 2025). Müziğe karşı olan ilgisi sayesinde gitar çalmayı öğrenir ve şarkı sözü yazmaya başlar. 1973 yılında liseyi bitirdikten sonra bir yıl ara verip bu süre zarfında demo şarkılar hazırlayan yazar o sürede Amerika ve Kanada'yı gezme fırsatı bulur. 1974 yılında Canterbury Kent Üniversitesi'nde İngilizce ve Felsefe eğitimine başlar ve bu okullardan onur belgesiyle mezun olur (Ishiguro, 2021). Üniversiteden sonraki ilk işi, İskoçya'nın bataklıklarında, İngiliz kraliyet ailesinin yazlık evi Balmoral Şatosu'nda keklik avlayan bir işçi olarak çalışmak ve kraliyet konuklarının av kuşlarını avlamalarına yardımcı olmaktır. Nisan 1974'te, bir depoda bebek maması paketleyerek biraz para biriktirdikten sonra, Ishiguro üç ayını sırt çantasıyla ABD ve Kanada'yı gezerek geçirdi. İngiltere'ye döndüğünde, ilk kurgu denemelerini yaptı ve Kuzey Amerika'daki deneyimlerinden esinlenerek iki kısa öykü yazdı (Ishiguro, 2025).

East Anglia Üniversitesi'nde yaratıcı yazarlık eğitimi alan yazar bu eğitimin sonunda 1982 yılında ilk romanı olan *Uzak Tepeler*'i kaleme alır. Japonya'yı ele aldığı romanıyla Winifred Holtby Memorial Ödülü'nü alan yazar Lorna Mac Dougall ile dünyaevine girer, 1986 yılında yayımladığı ikinci romanı olan *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* ile Whitbread Book of the Years Ödülü'nü; hemen ardından 1989 yılında *Günden Kalanlar* (Ishiguro, 2015b) romanıyla da Man Booker Ödülü'nü alarak ününe ün katmaya devam etti. *Gömülü Dev* romanı ile edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırarak İngiliz eleştirmenler tarafından oldukça beğenildikten sonra yazdığı eserleri *Avunamayanlar* ve *Öksüzlüğümüz* birbirinden farklı tarzda romanlar olsalar da yazarın kendine özgü tekniklerini rahatlıkla gözlemleyebileceğimiz romanlarıdır. 2005 yılında kaleme aldığı

romanı *Beni Asla Bırakma* ile Time Dergisinin 1923'teki kuruluşundan itibaren İngilizce dilinde yazılmış En İyi 100 Roman Listesi'nde yerini almıştır. 2008'de aynı romanla 1945 yılından itibaren seçilen En İyi 50 İngiliz Yazar listesine de girmeyi başaran Ishiguro, 2017 yılında Nobel Edebiyat Ödülüne layık görülmüş ve çağdaş dönemin en ünlü roman yazarlarından biri olarak tanınmıştır. Nobel Ödülü'nü kazandıktan sonraki ilk romanı *Klara ve Güneş*'te, Ishiguro yakın gelecekteki dünyaya, yapay zekâyâ sahip bir insan modeli olan ve bizimkine çok benzeyen bir topluma anlam vermeye çalışan *Yapay Arkadaş*'ın deneyimlerine odaklanmaktadır (Gürova, 2021; Öner Gündüz, 2025). Günümüzde, Kazuo Ishiguro, ailesi ile Londra'da yaşamını sürdürmekte, roman ve şarkılar yazmaya devam etmektedir.

Ishiguro'nun film senaryosu çalışmalarında bulunmaktadır. Ishiguro, Guy Maddin ve George Toles'in birlikte yazdıkları senaryo ile Guy Maddin yönetmenliğinde çekilen ve Isabella Rossellini'nin oynadığı *The Saddest Music in The World*, 2003 yılında gösterime girmiştir. Yine, 2004 yılında gösterime giren *The White Countess* filmi, Mark Romanek tarafından yönetilen ve Andrew Garfield ile Keira Knightley'nin oynadığı *Beni Asla Bırakma* film uyarlamasından söz edilebilir. *Beni Asla Bırakma* Japon televizyonlarında dizi olarak da yayınlanmıştır (Ishiguro, 2025).

Romanlarının çoğunda farklı karakterlerin bambaşka hikâyelerine değinmeyi seçse de romanlarındaki karakterlerin başından geçen olaylar temelde geçmiş ve bugün arasındaki ilişki odaklıdır ki bu akademik açıdan ele alındığında tarih olarak adlandırılır. Ancak, Ishiguro ve romanlarıyla ilgili, bu ilişki edebî açıdan “Hafıza” ya da “Hatıra” şeklinde de isimlendirilebilir. Profesör Danius'un Ishiguro'nun romanlarının “Hatıralar” üzerine kurulu olması fikrinin aksine (Nobel Ödülü, 2017), yazarın romanlarında yarattığı ortamlar incelendiğinde *Uzak Tepeler* ve *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'yı; *Günden Kalanlar* İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz İmparatorluğunu; *Öksüzlüğümüz* ise Çin-Japon savaşı sonrası dönemi ele aldığını öne sürmektedir. Bu yüzden onun sosyal ve politik konular üzerine olan bu ilgisi pek çok eleştirinin dikkatini çekmiş ve sonuç olarak Ishiguro'nun tarihi roman yazarı olduğu fikrine sebep olmuştur. Yazarın tüm bu eleştirilere karşı Japonya'yı yazmak gibi bir eğilimi olmadığını ve Japonya'nın ekonomik durumu ile 1980'lerdeki Japon toplumu hakkında sınırlı bilgisi olduğunu söylemesine rağmen özellikle ilk romanları *Uzak Tepeler* ve *Değişen Dünyada Bir Sanatçı*'da II. Dünya Savaşı sonrası Japon kimlik buhranını yansıttığı düşünülmektedir.

Romanlarında tarihi olaylara referansların varlığı inkâr edilemez, ancak tüm

bunlar onun tarihî roman yazarı olduğunu kanıtlamaya yetmez. Nobel Akademisi Daimî Sekreteri Sara Danius'un ifadeleriyle “duygusal gücü yüksek romanlarında, dünyayla olan hayali bağımızın altında yatan uçurumu ortaya çıkaran” bir yazar olarak yaptığı katkılar ile hafıza ve zaman gibi karmaşık ve kalıcı temaları ele alması onun güçlü yanlarıdır (Webb, 2017). Ek olarak, Ishiguro geçmişle bugün arasında bir bağ kuran hatıraların yazarıdır ve bu bağlamda Ishiguro'nun esas amacı olayları örneklendirmede tarihsel bilgiden yararlanmaktır. Tarihsel bilgi, Ishiguro'da kolektif ve bireysel hafızanın arka planıdır. Tarihe yönelse ve olayları örnekler olarak eserlerinde yer verse de herhangi bir ülke ya da millet kavramının temsilcisi olarak görülmek istememektedir. Bir yazar olarak Ishiguro'nun sanat anlayışı deyince zikredilmesi gereken ilk beş tabir; sadelik, sessizlik, karamsarlık, hafıza ve bilgelik diyebiliriz. Onun eserlerinin teknilinde bu mefhumlar, alt ve üst kurmaca içinde dallanıp budaklanarak metinlerin her hücrelerine sızıyor. Ishiguro modern zamanı ise tüm bunları benliğinde barındıran sonsuz bir kâbus görüntüsünde yansıtıyor (Oe, 2008, s.2).

Ishiguro'nun izlediği temalar bazı eleştirmenler tarafından Jane Austen'in modern versiyonu olarak yorumlansa da onu genetik olarak herhangi bir yazarla karşılaştırmak zordur. Ishiguro, bilinçli bir şekilde önce kendisinin, sonra başkalarının geçmişlerindeki kâbuslarına notlar ekleyerek, bu yorumdan anlayıp anlamadıklarını hafıza taşlarına dönüştürerek, geçmişle bugün arasında gerdiği ipi ustalıklı bir şekilde çıkarmayı bilen bir yazardır. Aynı zamanda kendi iç sesinden topladığı sözlerle kurduğu hayal dünyasının dekorunu örerek uzakların ardındaki bilinmeyeni gizemli bir şekilde söylemeyi başarır. Ishiguro'nun eserlerinde öne çıkan noktalardan biri de sistemin orijinal insana karşı uyguladığı hadım etme meselesidir. Sanayi devrimi ve sömürgeciliğin var olduğu günden bu yana sanayi devrimi ve sömürgeciliğin çarklarıyla standartlaştırılıp klonlanmaya çalışılan insanların toplu linç, duygusal ve zihinsel çöküşlerini romanlarında şok edici bir şekilde anlatmaktadır. Şiddet ritüellerini felsefi sorgulamalarla analiz eder. Elbette bu sorgulamalar, yazarın okuyucuya kendi değer yargılarını empoze ederek onları idealleştirmesi gibi değildir. Ishiguro'nun sorgulamalarını entelektüel bir süreci inceleme amacı olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Ishiguro, romanlarında gerçeklerden daha ziyade duygusal çalkantılarla ilgilendiğini belirtir. Bu nedenle romanlarına mümkün olduğu kadar az olay örgüsü koymaya çalışır. Duygusal çalkantılar içindeki karakterlerin anlatılarında gerçekleri olduğu gibi yansıtmaktan kaçındıkları görülür. Anlatıda belirsizlik ve olay örgüsünde bulanıklık yazarın tüm romanlarında görülür (Yıldız, 2017, s.241).

Bunların yanı sıra yazar detay vererek anlattığı her bir kavramın; binanın, eşyanın veya insanın zaman yanılsamaları sürecindeki değişimlerini ayrıntılarıyla incelemeye alırken gözlem yeteneğinin ne kadar güçlü olduğunu da kanıtlar. Bu teorileri hiç şüphesiz soğukkanlı bir İngiliz yazar gibi yapar ancak söz konusu Japonya, savaş, intihar ve göç olduğunda, Ishiguro gelenekçi bir Japon oluverir. Kawabata, Soseki, Mishima gibi olmasa da Japonların davranışlarını ve içgüdülerini saklamasına gerek kalmaz.

Azınlık psikolojisine değindiği yabancılaşma ya da kültür çatışması gibi noktalar bu yansımalarından bağımsız değildir. Ishiguro, insan ruhunda farklı yönlerde hareket eden duyguları keskinleştirmeyi ve beklenmedik hareketlerle birbiriyle çarpıştırmayı ve bunun sonucunda ortaya çıkan tepkiyi romandaki karakterlerle okuyucu karşısına çıkarmayı sever. Onun hikâyeleri güncel olaylardan ziyade uzaklar hakkında bilgi veren soyut ve karmaşık metinlerdir. Bilincin çıkmazları, başkalarının anıları, boşluğun tanımı, toplu travmalar, genetik kodların analizi ve intihar eğilimleri, Ishiguro okurlarının alıştığı konulardır.

Kazuo Ishiguro hikâyelerini somut ve düz parçalarla anlatmaktan ziyade kendine has tekniği olan gerilim dolu psikolojik alanlarlasunmaktan hoşlanır. Büyük resimleri yer yer küçülterek anlatmayı tercih eder. Bu karmaşık görünen tabloya rağmen onun anlatılarını kullandığı sade dil hüneriyle okumak ve anlamak zor değildir. Okurunun hafızasına kazıdığı her sahne zaman içinde yavaş yavaş berraklaşır. Ancak küçük resimler büyüdükçe olaylar sonunda kâbusa dönüşür. Kazuo Ishiguro romanda seçtiği karakterlerinin çoğunu itina ile seçmekte ve tanımlamaktadır. Bu karakterler, öyle ki, anlatı içinde gerçekte tüm bağlarını koparmış bireyler gibi görünseler de okuyucu karşısına inandıkları değerlerin sıkı bir savunucusu olarak çıkabilirler. Böylelikle olayları bir anda başka yöne çevirebilirler.

3.2.1. Kazuo Ishiguro'nun eserleri

İsveç Akademisi tarafından “büyük bir duygusal güce sahip romanlarında, dünyayla bir bağlantımız olduğu yanılsamasının altında yatan dipsiz uçurumu açığa çıkaran” bir yazar olarak tanımlanan (Nobelprize.org, 2025) Ishiguro, East Anglia Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitim sırasında Malcolm Bradbury'den yaratıcı yazarlık eğitimi almış ve yazarlık kariyerinin ilk dönemlerindeki ünlü İngiliz yazar ve eleştirmen Angela Carter'la tanışmıştır (Ishiguro, 2025). 1981'de üç kısa hikâyesi yayımlandıktan sonra 1982'de ilk romanı *Uzak Tepeler* ile Winifred Holtby Memorial Ödülü'nü

kazanmıştır. 1983'te *Granta* dergisi tarafından en iyi genç İngiliz yazarları arasında gösterilmiş, 1986'da yayımlanan ikinci romanı *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* ile de Whitbread Yılın Kitabı Ödülü'nü alan yazar, üç yıl sonrasında 1989'da yayımladığı üçüncü romanı *Günden Kalanlar* ile Booker Ödülü'nü kazanmıştır. 1995'te Cheltenham Ödülü'nü alan romanı *Avunamayanlar*, 2000'de Booker Ödülü'ne ve Whitbread Ödülü'ne aday olan *Öksüzlüğümüz* ve 2005'te *Beni Asla Bırakma* yayımlanan önemli eserleridir. Time tarafından İngiliz dilinde yazılmış Top 100 Roman listesinde yer aldıktan sonra, ilk öykü kitabı *Noktürnler: Müziğe ve Günbatımına Dair Öyküler* 2009'da yayımlanmıştır. *Gömülü Dev* yayımlandığı yılın en büyük edebiyat olaylarından biri olarak kabul edilmiştir. Romanları otuzdan fazla dile çevrilen ve kendi kurgusunu izleyerek uluslararası tanınmış bir yazar olarak ünlenmiştir. Ishiguro'nun son romanı *Klara ile Güneş* (Ishiguro, 2021) ile genetik bilimindeki ilerlemeler ve biyoteknolojik atılımların insanı kuşattığı bir evrende insan-robot etkileşiminde 'insanı insan kılan değerlerin' neler olduğu ve insan doğasının bu bağlamda nasıl ve ne düzeyde etkileneceği sorgulanmaktadır.

Toplumsal ilişkiler bağlamında büyük bir sorunu olan iletişimsizlik yazarın hemen hemen bütün romanlarında sıklıkla karşılaşılan bir başlıktır. Romanlarında seçtiği karakterlerin çoğunun iletişim problemi bulunmakta ve kendilerini ifade etmekte zorlanmaktadır. Örneğin ilk romanı olan *Uzak Tepeler* (Ishiguro, 2012) incelendiğinde göze ilk çarpan konulardan biri budur. Romanın başkahramanı olan Etsuko'nun kızı intihar etmiştir. Ancak kardeşi Niki ablasının cenazesine gelmemiştir. Bu durum aralarındaki iletişimin sağlıklı olmadığını göstergesidir. Hem kardeşiyle hem de annesiyle arasındaki iletişimsizlik toplumdan da gitgide yabancılaşmasına ve en sonunda intihar etmesine sebep olmuştur. Başlıkta yer alan 'solgun' kelimesi anlatı içindeki hatırlama eylemindeki eksikliğine ve romana çokça hâkim olan belirsizlik konusuna bir atıftır (Şenaydın, 2022, s.23). Atom bombasıyla harap olmuş bir şehrin yeniden yapılanmaya çalışması, kayıplar ve acı dolu yaşamlar bir bakıma Ishiguro'nun Japonya geçmişinde annesinin hatıralarının soluk hatıralarına benzetilebilir. Kitabın sonunda dil oyunlarını fark eden okuyucu için Etsuko ve Saçiko arasındaki gizemi çözmeye yaklaşacaktır (Şenaydın, 2022, s.23).

Değişen Dünyada Bir Sanatçı'da (Ishiguro, 2015) II. Dünya Savaşı sonrasında, kültürler arası etkileşime Masuji Ono isimli eski bir ressamın gözünden bakılır. Karakterler arasında sağlıklı bir iletişim olduğunu söylemek zordur. Ono'nun kızları ile olan ilişkisi göz önüne alındığında sağlıklı bir aile kavramına ulaşıldığı söylenemez. Ono'nun hataları

yüzünden evlilik görüşmesinden dönen küçük kızı ile zaten arası bozuktur. Bunun dışında büyük kızı Setsuko konuşmak istediği konuları açık açık konuşamamaktadır. Kendini açıkça ifade edemeyen bir birey olan Setsuko babasının geçmişte yaptığı yanlış davranışlardan dolayı kız kardeşinin evlilik görüşmelerinin olumsuz sonuçlandığını düşünse de bu durumu babasına açıkça ifade etmekten çekinir. Babası suçunu itiraf ettiğinde bile onu onaylayıp düşüncesini belli etmek yerine şöyle der: “Özür dilerim, babamızın ne demek istediğini hiç anlamış değilim” (Ishiguro, 2015, s.75). Bu baba kızın aralarında sağlıklı bir iletişim olmadığı açıktır. Bu noktada da yazarın aile kavramına dolayısıyla toplum yapısına vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Çünkü en nihayetinde iletişim ailede başlaması gereken bir durumdur. Toplumun en temel yapısında yaşanan iletişim çığ gibi büyüyerek iletişimsiz bir toplum oluşturmaktadır. Böylece yabancılaşan bireyler ve mutsuz bir insanlık ortaya çıkar. Ono’nun geçmişiyle yüzleşmesi ve hesaplaşması roman boyunca sürecektir.

Günden Kalanlar romanında iletişim sorunları, başka bir boyutta okuyucuya sunulur. Hayatını işine ve vakarlı olmaya adanmış bir baş uşak olan Stevens kendisiyle barışık olmayan ve çelişkiler içinde yaşayan bir karakter olarak gerçek duygularını başkasına anlatmak bir yana kendine bile ifade etmekten kaçınır. Bayan Kenton’a duyduğu ilgiyi ruhunun derinliklerine kadar hissetmesine rağmen ona açılmaz. Duygularını ifade etmek konusunda sorunlu bir karakter olduğunu kendisi de kabul eder. Bayan Kenton’ın teyzesi vefat ettiğinde ona baş sağlığı dilemek için yanına kadar gitmiş ancak onun yanında konuyu yeniden işe getirmiş ve baş sağlığı dileklerini iletememiştir. *Günden Kalanlar* bireylerin hafızasına, unutmaya, hatırlamaya ve hatta hayatı fark edebilme eksikliğine dair bir romandır (Şenaydın, 2022, s. 26). Ishiguro, bireyin sosyal ilişkilerdeki kırılganlığını ve duygusal sorumluluğuna vurgu yaptığı eserinde, duyguları ve düşünceleri dile getirmek ve hayatı yaşamak için başka zamanımız olmadığına vurgu yapmaktadır (Shaffer, 2008; Ishiguro, 2015).

Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* (Ishiguro, 2023) adlı romanı yazarın karakter psikolojisini işleme biçimini ortaya koyan etkileyici bir anlatıdır. Anlatıcı karakterin, Kathy H. içsel çatışması, empati ile sosyal normlar arasında sıkışmış bir etik ikilem üzerinden sunulduğu bu roman da Ishiguro’nun karakterlerine özgü olan “sessiz duygu” stratejisinin bir örneğidir. Bu eserde, organ bağışı amacıyla var edilen / yaratılan klonların normal dünyayla iletişimi kasıtlı olarak engellenmiş ve sınırlandırılmıştır. Hailsham adlı yatılı okulun dışına çıkmaları yasak olan öğrenciler, dış dünyaya dair korkularla yetiştirilmiş, sorular sormaları engellemiş ve toplumdan uzak bir bilinç düzeyinde

tutularak denetim altında tutulmuşlardır. Bu durumdan kaynaklı olarak, Hailsham sonrası topluma katıldıktan sonra ciddi uyum ve iletişim sorunları yaşamışlardır. Roman, dışlanma kaygısıyla normal insanlarla doğrudan iletişim kurmaktan kaçınan ve sıklıkla beraber vakit geçirmeyi tercih eden bu bireylerin, grup hâlinde hareket ederek varlıklarını sürdürme çabalarını çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermektedir (Ishiguro, 2023).

Beni Asla Bırakma aynı zamanda kimlikleri kayıp bireylerin hikâyesi olması açısından önem taşımaktadır. Organ bağışı yapmak için dünyaya getirilmiş kopya bu insanların ait oldukları bir aile, bir toplum ya da bir kurum bulunmamaktadır. Yalnızca başka insanlara hayat vermek için yaratılmış bu canlılar zamanı geldiğinde sırayla organlarını bağışlayacak ve tamamlanarak öleceklerdir. Ölmek için ya da organ bağışlarını tamamlamamak için birkaç yıl için de olsa erteleme almayan çabaladıkları halde sistemden kaçma şanslarının olmadıklarını öğrenir ve umutlarını kaybederler (Ishiguro, 2023).

Ishiguro *Avunamayanlar* (Ishiguro, 2009) romanında da iletişim sorunu, kimlik ve hafıza işlenir, bireyler arası iletişimsizliğe göndermeler yapılır. Sürrealist bir roman olarak *Avunamayanlar*'da, ismi belirtilmeyen bir Alman kasabasında kendini tuhaf hisseden piyanist Ryder'ın anlatımıyla romanda kasabaya geliş nedeni, gerçekte kim olduğu, kendini tanıma ve öz farkındalık eksikliği, tanıştığı ve birçoğunu daha önce tanıyormuş gibi görüldüğü insanlarla ilişkileri okunur (Shaffer, 2008, s.10). Gustav ve kızı Sophie uzun zamandır iletişim kopukluğu yaşamakta ve iletişimin gerekli olduğu durumlarda bile, aracılar (örneğin, Ryder) üzerinden görüşmektedirler. Sophie sekiz yaşındayken babasıyla kopan iletişimi aralarındaki mütabakat yüzünden ömür boyu devam etmektedir. Aralarında birbirilerine karşı besledikleri sevgide bir sorun olmamasına ve bir tartışma yaşamamalarına rağmen birbirleriyle doğrudan iletişim kurmamaktadırlar. Bu kasabada, arkadaşlıklar sahtedir, sevgililer birbirini yabancısı ve insanlar başarılı veya sağlıklı birliktelikler kurmakta zorlanmaktadırlar. Empati yoksunluğu hem mutsuzluk nedenidir, hem de yaratıcılığa zarar veren bir değişken faktör olarak durmaktadır (Ishiguro, 2009; Yıldız, 2017; Super Summary, 2025).

Ishiguro'nun *Öksüzlüğümüz* adlı romanında *Günden Kalanlar*'ın ve *Avunamayanlar*'ın sürrealist izlerini görmek mümkündür (Şenaydın, 2002, s.28). Ishiguro, bu eserinde, insanın gençliğinde sıradan gördüğü olayların ve davranış kalıplarının yetişkin kimliğini oluşturmadaki etkisinin boyutlarını tartışmaktadır. Anlatıcısı ve başkahraman olan Banks, Şanghay hatıralarını, önce babası sonra da annesinin başına gelenleri, İngiltere'ye eğitim için gelişini ve en karmaşık davaları bile

çözmesiyle ün kazanan bir dedektif oluşunu anlatır. Christopher Banks'in hikâyesi sürekli geçmişe yapılan dönüşlerle ve Çin, İngiliz ve Japon kültürleriyle iç içe anlatılır.

3.2.2. Beni Asla Bırakma

Roman, yazıldığı tarihten daha önceki bir dönemde alternatif geçmiş olarak kurgulanmış, 1990 İngiltere'sinde Hailsham isimli bir okulda eğitim gören bir grup öğrencinin başından geçenleri ve yaşadıkları kimlik karmaşasını anlatmaktadır. Bu öğrenciler yatılı okudukları okuldan belli bir yaşa kadar ayrıl(a)maz, hatta çitlerle sınırlanan okul bahçesinin dışına bile çıkamazlar. Hailsham şehrin uzağında konumlandırılmış farklı büyüklüklerde yapılarla bir kampüs havası oluşturulmuş ve sanata, müziğe ve yaratıcılığa oldukça önem verilen bir okul olarak sunulur. Romanın başlarında Kathy H.'nin anlattığı olaylar ve öğrenciler ile ilgili her şey oldukça normal, her okulda yaşanabilecek olaylar cinsinden görünür. Ishiguro'nun diğer romanlarında kullandığı teknik bu kitabında da aynıdır. Kathy H. hikâyeyi geçmişte yaşadıklarını hatırlamaya başlar, bugünden geçmişi yorumlayarak ve bugünü anlamaya çalışarak devam eder.

Anlatı ilerledikçe Hailsham'ın özel bir okul olduğu ve orada eğitim gören çocukların orada bir amaç için yetiştirildiği ve hikâyenin gerçek bir hikâye olamayacak kadar distopik olduğu anlaşılır. Öğrenciler başka insanların klonlarıdır ve zamanı geldiğinde organlarını bağışlayarak başka insanların hayatlarını kurtarmak üzere yetiştirilmektedirler. Romanın en çarpıcı detayı ise karakterlerin kaderlerine razı görünmeleri, Hailsham kurallarını ihlal etmede çekinmeleridir. Hayatlarını kurallara göre yaşamamayı ve hayatlarının gidişatını değiştirmeyi hayal ettikleri halde, pek çok Hailshamlı tepki göstermemektedir. Bununla birlikte, Kathy H., Ruth ve Tommy'nin sorularına cevap aramaya çalışmaları, tamamlanmayı erteletme olanağının / olasılığının peşinde koşmaları romanda karmaşayı ve çatışmayı göstermektedir.

Romanda Hailsham'da çocuklara belli toplumsal normlar kazandırılmaktadır. Takaslar ve Satışlarda sınırlamalar, kucaklaşmamak, toplum içinde kadınlara ve erkeklere uygun davranmak bu toplumsal normlara örnek olarak gösterilebilir. Eğitim etkinlikleri açısından sıradan bir Britanya Okulu gibi gözükse de bu okulda, çocukların Madam olarak tanıdıkları, sonradan isminin Marie-Claude olduğu anlaşılan, bir kadın, zaman zaman Hailsham'a gelip öğrencilerin yaptığı sanat çalışmalarını kontrol ederek Galeride sergilemek için çalışmalardan en güzel olanlarını seçmektedir. Dış dünya ile hiçbir bağı

olmayan çocukların neye hizmet ettiklerinden kim olduklarından haberleri yoktur.

Bir gün okulda öğretmen olarak görev yapan gözetmenlerden biri, Bayan Lucy, onlara kendileriyle ilgili tüm gerçeklerden bahsetmeye başlar. Öğrencilerin birer klon olduklarını ve dış dünyadaki gerçek insanlara organ nakli sağlamak amacıyla burada tutuldukları gerçeğini anlatır. Öğrenciler bu gerçeği öğrenmiş oldukları halde bile hayatlarının normaline geri dönerek eskisi gibi yaşamaya devam ederler. Öğrencilerin on altı yaşına geldiklerinde Hailsham'dan ayrılıp dışarıdaki normal insanlarla tanışabilecekleri, seyahat edebilecekleri bir yer olan kulübelere taşınırlar. Kulübeler dış dünya ile iç içe olan, bireylerin başka yerlere rahatlıkla seyahat edebildiği ve topluma karışabildiği yerlerdir. Burada Hailsham'da öğrendiklerini izlemek zorunda kalan karakterler, ayrıca kadın – erkek ilişkileri, organ bağıışı, umut – umutsuzluk, ölüm, hayatın anlamı, kimlik ve duygusallık çatışması da yaşamaktadır. Toplumun onlara bakış açısı ve çekince, onlarda bir grup psikolojisi oluşturmuş ve onları insan olduklarını ispatlamaya yönelik çaba sarfetmeye yöneltmiştir.

Romanın son bölümlerinde, Ruth, Tommy ve Kathy H. arasındaki duygusal yakınlık Hailshamla ilgili sorulara cevap aramaya devam ederler. Ruth'un bir 'olası modelini' görmek için farklı bir şehre giderler, Norfolk onlar için kayıpların bulunabileceği kayıp bir köşedir. Sonrasında Ruth öldükten sonra, Madam'a ulaşmaya çalışır, onu bulunca da Hailsham'la ilgili tüm sorularına yanıt bulabilecekleri Bayan Emily ile karşılaşır. Hailsham bir proje olarak başlamış, zenginler tarafından fonlanmış bir bilimsel projeden doğmuştur. Sonrasında Morningdale Skandalının ortaya çıkmasından sonra düştüğü ekonomik darboğazı aşamayarak Hailsham projesine son verilmiştir.

Nobel edebiyat ödülüne layık görülen yazarın bu eserinde baştan sona umutsuzluk duygusu hâkimdir. Karakterlerin kaderlerini kabullenmiş olmalarının yarattığı hüznün ile sakin ve kasvetli bir atmosferde ilerleyen hikâyenin okuyucuyu iç hesaplaşmasıyla yüzleştirmesi oldukça çarpıcıdır. Bunun dışında etik, ahlak ve varoluşa duyulan saygı gibi insani değerlerin kişisel çıkarlardan ya da ihtiyaçlardan sonra hangi noktada yer aldığını sorgulatması romanın en çarpıcı özelliklerinden biridir.

3.2.3. Beni Asla Bırakma'nın distopya olarak incelenmesi

Beni Asla Bırakma, 1990'ların sonlarında İngiltere'nin alternatif tarihini anlatırken bir grup klon öğrencinin hayatından kesitler sunmaktadır. Roman, zorunlu

organ bağışı sisteminin sürdürülebilirliği açısından ‘hammadde kaynağı’ olarak var edilen öğrencilerin spor, sanat ve edebiyat gibi daha çok ruhla ilişkilendirilen etkinlikler ile yetiştirilmesini anlatmaktadır (Afşar, 2023, s. 48). Özellikle sanat, Tommy’nin çizimleri ve Galeri konusu ile ilişkili olarak, klonların da ruha sahip olduklarını ortaya koymak ve onların da insan olduklarını savunabilmek için Hailsham projesinde oldukça önemli bir yerdedir. Bununla birlikte, sanata verilen önem ile Hailsham’ın varlık amacı etik açıdan zıtlık göstermektedir. Afşar’a (2023, s.48) göre, Ishiguro’nun bu romanı ruhun kullanım değeri nedeniyle sömürüye açık olduğunu işaret etmektedir.

Kitap üç bölümden oluşuyor:

- 1. Kısım, Çocukluktan on altı yaşına kadar geçen döneme ait dokuz bölüm yatılı okuldaki hayatlarını ve deneyimlerini aktarmaktadır.
- 2. Kısım, Hailsham’dan ayrılıp kulübeler’de yaşamaya başlamalarını ve geç ergenlik dönemlerini anlatmaktadır.
- 3. Kısım ise Norfolk’a taşınmalarını ve Kathy’nin organ bağışçısı iki arkadaşının bakıcısı olmasını ve onlarla son deneyimlerini kapsamaktadır.

Başlarda, klonlar yaratılışlarının amacından habersiz gerçek bir yatılı okulda gerçek bir eğitim – öğretim gören öğrenciler olarak sunulmaktadır. Onlara, klon yerine, öğrenciler olarak bakılmakta ve bu yatılı okulda onları gözetim altında tutan gözetmenler tarafından büyütülmektedirler. Öğretmenler hakkında detaylı bilgiler verilmemekle birlikte, Kathy’nin hafızasında kaldığı kadarıyla onlar üzerinde oluşturdukları izlenimden söz edilmektedir. Klonlar, Bayan Lucy’nin açıklamalarından sonra, organlarını bağışlayacaklarını öğrendiklerinde, kısa sürede gerçeklerden uzak bir hayat yaşadıklarını fark etmişlerdir.

Ishiguro, kitapla ilgili bir söyleşide, yalnızca belli bir türde, örneğin bilim kurgu, eser ortaya koymak gibi bir çabasının olmadığını, etiketle ilgilenmediğini daha çok kurguya ve karakterlere odaklandığını vurgulamıştır (Kıyak, 2014, s.66). Bununla beraber, içerdiği distopya unsurları açısından bakıldığında, eser distopya açısından incelenebilir. Distopik edebiyat, kapsam olarak, gelecekteki yaşamın tehlikeli, karmaşık ve oldukça korkutucu bir tasvirini sunarken, teknolojik yenilikler, bilim uygulamaları, totaliter yönetimler, dinî ve etik konular üzerinde okurları düşündürmeyi, farkındalık kazandırmayı ve sorgulamayı da amaçlamaktadır (Vardar, 2018, s.21). Bu açıdan bakıldığında, distopya, ‘insanlığın insanlıktan uzaklaşmasını’ ifade ettiğinden, okuyucuyu geleceği hakkında uyaran bir kurgu olarak da alınabilir.

Kontrol ve gözetim

Hailsham, yatılı bir okul olarak gözükmekle birlikte, baskıcı ve kontrolcü bir yönetimin kumanda merkezidir. Bu alanda, çocuklar, ziyaretçiler ve gözetmenler için uyulması gereken kurallar ve yasaklar belirlenmiştir (Kıyak, 2014, s.69). Dış dünyadan gelen çalışanlar, kitaplar, dinleyecekleri müzikler, nasıl giyinecekleri ve kiminle nasıl konuşacaklarına kadar pek çok noktada kurallar otoriter bir okul yönetimi izlenimi vermektedir. Buradan bakıldığında, distopyanın ana unsurlarından birisi olarak düzen ve istikrar kurallar ile sağlanmaktadır. Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* romanı da zulüm ve baskının büyük ölçüde sorgulanmadan kaldığı bir distopik dünya tasvir etmektedir (Stacy, 2015, s.225). Bu dünyada, yaratılan korku, baskı ve sınırlar insanları esir almış ve kurallara tam uyum gözlenmektedir. Kathy, Ruth ve Tommy kendilerine sunulan yolda başkaları tarafından tayin edilmiş bir hayatı yaşamayı kabullenmişlerdir. Romanın başından sonuna anlatıcı rolündeki Kathy H. Hailsham kapatılmış, arkadaşları Ruth ve Tommy görevlerini tamamlayarak tükenmiş olsa bile, kaçmayı değil olduğu gibi kalmayı tercih ettiğini şu ifadelerle göstermektedir:

Ama dediğim gibi, onu aramaya çıkmıyorum ve zaten yıl sonunda böyle araba sürüp durmayacağım artık. Bu yüzden onu tekrar görme şansım olmayacak; tekrar düşününce, bundan memnunum. Tommy ve Ruth'la ilgili anılarım için de böyle düşünüyorum. Daha sakın bir hayata geçiş yaptığım zaman, beni gönderdikleri merkez hangisi olursa olsun, Hailsham her zaman yanımda, kafamın içinde güvende olacak; kimse bunu benden alamaz (Ishiguro, 2023, s.270).

Distopya edebiyatında, insanların belirsiz bir güç / merkez tarafından gözetim altında tutulması bireylerin boyun eğmelerini ve düzen içinde kalmalarını sağlayıcı bir alan oluşturmaktadır. *Cesur Yeni Dünya* (Huxley, 2013), *1984* (Orwell, 2016) ve *Biz* (Zamyatin, 2022) ile benzer biçimde, *Beni Asla Bırakma*'da da sürekli bir takip, izleme ve gözetim söz konusudur. Hailsham günlerinde de kulübeler'de ve sonraki bağışlarda da birilerinin klonların organ bağışı süreçlerini izlediği izlenimi verilmektedir. Tıbbî kontroller, tedavi süreçleri ve bakıcılık işlemleri de izlenimin ve gözetimin bir parçası olarak sistemli ve etkili biçimde gerçekleştirilmektedir (Kıyak, 2014, s. 81). Hailsham ve klonların hayatlarıyla ilgili –erteleme alma konusu örneği– karar verenin kim olduğu son bölümlere kadar netlik kazanmamıştır. Bu bağlamda, kontrol ve karar sahibinin gizli tutulmasının istikrar ve düzeni korumada bilinçli bir tercih olarak seçildiği düşünülebilir. Orwell'in *Büyük Birader*'i, Zamyatin'in *Şeffaf Duvarları* ve Huxley'nin *Dünya Devleti*

denetçileri gibi Hailsham yöneticileri de kurallar koymanın yanında, denetleme ve gözetimi de sıkı tutmaktadır. Buna dair ifadeleri aşağıdaki alıntılarda bulmak mümkündür:

Tommy’yi birkaç kişi önümde gördüğüm zaman, el sallayarak yanıma çağırdım; sırada kural öne geçmemekti, arkaya geçmeye izin vardı (Ishiguro, 2023, s.29).

Hatta onların yanında Galeri’den hiç bahsetmememiz gerektiğinin, bu konuda dile getirilmemiş bir kural olduğunun da farkındaydık. (Ishiguro, 2023, s.38).

Kapı aralıktı –uyuduğumuz saatler dışında yatakhane kapılarını kapatmamız kurallara aykırıydı– ama Madam eşiğe bile gelmemiştii (Ishiguro, 2023, s.75).

Hailsham’da bu tür konuşmalar başladığında, derhal ve kesinlikle bastırılmasını sağlıyordum (Ishiguro, 2023, s. 243).

Yani, canlarım, birkaç dakikamız daha var. Konuşmak istediğiniz başka bir şey var mıydı? Bu tamamen kurallara aykırı bir durum tabii, Marie-Claude sizi asla içeri almamalıydı (Ishiguro, 2023, s.244).

Distopik kurgunun bir özelliği olarak, Hailsham’da, dilin fonksiyonel kullanımı yoluyla öğrencilerin zihnini ve hayatını yeniden şekillendirmedeki etkisi göze çarpmaktadır (Kıyak, 2014, s.69). Öğrencilere ‘özel’, ‘yetenekli’ ve ‘farklı’ oldukları söylenmektedir. Bu onların kendilerini kuruma daha fazla bağlı hissetmelerini desteklemektedir. Bayan Lucy’nin aşağıda sunulan ifadeleri de sıhhatli ve dikkatli yaşamlarının önemini ve çocukların özelliğini vurgulamaktadır: “Size anlattılar. Sizler öğrencisiniz. Siz... *özelsiniz*. Bu yüzden kendinize iyi bakmanız, bedeninizi sağlıklı tutmanız çok önemli. Sizin sağlığınıza dikkat etmeniz, benim sağlığımı korumamdan çok daha önemli.” (Ishiguro, 2023, s.72)

Hailsham’da kullanılan kelimelerde de örtmece (euphemism) tercih edilerek, kötü algılanabilecek terimler yerine daha normal görünen kelimeler kullanılmaktadır. Klon yerine ‘öğrenci’, koruyucu yerine ‘öğretmen/gözetmen’ ve ölmek yerine ‘tükenmek’ tercih edilerek anlam da normalleştirilmeye çalışılmaktadır. Terminoloji manipüle edilerek ve durum normalleştirilerek, klonların kaderlerini sorgusuz sualsiz kabul etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Kıyak, 2014, s.70).

İletişimsizlik

Distopya açısından, bireyler arası iletişimin sıklığı ve niteliği önemli bir unsurdur. İnsanlar ve kurumlar arası iletişimin oynadığı kilit rol, distopya edebiyatında da sıklıkla vurgulanan ve yararlanılan bir başlıktır. Kavramın getirdiği olumsuzluk ve karamsarlıkla uygun biçimde, genellikle iletişim kopuk, niteliksiz veya yetersiz olarak sunulmaktadır.

Beni Asla Bırakma romanında Ishiguro organ bağış ticaretinde arz olarak yaratılmış klonlanmış karakterlerin yetiştirildikleri, eğitildikleri ve sonraki görevlerine hazırlandıkları yatılı okulun dışındaki dünya ile aralarındaki iletişim engelini ve bu engelin farkına varan Kathy, Ruth ve Tommy'nin anılarını kullanır (Şenaydın, 2022, s.35).

Hailsham sınırları onlar için aynı zamanda dışarıda varlıklarından haberdar oldukları diğer insanlarla iletişimin de sınırınıdır. Dışarıdaki dünya ile iletişim kurmalarına izin verilmezken Kathy, Tommy ve Ruth arasında daha yakın arkadaş iletişiminden söz edilebilir. Eserin ilk bölümlerinde, Kathy Tommy'nin diğerleriyle anlaşılamadığı için geçirdiği öfke nöbetlerinin birdenbire kesilmesinin sebebini sorduğunda, Tommy bunu açıklayacağını, ancak sır olarak kalmasını beklediğini ifade etmiş ve göl kıyısında buluşmayı önermiştir. Tommy bu ifadeleriyle, Kathy'yi de özel ve değerli bir yere yerleştirmektedir: “Sana anlatacağım, ama başkalarına söylemeyeceksin, tamam mı? İki ay önce Bayan Lucy'yle konuştuk. Ondan sonra kendimi çok daha iyi hissetmeye başladım. Açıklaması zor.” (Ishiguro, 2023, s.30).

Onların dış dünyadan korkmalarını sağlamak onları kontrol altında tutmanın en kolay yolu olduğundan öğrencilerde paranoya derecesinde korkular yaratmaktadırlar. Bayan Geraldine, çocukların yaptığı resimler arasından en iyilerini seçip götürmelerinin nedeni sorulduğunda verdiği yanıt “Orada, dışarıda, her şeyi satıyorlar.” (Ishiguro, 2023, s.37) dışarıdaki dünyanın acımasızlığını da anlatmaktadır. Benzer biçimde, Hailsham ana binasının arkasındaki sık ağaçların geceleri ürkütücü bir hava uyandıran ormanla ilgili olarak anlatılan korkunç hikayeler de çocukları sınırların dışına çıkmaya çalışmaktan alıkoymak için kullanılmaktadır. Kathy'nin aşağıda alıntılanan ifadeleri, bu yönde bir algının Hailsham'a hâkim olduğunu göstermektedir:

Bir rivayete göre, biz daha Hailsham'a gelmeden önce, oğlanlardan biri arkadaşlarıyla büyük bir kavgaya tutuşmuş ve Hailsham'ın sınırlarının dışına kaçmış. Cesedi iki gün sonra, yukarda, ormanda bulunmuş; bir ağaca bağlanmış ve elleriyle ayakları kesilmiş haldeymiş. Bir diğer rivayete göre, ormandaki ağaçlar arasında bir kızın hayaleti dolaşıyormuş (Ishiguro, 2023, s.56).

Hailsham, aynı zamanda hayat, insanlar ve dış dünya hakkında öğrenilen bilginin aslında süzgeçten ve kontrolden geçirilerek öğrencilere aktarıldığı bir yerdir. Bayan Lucy'nin, çocukların geleceğe yönelik planları ve düşüncelerini duyduğunda kullandığı cümleler, çocukları dışarıda bekleyen sorumluluk ve onların yaratılma amaçları hakkında ki gerçeği ortaya dökmektedir: “Başka kimse anlatmasa bile,” dedi, “ben anlatacağım size.

Sorun řu; size hem anlatıldı, hem anlatılmadı. Size bazı şeyler anlatıldı ama gerçekte hiçbiriniz anlamıyorsunuz ve bazıları bu durumun böyle kalmasından hoşnut. Ama ben değilim.” (Ishiguro, 2023, s.81)

Bu ifadeleri izleyen paragraflarda, Bayan Lucy “Başka kimse anlatmasa bile,...” çocukların hayatlarının önceden belirlendiğini, onların aslında organ bağışçıları olarak yaratıldıklarını, Hailsham’dan ayrıldıktan sonra organlarını bağışlayacaklarından geleceğe dair hayaller kurmalarının gereksizliğini anlatmaktadır. İletişim açısından bakıldığında, bir üst yapının diğerklerinin hayatları hakkında karar verdiği, onların varlık sebepleri oldukları ve aynı zamanda normal insanlar olmadıkları da böylece açığa çıkmaktadır. Normal insanlar ihtiyaç duyduğunda, klonlar organlarını bağışlayacak ve klonların bazı kısımları klonlanmamış veya ‘orijinal insanlarda’ yaşayacaktır (Walkowitz, 2007, s. 224). Bu durumda, klonlar birbirilerine daha sıkı bağlar kurmak için bir sebebe kavuşmuşlar (Afşar, 2023, s. 49) ve ömürlerinin sonlarına kadar birbirilerinden habersiz kalmamışlardır.

Belli bir yaşa kadar toplumdan uzak ve ıssız bir yerde yaşamını süren ve Hailsham sonrası için herhangi bir eğitim almayan bu öğrencilerin belli bir bilince ermeden iletişim kurmalarına izin verilmemektedir (Şenaydın, 2022, s.36). Bu durum Kathy, Ruth ve Tommy için Hailsham’dan ayrıldıktan ve kulübeler’e yerleştirildikten sonra gerçek insanlarla iletişim kurmada bocalamaya ve sıkıntılara sebep olmuştur. Bireyselliklerini unutmuş ve ‘Hailshamlılar’ olarak bir kimlik altında kolektif hareket etmeye alışmış klonlar, tek başlarına yaşama ve iletişim kurma becerileri gelişmediğinden, sürekli grup halinde hareket etmeye çalışırlar. Toplumdan dışlanma ve yalnızlaştırılma endişesiyle normal insanlarla doğrudan iletişim kurmaktan kaçınırlar. Bu kaçınma, bilinçaltında o kadar etkili izler bırakmıştır ki, Kathy yıllar sonra bile bunu řu sözlerle ifade etmiştir: “Geriye dönüp baktığımda, organ bağışlarından doğrudan bahsetmeme kuralının hâlâ ve her zamanki gibi katı bir şekilde geçerli olduğunu görüyorum.” (Ishiguro, 2023, s.86).

Kimlik / Kimliksizlik

Beni Asla Bırakma romanı kimlikleri kayıp bireylerin hikâyesi olması açısından önem taşımaktadır (Şenaydın, 2022, s.38). Organ bağışı yapmak için dünyaya getirilmiş kopya bu insanların ait oldukları bir aile, bir toplum ya da bir kurum bulunmamaktadır (Holmes, 2025, s.49). Kimin kopyası oldukları bile belli değildir. Ruth’un kopyasını aramak için farklı şehirlere gitmeleri, Hailsham adı etrafında birleşmeleri ve geriye dönüp

baktıklarında geçmişe ilişkin hatıralara değer vermelerinin nedenlerinden biri de bu gerçeği bilmeleridir. Yalnızca parası olan ve daha uzun bir ömür sürmek isteyen başka insanlara hayat vermek için yaratılmış bu canlılar zamanı geldiğinde sırayla organlarını bağışlayacak ve ‘tamamlanarak’ ölümü tadacaklardır. Ölmek için ya da ölümlerini bir nebze de olsun erteleyebilmek için çabaladıkları halde sistemden kaçma şanslarının olmadıklarını öğrenirler ve umutlarını kaybederler. Hiçbir karakter kaçmaya veya kendini gizlemeye çalışmaz (Yazgı, 2013, s. 73).

Romanda, kimlikle ilgili diğer bir tartışma da klonların insan olup olmadıklarıdır. Hailsham’ın yöneticilerine ve gözetmenler göre, eğitimle karakter ve beceriler kazandırmak, spor ve sanat çalışmalarının amacı, o okuldaki öğrencilerin de diğer normal okullardaki öğrenciler gibi ruh taşıdıkları ve insan olarak kabul edilmeleri gerektiği algısını yerleştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Kathy’nin sorusuna Bayan Emily’nin cevabı şu şekildedir:

Neden böyle bir şeyi kanıtlamak zorundaydınız ki, Bayan Emily?” diye sordum. “Birileri bizim ruhsuz olduğumuzu mu sanıyordu?

Yüzünde imalı bir gülümseme belirdi. “Bu çok dokunaklı, Kathy, bu kadar şaşırmış olman. Bir anlamda işimizi doğru yaptığımızı gösteriyor. Dedğin gibi, kim sizin ruhunuz olmadığından kuşku duyabilirdi ki? (Ishiguro, 2023, s.246)

Klon kimliği yerine daha kabul görebilecek bir insan kimliği sunulmaktadır. Bununla birlikte, okul dışındaki dünya için bir organ bağışçısı olarak tasarlanmaları, insan kimliğinin de çıkar amaçlı ve etik olmayan bir kullanımı öne çıkarmaktadır. Bu kullanım klon teknolojilerinin gelecekte, etik olmayan kullanımlara kapı aralayabileceğine, farklı türlerde varlıkların ortaya çıkarılabileceğine, genetik müdahalelerin inşaları birer malzemeye veya araca dönüştürme ihtimali bulunduğu dair endişeleri de anlatmaktadır. Kimiksizleştirilen ve ötekileştirilen bireylerin, baskıcı rejimlerde daha kolay yönlendirilmesi, distopyalarda sıklıkla kimlikler ve sınıflar üzerinden bir anlatıya dönüşmektedir. *Beni Asla Bırakma*’da klonların biyolojik olarak aidiyetlerinin belirsizliği, onlarda aynı amaçta ve mekânda birleşerek kendi kimliklerini yaratma çabasına dönüşmektedir (Holmes, 2025, s.89). Aşağıdaki alıntılar da Hailshamlı olmanın bir tür aidiyet kaynağı olarak da kabul edildiğinin işaretidir:

Biz Hailshamlılar, hep bir arada kalmalıyız, küçük bir grup olup hiçbir zaman yeni arkadaşlar edinmemeliyiz.” (Ishiguro, 2023, s.121)

... Ama siz Hailshamlılar, siz *gerçekten* şanslısınız. Anlıyorsunuz ya... (Ishiguro, 2023, s.147)

Anlamıyorsun, diyordu Ruth.Hailshamlı olsaydın anlardın. (Ishiguro, 2023, s.152)

Sanırım o zamandan itibaren, bağışçılarımı geçmişte tanıdığım insanlar arasından seçmeye başladım ve özellikle de, mümkün olan her fırsatta, Hailsham'dan gelenleri seçtim. (Ishiguro, 2023, ss.12 - 13)

Kathy, geçmişini anlatarak, Ruth, Tommy ve bağışçılarıyla o günlerden söz ederek Hailsham'ı hatıralarında netleştirmeye çalışmaktadır. Geçmişe bakmak, hafızayı işlemek ve deneyimleri yeniden yüzeye çıkartmak klonlar için bir anlamda bireyselliklerini ve kimliklerini yeniden hatırlamaktır. Hafıza kullanımı, Ishiguro'yu çağdaş yazarlar arasında öne çıkaran noktalardan biridir; karakterler anıları üzerinden hayatlarını tasvir etmeye çalışırlar. Kathy için retrospektif bir bakış, aynı zamanda kimliği de sahiplenme ve anılar etrafında aidiyeti güçlendirme vesilesidir. Sahip olduğu tek kimlik, yakın arkadaşı Ruth ve çok özel bulduğu kişi Tommy Kathy'nin hayatının anlamlı yanları olarak görülebilir. Bu bağlamda, bir klon olsa bile, Kathy normal insanlar gibi sevgi, empati, kıskançlık ve yardımseverlik gibi kavramlara yabancı olmadığını şu alıntıdan anlıyoruz: "En çok değer verdiğim anıların asla solacağını düşünmüyorum. Ruth'u kaybettim, sonra Tommy'yi kaybettim, ama onlarla ilgili anılarımı kaybetmeyeceğim" (Ishiguro, 2006, s. 269).

Klon teknolojisi

Roman, her hastalığın biyomedikal iyileştirmeler yoluyla iyileştirilebileceği ve tedavi için doku kaynağı olarak kullanılabileceği posthüman bir dünyanın imajını çiziyor. İyileşme, Ishiguro'nun insanlıktan uzaklaşma dünyası olarak tasvir ettiği, klonların organ nakline maruz kalmasına dayanıyor. Klonların, dış dünyaya yaşam sağlamak için ölene kadar ihtiyaç duyulan her an organlarını bağışlamaları bekleniyor. Bu klonlar belirli bir yaşam tarzına sahip ve her ayrıntı onlar için planlanmış durumdadır (Koçak, 2024, s.15). Bu posthüman dünyada, klonların yaşam sürelerini uzatmak ve alternatif bir yaşam sağlamak için var oldukları tek bir gerçek var: Organ bağışçısı olarak tükenmek!

Beni Asla Bırakma'da Ishiguro, karakterlerini kasıtlı olarak aynı yeteneklere sahip klonlanmış bedenler olarak seçer ve normal insanlar tarafından istismar edilerek, keskin tanımları bulanıklaştırarak zaten var olan hümanist normları sorgulamaktadır (Afşar, 2023, s.53). Yazgı'ya (2013, s. 73) göre, bu durum, biyoteknolojinin zirvesi anlamına gelecek organ yetiştirme alanı olarak insan klonlama yoluyla oldukça zalim bir uygulama biçiminde anlaşılmaktadır. İnsanı önemsizleştiren ve yalnızca zenginlere organlar pazarlamak yaklaşımı zalim, insanlık dışı ve barbarca bir düşünce olarak okurları da insan olmanın anlamını sorgulamaya yöneltmektedir. Bu bağlamda, yazar, insanların diğer

yaşamları sömürmek için teknolojik geliştirmeyi kullanmalarını eleştirir. Ishiguro'nun eleştirisi sadece sanat etiğini vurgulamakla kalmayan, aynı zamanda "insanlık dışı olanın tanınmasına dayanan, sanata ve empatiye çok farklı bir yaklaşım sunan bir etik için de bir savunma yapan" (Black, 2009, s. 786) bir perspektiftir. Ishiguro, bu eserinde insanlar için "yedek parçalar" yaratmak amacıyla klonlamanın kullanımından bahsederken bu özel teknoloji alanıyla yakından bağlantılı ahlâkî düşünceleri sorgulamakta ve bu tür bir araç kullanarak yaşamı kontrol etmenin olası sonuçlarına yönelik öngörülerini ve düşüncelerini paylaşmaktadır (Koçak, 2024, s.15).

Nayar'ın (2014, s.10) vurguladığı gibi, romanı öne çıkaran özelliklerden biri de klon bedenlerin yeni bir toplumsal düzenin elçileri olarak sunulmasıdır. Kathy, Ruth ve Tommy gibi karakterlerin bedenleri, insan yaşamını ve bedenini değiştiren küresel bir arketip örnekleri olarak düşünülebilir. Bu klon bedenler, aslında yaşamsal organların geçici bir süreliğine özenle korunduğu bedenlerdir ve geleneksel bir hayat döngüsünden yeni bir dünyaya geçişte kritik bir yer doldurmaktadır. Hailsham'ın hikayesini anlatırken Madam karakteri, Kathy'nin Beni Asla Bırakma şarkısında dans ederken neden ağladığını sorması üzerine, Tommy ve Kathy'ye hızla gelişen yeni dünyanın teknolojik ilerleme ve artan verimlilikle ayırt edildiğini aktarırken şu ifadeleri kullanmaktadır:

O gün senin dansını izlediğimde, başka bir şey daha gördüm. Yepyeni bir dünyanın hızla yaklaştığını gördüm. Daha bilimsel, verimli bir dünya, evet. Eskiden beri var olan hastalıklara çareler bulunan bir dünya. Çok iyi. Ama aynı zamanda katı, zalim bir dünya (Ishiguro, 2023, s. 256).

Bu ifadelerde bilimsel ilerleme ve teknoloji doğrudan daha verimli sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. Teknoloji ve bilim etkisinde bir dünyada, hastalıklara çareler bulunmuştur ve çaresi bulun(a)mayan hastalıklarda organlar klonlardan alınacak organlarla değiştirilebilmektedir. Bununla birlikte, Madam'ın ifadelerinde 'katı, zalim bir dünya' ifadesinin arka planında, insan özünden ve değerlerden uzaklaşmanın neticesi olarak da sadece kazanıma ve materyalist amaçlara ulaşmanın amaç olarak görüldüğü rekabetçi ve anlayışsız bir dünyaya ulaşılması da teknolojinin ve bilimin olumsuz yanlarından birisi olarak düşünülebilir.

Beni Asla Bırakma'da Hailsham'ı kuranlar, yaratıkları ve organ parça deposu olarak yetiştirdikleri kişiler hakkında karar veren' ve 'her şeye güç yetiren bir Tanrı gibi konumlandırılmışlardır. Klonlar, tamamlanıncaya kadar, hayatî organlarını bağışlamaları beklendiğinden, kendileri için belirlenen çizgide ve yerlerde yaşamlarını sürdürmek zorundadır. Bu bağlamda, yaratıcılar ile kulları arasındaki ilişki, sadece çıkara ve

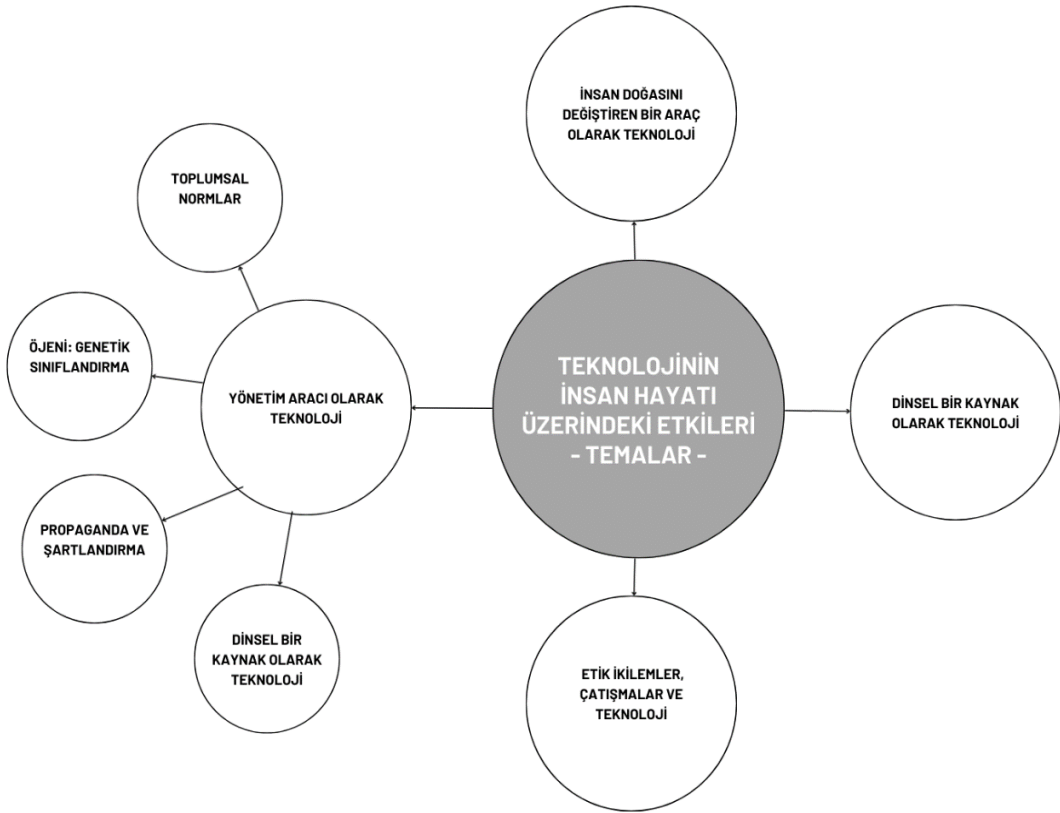
kısıtlamalara tabidir. Diğer bir deyişle, karar vericilerin istek ve beklentileri her zaman uyulması gereken kurallar ve kalıplar olarak algılanmaktadır. Aşağıdaki alıntıda da geçtiği gibi klonlar, organ bağışlama zamanları geldiğinde, hazırlanmakta, bazen işin ciddiyetinin yerine şakalaşmayı koyarak, bazen de sessizliğe gömülerek, gidip organlarını bağışlamaktadırlar:

Bazıları sürekli bu konuda konuşmak istiyordu, durmaksızın ve anlamsızca. Bazıları işi şakaya vuruyor, bazıları tek kelime etmemeyi tercih ediyordu. Bir de, dördüncü organ bağışını kutlanması gereken bir şey gibi gören tuhaf bir yaklaşıma sahip bağışçılar vardı. “Dördüncüsüne” sıra gelen bir bağışçı, o zamana kadar pek sevilmeyen biri olsa bile, saygı görmeye başlar (Ishiguro, 2023, s. 263).

İnsanlığı göz önünde bulundurarak, modern Batı, diğer yaşam biçimlerini göz ardı ederek tüm teknolojik ilerlemeleri insanların refahı için kullanma amacına düşkündür (Koçak, 2024, s.16). Bu nedenle, teknoloji her zaman insanları önceliklendirirken diğer yaşam alanlarına müdahale eder. En belirgin örnek, insan yaşam standartlarını yükseltmek için sayısız acımasız deneyime maruz bırakılan hayvanlardır. Klonlama teknolojisi, "teknolojiyi bir amaca ulaşmak için araç olarak kullanma" (Nathan, 2015, s. 220) baskın gücüne hizmet eder. Bu durumda, klonlar kendi başlarına amaç değil, araçtır. Bunu yönetmek için klonların insanlık dışı olarak görülmesi gerekir.

4. CESUR YENİ DÜNYA VE BENİ ASLA BIRAKMA ROMANLARINDA ANA TEMALAR

Bu araştırma Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sı ile Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma*'sı teknolojinin insan üzerindeki etkileri açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bu kapsamda, her iki eser de ayrıntılı biçimde okunmuş, teknoloji ile ilgili temalar oluşturulmuştur. Temaların alt kategorileri ile ilgili olarak da metinlerden alıntılara ilişkin kayıtlar oluşturularak bu alıntılar ilgili kısımlarda sunularak analiz detaylandırılmıştır. Eserlerin bu bağlamda incelenmesi neticesinde 'Yönetim Aracı Olarak Teknoloji', 'İnsan Doğasını Değiştiren Bir Araç Olarak Teknoloji' ve 'Etik İkilem, Çatışmalar ve Teknoloji' temaları oluşturulmuştur (Şekil 4.1). 'Yönetim Aracı Olarak Teknoloji' temasının alt başlıkları olarak 'Toplumsal Normlar', 'Öjeni: Genetik Sınıflandırma', 'Propaganda ve Şartlandırma' ve 'Dinsel Bir Kaynak Olarak Teknoloji' başlıkları oluşturulmuş ve metinlerden alıntılarla yorum ve değerlendirmeler güçlendirilmiştir.

Şekil 4.1. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* Romanlarında Ana Temalar

4.1. Yönetim Aracı Olarak Teknoloji

İnsanoğlunun gelişimi ve modernleşmesi sürecinde farklılaşarak gelişen yönetim kavramı, özellikle sanayi devrimi ve sonrasında kapsam olarak gelişmiş ve daha önemli bir konum edinmiştir. Tarihsel bir gelişim süreci açısından bakıldığında, buhar gücünün kullanımı ve üretimin makineleşmesiyle başlayan süreci ifade eden Birinci Sanayi Devrimi döneminde (Endüstri 1.0 [1760'dan 1840'a kadar]) özellikle tekstil, tarım, gemi yapımı ve demiryolu gibi sektörlerde köklü dönüşümler yaşanmıştır (Kılıç, 2023, s.279). Makineleşme, bu dönemde, arz miktarını artırmada itici bir güç olarak görülmüştür (Yin, Stecke ve Li, 2018). Endüstri 2.0 döneminde, endüstriyel ürünlerin hem miktar hem de çeşitlilik bakımından büyük ölçüde geliştiği bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde elektrik yaygınlaşmış, elektronik, mekanik cihazlar ve arabalar üretilmeye başlanmıştır. Yönetim açısından bakıldığında, Taylor'ın Bilimsel Yönetim anlayışı, bu dönemde öncü Henry Ford ve Taiichi Ohno gibi iki yenilikçi sanayicinin dikkatini çekmiş ve uygulanmıştır. Ford, montaj hatlarında seri üretim yaparak otomobillere duyulan talebi karşılarken Ohno Toyota'da, müşteri çeşitliliğine odaklanarak ürün yelpazesini genişletti (Yin, Stecke ve Li, 2018). Sonraki aşamada, Endüstri 3.0, bilgisayarlar üretim ve yönetim süreçlerine dâhil edilmiştir. Dijitalleşmenin her alana yayılmasıyla, internet teknolojileri yaygınlaşmış ve bilgi toplumuna geçiş hızlanmıştır (Kılıç, 2023, s.283). Akıllı sistemlerin hayatı kolaylaştırma iddiası, bilgi kaynaklarına çevrimiçi erişimdeki kolaylık makinelerin ve yazılımların hem kendi aralarında hem de insanlar arasında iletişim kurabildiği, uzaktan erişimin mümkün olduğu ve yapay zekanın hayatımıza girdiği yeni bir dönemi, Endüstri 4.0, aralamıştır.

Böyle bir süreçte, teknolojik altyapının gelişmesinden güç alarak daha işlevsel araçlar ile hız kazanan yönetim dönüşümünün gelecekte daha da farklılaşması muhtemeldir. Bu aynı zamanda yönetimin farklı zeminlerde ve durumlarda durumsal davranmasının ifadesi de olmaktadır. (Davutoğlu ve Erbir, 2025, s.126). Distopik eserlerin karşılaştırılmasını esas alan bu çalışmada, 'Yönetim Aracı Olarak Teknoloji' teması, teknolojinin ve bilimin toplumu kontrol etmede, yöneltmede ve gözetimde kullanılma alanlarına odaklanmaktadır ve teknoloji, bu bağlamda yönetimin önündeki etkin seçeneklerden biri olarak durmaktadır.

Bu çalışmada, yönetim aracı olarak teknolojinin kullanımı ile ilgili olarak 'Toplumsal Normlar', 'Öjeni: Genetik Sınıflandırma', 'Propaganda ve Şartlandırma' ve 'Kontrol ve Gözetim' alt kategorileri oluşturulmuştur.

4.1.1. Toplumsal normlar

Bireyler toplum içerisinde benzer davranış kalıplarını benimseyerek belirli bir düzen içerisinde varlıklarını sürdürmeyi ve bu davranış kalıplarını ve biçimlerini geleceğe miras olarak aktarmayı tercih etmektedir. Toplum davranışına ve öz denetimine yön veren bu etmenlerden biri de toplumsal normlar ve değerlerdir (Eren, 2007, s.290). Bir davranışın norm olarak algılanması ve benimsenmesi, o davranışın toplumda değerli ve uygun görülmesi, ihlali durumunda ise belli bir yaptırımın veya cezanın varlığının bilinmesine bağlıdır. Giddens’a (2005, s.16) göre, bu aynı zamanda toplumsal bir uzlaşma kültürünün de bir parçasıdır.

Eserlere bakıldığında, teknolojinin belli toplumsal normları oluşturmakta ve bireyleri bu yönde şartlandırmaktadır. Özellikle, bireylerin birbirleriyle olan etkileşimleri ve toplumda yer bulma çabaları, bu iki romanın merkezinde yer almaktadır. Bu etkileşimler, karakterlerin içsel dünyalarını şekillendirirken, aynı zamanda toplumsal normları sorgulamalarına da olanak tanımaktadır. Ishiguro’nun eserinde, Hailsham’da toplumsal normlar uymak bir gereklilik olarak gözükmektedir. Dış dünyaya yönelik bir kültür kazandırma ve gelecekte uyumu hızlandırma olarak da algılanabilecek bu toplumsal normlar, aslında onların özellikleri ile daha çok ilgilidir. Kucaklaşmanın yasak oluşu, bebek sahibi olamayacakları, sigaranın korkunç bir şey olarak gösterilmesi ve kadın – erkek ilişkilerinin sınırlandırılması bu yönde normlara örnek gösterilebilir.

“13 yaşındaydık ve genç bir erkek ve bir kadın gibi davranmalıydık (Ishiguro, 2023, s.20)” ifadesi, artık genç birer birey olarak topluma hazırlanmalarının bir gereği olarak, dışarıdaki normal bireyler gibi davranmanın Hailshamlılara öğretildiğini anlatmaktadır. Kucaklaşmamak ve sarılmamak da burada bir toplumsal norm olarak empoze edilmektedir. Kitaptaki şu cümleler buna işaret etmektedir. “Biz Hailsham’da birbirimizi kucaklamak gibi şeyler yapmazdık. Ama iki elini birden sıkıp teşekkür ettim ona” (Ishiguro, 2023, s.79).

Benzer biçimde, organ bağışından sonra ziyaret için gittiğinde, Ruth yatağının kenarında oturmaktayken, Kathy’i görünce gülümsemiş ve kucaklamak istemiştir. Ancak, Hailsham kuralları aklına geldiğinden, çok istese de sarılamamıştır (Ishiguro, 2023, s.203): “Laura’nın dediği gibi, operasyon iyi geçmemiştir. Odasına girdiğimde üstünde geceliğiyle yatağının kenarında oturuyordu ve bana tatlı tatlı gülümsedi. Beni kucaklamak için ayağa kalktı ama hemen çöktü yeniden.”

“...belki çok trajik bulmuştur durumu, yani senin çocuk sahibi olamayacağın

gerçeğini.” (Ishiguro, 2023, s.76)” ifadesi, Hailsham projesi ürünleri olarak klonların ‘çocuk sahibi olma potansiyellerinin’ ortadan kaldırıldığını, bu bağlamda bedensel ve genetik bir müdahaleninde izlerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, normal insanlara ait bir özelliğin klonlardan esirgenmesi de onların ayrı bir grup olarak lanse edildiğini göstermektedir. Benzer biçimde, Kathy’nin ifadelerinde sağlığa / bedene zarar verecek alışkanlıkların yasaklandığına dair alıntılara da rastlanmaktadır. Örneğin:

...resimli bir kitap ya da derginin bazı sayfaları kopartılmışsa, o sayfalarda sigara içen birinin resmi var demektir (Ishiguro, 2023, s. 72).
Her neyse, kasetimi işte bu yüzden özenle gizledim. Judy ve elindeki sigara ancak kasetin plastik kapağı açınca görülsün diye, resmi bile tersyüz ettim (Ishiguro, 2023, s.73).

Hatta, Hailsham’da normlarla ilgili kendi aralarında bir cezalandırma düzeni bile oluşturulmuş, Marge K.’yi beyzbol maçından sonra sigara içmemenin nedeni ile ilgili bir soru daha sorduğu için şiddetle cezalandırmışlardır. Bununla birlikte kulübelere ve gezilerde sigara içenlerle, sarılan insanlarla, televizyon dizileriyle ve porno dergilerle karşılaşmaları onlarda ilk zamanlarda şaşkınlık yaratsa da sonradan bu durumları kanıksamışlar ve topluma adapte olmaya çalışmışlardır.

Huxley’nin eserinde de toplumsal normlardan söz edilebilir. Örneğin mutluluk kaynağı, normal doğum, aile ve cinsel birliktelikle ilgili olarak *Cesur Yeni Dünya*’da insanlara kazandırılmak istenen belli görüşler ve davranış kalıpları bu bağlamda toplumun uyumu ve istikrarı açısından önemli görülmekte ve zaman zaman tekrar edilmektedir. Öğrencilere “anne – baba” ve aile gibi kavramlar uygunsuz, müstehcen ve aşağılayıcı olduğu öğretilir, bu kelimelerin kullanımı küfür derecesinde uygunsuz algılanırdı. Yine, Lenina ve Marx Vahşi Ayrıbölgelerde kadın – erkek ilişkilerine baktıklarında, modern Dünyanın ‘Herkes, herkese aittir!’ normunu eleştirmektedir. Normal doğum ‘köpekler gibi doğurmak (a.g.e, s.133)’ olarak algılanmakta ve iğrenç bulunmaktadır. Buna kanıt aşağıdaki alıntılar incelenebilir:

Kısacası, ebeveynler anne ve babaydı," diye özetledi Müdür. Aslında bilim olan müstehcenlik, çocukların sessiz göz kaçırışlarının ortasına bam gülmüşü (Huxley, 2013, s.49).

Örneğin," diye kısık sesle fısıldadı,"buradaki insanların birlikte olma tarzlarını alalım. Manyakça, söylüyorum sana, manyakça. Herkes, herkese aittir, değil mi? Öyle değil mi?" diye ısrar ederken bir yandan da Lenina’nın kolunu çekiştiriyordu (Huxley, 2013, s.132).
...bu dehşet verici düşüncelerine kapıldığında niye soma almıyorsun? Hepsini unutursun. İzdırap çekeceğine neşelenirsin. Öyle neşelenirsin ki, (Huxley, 2013, s. 107).

İstenmeyen ve aşağılayıcı bir konuma yerleştirilen anne, baba, aile, yuva gibi kelimeler üzerinden toplumun bireysel yaşam üzerine bina edildiği algısı

yansıtılmaktadır. Vahşi Ayrıbölgelede kadınların normal doğum yapmaları ve çoğalmaları, yedinci bölümün sonlarında, Linda'nın ifadelerinde, köpeklerin çoğalmasına benzetilerek iğrenç' ve alışılmadık gösterilmektedir. "Herkes, herkese aittir" söylemi de bir toplumsal norma dönüşmüştür. Bu anlayış, Ayrıbölgelede doğup büyüyen John için eleştirilmesi gereken manyakça ve anlaşılmaz bir ilişkiler ağının nedenidir. Dünya Devleti'nde soma kullanımı da teşvik edilmektedir. Bireyler sorunlarla boğuşmada, soma almaya ve sorunlardan uzaklaşmaya teşvik edilmekte, bu yolla da yapay bir mutluluk hissi yaşamaları salık verilmektedir.

Cinsellik, hem *Beni Asla Bırakma*'da hem de *Cesur Yeni Dünya*'da kişilerarası ilişkilerde olduğu kadar yönetsel anlamda da vurgulanan bir boyut olarak ifade edilebilir. *Beni Asla Bırakma*'da, Hannah'ın, Hailsham'daki öğrencilerden biri, "...sevişmenin görevimiz olduğunu düşünüyorlardı, yoksa ilerde iyi organ bağışçılar olamazdık... cinsel ilişkiye girmeye devam etmezsek böbrek ve pankreaslarımız iyi çalışmazdı" (Ishiguro, 2023, s.97) ifadeleri, cinselliğin bir ders olarak okutulması, iskelet ile pozisyonlara kadar gösterilmesi ve kulübelerde porno dergilerin açıkça kullanılması düşünüldüğünde, cinselliğin klonlar açısından insanları tanımanın etkili bir yolu, insanlaşmaya yakınlaştıracı bir araç ve kontrol kanalı olduğu söylenebilir. Kathy ve arkadaşları, Hailsham'dan ayrıldıktan sonra getirildikleri kulübelerde, aynı zamanda ilişkiler dünyasını da keşfetmektedirler. Burada eskilerin davranışlarını dikkatle izlemekte, televizyonlardan gördüklerini kendi ilişkilerine uyarlamakta ve cinsellikle ilgili yeni araçlarla tanışmaktadır. Bu durumu dile getiren mısralar şu alıntılarda mevcuttur:

"Erotik" porno denen türden bir dergi bulurduk genelde, ama o sıralarda aradaki farkı bilmiyorduk. Daha önce hiç böyle bir şeyle karşılaşmamıştık ve ne düşüneceğimizi bilemedik (Ishiguro, 2023, s.129).

Demek istediğim şu: Bayan Emily haklıydı, seks iki kişinin paylaştığı çok önemli bir şeydi (Ishiguro, 2023, s.98).

Burada dergilerde gördükleri, artık genç yetişkinler olarak oldukça ilgilerini çekmiş olsa da Hailsham'da serbestçe konuşamama alışkanlıklarını sürdürdükleri ve şaşırdıkları gözlenmektedir. Bayan Emily'nin söyledikleri hatırlanmakta ve kadın -erkek ilişkisi daha çok iki kişi arasında yaşanması gereken ve armağan kadar güzel bir duygu durumu olarak bilinmektedir. Seks bedensel birleşmenin ötesinde duygusallık boyutuyla da insanlara özgü derin ve önemli bir alan olarak anlaşılmaktadır.

Cesur Yeni Dünya'da ise, cinsellik daha serbest konuşulabilecek, birlikte oldukları kadınları başka erkeklere de önerebilecek kadar rahat bir konudur. Bu bağlamda, *Cesur*

Yeni Dünya cinselliği de istikrar için kullanan bir toplumdaki söz etmektedir. “Herkes, herkese aittir!” sözü herkesin zihninde yer etmiş bir doğru olarak görülmekte, Fanny ile Lenina’nın sohbetlerinde geçtiği gibi, bu yönde çaba göstermek gerektiğine inanılmaktadır. Helmholtz, arkadaşları Marx ve Watson’a birlikte olduğu kızların sayıların bir övünç ve guru kaynağı olarak anlatmaktadır. Fanny, yakın arkadaşı Lenina ile aşk yaşamlarını konuşurken, oldukça rahat konuşmakta ve bu konuda daha çekimser görünen Lenina’yı başka erkeklerle birlikte olmanın zararsızlığına ikna etmeye çalışmaktadır. Ona göre, Henry’den başka bir iki erkekle daha birlikte olmak Lenina için herhangi sakınca doğurmayacaktır (Huxley, 2013, s.66); aksine, hayattan daha fazla keyif almasına katkıda bulunacaktır. Bernard da “Zamanım ya da niyetim olsaydı, en azından bir düzine kız daha sırada bekliyordu... (Huxley, 2013, s.163)” diyerek çok sayıda birliktelik yaşamayı sıradan bir yaşamın sıradan bir yanı olarak yansıtmaktadır.

Ishiguro, *Beni Asla Bırakma*’da teknolojiyi bir yönetim aracı olarak da kullanmaktadır. Roman, Hailsham mezunu bir kahramanın çocukluk ve öğrencilik yıllarını anlatmasıyla sıradan bir roman olarak açılır. Anlatı derinleştikçe, sıradan bir okuldan ve öğrenci grubundan söz edilmediği, garipliklerin olduğu ve özellikle ilişkiler bağlamında oldukça sınırlandırılmış bir dünya ile karşılaşmaktadır. Bu dünyayı korkunç ve çarpıcı kılan şey, görkemli doğası değil, kısıtlayıcı yönüdür (Denney, 2025, s.19). Sıradan bir İngiliz yatılı okul mimarisi altında yatan şiddet sanatsal, eğitsel ve sportif faaliyetler çerçevesinde bürokratik, kibar ve tamamen sıradan bir şekilde ortaya çıkar.

Hemen her detayında teknolojinin tesirinin gözlemlenebildiği Huxley’nin Dünya devleti’nin aksine, Ishiguro’nun eserinde ileri teknolojiye pek rastlanmamaktadır (Narimani Charan, 2024, s.72). Kahramanların akıllı telefonları, tabletleri, internet bağlantıları, ultra HD televizyon ekranları ve hızlı ve ileri teknolojiye sahip ulaşım araçları yoktur. Kathy H. kasetçalarda kasetindeki müzikleri dinlemekte, Rodney, Chrissie ve Kathy H. sıradan otomobiller kullanmakta, kulübelere Keffer’s’in eski televizyonu izlenmektedir. Bir kamp gibi tasarlandığı anlaşılan Hailsham’da öğrencilere klasik tarzda eğitimler verilmekte, takaslarda veya satışlarda walkmanlerden söz edilmektedir. Bununla birlikte, kulübeler’de ortak alanda izlenen televizyon da bir etkileme, etkilene ve davranış biçimlendirme aracı olarak işlev görmektedir. Çiftler arasında bir tür yakınlık göstergesi olarak ‘dirsekleri değdirme’ hareketini Ruth ve Tommy de benimsemiş ve yapmaya başlamışlardır. Benzer biçimde karşı cinsle ilgili pek çok detay da televizyon ekranı üzerinden kahramanlara aktarılmaktadır.

4.1.2. Öjeni: Genetik sınıflandırma

Tarih boyunca birçok kez egemen toplumların güçsüz toplumlar veya sınıflar üzerinde uyguladığı yok etme veya ıslah çalışmaları olarak da ifade edilebilecek “öjeni” her iki eserde de vurgulanan bir başka konudur. Eski Yunancada “iyi tür” anlamına gelen “öjeni” (eugenics) Platon’un da *Devlet*’de savunduğu ‘en iyi türlerin yaşatılması’ görüşüne uygundur (Çetinkaya vd., 2021, s.156). Modern anlamda ise ilk kez Francis Galton tarafından, 1904 yılında yayımlanan “Öjeni Bilimi; Tanımı ve Amaçları” (Galton, 1904) başlıklı çalışmaya öne çıkmış, Charles Darwin’in görüşlerini esas alınmış ve seçici üretme konusuyla insanlığın gelişebileceği yönünde düşünceler savunulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı öncesi Amerika’da sürdürülen genetik çalışmaları, zayıf veya hasta olanların ortadan kaldırılması gerektiğini savunan politik söylemler, Hitler Almanyası’nın Yahudileri ‘aykırı’ olarak görerek ötekileştirmesi, deneylerde kullanması, sürgün etmesi ve kitlesel soykırımlar bu yönde örnek olaylar olarak gösterilebilir. Tüm bu deneyimler, ‘üstün’ ırkın ‘alt’ ırklara uyguladığı kölelik, zulüm veya soykırım tecrübeleri teknolojik ve bilimsel gücü elinde bulunduranların gelecekte benzerlerine yönelebileceklerine dair olan risk ve potansiyel alanyazında benzer tartışmaların ve kaygıların yaşanmasına yol açmaktadır (Gözen vd., 2022, s. 149; Badmington, 2000, s. 1-10; Çetinkaya vd., 2021).

Cesur Yeni Dünya’da sınıflar henüz üretim aşamasında belirlenmektedir. Yönetici sınıf, bedensel özelliklerle birlikte üretilen insanların yazgılarını ve toplum içindeki konumlarını da önceden belirlenir. Toplum beş sınıf insandan oluşmaktadır: Alfa, Beta, Delta, Gama ve Epsilon (Huxley, 2013, s.52). Bu sınıfların her biri farklı özelliklere, görev ve sorumluklara sahiptir. Herkes kendisine yüklenen aidiyet ve mutluluk bilinci ile içerisinde bulunduğu sınıfta mutlu olmak üzere şartlandırılmıştır (Yıldız, 2020: s.115). Dünya Denetçisi adı verilen üst düzey görevlisi Mustafa Mond’un sınıf ayrımının gerekli olduğu konusundaki fikirleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Merak ediyordum," dedi Vahşi, "niye yaptınız onları? O şişelerden her istediğinizi elde etmeniz mümkün. Bu aşamadayken niye herkesi Alfa Çift Artı yapmıyorsunuz? Mustafa Mond güldü. "Gırtlığımız kesilsin istemiyoruz da ondan," dedi. "Mutluluğa ve istikrara inanıyoruz. Alfalardan oluşan bir toplum, eninde sonunda istikrarsız ve sefil olmaya mahkûmdur. Çalışanlarını sadece Alfaların oluşturduğu bir fabrikayı düşünün - yani ayrı olan ve akrabalık bağları olmayan, iyi bir mirasa sahip, özgür (sınırlar dahilinde) iradesiyle seçim yapabilecek ve sorumluluk alabilecek bireylerden oluşsun. Bir düşünün!" (Huxley, 2013, s. 221).

Huxley, *Cesur Yeni Dünya*'da bireyler arasındaki sosyal ayrımı ve istikrar adına sürdürülen sınıfsal dengeyi ne ölçüde sorguladığına Vahşi John'ın Mond ile konuşmalarında değinmektedir. Yalnızca Alfa Artılarla oluşturulacak bir sistemin kaçınılmaz biçimde istikrarsızlığı bozacağı düşüncesi, yazarın homojenliğin değil, sınıflandırılmış ve müdahalelerle oluşturulmuş çeşitliliğin tercih edildiğini eleştirel bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, bireysel özgürlüğün ve iradenin sistem tarafından nasıl sınırlandırıldığını / yasaklandığını da yansıtarak sentetik bir denge uğruna doğal insan özelliklerinin feda edildiğini vurgulayan bir eleştirinin de beyanıdır.

Birbirlerinden oldukça farklı özelliklerle üretilmiş ve harflerle isimlendirilmiş gruplara atanmış vatandaşlar, kendilerine yüklenen sorumlulukları yaparak hayatlarını sürdürmekten memnundur. Sınıfsal aidiyetin sıklıkla tekrarlarla vurgulandığından sınıf dışı bir amaç olmaktan uzaklaştırılmıştır, herkes kendi grubunda mutludur. Bir tür uykuda şartlandırma uygulaması olarak hipnopedya da bu amaca yönelik şartlandırmanın aşamalarından biri olarak önemlidir. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sı, yerleşim ve yaşam alanlarını ayırmakta, gruplar arasında etkileşimi görev alanlarıyla sınırlandırmakta ve sınıfları tanımlamada 'karınca sürüleri', 'alt sınıf' gibi ayrımcı tanımlamalara sıklıkla rastlanmaktadır. Nüfuslarının kalabalıklığına işaret için alt sınıflar dev barakalarda yaşarken, Alfa ve Beta sınıfları daha küçük ve özel evlerde hayatlarına devam etmektedirler.

İlk grup Alfalar, toplumun seçkin kesimini temsil eden ve karar vericiler, yöneticilerin seçildiği gruptur. Zihinsel olarak en üst düzey (korkutucu) özelliklere sahip sınıftır. Bedensel yönden de uzun boylu ve düzgün yapılı bir fiziki görünümlere sahip olacak biçimde tasarlanmaktadır. Bernard Marx hakkında kullanılan aşağıdaki ifadeler örnek olarak sunulabilir.

Sağlam yapılı bir adamdı, geniş göğüslü, geniş omuzlu ve iri yarıydı. Hareketleri çabuk, yay gibi atıktı. Boynunun yuvarlak, güçlü kadesi üzerinde harikulade biçimli bir kafa taşıyordu. Saçları koyu renkli ve kıvrıkcık, yüz hatları keskindi. Etkileyici ve göze çarpan bir biçimde yakışıklıydı ve sekreterinin bıkıp usanmadan tekrarladığı gibi her haliyle bir Alfa-Artı'yı andırıyordu (Huxley, 2013, s. 85).

Bütün bunların yanı sıra Alfalar duygusal açıdan da çocuksu davranmak zorunda kalmayacak şekilde şartlandırılmıştır. Alfa bireyler de tıpkı diğer sınıflar gibi bir şartlandırmaya tabi tutulmaktadır. Fakat onların şartlandırması olumlu bir şartlandırmadır. Alfalar gri giysiler giymekte ve çok sıkı çalışmaktadır. Yöneticilik

sınıfına uygun olarak her Alfa bireylerin, duygulardan uzak bir şekilde akılcı karar verme kabiliyetine sahip olmaları hedeflenmekte, bu yönüyle, mesai sonrası yaşamalarında bile bu kıstaslara uygun hareket etmeleri beklenmektedir. Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi Müdürü ile Bernard Marx arasındaki diyalogda geçen ifadeler bunun bir örneğidir: "Çalışanlarım, özellikle de en üst sınıflardan olanlar, kesinlikle şüpheden arınmış olmalıdırlar. Alfalar, duygusal açıdan çocukça davranmak zorunda kalmayacak şekilde şartlandırılmışlardır. Bu bile kendi başına, uyum sağlamak için özel çaba göstermenin gerekçesidir." (Huxley, 2013, s.112).

Alfalardan sonraki en üst sınıf olan Betalar, Gama ve Deltalardan daha iyi şartlara ve özelliklere sahip olan gruptur. Betaların içerisinde de Beta-artı ve Beta-eksi sınıfları bulunmaktadır. Bu sınıftaki bireylerin tamircilik ya da dölleme odasında çalışmak gibi işleri bulunmaktadır. Bununla birlikte Alfalar kadar yoğun çalışmak zorunda da değildirler, genellikle vardiya usulü ile çalışmaktadırlar. "Ama Alfa ve Betaların aşağıdaki şu berbat Gama, Delta ve Epsilonlardan daha fazla bitki yetiştirmeyecek olması garip (Huxley, 2013, s.91)." ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, alt düzeyde tasarlanan ve ayırıcı özellik olarak farklı renklerde giysiler giyen üç grup daha vardır. Gamalar ise aptal olarak nitelendirilecek bir zekâ düzeyine sahip, kısa boylu olmaları için yapay kanlarına alkol katılan ve yeşil renkli giysiler giydirilen işçi sınıfıdır. Deltalar hâkî giyinir ve Gamaların bir altında bulunan sınıftır. Epsilonlar ise okuma yazma öğrenemeyecek kadar yeteneksiz, en kötü görevleri yapmaları beklenen ve siyah giyinen işçi sınıfıdır. Epsilonların dış görünüşü ufak tefek maymuna benzer bir şekildedir. Bu grup yarı moron zekâsındadır ve asansörcülük gibi daha basit işleri yapmaktadırlar. Alfalar, Betalar, Gamalar, Deltalar ve Epsilonlar gibi hem fiziksel görünüm ve zihinsel kapasite hem de verilen görevler açısından bakıldığında, sınıflar arasında Huxley'nin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ziyaretlerinde gözlemlediği fabrikalarda çalışanlar ve Taylor'un bilimsel yönetim ilkelerini benimsemiş yöneticiler sınıfının izlerini görmek mümkündür.

Beni Asla Bırakma'da da aslında iki tip sınıftan söz edilmektedir: Hailshamlılar ve Dışarıdakiler. Hailshamlılar, gerçek insanlardan klonlanmış genetik kopyalar olarak 'aslında kaderleri ve yaşayacakları hayat rotası belirlenmiş' karakterler olarak ayrı bir ortamda yetiştirilmektedir. Kathy H.'nin ifadesiyle 'Biz', pekçok yönden yalıtılmış bir hayat sürmekte ve kaliteli bir eğitim sürecinden geçmektedirler. Hailsham bahçesini çeviren dikenli tellerin ardında nasıl bir dünya olduğunu merak etseler de onaltı yaşında Hailsham dışına çıkana dek kesin bir bilgiye sahip olamazlar. Burada kendilerine iyi bakmaları, sigara içmemeleri, hastalanmamaları gibi önerileri duyarak büyürler. Buradaki

klonlar, ilk başta normal İngiliz öğrenciler olarak sıradan görünürler. Her çocuk gibi öğrenme motivasyonları merak sahibidirler. Küçükler'deyken bile, Başgözetmen Bayan Emily çocuklar için, otorite ve güven kaynağıdır (Ishiguro, 2023, s.46). Dışarıdakiler, Hailsham hakkında bir şeyler duymuşlardır ve onlardan çekinmektedirler. Bununla birlikte, onlarla doğrudan etkileşime geçmemeye, onları kendi dünyalarında bırakmaya özen göstermektedirler. Bu da klonların kimlik ve duygu çatışmalarını tetikleyen bir veridir.

Cesur Yeni Dünya'nın Dünya Devleti yöneticilerine benzer biçimde, bu eserde Hailsham yöneticileri çocukları bebekler, küçükler ve büyükler olarak sınıflara ayırmış ve kaderlerini sınırlandırmışlardır. Buradaki sınıflandırma aynı zamanda yaş bazlı bir sınıflandırmadır. Şartlandırma ve adaptasyon süreçlerinin *Cesur Yeni Dünya* kadar baskıcı bir ortanda geçmediği söylenebilir. Klonlar yaşlarına uygun binalarda, yaşlarına göre tasarlanmış öğretim programlarını izleyen bir öğrenme sürecine tabi tutulmaktadır. Aşağıda verilen alıntıdan da anlaşılacağı üzere, küçüklerde sanat dersleri daha sık ve daha uzunken, büyükler sınıfı öğrencileri için edebiyat, müzik ve spor dersleri de önemlidir (Ishiguro, 2023, s.110).

Küçükler 'deyken, gözetmenlerimize bir sonraki dersi her zamanki sınıfta değil de spor binasında yapmaları için yalvardığımızı hatırlıyorum. Sonra Büyükler 2'deyken –bizler on iki on üç yaşındayken– spor binası en iyi arkadaşlarımızla Hailsham'dan uzaklaşmak isteyince saklandığımız yer oldu (Ishiguro, 2023, s.14).

Sınıflandırma yaklaşımları açısından bakıldığında, *Cesur Yeni Dünya*, daha bilimsel ve geniş kapsamlı bir genetik manipülasyon yaparak insanları hem fiziksel görünüm, zekâ kapasitesi, yaşam alanları ve çalışma koşulları açısından hem de yaşamın niteliği ve mutluluk açısından sınıflandırmaktadır. Ishiguro ise daha özel bir alana klonlama teknolojilerine odaklanarak, klonlanmış olmanın doğurduğu gelişimsel ve sosyal sınıflandırmalara gitmektedir. Her iki yapıt da farklı sınıflar arsında karşılaştırma yaparak teknolojinin ve bilimin negatif potansiyeli üzerine düşündürmektedir. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* eserlerinin genetik sınıflandırma açısından karşılaştırması Tablo 4.1'de sunulmaktadır.

Tablo 4.1. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* – Genetik sınıflandırma Açısından bir karşılaştırma

Özellik	<i>Cesur Yeni Dünya</i>	<i>Beni Asla Bırakma</i>
Toplum	F.S. 632 yılı, Londra, son derece yapılandırılmış, teknoloji ve bilimin kontrolünde bir toplum	1990’ların sonu, İngiltere, Bilimin etik sınırları dışında bir projenin uygulandığı, anlam sorunu ile boğuşan sıradan bir dünya
Kastların Oluşumu	İnsanlar henüz embriyolar halindeyken genetik olarak tasarlanıp üretilmekte ve sonrasında Devlet’in istediği şekilde şartlandırılmaktadır.	İnsan klonları, normal insanlardan alınan yumurtalar ve spermle üretilerek, organ bağışı için özel okullarda / ortamlarda yetiştirilmektedir.
Kast Sınıfları	<u>Alfalar</u>, gri giyinir, çok sıkı çalışırlar, yöneticilik sınıfına seçilirler. <u>Betalar</u>, Mor giyinen, alt düzey yöneticilerden ve vasıflı işçilerden oluşan orta sınıftır. <u>Gamalar</u>, Yeşil giyinen, hizmetçiler ve yarı vasıflı çalışanlardan oluşan işçi sınıfıdır. <u>Deltalar</u>, zihinsel gelişimi engellenen, alt seviye fiziksel işleri yapan ve hâkî giyinen sınıftır. <u>Epsilonlar</u>, en alt basamakta, siyah giyinen ve okuma yazma bilmeyen aşırı itaatkar sınıftır.	İki ana gruptan söz edilebilir: Klonlar (bağışçılar/bakıcılar) ve Sıradan İnsanlar, Klonlar da hiyerarşik bir düzende yaşa göre Bebekler, Küçükler ve Büyükler şeklinde kategorize edilmiştir. Takaslar’da ve Satışlar’da her kategori yalnızca kendine denk grupla etkileşime geçmeye izinlidir.
Kastların Amacı	Üst kast sınıfları, Alfa ve Beta, toplumu idare etmek ve kararlar almak Alt sınıflar, Gama, Delta ve Epsilon, toplum için gerekli olan basit, tekrarlayan, bedensel güç gerektiren düşük statülü işleri yapmak	Normal insanların yaşamlarını uzatmak için hayati üç organlarını bağışlamak

* Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

4.1.3. Propaganda ve şartlandırma

Propaganda hem oluşum hemde gücün devamını sağlamada yönetimin başvurduğu araçlardan biridir (Kumar, 2020). Bu tür bağlamlarda, halk, devletin ideolojisini güçlendirmek için tasarlanmış ve tek bir merkezden yönetilecek yanlı mesajlarla bombalanır, eleştirel düşünmeetkili bir şekilde bastırılır, bilgiye erişim kanalları kontrol altında tutularak sansür uygulanır, böylelikle bireysel anlamda kişilerin kendi değerlendirmelerini yapmaları ve özgün kararlara ulaşmaları için alan daraltılmış olur. Tarihin farklı dönemlerinde, farklı coğrafyalarda, totaliter rejimlerden, bilginin yayılmasının sıkı bir şekilde kontrol edildiği ve muhalefetin sert tepkilerle karşılandığı çağdaş otoriter devletlere kadar bu yönde propaganda ve şartlandırma uygulamaları ile karşılaşılabilir.

Distopya edebiyatı bağlamında bakıldığında, devlet kontrolü ve gelişmiş teknolojik etkiyle karakterize edilen distopik bir ülkede / toplumda, propaganda ve şartlandırma ile zihinlerin ve değerlerin şekillendirilmesi vatandaşların karmaşık ve sistematik bir biçimde sıklıkla ve farklı mecralardan bilgiye maruz bırakıldığı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı romanı, teknolojik ilerlemenin insan doğası üzerindeki dönüştürücü etkisini eleştirel bir perspektifle ele alır. Karşılaştırılan iki yapıt arasında belirginleşen temel ayrım, teknolojinin birey üzerindeki etkisini yorumlama biçiminde yatmaktadır. Huxley, bireyin genetik mühendislik, hipnopedya ve farmakolojik müdahaleler gibi araçlarla nasıl mekanikleşebileceğini ve özgünlüğünü yitirebileceğini gösterirken, bu dönüşümü toplumsal kontrol mekanizmaları ve bireysel özgürlüğün yeniden tanımlanması üzerinden tartışır.

Huxley'nin eserinde, propaganda, Propaganda Binası olarak adlandırılan özel bir tesiste titizlikle üretilerek etkili bir şekilde yayılmaktadır. Bu merkezden belirlenen ve oluşturulan mesajlar devasa reklam panoları, aralıksız tekrarlanan ses kayıtları, radyolar ve gazeteler de dâhil olmak üzere çeşitli medya araçları üzerinden kamuya ulaştırılmaktadır. Bernard Marx, aşağıdaki alıntıda ayrıntıları verilen bu binada (propaganya ait bilgiler de verilmiştir) görev yapan ve psikoloji alanında eğitim 'aldırılmış' bir karakter olarak önemli bir görevdedir:

Pfitzner ve Kawaguchi'nin buluşları sonunda kullanılabiliyordu. Canlı anadan doğumla üremeye karşı yoğun bir propaganda... (Huxley, 2013, s.72)

Çeşitli Propaganda Büroları ve Duygu Mühendisliği Üniversitesi, Fleet Caddesi'nde altmış katlık tek bir binada toplanmıştı. Zemin ve daha alt katlarda üç büyük Londra gazetesinin -bir üst sınıf gazetesi olan Saatbaşı Radyosu, soluk yeşil Gama Gazetesi ve

haki kâğıt üzerine tamamen tek heceli sözcüklerden oluşan Delta Günlüğü'nün matbaaları ve ofisleri bulunuyordu. Sonra da sırasıyla, Televizyonla, Duyusal Görüntülerle, Sentetik Ses ve Müzikle Propaganda Büroları geliyordu ve bunlar yirmiiki katı işgal ediyordu. Yukarıda, Ses Bantı yazarlarıyla Sentetik Besteciler'in hassas işlerini yürüttükleri araştırma laboratuvarları ve yalıtılmış odalar vardı. En üstteki on sekiz katta ise Duygu Mühendisliği Üniversitesi yer alıyordu (Huxley, 2013, s.84).

Bu ifadeler, propaganda faaliyetlerinin oldukça sistemli ve bilimsel yöntemlere dayalı olarak Devlet eliyle yürütüldüğünü göstermektedir. İnsanları normal doğumdan soğutmak için Pfizner ve Kawaguchi'nin gebelik önleyici ilaçları ve Malthus kemeri uygulaması yoğun biçimde vurgulanmıştır. Propaganda Merkeziyle aynı binada yer alan Duygu Mühendisliği Üniversitesi de propaganda – duygu yönetimi ilişkisinde katkı araştırmaları yürütmektedir. Kullanılan şartlandırma yöntemleri, propaganda merkezinin sistemli yayınları aracılığıyla hoparlörlerden, uyku sırası metinlerinden, radyolardan, Sentetik Müzik Kutusundan ve derslerden halka ulaşmakta ve devletin istikrarı ve Ford'a iman vurgulanmaktadır. Vahşi John, Bernard Marx ve Watson'un hastanedeki düzensiz ve karşıt davranışlarını bastırmakla görevlendirilen polislerin müdahalesi sırasında duyulan bir ses, propaganda merkezinin aynı zamanda bir takip ve gözetim yanının da bulunduğunu göstermekte, mutluluk vurgusunu tekrarlarken bile 'Ford sizinle olsun!' ifadeleriyle mutluluğun istikrarda ve Ford inancında Devlet inancında, olduğunun altını çizmektedir: "Huzur içinde, barış içinde." Ses titredi, fısıltıya dönüştü ve bir anlığına kesildi. Müthiş bir ağırbaşlılıkla, "Ah, hepinizin mutlu olmanızı isterim," diye başladı. "Hepinizin mutlu olmanızı isterim! Lütfen, lütfen iyi olun ve..." (Huxley, 2013. S.215).

Huxley'nin Fordist üretim mantığıyla şekillenmiş distopyası ve Ishiguro'nun klon karakterlerin kimlik arayışları ve duygusal tepkileri, Foucault'nun biyopolitika kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir; çünkü bireyler teknolojik sistemler aracılığıyla bedensel ve zihinsel düzeyde kontrol edilir, öznel deneyimleri bastırılır ve bireysellikleri sistemsel işlevlere indirgenir. Foucault'ya (2001, s.137) göre, biyopolitika, "...Kapitalist toplum için, ... Beden biyopolitik bir gerçeklik, tıp biyopolitik bir stratejidir." Bu bağlamda bakıldığında, Teknoloji yalnızca fiziksel üretim olanaklarını ve yönetim araçlarını değil, aynı zamanda insanı ve etik yaklaşımların sınırlarını da dönüştürmektedir (Koç, 2008). Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* ve Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı romanları insan bedeni ve ruhunun metalaştırıldığı distopik anlatılar olarak yönetimlerin beden politikalarının da bir eleştirisidir. Huxley'nin Bernard Marx, Helmholtz ve John, Ishiguro'nun Tommy, Ruth ve Kathy bu yönde politikalara karşıt düşünen, sorgulayan ve çaba gösteren karakterlerdir.

Bu bağlamda, Huxley'nin kurguladığı dünya, bireyin öznel deneyimlerinin yerini standartlaştırılmış davranış kalıplarına bıraktığı, insan doğasının teknoloji aracılığıyla yeniden biçimlendirildiği bir düzene işaret eder. *Cesur Yeni Dünya*, teknolojik ilerlemenin ve bilimin yalnızca maddi refah değil, aynı zamanda insan ruhunun ve etik değerlerin erozyonuna yol açabileceğini göstererek, bireyselliğin sistematik olarak yok edildiği bir toplumun eleştirisini sunmaktadır. Helmholtz'un kendi deneyimi, propagandanın derslere kadar indiğini fakat bundan rahatsızlık duyduğunu ortaya koyarken, yöneticilerin bunu hoş karşılamadığı da aşağıdaki alıntı ile dikkat çekmektedir. Yönetim açısından, bireysel hazırlanmış bir metin hem içerik açısından hem de uyandıracağı tepkiler açısından 'risklidir'. 'Artık, mimlenmiş biriyim.' İfadesinden yola çıkılarak, Helmholtz'un yönetim tarafından uyarıldığı ve daha dikkatle izleneceğidir:

Tam olarak söylemek gerekirse dersin adı Ahlâkî Propaganda ve Reklamda Şiir Kullanımı. Dersi her zaman birçok teknik örnek vererek işlerim. Bu defa öğrencilere, yeni yazmış olduğum kendi şiirimi okuyayım dedim. Delilikten başka bir şey değil tabii, ama bu isteğe karşı koyamadım." Güldü. "Tepkilerinin ne olacağını merak ediyordum. Üstelik," daha ciddi bir tonla ekledi, "biraz propaganda yapmak istedim; onlara şiiri yazdığımda hissettiğim şeyleri hissettirmek istiyordum. Fordum!" Tekrar güldü. "Büyük kıyamet koptu! Müdür beni karşısına alıp hemen kovmakla tehdit etti. Artık mimlenmiş biriyim." (Huxley, 2013, s.184)

Huxley, insanlığın biyolojik ve psikolojik özelliklerinin yalnızca teknoloji tarafından etkilenmediği, aynı zamanda karmaşık bir şekilde şekillendirildiği ve manipüle edildiği distopik bir gelecek resmetmektedir. Bu manipülasyon, bilim yoluyla bireylere önceden belirlenmiş rollerin atandığı, propaganda yoluyla onları insan deneyimi için gerekli olan özerklikten ve özgür iradede ısratkarlı bir biçimde mahrum bırakılan bir toplum oluşturmaktadır. Düşünce yapıları, değer yargıları, yayınlar, tercihler, sosyal etkinlikler ve sosyal statü devletin kontrolünde tutulmakta ve bireysellik büyük bir tehdit algısı ile karşılanmaktadır. Bireylerin hem *Cesur Yeni Dünya*'da hem de *Beni Asla Bırakma*'da kendi özlem, beklenti ve inaçlarını yanıltan tercihler yapmaları engellenmektedir.

Ishiguro'nun eserinde propaganda daha özel bir alanda, sanatsal etkinlikler ve resimler üzerinden tartışılmaktadır (Kumar, 2020). Bayan Emily'nin İngiltere hakkındaki derslerde resimler ve harita kullanımı bu bağlamda örnek olarak ele alınabilir:

Haritada bir noktayı işaret eder, şövalenin başına geçer ve yeni bir resim gösterirdi, içinden nehirler geçen küçük köyler, tepelerin eteklerinde beyaz anıtlar, tarlaların yanında eski kiliseler vardı; sahilde bir yeri anlatıyorsa, insanlarla dolu plajlar, martıların uçtuğu yamaçlar görürdük. Sanırım çevremizdeki yerler hakkında fikrimiz olmasını istiyordu,

şimdi yıllar sonra, bakıcı olarak yollarda o kadar vakit geçirdikten sonra, farklı bölgeler hakkındaki bilgilerimin hâlâ Bayan Emily'nin şövale üstüne yerleştirdiği resimlerden gelmesi ne kadar ilginç. Diyelim ki arabamla Derbyshire'dan geçiyorum; sahte Tudor tarzı bir pub ve savaş anıtı olan yemyeşil bir köy ararken buluyorum kendimi ve aradığımın, Derbyshire'ın adını ilk duyuşumda Bayan Emily'nin bize gösterdiği resim olduğunu fark ediyorum. Her neyse, anlatmak istediğim şu; Bayan Emily'nin takvimlerinde bir eksiklik vardı, hiçbirinde Norfolk'la ilgili tek bir resim yoktu (Ishiguro, 2023, s.69).

Alıntıda söz edile bu resimler ve haritalar özenle seçilmiş, İngiltere'yi tarihi geçmişiyile, güzel ve cazip bir ülke olarak sunmaktadır. Sanat eğitiminin bir parçası olarak bu yaklaşım, çocuk zihinlerde dış dünyayla ilgili ilk bilgileri sunan bir öğrenme kanalına dönüşmektedir. Bununla birlikte, Norfolk'la ilgili resimlerin kullanılmaması da ayrı bir stratejidir, Hailsham öğrencilerinin zihninde 'Norfolk gizemi' yerleştirmekte, onları okuldan ayrıldıktan yıllar sonra bu gizemin peşinde o bölgeye yöneltmektedir. Yine *Beni Asla Bırakma*'da, Kumar (2020) sanat çalışmalarının bir propaganda ve anti-propaganda aracı olarak kullanılmasından bahsetmektedir. Hailsham yöneticileri bu etkinlikleri klonların 'ruhlarının var olduğunu kanıtlamak için' düşünseler de kısıtlamakta ve seçici davranmaktadırlar. Tommy, resim ve spor derslerinde çok yetenekli bir öğrenci olmaması yüzünde diğer öğrencilerle sıklıkla tartışmalar ve sürtüşmeler yaşan bir öğrenci olarak, Bayan Lucy'nin motivasyonu ile daha fazla sanatla uğraşmaya yönelmiştir. Sanat ve resimler yapmak, Tommy için bir özgürleşme aracına dönüşmüştür ve sadece kendi yakın dünyasında Ruth ve Kahty H. İle paylaşmaktadır. Aşağıda yer alan alıntıda, Tommy yaptığı ve kendine sakladığı çalışmalarını Kathy'e göstermektedir. Kathy yıllar sonra, kaset ve Ruth'un olası modelini görmek için gittikleri Norfolk'ta resimleri duyunca, zihninde küçükken yaptığı basit çizimler belirmiş, ancak gördüğü karmaşık ve etkileyici resimlerle şaşkınlığa uğramıştır. Bu bağlamda, resimler aslında bireylerin özgürlüğe ve kendi kimliklerini bulmaya yönelik gelişim sürecinin de birer göstergesi ve propaganda aracı olarak sunulmaktadır:

Kath, bunları görmek ister misin? Ruth geçen hafta gördü hepsini, o zamandan beri sana da göstermek istiyordum. Ruth'tan başka hiç kimse görmedi bunları. Gel de bak, Kath.” Hayvanlarını ilk kez o zaman gördüm. Norfolk'ta bana onlardan söz ettiği zaman, hayalimde çocukluğunda yaptığı resimlerin küçültülmüş halleri canlanmıştı. Bu yüzden resimlerin detayları beni hayrete düşürdü. Hatta hayvan resimleri olduklarını hemen anlayamadım. İlk izlenimim, arka kapağı çıkartılmış bir radyonun içine bakmak gibiydi; minik kanallar, kıvrılıp bükülen ince kablolar, minyatür vidalar ve çarklar saplantılı bir kesinlikle resmedilmişti. Önünüzdeki resmin bir armadillo ya da örneğin bir kuş olduğunu, ancak sayfayı yüzünüzden uzaklaştırınca anlıyordunuz (Ishiguro, 2023, s. 179).

4.1.4. Kontrol ve gözetim

Romanlar, kontrol ve gözetim aracı olarak teknoloji kullanımı açısından karşılaştırıldığında, Huxley ve Ishiguro teknolojik müdahalelerin birey üzerindeki etkilerini iki farklı perspektiften ele alıp tartışmaktadır. Bir yanda, *Cesur Yeni Dünya* teknolojisi toplumu düzenleme ve gözetim olanaklarını artırmak işlevi görürken; diğer yanda, *Beni Asla Bırakma*'da teknoloji daha dar kapsamda, belirli bir grup klon üretime işinde kullanılmaktadır. Hailsham'da klonlar yalıtılmış bir bağlamda tam denetim ve kontrol altında tutulurken, teknolojilerin de geçmiş yıllardaki formlarıyla televizyon, kasetler, radyo, plak gibi araçlarla kendini gösterdiği gözlenmektedir. Huxley, teknolojiyi oldukça geniş çeşitlilikte ve bağlamda tasavvur ederken, Ishiguro, bireylerin hayatın anlamı ve kimlik arayışlarında teknolojiyi kontrol aracı olarak kullanmaktan çok, dış dünyaya adaptasyon, hafıza ve kimlik oluşturma sürecinde destekleyici referanslar olarak başvurmaktadır. Bu bakış açısı, insanın dayanıklılık kapasitesini ve ezici zorluklarla karşı karşıya kalsa bile amacın peşinde koşmanın amaç peşinde hareket halinde olmanın önemini vurgulayan Viktor Frankl (Frankl, 2015) gibi filozofların fikirlerinden yararlanarak varoluşçu düşünceyle yankılanır. Tommy ve Ruth göremese de Kathy H. Bu dışarıdaki topluma adaptasyonu bir derecede başarabilmiş, geçmiş deneyimlerinin hatırasıyla insan gibi yaşamaya devam edebilmiştir.

Bilim kurgu, teknolojiyi ve bilimi karşısına alan bir tür olarak düşünülmemelidir; bunun yerine, Denney'in (2025, s. 1) vurguladığı gibi, teknoloji ve bilim edebiyatta daha derin sistem kaynaklı sorunlara odaklanmak, sorgulamak ve kafa yormak için anlatı araçları olarak işlev görürler. Bilim kurguda teknoloji, çoğu zaman zaten var olan güç dengesizliklerinin bir temsil aracı olarak yer alır ve belirli grupların / güç sahiplerinin / yöneticilerin diğer insanlar üzerinde zaten uyguladıkları kontrol, sınırlandırma ve etik suistimallerin dozunu daha da artırır. Bu yolla da hayali gelecekler (veya alternatif dünyalar) kurgulayarak olan biteni, abartılı ve yeniden bağlamlandırılmış bir şekilde yansıtmakta ve sosyopolitik, finansal gerçekleri tanımayı, sorgulamayı ve bunlara eleştirel yaklaşımla meydan okumada ortam yaratmış olmaktadır (Denney, 2025).

Bireyler, toplumsal beklentiler ile kendini ifade etme ve özgünlük için doğuştan gelen arzuları arasında gezinirken kendilerini iç çatışmalarla boğuşurken bulabilirler (Tokay, 2024). Uygunluğun egemen olduğu bir manzarada bireyselliğini ortaya koyma mücadelesi, insan deneyiminin zenginliği yaygın bir güçsüzlük duygusuyla azaldığından

yabancılaşma ve umutsuzluk duygularına yol açabilir. Dahası, devlet otoritesi ve teknolojinin iç içe geçmesi, bu manipülasyonun sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Hükümetler, davranışları izlemek ve toplumsal beklentilere uyumu sağlamak için gelişmiş gözetim sistemleri ve veri analitiği kullanabilir. Bu arada teknoloji, özellikle sosyal medya ve yapay zekâ, mevcut inançları ve değerleri güçlendiren yankı odaları yaratabilir ve bağımsız düşüncenin gelişimini daha da kısıtlayabilir.

Cesur Yeni Dünya'da, insan üretimi, Bokanovskileştirme İşlemi⁵ ve psikolojik şartlandırma tekniklerinin yaygın uygulaması gibi bilim ve teknolojinin kullanımı, toplumsal kontrol için bir araç işlevi görerek insan olmanın özünü nasıl yok edebileceğini ve baskı altında insanların boyun eğmeye daha meyilli olduklarına da işaret etmektedir. Huxley'nin dünyasındaki insanlar, bu tasarlanmış ve kontrolden kaçmanın mümkün olmadığı dünyadaçabalarken, nihayetinde okuyucuları yüzeysel olarak uyumlu bir toplum uğruna kimlik ve özgür iradeyi feda etmenin ahlaki etkileri üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

Yönetim erki ve araçlar açısından bir değerlendirme yapıldığında, *Cesur Yeni Dünya*'da, bireylerin sistematik biçimde üretildiği ve sürekli denetim altına alındığı bir dünya düzeni kurgulanmıştır. Toplumun sınıflara ayrılması, her grubun davranış kalıplarının bulunması, genetik müdahalelerle kaderin bile belirlenmiş olması, toplumun propaganda araçları ile tek bir merkezden yayınlarla 'istendik yönde şartlandırılmaları ve inandırılmaları' ile Huxley, bireyselliğin yerini standartlaştırılmış davranış kalıplarına bıraktığını vurgular. Kolektif bir birlikteliğin tercih edildiği bu yönetim anlayışında, mekanik ilişkilerin ve yaşamın insan ruhunu dışlayan, mekanikleşmiş bir topluma dönüşme riskini eleştirel bir gözle sunulmaktadır.

Beni Asla Bırakma'da ise, teknoloji aslında bütün bir toplumun hayatının her alanında etkili bir yapı olarak sunulmaz, bunun yerine klonların yaşamına ve yetiştirilme biçimi daha ön plandadır. Hailsham projesinin başlangıcı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaralılara yardım etmek olarak açıklanmış, bilim ve teknoloji buna bir çözüm olarak organ bağışçıları yetiştirme projesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte, özellikle Hailsham yönetimi bu bağlamda, daha çok sosyal normlar ve psikoloji üzerinden Hailshamlıları şartlandırmakta ve biçimlendirmektedir. *Beni Asla Bırakma*, ölüm ve

⁵ Bokanovskileştirme İşlemi, *Cesur Yeni Dünya*'da insan klonlama sürecinin bir aşaması olarak ifade edilebilir. İn vitro döllenmiş insan yumurtalarına uygulanarak, tek yumurtanın tomurcuklanması, çoğalması ve bölünmesi sağlanmakta ve sekiz ila doksanalı özdeş genetik kopya elde edilmektedir (Huxley, 2013, s.33).

hayatın anlamı, ilişkilerde derinlik, ötekileştirme ve duygu yoksunluğuna vurgu yapmaktadır.

Propaganda, şartlandırma, kontrol ve gözetim bağlamında bakıldığında, tüm bu kavramların ve uygulamaların etkileri bireyin ‘tek başınalığının’ ötesine geçerek toplumun kolektif bilincini etkileyecek sonuçlar doğurabilir. Özgünlük arayışı sistemsel olarak bastırıldığında veya yapısal engellerle karşılaştığında, özgün bakış açılarına ulaşma gayreti ve motivasyonu azalacak ve toplumda farklı sesler duyulmaz olmaya başlayacaktır. Çok sesliliğin engellendiği bir toplumda da sağlıklı bir toplumun temel özelliklerinden biri olarak canlı fikir dokusu, çeşitli bakış açılarının zenginliğinden yoksun tek renkli bir söylemin kapsama alanı genişleyecektir. Bu durum, aynı zamanda toplumsal ilerlemenin ve yaratıcılığın dokusunu tehdit ederek, bireysellik ve yeniliğin yerine mevcut durumun kabulü, uyum ve istikrarın hüküm sürdüğü bir geleceğe yol açar. Oysa bireysel potansiyelin desteklenmesi ile ortaya çıkacak yaratıcılık, çeşitli fikirlerin çarpışabileceği ve gelişebileceği ortamlarda gelişir; bu verimli zemin olmadan toplum durgunluk riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Her iki eserin de vurguladığı nokta, bireysel potansiyellerin ortaya çıkmasının aslında insan özümüzle de uyumlu olarak daha sağlıklı ilişkiler kurabileceğimiz, daha ahlaklı ve değerlerimize uyum içinde bir dünyanın karşılaşılabileceği risklere karşı düşünmemiz ve özenli hareket etmemiz gerektiğidir. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* adlı yapıtların yönetim açısından genel bir karşılaştırması Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. *Cesur Yeni Dünya ve Beni Asla Bırakma – Yönetim Açısından Genel Bir Karşılaştırma*

	<i>Cesur Yeni Dünya</i>	<i>Beni Asla Bırakma</i>
<i>Toplumsal Yapı</i>	Genetik ve biyolojik olarak tasarlanmış sınırlar ve roller, şartlandırma yoluyla sürdürülen kast sistemi, hiyerarşik sistem	Organ bağıışı için yaratılmış klonlar ve normal insanlardan oluşan iki toplum
<i>Teknolojinin Rolü</i>	Kontrol ve istikrar için temel araçtır: genetik müdahale, psikolojik şartlandırma, propaganda ve soma.	Teknoloji (klonlama), organ hasadı için yetiştirilen klonların varlığını destekler.
<i>Bireysellik</i>	Şartlandırma, bilgi kaynaklarını kontrol ve toplumsal rollerle bastırılmıştır; düzeni korumak için uyum önceliklidir.	Sınırlıdır; klonlar kaderlerini kabul etmeye koşullandırılır, bu da isyanı ve bireyselliği bastırır. Birkaç karakterin bireysellik arayışları gözlenir.
<i>Etik Düşünceler</i>	Teknolojinin hâkim olduğu bir toplumda bireyselliğin, insanî yönlerin ve özgürlüğün kaybedilmesinin etkileri üzerine bir sorgulamadır.	Klonlama yoluyla üretilen insan bedenlerinin ve insan hayatının metalaştırılmasıyla ilgili ahlaki sorunlar üzerinde durulur.
<i>Kontrol Mekanizmaları</i>	Bilimsel manipülasyon, propaganda, hoparlör-ağızlar, ışıklar ve psikolojik şartlandırma yoluyla doğrudan kontrol.	Toplumsal normlar üzerinden dolaylı kontrol
<i>Genel Eleştiri</i>	Uyum sağlamak, bir arada tutmak ve bireysel farklılıkları ortadan kaldırmak için teknolojiyi her alanda kullanan ve insanî özelliklerden vazgeçmiş bir toplum eleştirilir.	Organ toplama için teknoloji kullanımındaki etik ikilemleri ve bunun kimlik üzerindeki etkisini vurgular.

4.2. İnsan Doğasını Değiştiren Bir Araç Olarak Teknoloji

Bilim ve teknolojideki ilerlemeler hayatlarımızı iyileştirme potansiyeline sahipken, aynı zamanda insan doğasına etkileri hakkında eleştirel düşünceleri de ortaya çıkarmaktadır. Kitle iletişim araçlarındaki hız ve mesaj iletme kapasitesi iletişim anlamında insanları birbirine yakınlştırırken, gizlilik, profil resimlerinin kullanımı, özel hayatın korunması ve medya okuryazarlığı bağlamında davranışların insan doğasının haz, güç, kazanma ve merak yanını da tahrik etmektedir. Teknolojik araçların izleme ve görüntüleme avantajları da dikkate alındığında, hayatımızın insanî boyutunun korunması

üzerine düşünmek, bu bağlamda, geleceğe yönelik endişelerin ortaya çıkması anlaşılabilir bir durumdur. Bu bağlamda, incelenen romanlar, teknolojinin sağladığı avantajlar yanında insan olmanın özüne yönelik riskleri de düşünmemizi teşvik eden hikâyelerdir. *Beni Asla Bırakma* ve *Cesur Yeni Dünya*, hayatlarımızı geliştirmek için yarattığımız sistemlerin, çalışma yaşantımızı, ilişkilerimizi, topluluklar içindeki davranışlarımızı, duygularımızı ve insan olmanın ne anlama geldiğine dair anlayışımızı yeniden tanımlayabileceğimiz dünyaları önümüze sermektedir.

Distopik eserlerde toplumlarda kontrolsüz veya yanlış amaçla kullanılan teknolojik ilerlemenin özel hayat mahremiyetini, özerkliği ve eleştirel düşüncüyü aşındırma potansiyelini hatırlatan örnekler sunularak, aslında bu noktada düşünme eyleminin tetiklenmesi amaçlanabilir. Bugün teknolojiyle olan ilişki, sürekli yeni modelleri kovalanmasıyla, sosyal medya platformlarında hesaplar açılarak sürekli takip edilmesiyle, özel hayatın gizliliğinin çoğu zaman görmezden gelinerek paylaşımlar yapılmasıyla, gizli hesaplar üzerinden zorbalık davranışları gibi pek çok konunun geçmiş deneyimler, hayaller ve beklentiler gibi insan doğasının farklı boyutlarıyla bağlantıları olduğu söylenebilir (Dedeoğlu, 2006). Bu bağlamda, kadın – erkek arasındaki duygusal bağlılık ve birbirini tamamlama ihtiyacı da distopyada çoğu zaman dejenere olmuş olarak yansıtılmaktadır. İnsan doğasının bir yanı olarak cinsler arasındaki bağlar ve ilişkiler de teknoloji odaklı bu dünyada değiştirilmiş ve dönüştürülmüştür. Lenina'nın yaşadığı şok, aslında genetiğinde ve deneyimlerinde kendini belli eden bir şartlandırmadan kaynaklanmaktadır. Vahşi John ise, doğduğu Ayrıbölgeler'deki doğallığı Londra toplumunda bulamayışının çatışmasını yaşamaktadır. Bu aynı zamanda, insan özünün de sentetik ve yüzeysel ilişkilere tercih edilmesinin onda yarattığı şaşkınlık ve ürpertinin de bir göstergesidir. Aşağıdaki ifadelerde, John, kadın ve erkeğin birbirini severek birlikte olmasını ve sonsuza dek birlikte yaşamaya söz vermelerini insan doğasına uygun görürken, bu yaklaşım Dünya devleti vatandaşı Lenina için 'korkunç bir fikirdir!':

Fakat öyle demek istememiştim," diye haykıran Vahşi, acı içinde ellerini kavuşturdu. "Ta ki biz... Dinle Lenina; Malpais'de insanlar evlenirler.

"Ne yaparlar?" Sesinde yine aynı tedirginlik duyuluyordu.

Şimdi neden söz ediyordu?

Sonsuza dek. Sonsuza dek birlikte yaşamaya söz verirler.

Ne korkunç bir fikir! Lenina gerçekten şok olmuştu (Huxley, 2013, s.193).

Beni Asla Bırakma kahramanları, insanların genlerinden klonlanmış olmakla birlikte, diğer toplum üyeleri, dışarıdakiler tarafından insan gibi görülmemektedirler.

Romanın anlatıcısı Kathy H. de anlatılarında Hailshamlılar için ‘Biz’, dışarıdaki insanlar için ‘Onlar’ şahıs zamirlerini kullanarak dışlanmışlığı ve ötekileştirilmişliği vurgulamaktadır. Burada, temel dayanağın aslında, Hailsham ‘deney alanının’ (Yılmaz, 2020) toplum tarafından normal görülmesidir. Varoluş ve dünyaya getiriliş amacı organ yetiştirme aracı olarak tasarlanmış Kathy H., Ruth ve Tommy –ve tabii diğer öğrenciler de– insan olmak, diğer bir deyişle, normal insanlar gibi sevmek, birisine bağlanmak ve birlikte yaşamak, geleceğe yönelik hayaller ve planlar kurmak istemektedirler.

Bernard Marx, bir Alfa+ olmasına rağmen fiziksel farklılıkları nedeniyle dışlanarak sistemin dayattığı normlara karşı içsel bir direnç geliştirirken, John Vahşi Ayrıbölgeler’de okuduğu Shakespeare metinleriyle şekillenen fikrî ve felsefik arka planı, teknolojik toplumun yüzeyselliği ve mekanik işleyişiyle karşılaştırarak derin bir çatışma yaşamaktadır. Ishiguro’nun anlatısında ise klon karakterler, sistemin belirlediği kaderi sorgulamaksızın kabullenmektedir; ancak Kathy, Ruth ve Tommy duygusal bağlar ve öz-yansıma yoluyla kulübelere toplumsal etkileşimlerinden ve dışarıdaki toplum gözlemlerinden hareketle insan olmanın anlamını keşfetmeye çalışırlar (Ishiguro, 2013, ss.112–115). Kathy H. Organ bağışçılarının bakıcısı olarak, dış dünyadaki yaşamı gözlemekte ve deneyimlemektedir. Bu bağlamda, klonlanmış biri olarak, yalnızlıktan rahatsızlık duymaktadır. Başkalarıyla birlikte vakit geçirmek, kaygıları paylaşabilmek, gülebilmek ve hayatı birlikte yaşayabilmek Kathy için önemli gözükmektedir. Ishiguro, bu yolla, insan ilişkilerinde otantik ve sağaltıcı paylaşımın önemini şu ifadelerle vurgulamaktadır:

Bir de şu yalnızlık meselesi var. Kalabalık gruplar içinde büyümüşsünüzdür, bildiğiniz yaşam biçimi budur ve aniden bir bakıcı olursunuz. Kendi başınıza saatler geçirir, arabanızla ülkeyi merkezden merkeze, hastaneden hastaneye dolaşırsınız. Bir gece uyuduğunuz yerlerde kaygılarınızı anlatabileceğiniz, birlikte gülebileceğiniz kimse yoktur (Ishiguro, 2023, s. 197).

İnsan klonları, insan mıdır? tartışmasına bakıldığında, Ishiguro, Kathy, Tommy ve Ruth’un hayatları özelinde, klonlamanın ve insan hayatının metalaştırılmasının insanlığın doğası hakkında derin sorular sormaktadır: Klonlar belirli bir amaç için yaratıldıkları için daha az mı insandır? Ishiguro, bu soru üzerinden okuyucuları, bizi insan yapan nitelikleri -aşk, yaratıcılık ve kendi kaderini tayin etme kapasitemizi- baltalarken aynı zamanda hayatı iyileştirmeyi amaçlayan teknolojinin etik sonuçlarını düşünmeye davet ediyor. Boschetti, karakterlerin hayal potansiyelleri, hafıza ve hatıralarından yola çıkarak onların da insan olarak düşünülebileceğini (Boschetti, 2017: 41); Chin-Yi de sevgi, empati,

kıskançlık, sanat ve müziğe düşkünlük, acı çekme ve dostluk gibi durumlardan hareketle “ruhlarının derinliklerinde hissettikleri için, klonların insandan daha insan” (Chin-Yi, 2012: 4) olduğunu savunmaktadır.

Yılmaz (2020), romanı incelerken, karakterlerin insanlığı ile ilgili olarak Immanuel Kant’ın insan doğası ve onuru hakkındaki “kategorik imperatif”i penceresinden değerlendirme yapmaktadır. Buna göre, ‘İnsanlığı, kendinde ve başkalarında, bir araç olarak değil, her zaman bir amaç olarak görececek biçimde davran’ (Kant, 1993: 4:429) diyen Kant’ın söylemi, Ishiguro’nun klonları ve toplumu açısından uygun görülmemektedir. Bu bağlamda, dünyaya gelmelerinden başlayarak, klonlar organ ihtiyacı ve transplantasyon teknolojileri açısından araçsallaştırılmış gözükmemektedir. Romanda, bir tür sağlık yatırımı olarak klonlar, insan onurundan da uzak tutulmaya çalışılmaktadır.

Foucault “...beden biyopolitik bir gerçeklik; tıp ise biyopolitik bir stratejidir” (Foucault, 2001, s.137) ifadesiyle, modern ve kapitalist bağlamda toplum yönetimlerinin insanların bedenleri üzerine iktidar tesis etmelerini eleştirmektedir. Ona göre, iktidar sahip olduğu gücü koruyabilmek için bireyi kontrol altında tutma çabasıdır, bireyleri kendi kimliğine bağlar, iş yaşantılarını denetler ve hatta günlük yaşamlarına müdahale eder. İnsanlar, iktidar açısından, varlığının dayanak noktalarıdır. Farklı uygulamalar ve araçlar kanalıyla gerek kontrol gerekse aidiyet üzerinden bireyler boyun eğen ve şartları kabullenen tebaa olarak araçsallaştırılmaktadır (Foucault, 2014: 63). *Beni Asla Bırakma*’da Hailshamlılar bu bağlamda, toplum için kabullenilmiş organ bağışçılarıdır, günlük yaşantıları ve nerelerde kalacakları, hangi aşamaları izleyerek ömürlerinin tamamlanacağı ve sonlanacağı da iktidar tarafından belirlenmiştir. Klonlara bakıldığında, Ruth, Kathy ve Tommy de kendilerini nasıl bir geleceğin beklediği konusunda net bilgilere sahip olmalarına rağmen boyun eğmeyi tercih etmektedirler.

Bununla birlikte, insana özgü özellikler taşıyıcılar ve normal insanlar gibi bir eğitim kurumunda tutulsalar bile Hailshamlılar en temel insani özellik olan yaşama isteğine sahip değildirler (Yılmaz, 2020:211). On altı yaşında Hailsham’dan ayrılacaklarını, farklı mekânlarda seçilen yerlerde yaşayacaklarını ve zamanı geldiğinde hayati organlarını bağışlamaları gerekeceğini, sonrasında da ‘tamamlanacaklarını’ bilmelerine rağmen, yazgılarına karşı gelmek için çaba göstermezler. Yılmaz’ın (2020) da belirttiği gibi, bu anlamda, akıllarında tek şey Chrissie’nin de sürekli öğrenmek istemesiyle vurgulanan, eğer gerçekten doğru kişiyi bulabilirlerse erteleme alabilme olasılığıdır ki bunun peşine de pek düşüldüğü söylenemez. Erteleme alma konusunda, pek net bir bilgiye de sahip

olmayan klonların konuyu görmezden gelmeyi ve kabullenmeyi seçtikleri gözlenmektedir. Yaşadığı hayal kırıklığıyla bir sinir krizi geçiren, “...öfkeyle bağırان, yumruk savuran, tekmeler atan...” (Ishiguro, 2023: 258) Tommy tüm klonlar adına insan doğasının çığlığını açığa çıkartmaktadır.

Kendi kararlarını kendileri verebilmek de insan doğasının özerklik yanı, irade olarak ifade edilebilir (Formosa, 2013, s.213). Kişi kendi kararlarını sahip olduğu veri kaynaklarından elde ettiği veriler ışığında ahlak çerçevesini de dikkate alarak kendi verebilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, Hailsham klonları yaratıcıları tarafından konulan kurallara göre hareket etmekte, neler okuyacakları, nerelere gidecekleri, nerede ve ne kadar kalacakları ne zaman ve kime organ bağışlayacakları gibi konularda karar verme yetisine sahip değildirler.

Makinelerden, teknolojinin ilerleyişinden duyulan endişe, insanları geleceğe bir korku ve şüphe penceresinden bakmaya yöneltmiştir. Bu korkunun aslında insanlığın insaniyetini yitirme ve teknoloji için hedef ve araçlar durumuna düşme endişesi olduğu söylenebilir. İnsanlığın duygular, ruh, hisler ve bilinç / sorgulama açısından potansiyelinin kaybedilmesi veya sınırlandırılması korkusu, yalıtılmış bir ortamda insan doğasının özellikle ilişkiler bağlamında zarar görmesi ve anlamlı ilişkiler kurmada zorluklar yaşanması *Beni Asla Bırakma*’da Hailshamlıların deneyimleri üzerinden okuyucuya yansıtılmaktadır.

Kathy, çevresindekileri ve çevreyi dikkatle gözlemleyen bir karakter olarak hem oradaki diğer çocukların ilişkilerini hem ders aldıkları gözetmenleri Bayan Lucy, Bayan Geraldine, Bayan Emily, Bay Rogers, Bayan Eileen ve Bay Frank’i, Madam’ı ve yöneticilerini izlerken Hailsham’ın dışarıyla bağlantılarını da gözlemlenmektedir. Gözlemleri onun zihninde birleşmekte ve cevap aradığı sorulara dönüşmektedir. Kathy H. hatırladıklarını iki bölüme ayırmaktadır. İlk bölüm, yedinci bölüme kadar anlatılanlar, daha çok çocukluk ve ergenlik dönemi, dersler, satışlar ve takaslar deneyimleri ve okulda yaptıkları şakalar ve oyunlar hakkındadır. Daha çok güzel hatırlanan bir dönem olarak ifade edilen bu ilk dönem hatıraları Kathy için gülümseme ve neşe oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ikinci dönem, karanlık hatıralar dönemidir ve daha ciddi, karanlık ve hoş olmayan hatıralardır bunlar. Bu karanlık hatıralar Tommy ve Ruth ile öğrencileri ve Bayan Lucy’nin anlattıkları ile iç içe geçmiş durumdadır.

Judy Bridgewater’ın *Karanlıktan Sonra Şarkılar* adındaki kasetinde yer alan bir şarkının sözlerinde sürekli tekrarlanan “Ah bebeğim, bebeğim...Beni Asla Bırakma!” (Ishiguro, 2023, s. 75) nakaratını dinlerken Kathy kendini bebeğini yitiren kadın olarak

içselleştirir ve dramatize ederek, kucağında bir bebek varmış gibi, dans etmeye başlar. Bu sırada, Madam koridordan onu bu halde gördüğü zaman ağlamaya başlamıştır. Bunu fark eden Kathy de Hailsham'ı ve kendi durumunu sorgulamaya devam eder. Kafasındaki sorunlar ve problem alanları giderek düğümlenmekte ve büyümektedir. Aslında, kendilerine iyi bakmaları gerektiği ve hiçbir zaman bir bebek sahibi olamayacakları kendilerine yıllardır öğretilmiştir. Kathy'nin ifadesiyle “Bebek sahibi olmamızın tamamen imkânsız olduğunu bilmemize rağmen...” (Ishiguro, 2019, s.73) dışarıdaki hayatta nasıl davranmaları gerektiği konusundaki anlatımlarda gösterilen dikkat ve özen de zihinleri kurcalamaktadır.

Daha sonraları, artık ergenlik dönemine girmiş çocukların gelecek hayallerinden sonra, çocuklara daha gerçek bilgiler veren, roman boyunca daha hümanist ve duygusal olarak daha yakın davranışları ve öğretim usulleri ile diğer gözetmenlerden ayrı bir yerde konumlandırılan Bayan Lucy'nin sözleri onların varlıklarının amacının ve kaderlerinin zaten çizilmiş olduğunu gösterir:

... Doğru düzgün bir hayat yaşayacaksınız, bilmeniz gerekir, gerekeni bilmeniz şart. Hiçbiriniz Amerika'ya gitmeyeceksiniz, hiçbiriniz film yıldızı olmayacaksınız. ... Hayatlarınız sizin için önceden kararlaştırıldı. Yetişkin olacaksınız ve sizler yaşlanmadan, hatta orta yaşa bile gelmeden, hayati organlarınızı bağışlamaya başlayacaksınız. Her biriniz bu nedenle yaratıldınız (Ishiguro, 2019, s. 83).

Teknoloji, insan üretimi bir araç olarak varlığını ve hizmet alanını ‘insana yardım ve destek’ olarak var olmaya borçludur. Bu, bir başka deyişle, insanın teknoloji ve bilimsel yöntemi kendi yaşam alanlarını iyileştirme ve çalışmalarını / işlemlerini hızlandırmak ve kolaylaştırmak amacıyla kullanmasını da işaret etmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda yaygınlaşma eğilimi gösteren yapay zekâ, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, genetik manipülasyon, klonlama, yapay et ve DNA rejenerasyonu gibi alanlarda yaşanan hızlı gelişmeler yapay olanla gerçek olanın birbirinin yerine geçmesini ve bu konuda karmaşıklık oluşmasına neden olmaktadır. Buradan yola çıkarak insanla doğa arasındaki kalın çizgilerin silinerek yeni bir çağın başlangıcını işaret etmektedir. İnsan doğa ile arasındaki sınırları hızla aştıkça daha önceden yaptığı gibi tanrıya ve doğanın işleyiş biçimine meydan okuma eğilimine girmektedir. Dağ’a (2017) göre, insanı sınırlandıran biyolojik sınırlar, transhümanizm bakış açısında aşılabilecek ve insan kendini daha yeterli, güçlü ve uzun ömürlü hissedebilecektir.

Marfè (2016, s.190) de insanı üretme ve sonrasında istendik yönde tasarruf edebilme, sağlık teknolojilerini destekleyici bir meta haline dönüştürme ve organ

yetiştirme düşüncesine odaklanmakta ve romanda Hailsham klonlarının üzücü ve duygusal olarak okuru derinlere çeken hatıraları üzerinden teknoloji - insan etkileşiminin sınırlarının tartışıldığını ifade etmektedir. Teknolojinin gelişmesi, gen müdahalelerinde yaşanan ilerlemeler, insan klonlamayı da gerçekleştirilebilir ve hedef olarak işaret etmektedir (Şahin, 2022). Bu durumda, teknoloji, insanın bir rakibi olma potansiyelini de taşıyan riskli bir araç olarak görülebilir.

Beni Asla Bırakma boyunca bilim ve teknoloji, özellikle biyogenetik ve biyomedikal teknolojiler, sistematik baskıların, sınırlanmış bir ortamda klonları yetiştirmenin ve eğitimlerin uygulandığı çerçevenin arka planında yer edinmekte ve eşzamanlı biçimde olayları hep canlı tutmaktadır. Ishiguro'nun eserinde, insanların klonlarının organ bağışçıları pazarını canlı tutmak ve gerektiğinde en az üç hayati organlarını bağışlamaları maksadıyla bir endoktrinasyona maruz kalmak için üretilmeleri, bir fabrikasyon ve tarım faaliyetine de benzetilebilir. Romanın geçtiği, 1990'ların İngilteresinde, iki insan modelinden söz edilmektedir: Klonlar ve Olası Modeller. Olası modeller, klonlara esas oluşturan genetik verinin alındığı normal insanlar için kullanılan bir tanımlamadır. Klonlar ise, Hailsham gibi merkezlerde yetiştirilen kopyalardır. Normal insanlar klonlar hakkında bilgiye sahiptirler ve genellikle onlardan uzak durmayı tercih etmektedirler. Bu bağlamda, toplumun da bilimsel temellere dayalı olarak meşrulaştırılarak uygulanan bu sistemi kabul etmiş ve normalleştirmiş gözükmektedir. Kathy, Tommy ve Ruth, hatta Chrissie, ve Rodney, yavaş yavaş Hailsham'da sürdürülen bu uygulamayı anlamaya ve sorgulamaya başladıkça, aslında baskının zulümden değil, topluma derinlemesine yerleş[tiril]miş, klonların bile nadiren sorguladıklarının (Denney, 2025, s.22) farkına varmaktadır.

Genel değerlendirme yapıldığında, Ishiguro, yapay kökenlerine rağmen sevgi, amaç, başarı tatmini ve tanınma özlemi çeken klonların ürkütücü bir resmini çizerek bağlantı ve anlam için içsel insan arzusunu vurgulamaktadır. Bu vurgu, öncelikle insan yönünün korunması ve toplumsal ilişkilerin sağlıklı sürdürülmesi noktasında teknolojiyi nasıl kullanacağımıza dikkat edilmesidir.

4.3. Dinsel Bir Kaynak Olarak Teknoloji

İnsanlıkla beraber süregelen bir olgu olarak (Çiftçi, 2023b) din, inanma gereksinimi ve yaratılış özünden kaynaklı olarak, insan hayatının hemen her alanında referans kaynağı olarak bakıldığında yaşamı düzenleme ve hükmetme potansiyeline

sahiptir (Nordström, 2008, s.20). Yalnızca ibadet alanlarında, ibadet biçimlerinde ve metinlerle değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerde ve diğer insanlarla etkileşimlerde de din bir referans kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Kutsallık atfedildiğinde, çoğu geleneksel toplumda eleştiriden korunmaktadır, herhangi bir konuyu eleştirmek dinin kendisine bir saldırı olarak da görülebilmektedir.

İncelenen eserlerde dinin, zihinlerdeki yerleşik din kavramından farklı olduğu, ibadet ve dua biçimlerinin de farklı kişilerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Nordström, 2008:12). Huxley *Cesur Yeni Dünya*'da Ford ve Freud dinin kaynak ve hedef kişileri olarak ilah konumunda kurgulanmıştır. *Cesur Yeni Dünya*'da Ford figürü, seri üretim otomobil olan T-model'e atıfla, yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda kutsal bir sembol haline getirilmiş ve Dünya devleti'nin dinsel inancının merkezine yerleştirilmiştir. Dinin yerini alan Ford merkezli inanç sistemi bireyleri kolektif bir üst kimliğe bağlayan ve uygun davranarak istikrara katkı sunan bireylere dönüştüren bir araç olarak sunulmaktadır. Bu inanç sisteminde, Hristiyanlıktaki on iki havariye ve İsa Mesih'e gönderme yapılarak Ford bir peygamber gibi konumlandırılmıştır. "Sosyal Nehir'deki damlalar" benzetmesi ise bireylerin özgünlükten arındırılıp kolektif bir bilinçle sisteme entegre edildiğini simgeler. "Parlak Dört-teker" metaforu, endüstriyel ilerlemenin kutsallaştırıldığını ve ibadetin bile mekanik imgelerle ifade edildiğini ortaya koyar.

Cesur Yeni Dünya ve Beni Asla Bırakma, din açısından bir karşılaştırıldığında, din referansı, dinin kontrol ve manipülasyon açısından kullanımı, ayinler ve ritüeller ile Tanrı inancı açısından farklı bulgulara ulaşılmış ve (Tablo 4.3) gösterilmiştir.

Tablo 4.3. *Cesur Yeni Dünya ve Beni Asla Bırakma – Din Açısından bir karşılaştırma*

	Cesur Yeni Dünya	Beni Asla Bırakma
Dinin Kullanımı	Din, istikrarı ve bedensel mutluluğu teşvik eder. Devlet'in ideolojisi (Fordizm) ile değiştirilmiştir.	Dine doğrudan referans yapılmaz; ahlak, etik ve klonlanmış insanların sadece organ kaynağı olarak görülmesi sorgulanır.
Kontrol ve Manipülasyon	Devlet, Tanrı inancı olmadan uyum, istikrar ve mutluluğu sağlamak için şartlandırma ve soma yoluyla toplumu kontrol eder. Hristiyanlıkla ilgili dini metinler Yönetici odasında muhafaza altına alınmıştır, halktan saklanmaktadır.	Klonlar, genellikle kaderlerini kabullenmişlerdir, toplumun kadercilik, etik ve kimlikle ilgili varoluşsal sorunlar ve arayışları yansıtılır.
Ayinler Ritüeller	Toplum, İlahievi, dayanışma ayinleri ve ayinlerde bile teknoloji ve soma kullanımı gibi ritüelleri uygulayarak, Yüce Varlık'la iletişime geçerek, ruhsallık olmadan fiziksel ve cinsel bir topluluk bilincini güçlendirir.	Hailsham, klonlar için toplumsal bir atmosferdir; sanatla uğraşmak burada bir tür ritüeldir; duygusal gelişimleri ve sanat faaliyetleri klonların 'ruhlarının varlığını' meşrulaştırmak içindir.
Tanrı İnancı	Ford, veya Freud, teknolojik odaklı düzende tanrısallaştırılmıştır. T modele referans için haçın üst kısmı kesilmiş ve T'ye dönüştürülmüştür. Dünya Denetçisi Mond için de 'Ford Hazretleri' ifadesi kullanılır.	Toplumda Tanrıya ilişkin doğrudan bir referansa rastlanmamakla birlikte, bir yüce ve aşkın şeye inanma hissi gözlenmektedir.

* Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tanrısallaştırma, bununla birlikte, insanlara ve diğer tanrılara müdahale eden ve doğrudan etkili bir bakış açısı değildir. Birçok inanışta ve dinsel gelenekte kendine yer bulan *deusotiosus* inanışına benzer biçimde, bu eserde kendisini yokluk biçiminde gösteren tanrının yerini Ford almıştır. *Deusotiosus*, yaratılmış düzenle veya insanlarla ilişkisini koparmış tanrı olarak tanımlanmaktadır (Çiftçi, 2023a, s. 99). Ford'un kitabı bu dünyada kutsal kitap gibi algılanmaktadır. Freud da özellikle cinsel yaşam, cinselliğin tüm kötülüklerle bağlantısı ve bilinçaltı ile ilgili konularda referans kaynağıdır.

Şimdi Dünya Devleti'miz var. Ford Günü bayramlarımız, Cemaat İlahileri ve Dayanışma Ayinlerimiz var (Huxley, 2013, s.74).

Cennet denen bir şey vardı; ama yine de büyük miktarlarda alkol tüketirlerdi (Huxley, 2013, s.74).
Ruh dedikleri bir şey vardı, bir de ölümsüzlük denen bir şey.
Henry'ye sorsana nereden almış.
Fakat morfin ve kokain kullanırlardı (Huxley, 2013, s.74).

Bu ifadelerde, Dünya Devleti öncesinde daha dindar bir toplumun varlığı işaret edilmekle birlikte, alkol ve uyuşturucu tüketiminin yaygınlığı özellikle vurgulanmaktadır. Buradan hareketle, artık Dünya devleti'nde dini bayramlar / yortular yerini Ford Günü'ne, uyuşturucu yerini somaya ve kilise ayinleri de Dayanışma Ayinlerine bırakmıştır. Din, birleştirici bir araç olarak yönetim istikrarına katkı sunmaktadır.

Makineleşme, bilim ve teknoloji açısından bakıldığında, seri üretim yöntemi ile 1908 yılında ilk T-modeli geliştiren Henry Ford, tanrılaştırılmış ve F.S. (Ford'tan Sonra) baş harfleriyle kısaltıldığı gibi yeni bir tarih başlatan bir karakter olarak düşünülmektedir. Bu dünyada, Hristiyanların Haç işaretinin üst kısmı kesilmiş ve T Modeli ve seri üretimi kutsamak için T'ye dönüştürülmüştür. İnsanlar, tanrıdan ve dinden söz ettiklerinde, korktuklarında T işareti ile istavroz çıkarmaktadırlar.

Londra'nın en bilindik binalarından biri olarak Westminster Katedrali'nde yapıldığı anlatılan Dayanışma Ayini, bu eserde dinsel bir referans olarak önemli bir kısımdır. Şarkı söylemeyi, ilahiler okumayı ve soma içerek bir tür trans haline geçip birliktelik içinde duygusal olarak farklı boyutlarda buluşmayı içerdiği için, bu ayin geleneksel / Ford öncesi dinsel ritüellerle benzerlik göstermektedir (Nordström, 2008). Bununla birlikte, ayinde zirve nokta, Yüce Varlık'ın gelişinin hissedilmesidir. Ayine katılanlar, kendilerini Yüce Varlık ve danstaki diğer katılımcılarla 'Bir' olarak deneyimlemeyi ve o varlık altında diğer insanlarla birleşmeyi, böylece de ruhlarını o yüce varlıkta birleştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, *Cesur Yeni Dünya*, dini ve ruhsallığı istikrar, kardeşlik ve dayanışma için de bir araç olarak kullanmaktadır. Bu araçla, insanları Ford'a ve Fordizm dinine bağlamak hedeflenmektedir. Ayinlere katılım, aslında, devletin genel beklentileri ve propaganda mesajlarıyla da uyumlu gözükmektedir. Dinsel bir ayin olmakla birlikte, dayanışma ayininin sonlarına doğru, ritüelin cinsel bir birleşme döngüsüne dönüşmekte ve kadınlar ve erkekler bedenlerini de Yüce Varlık üzerinden birleştirmektedir. Bu da hem bedensel haz ve mutluluk verecek bir sonuç doğurmakta hem de Ford'un insanlara bir nimeti olarak düşünülmektedir.

İki haftada bir, perşembe günleri dayanışma ayinlerine katılan Bernard Marx'ın deneyimleri bu bağlamda dayanışma ayininin detaylandırıldığı bölümdür. Londra'nın ikonik yapılarından Big Ben Saat Kulesi'nin adı bile Big Henry'e dönüştürülmüştür. İlahi evi'ne yaklaştıkça, altın renkli hoparlör-ağızlardan Ford ilahileri duyulmaktadır. Dayanışma Ayininde Hz. İsa ve Havarilerine yapılan vurgu, on iki sayısının öne çıkarılmasıyla kendini göstermektedir. Her masada on iki sandalye bulunmaktadır, bu da Hz. İsa'ya inanan ve onun yardımcıları olarak bilinen Havarilere bir benzerlik olarak sunulmaktadır. Soma, sentetik mutluluk ve etkileyici madde olarak bu ayinin de önemli bir parçası olarak kullanılmaktadır, ayin başlangıcında kadehlerden yudumlanmakta ve ayinde insanların kendi sorunlarından ve mekândan kurtulmasına zemin hazırlanmaktadır.

Bernard Marx, ayine erken yetişmek için acele etmektedir, çünkü geç kalanlar eleştirilmektedir. Ayinin yapılacağı salonda masaların etrafına on iki sandalye yerleştirilmiştir (Beşinci bölüm, 2.Kısım). Dayanışma çemberi oluşturulacak biçimde erkek – kadın – erkek düzenine göre oturulmaktadır. Böylece, Onikisi de tek vücut olmaya, bir araya gelmeye, kaynaşp on iki ayrı kimliği daha yüce bir varlıkta yitirmeye hazır haldedir. Başkan'ın ayağa kalkması ve T işareti yapmasıyla ayin başlamaktadır. Ayin salonundaki masaların ortasına yerleştirilmiş soma katkılı dondurma kupasına odaklanılmakta ve katılımcıların gerçeklikten koparak ayinin cezbisine kapılmalarında soma etkisine vurgu yapılmaktadır. Okunmuş soma tabletleri masanın ortasına yerleştirilmiştir ve kupadan herkes "Benliğimin silinişine içiyorum," duasını okuyup bir yudum almaktadır.

Dayanışma Ayinlerine özel okunan Dayanışma İlahisi de on iki dörtlükten oluşmaktadır. Bu dörtlüklerin okunması sırasında, "Benliğimin silinişine içiyorum", "Yüce Varlık'a içiyorum" ve "Yüce Varlık'ın gelmek üzere oluşuna içiyorum" duaları eşliğinde kadehten yudumlama devam etmektedir. İlahiler okunmakta ve arka planda müzik ve davul sesleri duyulmaktadır. Başkan birden müziği susturmuşve farklı bir sesle 'Ford, Ford, Ford.... Dinle!.... Yüce Varlık'ın ayakları, Yüce Varlık'ın ayakları merdivenlerden iniyor.' diye duyulunca, masadaki herkes vecd halinde onaylamakta ve kendinden geçmektedir. Bernard Marx, romanda pek çok yerde olduğu gibi, burada da uyumsuz ve aslında ayine tam katılamayan biri olarak resmedilmektedir. Amacının, aslında kadınlarla birlikte olmak olduğu, ayin sırasında farklı masalardaki kadınları izlemesiyle ve Fifi ile birlikte olmasıyla anlaşılmaktadır. Ayinin devamında, vecd halindeki insanların erkek – kadın – erkek düzeninde bir çember oluşturmaları, ellerini

öndeki kişinin kalçalarına koyarak müzik eşliğinde dans etmeleri ve ‘Toplu seks, Poplu seks’ nakaratı, okuyuculara din ve cinsellik açısından birleşme olanağı olarak sunulmaktadır. Aşağıdaki alıntı, cinselliğin ve kızların Ford’un bir ikramı ve huzura kavuşma aracı olarak kurgulandığını işaret etmektedir:

Toplu seks-poplu seks, Ford’la neşelen,
Öp kızları Birleşsinler.
Oğlan kızla huzur bulur;
Toplu seks-poplu seks uçurur.
(Huxley, 2013, s.101)

Dayanışma ayini ile Hristiyanlıktaki Ekmek-Şarap Ayini arasındaki bağlantılar da dikkat çekicidir. Ayine katılan 12 kişinin Hz. İsa’nın 12 havarisini temsil etmekte, soma tabletleri de kutsanmış ekmeği işaret etmektedir. Elden ele kadehten içilen çilek aromalı soma içeceği ise Hz. İsa’nın son akşam yemeği’nde havarilerine uzattığı ‘asma ürünü’ şaraptır. Cemaat bu yolla Hristiyanların ekmek ve şarabı tüketerek İsa Mesih’le bir olma dileğinde olduğu gibi birbirleriyle ve “Mesih” Ford’la tek vücut olmak, onun mekandaki mevcudiyetini hissetmek istemektedir (Çiftçi, 2023b).

Vahşi John ve Dünya Denetçisi Mustafa Mond’un konuşmalarından başlıklardan birisi de Tanrı ve dindir. Vahşi Ayrıbölgelerde doğup büyüyen John, sonradan geldiği Londra’da karşılaştığı bu durumu sorgulamaktadır. Bu konuda cevaplar aramakta ve doğrudan en yetkili isimle muhatap olma olanağı bulmaktadır. Mond, denetçi odasındaki kitaplıkta tutulan ve kimsenin erişmesine izin verilmediği kaynaklardan bazılarını ona göstererek tartışmaya derinlik katmaktadır. Bu kitaplar Eski ve Yeni Ahit içeren *İncil*, William James’in *Dinsel Deneyimin Türleri* ve *İsanın Taklidi* başlıklı kitaplardır. “Tanrı kasada, Ford raflardadır!” John ile Dünya Denetçisi Mond arasında geçen konuşmadan alıntılanan aşağıdaki ifadeler dinden de toplumun düzeni ve yönetimin istikrarı için vaz geçildiğini göstermektedir:

Yalnız kaldıklarında, "Sanat, bilim -epey yüklü bir bedel ödemişsiniz mutluluğunuz için," dedi Vahşi. "Başka bir şey?"

Evet, din de var tabii," diye yanıtladı Denetçi. "Tanrı denen bir şey vardı, Dokuz Yıl Savaşları'ndan önce. Ama az daha unutuyordum, herhalde siz Tanrı konusunu iyi biliyorsunuzdur (Huxley, 2013, s.229).

Vahşi, tüm bu zenginlikte kaynakların insanlardan uzak tutulmasına ve Tanrı’nın anlatılmamasına anlam veremediğinden "Eğer Tanrı'yı biliyorsanız niye onlara anlatmıyorsunuz?" diye sormaktadır. Burada soran, aslında Huxley’nin kendisidir ve insanların bu konuda düşüncelerini tetiklemek istemektedir. Mond’un cevabı,

‘...yüzlerce yıl öncesinin Tanrısını anlatıyorlar’dır. Mond’a göre, Tanrı ve din de modernleşmeye ve tüketim çılgınlığına yenilmiştir. Değişen insan ihtiyaçları ve teknolojinin – makineleşmenin her boyutta hayatı sarmasının bir sonucu olarak yeni bir Tanrı oluşturulmuş ve önceki kaynaklar insanların erişemeyeceği odalarda tutulmaktadır. Mond, din kitaplarını ve Tanrıyı anlatan kitapları kilitli kasada tutmasını şu sözlerle gerekçelendirmektedir:

Şimdi nasıl gösteriyor kendini?" dedi Vahşi. "Kendini yokluk şeklinde gösteriyor; sanki hiç yokmuş gibi.

Bu sizin suçunuz.

Uygarlığın suçu diyelim. Tanrı; makinelerle, bilimsel tıp ve evrensel mutlulukla uyuşamaz. Kendi seçimini yapman gerekir. Bizim uygarlığımız, makineleri, tıbbı ve mutluluğu seçti. İşte bu nedenle bu kitapları kasada kilitli tutmak zorundayım (Huxley, 2013, s.232).

Vahşi John, Ayrıbölgelerde daha serbest ve bireysel dünyasında hissedebildiği ve ait olduğu Tanrı inancını savunmaktadır. Bununla birlikte, Denetçi Mond’un yanıtı, Dünya devleti’nin sosyal yaşama müdahalelerle dinsel alanı ortadan kaldırdığına işaret etmektedir. Din, ‘Allah ile kul arasında’ bir ortak iletişim kanalı olarak önemlidir, oysa *Cesur Yeni Dünya* insanın yalnız kalacağı vakti bile almakta ve kendine göre doldurmaktadır. John’un Tanrı’ya inanmanın doğallığın, özellikle de yalnızken, savunmasına şu sözlerle karşılık vermektedir: "Fakat şimdilerde insanlar hiç yalnız kalmıyorlar," dedi Mustafa Mond. "İnsanların yalnızlıktan nefret etmelerini sağlıyoruz ve yaşamlarını hiç yalnız kalmayacak şekilde düzenliyoruz." (Huxley, 2013, s.233).

John, insanların tek başına kalmaktan nefret etmelerinin sağlandığı modern dünyada gördüklerini ve duyduklarını anlamlandırmaya çalışırken, Malpais’te Kızılderili toplumunda yaşadıklarını da karşılaştırmaktadır. Günah işleme, kadınlarla birlikte olmak için çaba göstermek, ihtiyarlamak, ölmek, hastalanmak, iktidarsız kalmak ve kendi başına yalnız kalabileceği bir vakit bulabilmek din açısından bakıldığında tartışılabilir başlıklardır. Bunların hepsine modern dünyada müdahale edilmekte ve doğal akış engellenmektedir. Bunun farkına varan John, bu durumu açık yüreklilikle en yetkilisinin önünde aşağıdaki ifadelerle dile getirmektedir. Mond’a göre, tüm bunların normal bırakılması mutsuzluğa ve sistemin alt üst olmasına yol açacaktır, dolayısıyla insanın ne isteyeceği de kontrol altında tutulmalıdır: "Ben keyif aramıyorum. Tanrı'yı istiyorum, şiir istiyorum, gerçek tehlike istiyorum, özgürlük istiyorum, iyilik istiyorum. Günah istiyorum.""Aslında," dedi Mustafa Mond, "siz mutsuz olma hakkını istiyorsunuz." (Huxley, 2013, s.238)

Ford, ‘Tanrı’ konumunda düşünöldüğünden, insanların günlük dilinde de önemli bir yerdedir. Bu şekilde kullanım, İncil’de Hz. İsa için kullanılan Our Lord (Rabbimiz) ifadesine bir atıf olarak (Çiftçi, 2023b) değışim ve dönüşümde, modern dünyanın kurtarıcısı olarak teknolojiye ve makineleşmeye olan bağılılığını da ifade etmektedir. Şaşkınlıkta, korku anında, korunma ve emniyet dilendiğinde ‘Ford’ ismi kullanılmaktadır. Buradan yola çıkılarak, Ford inancının kelime hazinesinde karşılık olarak Tanrı veya İlah yerini aldığı, insanlar tarafından benimsendiğı, Dünya devletinin insanları kontrol etmede dini bir araç olarak başarıyla kullandığı söylenebilir, bununla ilgili kitapta şu alıntılar yer almaktadır:

Aman Ford’um,” dedi Helmholtz endişeli bir sesle, “sen gerçekten hasta görünüyorsun, John! (Huxley, 2013, s.239).

Fordum!" diye fısıldadı kamyon sürücüsü. Yanındaki ikizler de aynı düşüncedydi.

"Ford aşkına!" dediler (Huxley, 2013, s.245).

Ford esirgesin insanları, bu düşüncelyi benimsemekten. (Huxley, 2013, s.235).

Hoşça kalın, benim sevgili dostlarım. Ford sizinle olsun! (Huxley, 2013, s.215).

Ford yardımcısı olsun (Huxley, 2013, s.213).

Ford bilir.” (Huxley, 2013, s.111).

Ford şahittir, bu bile başlı başına bir başarıydı!” (Huxley, 2013, s.250).

Bununla birlikte, Ford kelimesi üst yöneticiler, örneğın Mustafa Mond, için de kullanılmaktadır. Bu kullanım, yöneticilere saygı ve otoritenin kabulünde bir göstergesidir. Bernard Marx, kendisinin uyumsuz ve aykırı davranışları ve çalışma disiplinini aksatması cezası olarak İzlanda’ya sürgüne yollanmaması için af dilerken ve Vahşi Ayrıbölgelele ziyareti öncesinde izin isterken Mond’a Ford Hazretleri diye hitap etmektedir. Bu ifadehem Ford’un gücünü hem de onun temsilcisi olarak Dünya Denetçisini onaylama ve kabul etme anlamını da barındırmaktadır:

İzlanda olmasın. Ah, lütfen Ford hazretleri, lütfen... Ani ve aşağılık bir hareketle Denetçi'nin önünde dizlerinin üstüne çöktü. (Huxley, 2013, s.225).

Bildiğiniz gibi, ford hazretleri, özel bir izne ihtiyacım olacak... (Huxley, 2013, s.150)

Ford hazretleri biraz sonra aşağı inecekler, (Huxley, 2013, s.217)

...bu vesileyle siz Ford hazretlerinin dikkatini bir konuya çekmek isterim... (Huxley, 2013, s.165).

Kazuo Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* adlı eserine bakıldığında, dinle ilgili doğrudan bir vurgu gözlenmemekle birlikte (Tsao, 2012, s.219), karakterlerin zaman zaman dinle ilgili ifadelerine rastlanmaktadır. Eserde gözetmenlerin, klonların veya Hailsham’ı yönetenlerin dinlerine veya inanç sistemlerine ilişkin bilgiye rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, 1990’ların sonunda İngiltere’de bir okul olarak

Hailsham'ın daha dindar bir yapı göstermesi beklenebilirdi. Bu ateist bakış açısı, Ishiguro tarafından distopik bir unsur olarak kullanılmaktadır. Organ bağışçıları olarak yetiştirilen öğrencilerden bahsedilmesi, etmenlerin bunun farkında olmaları ve kendi dinsel inançlarıyla çelişkiler doğuracak durumlarla karşılaşmaları bu noktada etkili olmuş olabilir.

Ishiguro'nun eserinde, Hristiyanlık eski ve 'modası geçmiş' formatında ima edilir. Bununla birlikte, Bayan Geraldine, Hailsham'dan topladığı resimler ve geçmiş hakkında konuşurken, biyoteknolojiyi ve bilimi kullanarak klonlar üreten insanı 'Tanrı'ya yakınlaştırmaktadır. Klonların ruhlarının olduğunu ispatlamak için Hailsham'da sanat, spor ve müzik yanında edebiyat ve dil dersleri de verilmektedir. Burada, bilim adamları yanında, bakanlar, din adamları ve ünlülerin de kabulü ile gerçekleştirilen klonlama işinde, bilim bir din kaynağı gibi gösterilmektedir. Bağışlara ve organizasyonlara din görevlilerinin katılımından hareketle, klonlamaya din açısından bir onay verildiği de anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ruh üfleme ve hayat bahşetme açısından bilim yüceltilmiş olmaktadır. Klonların ürettikleri sanat eserlerindeki derinlik ile onların da normal insanlar gibi ruhlara sahip oldukları şu ifadelerle savunulmaktadır:

Bakanlar, din görevlileri, bir sürü ünlü bu gösterilere geliyordu. Konuşmalar yapılıyor, büyük bağışlar toplanıyordu. 'İşte bakın!' diyebiliyorduk. 'Şu sanat eserlerine bakın! Bu çocukların birer insan olmadığını kim iddia edebilir?' Ah evet, hareketimize çok destek verildi o zamanlar, gidişat bizden yanaydı (Ishiguro, 2023, s.247)

Yaşlı Keffer, Kulübeler'de sorumlu ve 'bilge' kişi olarak sorumluluk taşımaktadır. Bu bağlamda, gençler arasında 'Steve'in dergileri'ne karşı da tepkili ve kırgındır. Porno yayınlara ve sekse karşı birisi olduğu söylenmektedir (Ishiguro, 2023, s.129), ancak, dergileri toplayıp belli bir yerde biriktirdiği de anlatılmaktadır. Bu bağlamda, Keffer'in geleneksel tarzda bir din anlayışına sahip olduğu da çıkarılabilir. Dinî inancına ters düşmekle birlikte, dergileri tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Burada dinin de tolerans açısından farklılaştığı ima edilmektedir.

Beni Asla Bırakma'da, zaman zaman 'Tanrı' kelimesi karakterler tarafından günlük dilin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Günlük yaşamın bir parçası olarak dil, zihinde var olan kapasiteyi kelimelerle ve seslerle açığa çıkarma aracı olarak bakıldığında, inanç dünyasına ilişkin veriler barındırabilir. Bu bağlamda, kişilerin 'Tanrı bilir', 'Aman Tanrım' ve 'Tanrım, bize yardım et!' gibi ifadeleri yardım dilenme, şaşırma, güven kazanma, Tanrıya bırakma, sevinme ifadesi ve bağlanma ifadesi olarak kullanmaları dış dünyadaki hayata adaptasyonu bir anlamda başarabildiklerine dair bir

işaret olarak alınabilir: “Tanrıyı falan mı buldun yoksa?” “Tanrı mı?” Tommy bir an şaşırdı. Sonra güldü ve, “Ha anladım. Benim artık... öfkelenmememden söz ediyorsun,” dedi (Ishiguro, 2023, s.30)

Yukarıdaki alıntıda, Kathy, Tommy’i eskisi kadar gergin, öfkeli ve cansız görmediği için, takılmakta ve farklılığın sebebini merak etmektedir. Dinlerde, Tanrıya ulaşmak, Onu bulmak bir kurtuluş ve rahatlama işareti olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, Kathy Tommy’deki bu büyük değişikliği şaşkınlıkla ve olumlu karşılamıştır denilebilir. Bu bakış açısı ve dile bu derece yerleşmiş olması, Hailsham’da Tanrı inancına sahip olduklarını da göstermektedir. Kathy ve Tommy’nin aralarına girerek onların kavuşmalarını engellemesi hakkında, “Beni bu konuda affetmeni bile istemiyorum. Tanrım, bunu kaç kez içimden söyledim, şimdi gerçekten söylediğime inanmıyorum (Ishiguro, 2023, s.220).” diyen Ruth da bir Tanrı inancına bağlı bulunduğunu, günah ve af kavramlarına referans vererek dile getirmektedir. Benzer biçimde, dış dünyada da benzer ifadelere rastlanmaktadır. Kulübelerde izlenen Amerikan dizilerinde çiftlerin “Tanrım, bize yardım et” demeleri ve bu lafı izleyicilerinde benimsemeleri ve aynı bağlamlarda kullanmaları da medya üzerinden dinsel iletişime olanak verildiğini işaret etmektedir. Medyanın bu yöndeki gücü, insan davranışlarını etkileyebilme potansiyelinde yatmaktadır. Kathy’nin ifadeleriyle Amerikan dizileri, bu bağlamda toplumun din algısını da yönlendirebilmektedir: “... ben arada bir seyrediyordum. Böylece “Tanrım, bize yardım et” lafının bir Amerikan dizisinden geldiğini anladım, oyuncular bir şey söylediği ya da yaptığı zaman kahkahaların duyulduğu dizilerden biriydi.” (Ishiguro, 2023, s.117).

4.4. Etik İkilemler, Çatışmalar ve Teknoloji

Etik akademik bağlamda sıklıkla tartışılan, süreçlere, amaca ve araçlara yönelik uyulması beklenen davranış ve tutumlar açısından önemli bir kavramdır. Sözcüğün, etimolojik kökenine bakıldığında, ‘*ethos*’ kelimesinden türetildiği, kelime anlamı olarak da toplumların birikimlerinin ifade biçimleri olarak töre ve gelenek anlamına gelmektedir (Gürel, 2009, s.176). Bu açıdan bakıldığında, etik, toplumda tarih içinde biriktirilen yaşam pratiklerini ve bir arada yaşayabilmek için insanların ortak aklınca kabul edilerek rehberlik eden normları da içermektedir. O halde etik “ahlaki açıdan kabul edilebilir bireysel, kurumsal ve toplumsal değerlerin tanımlanması ve bu değerlerin insan davranışını değerlendirmenin temel kıstası olarak kullanılması” (Demir, 2006, s.25)

olarak tanımlanabilir.

Her iki eser de teknolojinin kullanım biçimleri ve alanlarıyla ilgili etik sorunların ve varoluşsal sorunların ele alındığı gözlenmektedir. Huxley, distopik bir gelecekte, insan doğasının biyolojik ve psikolojik özelliklerinin teknolojiyle nasıl şekillendirildiğini anlatırken, bireylerin aslında özgür seçiminden uzak, önceden belirlenmiş roller oynadığını vurgulamaktadır. Bundan başka, özgürlük ihtiyacı, duygu varlığı ve sağlıklı ve etkili iletişim bu kalıplar içinde eritilmiş ve önemsizleştirilmiştir. Bu da beraberinde etik sınırların aşınması, insanın ‘araca dönüşmesi’ ve var oluşunun anlamından uzaklaşması riskini doğurmaktadır. Huxley’nin Fordist üretim mantığıyla şekillenmiş distopyası ve Ishiguro’nun klon karakterlerin kimlik arayışları ve duygusal tepkileri, Foucault’nun biyopolitika kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir; çünkü bireyler teknolojik sistemler aracılığıyla bedensel ve zihinsel düzeyde kontrol edilir, öznel deneyimleri bastırılır ve bireysellikleri sistemsel işlevlere indirgenir. Foucault’ya (2001, s.137) göre, biyopolitika, “...Kapitalist toplum için, ... Beden biyopolitik bir gerçeklik, tıp biyopolitik bir stratejidir.” Bu bağlamda bakıldığında, Teknoloji yalnızca fiziksel üretim olanaklarını ve yönetim araçlarını değil, aynı zamanda insanı ve etik yaklaşımların sınırlarını da dönüştürmektedir (Koç, 2018). Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya* ve Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* adlı romanları insan bedeni ve ruhunun ‘metalaştırıldığı’ distopik anlatılar olarak yönetimlerin beden politikalarının da bir eleştirisidir. Huxley’nin Bernard Marx, Helmholtz ve John, Ishiguro’nun Tommy, Ruth ve Kathy bu yönde politikalara karşıt düşünen, sorgulayan ve çaba gösteren karakterlerdir.

Eserlerde teknolojiye bağlı etik sorunlar ve uygulamaların boyutları değişkenlik göstermektedir. *Cesur Yeni Dünya*, F.S. 632 yılı olarak belirtilen distopik bir gelecekte, bireylerin toplumsal beklentiler doğrultusunda üretildiği, şartlandırıldığı ve kontrol edildiği bir toplumda bireyselliğin farkına varmak, özgürlük, bilgiye erişim, propaganda ve eğlence etkinlikleri bağlamında etik noktaları yansıtırken, *Beni Asla Bırakma* 1990’lı yıllarda alternatif bir distopik geçmiş toplumunda insanın duygusal bağlarının, yaşamın ve ölümün anlamının altını çizmektedir. Roman, gen teknolojileri, özellikle insan klonlama ve organ bağışı gibi zaten bilimsel ortamlarda tartışmalı başlıkları aynı bağlamda bir araya getirerek “teknoloji – yaşam – insanlık üçgeninde” bir sorgulama ve eleştiri sunmaktadır. Başkalarının yaşamlarını uzatmak için organ sağlamak amacıyla yaratılan klonlar olan Kathy, Tommy ve Ruth’un anlam arayışları, Hailshamlılar’ın deneyimleri ve toplum gözündeki konumlarına ilişkin olarak klonlama teknolojilerinin insanlıktan çıkarma potansiyeli, ötekileştirme ve hayatın anlamının ve ilişkilerin

yüzeyselleşmesi gibi noktalarda düşündürücüdür. Roman, aşk, hafıza ve anlam arayışı temalarını etik açıdan da ele alarak, insan olmanın özünün bizi tanımlayan biyolojik veya teknolojik yapılarda değil, bağlantı ve duygusal derinlik kapasitemizde yattığını düşündürmektedir.

Huxley'nin eserinde sunulan etik sorunlar, kontrollü bir yaşamın birey kimliği, anlam ve kişisel kararlar verebilme ile ilgili etik ikilemler ve çatışmaları da sunmaktadır. Huxley'nin eserinde Bernard Marx ve Vahşi gibi karakterler, kendilerine gerçek biri olabilme fırsatı vermeyen bir toplumda kimlikleriyle boğuşmaktadırlar. Bu çatışma, teknolojik olarak egemen bir toplumda sıklıkla görmezden gelinen, ikinci plana atılan, sağlıklı bağlantı, anlam ve kişinin kendi yolunu takip etme motivasyonunu temel insan ihtiyaçlarından biri olarak vurgular.

Bu iki roman, teknolojiye insan deneyiminin parametrelerini belirleme iznini ve olanağını vermenin, teknolojiyi insanı sınırlandırmada bir araç olarak kullanmanın sonuçları hakkında uyarıcı ve düşündürücü anlatılar olarak yorumlanabilir. Huxley, *Cesur Yeni Dünyada* bireylerin katı bir toplumsal hiyerarşi içinde önceden belirlenmiş rolleri yerine getirmek üzere doğumdan itibaren titizlikle tasarlandığı ve şartlandırıldığı distopik bir toplum öngörür. Bu ürpertici dünya, kişisel özgürlük ve bireysellikten çok istikrar ve tüketiciliğe öncelik verir ve insan kimliğinin doğası hakkında kritik sorunlar ortaya çıkarır. Dünya devleti vatandaşları, uyum ve zevk uğruna arzularından ve gerçek benliklerinden uzaklaşırlar. Ishiguro'nun anlatısında ise, bu benlikten uzaklaşma ve hayallerden vazgeçme, diğer bir deyişle vazgeçirme, Hailsham'da okutulan derslerde verilen mesajlar üzerinden sağlanmaktadır.

Narimani Charan (2024, s.3) Ishiguro'nun, diğer eserlerinde olduğu gibi, *Beni Asla Bırakma*'da da insan olmanın ne anlama geldiğine dair karmaşıklıklarla boğuştuğunu düşünmektedir. *Beni Asla Bırakma*'da odak, klonlamanın toplumsal ve etik sonuçları üzerinde tartışmalar doğurmaktadır. Klonlama ve organ bağışçıları yetiştirme teknolojisi, yalnızca biyolojik kaynaklar olarak yaratılan bireylerin sistematik biçimde insanlıktan çıkarılmasına kadar geniş ve derin bir etki alanı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, günümüzde organ nakli önemli bir sektör olarak gelişmiş ve çoğunlukla kontrol dışı boyutlarda işlem ve suç ortaya çıkmaya başlamıştır. Etik kullanımlar ve yasal uygulamalar dışında da oldukça geniş bir pazarın oluştuğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Global Financial Integrity (GFI) verilerine göre her yıl, organ nakli sektörünün büyüklüğü tam olarak bilinmemekle birlikte, yasadışı ve suç olarak tanımlanan organ ticaretinin yaklaşık 840 milyon ila 1,7 milyar dolar arasında

olabileceği tahmin edilmektedir (Bain, Mari, & Delmonico, 2018). Yine, benzer biçimde, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2024 yılı Raporu (UNODC, 2024) da mağdurlarının yalnızca %0.2'si tespit edilebilse bile, özellikle Kuzey Afrika, Çin ve Orta Doğu'da organ kaçakçılığının COVID pandemisi sonrasında yeniden artış eğilimi gösterdiğine vurgu yapmaktadır.

Takaslar ve Satışlara büyük önem verilmesi, çocukların bu özel günlere hazırlanmaları, spor, müzik, resim ve diğer dersler görmeleri ve resimlerinin 'Galeri'ye' seçilmeleri hedef olarak sunulması romanda klonlanmış ve organ bağıışı için yetiştirilen öğrencilerin güzel sanatlar ve spor yoluyla insan gibi hissetmelerinin sağlanması düşüncesi bir tezat olarak okuyucuya sunulmaktadır. Bayan Emily ile Tommy ve Kathy H. arasında geçen konuşmada, Bayan Emily'nin "Sanat çalışmalarımızı niçin yaptık?" sorusuna verdiği yanıt "...daha ince bir ifadeyle söyleyeyim; sizin ruhlarınız olduğunu kanıtlamak için yaptık bunu" (Ishiguro, 2023, s. 246) ve sonrasında karşılaştığı şaşkınlık ifadesine verdiği "...işimizi doğru yaptığımızı gösteriyor (Ishiguro, 2023, s. 246)" ifadeleri de tüm eğitimin ve sanatsal faaliyetlerin, Hailsham'da yapılan tüm organizasyonların, aslında klonların insanlaştırılması ve insan gibi hissetmeleri amacına yönelik olduğunu düşündürmektedir.

Atwood'un (2014, s.183) ifade ettiği gibi, "...kaderlerin belirlendiği ve yaşam sebepleri aslında belli olan bir insan için, tüm bu güzel eğitim ne kadar gereklidir?" Hikâye ilerledikçe, Kathy H. kendisini rahatsız eden birkaç gizemi çözer: "Bu çocukların sanat icra etmesi neden bu kadar önemlidir ve neden sanatları toplanıp götürülür?" "Sonuçta genç yaşta öleceklerse, eğitilmiş olmaları neden birileri için önemlidir?" "İnsan mıdır, yoksa değil midirler?" Hailsham'da sanat ve sporla uğraşmalarının ve iyi bir eğitim almalarının aslında toplum nazarında projenin ispatlanmasında aracı olarak gösterildiğinin ortaya çıkması sonrasında, Morningdale skandalının da olumsuz ve yıkıcı etkisiyle okulun kapanmasıyla Kathy bir insan olarak yaşamaya devam etmektedir.

Günümüz dünyasında klonlama ile ilgili uluslararası belgeler ve karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, genel olarak tedavi amaçlı klonlamanın yasaklanmadığı, buna karşılık üretim ve satış maksatlı klonlamanın yasaklandığı ve farklı cezaların uygulanmasının önerildiği gözlenmektedir (Seyahioğlu vd. 2007; Yerdelen, 2014). İnsan klonlanmasına ilişkin Avrupa Konseyi Kararnamesine göre de "İnsanların, genetik olarak özdeş insanların bilinçli bir şekilde yaratılması yoluyla araç haline getirilmesi, insanlık onuruna aykırıdır" (Fukuyama, 2003: 184). Dolayısıyla, modern toplumlarda insan türünün bütüncül olarak kopyasının yaratılmasına hem bir insan hakkı penceresinden hem

de ekonomik getiri / sömürü kaynağı olma potansiyeli açısından yasaklayıcı bir yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Bu durumda, Ishiguro'nun romanında klonlamayı kullanması fütüristik bir distopya aracı olarak da düşünülebilir.

Beni Asla Bırakma klonlanmış bir grup çocuğun daha üst ve zengin kimseler için daha uzun ve sağlıklı bir ömür sunmalarında araçlar ve bir nevi yedek parça olarak yetiştirilmelerini ve eğitilmelerini anlatmaktadır. Bu kurgu üzerinden insan doğası, teknolojinin yararlı yanları yanında riskleri de tartışılmaktadır. Klonlar, aşağılanmakta, onlarla fazla konuşulmamaktadır. Bu, insanın toplumsal doğası ve ilişkilerle bir aradalığı ile çelişen bir durum oluşturmaktadır. Denney (2025, s. 20) bu bağlamda, Hailsham'ı çalışma kamplarına benzetmekte ve roman boyunca 'Hailshamlılar' olarak tanımlanan öğrencileri / klonlanmış karakterleri organ bağışlama işinde hem araçlara hem de alternatif sağlık ürünlerine dönüştürülmeyi, yalnızlaştırılmayı, öjeniye çalışma ve köleleştirmeye yakınlaştırmaktadır. Bu bağlamda, Agamben'in (2004, s.40) kamp tanımını da hatırlamak, Ishiguro'nun anlatımını daha da anlamlı kılacaktır. Agamben'e (2000) göre, kamplar gücün/otoritenin sadece bedenlere odaklandığı ve diğer özelliklerin veya potansiyelin görmezden geldiği alanlardır. Roman boyunca anlatılan hatıralarda Hailsham yönetimi açısından önemli olan 'Bedene iyi bakılmasıdır.'

Genel değerlendirme yapıldığında, Narimani Charan (2024) Kazuo Ishiguro kurgusunu analizinde insan klonlama, genetik mühendisliği ve yapay zekâ gibi teknolojik gelişmeleri birlikte ele aldığı araştırmasında, bu gelişmelerin ve uygulamaların insanı ve toplumu nasıl şekillendirebileceğini araştırarak, özellikle etik düzenlemeler ve insanları kontrol etme potansiyelini değerlendirmektedir. Narimani Charan'a (2024, s.3) göre, insan doğasının benmerkezci eğilimleri, teknolojiyi kullanan ve gücü elinde bulunduran kesimin diğer bireyleri insanlıktan çıkarmasını ve ahlak anlayışımızı sorgulamasını engellemeyi zorlaştırdığını savunmaktadır. Bu bağlamda, *Beni Asla Bırakma*, teknolojiye aşırı bağımlı bir toplumun kendi faydasına olmak şartıyla başka insanların etik dışı uygulamalara maruz kalmasını meşru görebileceğini düşündürmekte ve bu yolla insanlık algımızı yeniden düşünmemizi tetiklemektedir.

Huxley ve Ishiguro'nun anlatıları birlikte, hızlı teknolojik ilerlemelerin özgürlük, kimlik ve insanlık anlayışımızı nasıl yeniden şekillendirdiğine odaklanarak okuyucularını insan deneyimlerinin metalaştırıldığı, bireyselliğin verimlilik sunağında feda edildiği ve insan ile makine arasındaki çizgilerin bulanıklaştığı bir geleceğin potansiyel riskleri üzerinde düşünmeye davet ediyorlar. Teknolojinin hayatlarımız üzerinde benzeri görülmemiş bir güce sahip olduğu bir çağda, her iki yapıt da insan yanımızı tanımlayan

özelliklerimizi korumada dikkatli ve özenli olmamızı salık verirken, empati ve gerçek duygusal zenginlikte ilişkiler kurmanın, yaratıcılık kapasitemizi iyilik uğruna kullanmamızın da altını çizmektedir. Pecci (2014) de paralel olarak, insan üretimi bir teknolojinin insana fayda yerine zarar verebilme potansiyelinin de aslında onu bu yöne iten şeyin bizim kullanımımız ve kavramımız olduğunu savunmaktadır.

Huxley, okuyucuları uyumlu bir kolektif varoluş peşinde kişisel özgürlükten vazgeçmenin negatif sonuçları üzerinde düşünmeye davet ederken, bu tür haklardan vazgeçmenin, tavizler vermenin ve umursamazlığın derinlik, yaratıcılık ve gerçek / otantik insanlararası ilişki ve etkileşimlerden uzaklaşmış bir geleceğe yol açabileceği konusunda uyarılmaktadır. Buna karşılık, Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı eseri, özellikle organ bağış bağlamında, insan bedeninin ve hayatların pazarlama ve gelir aracı olarak metalaştırılmasını çevreleyen ürpertici ahlaki karmaşıklıklar ve insan doğasına bir yolculuğa çağırmaktadır. Ishiguro, insan klonlarının yalnızca organlarını toplamak amacıyla yetiştirildiği ve büyütüldüğü bir İngiltere toplumu üzerinden okuyucuları yaşamın değeri ve insanlığın sınırları hakkında rahatsız edici etik ikilemlerle yüzleştirmek amacındadır. Kathy, Tommy ve Ruth gibi karakterlerin hayatları aracılığıyla Ishiguro, onları yalnızca ürün olarak gören bir toplumun arka planında kimlik, aşk, ölüm ve insanlık temalarına odaklanmaktadır. Bu temalar, özellikle insanî duyguların ve ilişkilerin derinliğini vurgulayarak, okuyucunun kendi yaşamına dair sorgulamalar yapmasını tetiklemekte, bu yolla, değer ve varoluş hakkındaki kendi varsayımlarımızla yüzleşmeye de yöneltmektedir. Bireylerin sıklıkla yalnızca istatistiklere, numaralara, pazarlanabilir ve çıkar sağlanabilir varlıklara indirildiği bir çağda, bu roman okuyucularını insanlığımızın özü ve parasal ölçütlerle ölçülemeyen içsel değerlerin varlığı üzerine düşündürülen bir rehber yapıt olarak da okunabilir.

Her iki yazar da toplumsal eleştiriyi eserin merkezine yerleştirmiştir, ancak üslup farklılıkları dikkat çekicidir. *Cesur Yeni Dünya*, daha kitlesel ve tüm boyutlarıyla tasvir edilen bir dünya geleceği distopik senaryosunu resmederken, *Beni Asla Bırakma* daha kişisel ve duygusal bir yaklaşımla çatışmalar üzerinden ilerlemektedir. Bu açıdan incelenen eserler, teknolojinin kaçınılmaz etkilerini hem makro hem de mikro düzeyde sorgulayan referanslar ve bölümler barındırmaktadır. *Beni Asla Bırakma*, karakterlerinin hayatlarının derinlemesine samimi ve duygusal bir keşif ve sorgulama penceresi açarken *Cesur Yeni Dünya* daha örtük bir anlatımla teknoloji ve bilimin hükümran olduğu modern görünümlü ancak mekanikleştirilmiş bir yaşamdan görüntüler yansıtmaktadır. Kaderlerinin onları yaratan, besleyen ve eğiten toplum tarafından önceden belirlendiği

distopik bir dünyada Kathy, Tommy ve Ruth sevinçlerini, korkularını, beklentilerini, kimlik arayışlarını ve kaçınılmaz kalp ağrılarını deneyimleyerek okuru duygusal ve etik bağlamında etki altında bırakmaktadır. Her iki eser de anlatı tarzı ve tematik vurgu bakımından farklılık göstermekle birlikte, teknolojinin etkilerinin eleştirel bir incelemesinde aynı yerde buluşmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, her iki eser de teknolojik ilerlemenin, insan doğası ve toplumsal yapı üzerindeki derin etkilerini gözler önüne serer. *Cesur Yeni Dünya*, teknolojik kontrolün birey üzerindeki baskıcı yönetim uygulamasını vurgularken, *Beni Asla Bırakma* daha çok etik sorgulamalar ve insan hakları teması etrafında şekillenir. Bu romanlar, teknolojinin getirdiği ilerlemelerin yanı sıra, beraberinde getirdiği riskler ve kayıpların da altını çizerek; böylece okura entelektüel bir uyarıda bulunur. Her iki eser de çağımızın en önemli tartışma konularından birini, yani teknolojinin insanlık üzerindeki etkisini güçlü ve etkileyici bir dille ele almaktadır.

Cesur Yeni Dünya ve *Beni Asla Bırakma*, teknoloji – insanlık çatışması ve bunun bireylerin psikolojik sağlıkları üzerindeki etkilerini derinlemesine işlemektedir. Bu eserlerde, teknolojinin insan yaşamına getirdiği avantajlardan çok, insan ilişkilerine ve yönetim sistemlerine olabilecek ve genellikle olumsuz yönde dönüştürücü etkisi örneklendirilerek eleştiriler paylaşılmaktadır. Yalnızlık hissi, ötekileştirme, sınıfsal ayrımcılık, aşırı Makyavelist bir toplumda bağların zayıflaması ve her şeyden –hatta insandan bile– kazanç sağlanmasının uygun görülmesi eserlerde vurgulanan ortak yönler olarak alınabilir. Bununla birlikte, her iki roman da toplumsal düzenin koruyucusu olarak görülen teknolojinin, bireylerin özgür iradesini nasıl şekillendirdiğine dair eleştiriler sunmaktadır.

Teknoloji, bireylerin karar alma süreçlerini etkilemekte ve bu durum, romanların ana temalarını oluşturan düşünce özgürlüğü, propaganda ve kontrol kavramlarını sorgulamaktadır. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* kendi içinde propaganda araçları ve şartlandırma uygulamaları ile bireylere küçük yaşlardan itibaren belirli aralıklarda uygun bilgileri tekrar tekrar sunmakta ve bilinçaltına yerleşmesini amaçlamaktadır. Bireyler baskı ve korku altında Dünya devletinin istediği ve klon projesinin gerektirdiği biçimde kararlara yöneltilmektedir. Bu strateji, onların toplumun istikrarı için uygun bir yer edinmelerinin de ön şartı olarak algılanmaktadır. Özellikle, bu karakterlerin teknolojiyle olan ilişkileri, onların kimlik arayışlarını ve insan ilişkilerinin doğasını sorgulamaktadır. Karakterlerin teknolojiyle etkileşimleri, sadece bireysel kimlikleri değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin derinliklerini de açığa çıkarmaktadır.

Bu noktada, teknolojinin bireylerin karar alma süreçleri üzerindeki etkisi, edebi karakterlerin yaşadığı çatışmalarla paralellik göstermektedir.

Cesur Yeni Dünya ve *Beni Asla Bırakma* karakterlerin teknolojiye bağımlılığı, insan olmanın özünü sorgulamamıza neden olmaktadır. Bu eserlerde, teknoloji ile insan ilişkisi derinlemesine ele alınmakta ve bu bağımlılığın bireyler üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Özellikle, karakterlerin yaşamları ve kaderleri üzerindeki teknoloji etkisi, insanlığın geleceği hakkında önemli sorular ve sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu eserlerde, teknolojinin, karakterlerin psikolojik durumlarını, iş yaşamlarını ve sosyal ilişkilerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Teknolojiye aşırı bağımlılık, teknolojinin yaşamı ve toplumu dönüştürme amacına dönük kullanılması ve insan ilişkilerinin soğuması gibi temalar ön plana çıkmaktadır. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* teknolojinin insan psikolojisi ve toplumsal ilişkiler çatışmaları üzerinden, modern çağın getirdiği zorlukları gözler önüne sermektedir. Her iki eser de bireylerin içsel çatışmalarını ve dış dünyayla olan etkileşimlerini derinlemesine inceleyerek, insan doğasının teknoloji ile nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Huxley, bireylerin özgür iradelerinin ve bireyselliğin nasıl yok edildiğini gösterirken, Ishiguro, teknolojinin insan ilişkilerindeki derin yaraları açığa çıkartmaktadır. Huxley'nin eserinde ilk bölümlerde anlatılan, oldukça sistemli ve mekanik işlediği anlaşılan dölleme, Bokanovskileştirme, şişeleme, besleme, şişeden alma gibi fabrika örneğinde tasarlanmış Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi modeli ile teknolojinin hâkim gücüne vurgu yapılarak açılan anlatı, her alanda kontrolün, denetimin ve gözetimin var olduğu bir dünyaya uyum sağlayamayan Vahşi'nin intiharı ile son bulmaktadır. 'Vahşi' olarak nitelendirilse de aslında en 'insan' karakterlerden biri üzerinden teknolojinin politik bir kontrol aracına dönüşmesi eleştirisi yapılmaktadır.

Teknolojinin bir yandan hayatı kolaylaştırırken diğer yandan bireyleri yalnızlaştıran bir araç hâline geldiği tartışılmalıdır. Bu durum, bireylerin sosyal etkileşimlerini azaltmakta ve yalnızlık hissini artırmaktadır. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma*, bu teknolojik dönüşümün bireyler üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, edebiyatın insan deneyimi üzerindeki rolünü vurgulamaktadır. Bu eserler, teknolojik gelişmelerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini ele alırken, bireylerin kimlik arayışlarını ve insanlık halleri üzerindeki derin yansımalarını da gözler önüne sermektedir.

Cesur Yeni Dünya ve *Beni Asla Bırakma* eserleri, bireylerin teknolojik gelişmelerle nasıl etkileşimde bulunduğunu ve bu etkileşimlerin kimlik algısını nasıl

şekillendirdiğini derinlemesine incelemektedir. Bu eserler, teknolojinin bireyler üzerindeki etkilerini analiz ederek, gelecekteki toplumsal yapılar için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Ayrıca, insan ilişkilerinin evrimi ve teknolojik bağımlılığın kimlik üzerindeki etkileri de tartışılmaktadır. Bireylerin sosyal etkileşimleri üzerindeki değişimlerin yanı sıra, teknolojinin sağladığı olanakların da yeni bir kimlik inşa sürecine katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu değişim, bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerini ve toplumsal ilişkilerini derinden etkilemekte, edebiyatın da bu yeni gerçeklikteki yansımalarını sorgulamayı gerektirmektedir. Özellikle *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* gibi eserler, bu etkilerin edebi anlatım üzerindeki yansımalarını ortaya koyarak, okuyuculara teknolojinin insan doğasına olan etkilerini düşünme fırsatı sunmaktadır.

5. SONUÇ

Distopya edebiyatının örnekleri olarak yaygın okur kitlesi tarafından takip edilen *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma*, teknolojinin ve bilimin bireyler üzerindeki etkilerini farklı açılardan ele alarak, modern yaşamın getirdiği etik ikilemler ve varoluşsal sorun alanları (kimlik, cinsellik, etik ihlaller, din vb.) hakkında yazar penceresinden öngörüler ve eleştiriler içermektedir. Diğer bir deyişle, her iki yapıt da teknoloji ve insanlık arasındaki karmaşık ilişkiyi sorgularken, okuyucuya geleceğe dair umutlar, uyarılar ve çözüm önerileriyle dolu bir perspektif sunmaktadır. Bu eserler, teknolojinin ve bilimin baskıcı bir yönetim aracına dönüştüğü, insanların üremesinin ve kaderlerinin belirlenebildiği, eğitim ve çalışma yaşamlarının izlendiği, özel hayat ve yalnızlık kavramlarının bile kontrole ve yönlendirmeye müsait olduğu bir dünya sunarken, aynı zamanda teknolojinin insan hayatına sunduğu / sunacağı yeniliklerin, avantajların ve katkının insan doğası üzerindeki etkilerinin tartışılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Edebiyatın gücü, sadece hayal gücümüzü ve kelime hazinemizi genişletmekle kalmaz, aynı zamanda yaşamımızın en temel soru(n)larını da gündeme taşır. Her iki roman da okuyucuyu rahatsız eden gelecek tasvirleriyle öne çıkmakta, farklı dönemlerde yazılmış olmalarına rağmen, toplumsal yapılar, insan doğası ve etik değerler gibi evrensel konuları irdelemesi bakımından ortak noktalar bulundurmaktadırlar.

Eserlerin distopya özelinde teknolojinin insanlar üzerindeki etkileri bağlamında incelenmesi neticesinde ‘Yönetim Aracı Olarak Teknoloji’, ‘İnsan Doğasını Değiştiren Bir Araç Olarak Teknoloji’, ‘Dinsel Bir Kaynak Olarak Teknoloji’ ve ‘Etik İkilem, Çatışmalar ve Teknoloji’ temaları oluşturulmuştur. ‘Yönetim Aracı Olarak Teknoloji’ temasının alt başlıkları olarak ‘Toplumsal Normlar’, ‘Öjeni: Genetik Sınıflandırma’, ‘Propaganda ve Şartlandırma’ ve ‘Kontrol ve Gözetim’ başlıkları oluşturulmuş ve metinlerden alıntılarla yorum ve değerlendirmeler güçlendirilmiştir.

‘Yönetim Aracı Olarak Teknoloji’ teması, teknolojinin ve bilimin toplumu kontrol etmede, yöneltmede ve gözetimde kullanılma alanlarına odaklanmaktadır. Önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için kaynakların organize edildiği ve gelecekteki faaliyetler için amaçların ve hedeflerin belirlendiği bir süreç olarak (Memduhoğlu, 2010, s.2) yönetim, toplumun genel davranışları, normları ve rolleri kontrol ederken, varlığını en

etkin biçimde sürdürmesini planlarken toplumun geleceğine ilişkin kararlar da vermektedir. Teknoloji, bu bağlamda yönetimin önündeki etkin seçeneklerden biri olarak durmaktadır. Bu araştırmada, yönetim aracı olarak teknolojinin kullanımı ‘Toplumsal Normlar’, ‘Öjeni: Genetik Sınıflandırma’, ‘Propaganda ve Şartlandırma’ ve ‘Kontrol ve Gözetim’ alt başlıklarında ulaşılan sonuçlar özetlenecektir.

Toplum içinde kişi ve grupların tavır ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini gösteren ortak kabul görmüş toplumsal kurallar olarak ifade edilebilecek toplumsal normlar, sağlıklı ve uyumlu bir toplumsal yaşamın temel dinamiklerindendir. Eserlere bakıldığında, her iki eserde de toplumlar ve kişiler için belli normların varlığından söz edilebilir. *Cesur Yeni Dünya*, teknolojik ve biyolojik yöntemlerle bireyin kontrolünü ele alırken, *Beni Asla Bırakma* daha çok eğitim ve sosyal çevre üzerinden kontrol temalarını öne çıkarmaktadır. *Cesur Yeni Dünya*, toplumsal normların çoğunu hipnopedik yöntemlerle kazandırırken, *Beni Asla Bırakma* eğitim ve akran ilişkileri bağlamında normlardan söz etmektedir. Baskıcı ve her alanda gözetimci bir Dünya devletinde toplumsal normlar oldukça bağlayıcıdır. Bernard Marx’ın İzlanda’ya sürgün edilmesi, cinsel ilişkilerden önce soma alınması, Malthus kemeri kullanımı, diğer sınıflarla doğrudan etkileşimin sınırlandırılması, üst yönetimden izin alınması ve Ford ismi anıldığında T işareti yapmak gibi normlar bu bağlamda makineleşmiş bir toplumda materyalist ilişkilerle örülmüş bir hayatın içinden örnekler olarak alınabilir.

İncelenen eserlerde, genetik bilimler ve klonlama teknolojilerinin toplum tasarımı ve eserlerin kurgulanmasında önemli bir yerde durduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yönetimde karar vericilerin genetik müdahaleler veya sosyal ayırimcılık yoluyla uyguladıkları üstün ırk oluşturma ve ırklar arasında kast sınıfları benzeri sınıflar ortaya çıkarmalarını karşılayan öjenik yaklaşım hem Ishiguro’da hem de Huxley’de farklı boyutlardadır. Huxley’nin Dünya devletinde, daha detaylı bir biçimde ortaya çıkış süreci ve arka plandaki amaçları anlatılan genetik sınıflandırma Ishiguro’da daha derinde bir yerlerde saklı tutularak, karakterlerin klonlar oldukları bilgisi doğrudan verilir. Dünya Devleti’nde Alfalar, Betalar, Gamalar, Deltalar ve Epsilonlar biçiminde isimlendirilmiş bir kast sisteminden söz edilmekte ve her bir grubun yetki, sorumluluk, yaşam ve çalışma alanları, bedensel özellikleri de dâhil olmak üzere yönetim tarafından önceden tayin edilmiştir. Ishiguro’da da klonlar açısından benzer bir kader tayini söz konusudur. Klonların belli bir yaştan sonra kendilerinden beklenen şeyi yapmaları ve sonrasında ‘tamamlanmaları’ beklenmektedir.

Distopya edebiyatı bağlamında bakıldığında, her iki eserde de teknolojinin ve bilimin propaganda ve şartlandırma ile zihinlerin ve değerlerin şekillendirilmesi amacıyla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserlerde, kahramanların ve diğer insanların karmaşık ve sistematik bir biçimde sıklıkla ve farklı mecralardan bilgiye maruz bırakıldığı bir süreç izlenmektedir. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* adlı romanı, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin beraberinde propaganda ve şartlandırmada etkili araçlar üretmesinin sonuçları gözler önüne serilmektedir. Bu misyon yüklenmiş özel bir birim, Propaganda Merkezi, oluşturulmuş ve devletin ideolojisine uygun yayınlar ile toplum şartlandırılmaya ve uyumu ve istikrarı bozmamaya devam edilmektedir. Ishiguro da şartlandırma daha çok eğitim faaliyetleri ve sosyal normlar üzerinden klonlar ve dış toplum için sürdürülmektedir. Klonlara, bu bağlamda, sanatsal, sportif ve kültürel beceriler kazandırılmakta ve ortaya çıkardıkları resimler aslında bireylerin özgürlüğe ve kendi kimliklerini bulmaya yönelik gelişim sürecinin de birer göstergesi ve propaganda aracı olarak sunulmaktadır. Şartlandırma uygulamaları her iki eserde de amaca uygun ve etkili sonuçlar vermektedir.

Romanlarda teknoloji aynı zamanda kitleleri izleme ve kontrol altında tutmada da işlevsel bir araç olarak vurgulanmaktadır. Kontrol ve gözetim aracı olarak teknoloji kullanımı açısından karşılaştırıldığında, *Cesur Yeni Dünya* teknolojiyi toplumu baskı altında tutmak, iş hayatında ve sosyal hayatta takip etmek, düzenlemek ve şekillendirmek için en etkili ve verimli bir araç olarak ele alırken, *Beni Asla Bırakma* belirli bir grup klon üretime işinde kullanılan klonlama teknolojilerini esas almakla birlikte kontrol ve gözetim daha çok sosyal araçlarla ve etkileşimlerle izlenmektedir. Bakıcılar ve bağışçılar arasındaki yakın ve benzer deneyimlere dayalı etkileşimler bu bağlamda Hailsham sonrası hayat için klonların kontrolünde etkili yöntem olarak sunulmaktadır. Huxley, teknolojiyi oldukça geniş çeşitlilikte ve bağlamda tasavvur ederken, Ishiguro, bireylerin hayatın anlamı ve kimlik arayışlarında teknolojiyi kontrol aracı olarak kullanmaktan çok, dış dünyaya adaptasyon, hafıza ve kimlik oluşturma sürecinde destekleyici referanslar olarak başvurmaktadır.

Daha ileri teknolojiden söz eden Huxley, ulaşım için taksikopterleri, tekrarıları ve roketleri kullanırken, kontrol için bedensiz sesler, hoparlör ağızlar, televizörler, müzik ve kime ait olduğu anlaşılmayan fakat devletin mesajını veya uyarılarını tekrarlayan seslere başvurmaktadır. Örnek olarak Bernard, Helmholtz ve John'un birlikte gözaltına alınmaları sahnesinde, polis müdahalesi sırasında duyulan ses hatırlanabilir. Huxley, kontrol ve gözetim amacıyla toplumu hem üretim ve ortaya çıkarma aşamasında hem de

yakılmaya kadar toplumsal hayatta teknolojiden yararlanmaktadır. Ishiguro’da teknoloji geçmiş ve ‘eski model’ bir teknolojidir, yalnızca klonlama teknolojilerinin popülerleştiği dönemde yazılmasından hareketle, insan klonlama projesi sosyal bir bağlamda tartışılmaktadır.

İncelemesi yapılan iki eserde de teknolojinin insan doğasını şekillendirmede ve olumsuz etkilemede kullanıldığı gözlenmektedir. Eserlerde, bireyin özerkliği ve bireysel karar alabilme potansiyeli üzerinde özellikle durulmaktadır. Huxley, teknolojiye bağımlı bir toplumun bireyi nasıl standart, mekanik ve duygusuz hale getirdiğini anlatırken, Ishiguro, insan duyguları, anlam arayışı ve geçmiş ile bağ kurma ihtiyacını merkeze almaktadır. Huxley’nin romanında teknoloji, insan doğasını yeniden biçimlendirmek amacıyla genetik mühendislik, teknoloji odaklı şehir tasarımı, şartlandırma ve farmakolojik araçlar (soma kullanımı veya şişeleme sırasında ilaçlar katılması) yoluyla sistematik bir kontrol mekanizmasının temel dışlisine dönüşmüştür. Toplumun işleyişi ve istikrar adına bireysel özgürlükler ve değerlerden vazgeçilmiş, etik değerler nihai amaç olarak yerini sistemin faydasına (utility) bırakmıştır.

Cesur Yeni Dünya ve *Beni Asla Bırakma*’da, teknoloji din kurumunu da biçimlendirmektedir. Dinsel veya ruhsal bir kaynağa bağlanmak insan doğasının temel yanlarından biri olarak hem bireysel hem de toplumsal bağlamda etkili bir gereksinim olarak ele alınabilir. Bu bağlamda, incelenen eserlerde dine ilişkin referanslar farklı düzeylerde ve çerçevelerde bulunmuştur. *Cesur Yeni Dünya*’da, din temel olarak her alanda olduğu gibi uyumu, istikrarı, kardeşliği ve bunlarla birlikte bedensel hazzı ve cinsel tatmini sağlamak için de bir araçtır. Devlet’in ideolojisi Fordizm, seri otomobil üretim teknolojilerinin öncü ismi Henry Ford’u tanrısallaştırmış, T modele atfen Hristiyan Haçı T şekline dönüştürülmüş ve ayinlerde teknoloji ürünü somadan destek alınmaktadır. Hristiyanlıkla, hatta ruhsallık ve inanma ihtiyacıyla, ilgili dini metinler Dünya Denetçisi odasında muhafaza altına alınmıştır, halktan saklanmaktadır. Toplum, İlahi evi’ndeki dayanışma ayinleri ve ayinlerde bile teknoloji ve soma kullanımı gibi ritüelleri uygulayarak, Yüce Varlık’la iletişime geçtiği hissine kapılmakta, ruhsallık olmadan fiziksel ve cinsel bir topluluk bilincini güçlendirilmektedir.

Ishiguro’nun eserinde ise, dine doğrudan referansa rastlanmamaktadır; ahlâk, etik ve klonlanmış insanların sadece organ kaynağı olarak üretilmesi ve metalaştırılması sorgulanmaktadır. Klonlar, genellikle kaderlerini kabullenmişlerdir, toplumun kadercilik, etik ve kimlikle ilgili varoluşsal sorunlar ve arayışları okuyucuya aktarılmaktadır. Hailsham, klonlar için toplumsal bir bağlam olarak kendilerini yabancı hissetmedikleri,

sanatla uğraştıkları, entelektüel ve akademik olarak yetiştirildikleri steril bir atmosfer olarak düşünülebilir. Hailsham’da onlara verilen tüm öğretim faaliyetleri, müzik, edebiyat ve sanat faaliyetleri klonların ruhlarının varlığını meşrulaştırmak amacıyla yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, toplumda Tanrıya ilişkin doğrudan bir referansa rastlanmamakla birlikte, bir yüce ve aşkın şeye inanma hissi ima edilmektedir.

Diğer bir araştırma problemine yanıt olarak, incelenen eserlerin teknoloji ve bilimsel ilerlememenin etik değerler, çatışmalar ve teknoloji üçgeninde farklı evrensel etik sorunlara ışık tutan kaynaklar olarak bulundukları ifade edilebilir. Bu bağlamda etik, bireysel bir sorgulama değil; sistem tarafından tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir kavramdır. İnsanın kendi kaderi üzerindeki belirleyiciliği ortadan kalkarken, teknoloji bireyleri mutlu ama farkındalıktan uzak varlıklara dönüştürür. Dikkatli bir okuyucu, her iki romanı da analizinde, bireyin toplum ile olan çatışmasını, teknolojinin rolünü ve etik değerlerin nasıl evrim geçire(bile)ceği üzerinde düşünebilir ve anlayabilir. Ayrıca, etik değerlerin evriminin her iki eserde de merkezi bir tema olarak yer aldığının da altı çizilmelidir. Karakterlerin yolculuklarını ve karşılaştıkları ikilemler, etik değerlendirmelerin değişen doğasını ve kültürel, sosyal ve teknolojik faktörlerin ahlaki karar alma üzerindeki etkisini düşündürmek maksatlardır. Teknolojik ilerlemelerin tartışılması üzerinden, incelenen romanlar yalnızca insan deneyiminin karmaşıklıklarını vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal baskılar ortasında bireysel seçimlerin etkileri, teknolojinin dönüştürücü gücü ve sürekli gelişen bir dünyada etiğin dinamik doğası hakkında bir diyalogu da teşvik eder. Ek olarak, bu eserler teknolojinin dönüştürücü gücünü sadece olumlu ve avantajlı bağlamda ele almaz, aynı zamanda insan ilişkilerini, değerleri ve etik çerçeveleri yeniden şekillendiren bir güç olarak da tartışır. Her iki metinde de teknoloji, etik değerlerin yeniden tanımlanmasında merkezi bir rol oynar. Huxley’nin dışsal baskıcı sistemine karşın, Ishiguro’nun *Beni Asla Bırakma* romanında ise etik meseleler daha içsel bir zeminde şekillenmektedir. Klon bireylerin organ bağışçısı olarak yetiştirilmeleri, yaşam hakkı, kimlik ve aidiyet gibi temel insan hakları ekseninde bir tartışma söz konusudur. Eğitim ve sosyal ilişkiler aracılığıyla bireylerin sorgulama gücü törpülenmekte ve bu etik olumsuzluk, karakterlerin duygusal yolculuğu örtüsü altında satır aralarında eleştirilmektedir. Bu sistemin en çarpıcı yönlerinden biri, görünürde şefkatli ve insancıl olmasıdır; ancak bu şefkat, bireylerin boyun eğmesini kolaylaştıran bir stratejiye dönüşmektedir.

Bu bağlamda, söz konusu iki roman teknoloji ile etik arasında doğrudan bir ilişki kurarak, modern çağın birey üzerindeki baskıcı, davranışları ve tercihleri yönlendirici

doğasını eleştirel bir biçimde ele almaktadır. Günümüz teknolojilerinin (sosyal medya algoritmaları, makine öğrenmesi, genetik mühendislik, nesnelerin interneti, yapay gıda, giyilebilir eşyalar, yapay zekâ sistemleri vb.) bireylerin karar alma süreçlerini nasıl etkileyebileceği göz önüne alındığında, bu edebi eserler yalnızca distopik kurgular değil; aynı zamanda çağdaş gerçekliğe dair güçlü uyarılar olarak da yol göstericidir. *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma*, teknolojinin etiğe müdahale biçimini farklı şekillerde ele alsada aynı soruyu gündeme getirir: “İlerleme uğruna bireysellikten ne kadar vazgeçilebilir?” Bu eserler, bireyin özgür iradesi ile toplumsal yapıların gereksinimleri arasında giderek büyüyen bir çatışmayı görünür kılarken; etik değerlerin günümüz dünyasında nasıl biçimlendiğine dair derin bir sorgulama sunar. Bu açıdan bakıldığında edebiyat, teknoloji karşısında insan varoluşunun ahlaki sınırlarını yeniden düşünmek için vazgeçilmez bir kaynaktır.

Sonuç olarak, *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* romanları teknolojinin birey üzerindeki etkilerini ele alırken yalnızca neyin anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığının da belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir. Huxley’nin keskin, eleştirel ve alaycı anlatımı sistemsel çözümlemeye ve teknolojiyi hangi amaçla kullandığımız üzerinde kafa yormaya; Ishiguro’nun içsel, duygu yoğunluklu ve empatiye dayalı anlatısı ise insan doğasına etik açıdan yaklaşmaya ilişkin bir değerlendirme yapmaya bir çağrıdır. Bu iki distopik dünyanın yan yana gelmesi, teknolojinin etkisine dair farklı bakış açılarının yanı sıra, böylesine hızlı ilerlemelerin ardından insan olmanın, kimlik, ilişkiler ve duygular ekseninde teknolojinin hem mimariyi ve kent tasarımını hem de insan ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ve dönüştürdüğünü düşündürmektedir. Her iki roman da teknolojinin insanlığın temel unsurlarını ve yönetim felsefesine getireceği artılar ve eksiler açısından bir bakış açısı sunarken, bu bağlamda kaygıları da beraberinde taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. (2012). *Edebiyat Yazıları* (S. Yücesoy, & O. Kocak, Çev.; 3. bs.). Metis Yayınları.
- Afşar, S. (2023). *Theposthumancondition in KazuoIshiguro'sdystopiannovels: NeverLet Me GoandKlaraandthe Sun*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].GaziantepUniversity.
- Agamben, G. (2000). *“Form-of-Life” MeanswithoutEnd: Notes on Politics* (Vol. 20). University of Minnesota Press.
- Ağkaya, O. (2016). Ütopya ve distopya: Siyasetin edebiyat üzerindeki etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(04), 23-48. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.280053>
- Ak, H. Ş. (2023). Feminist distopyada eril iktidar ve hegemonik erkeklik “Damızlık Kızın Öyküsü”. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 11(1), 18-39.
- Akbulut, N. (2020). *Cesur Yeni Dünya: Özeti, konusu ve karakterleri*.Kitap Diyarı. <https://kitapdiyarı.com.tr/bilim-kurgu/cesur-yeni-dunya>
- Akkoyun, T. (2015). Distopya yazını ve aydın çılgılığı: George Orwell’in Bin Dokuz Yüz Seksendört romanı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 25 – 30.
- Akkoyun, T. (2020). Feminist distopyalarda kırmızıyla gelen aydın kadın çılgılığı: 'Damızlık Kızın Öyküsü' Margaret Atwood ve 'Uyandığında' Hillary Jordan. *Journal of International SocialResearch*, 13(69), 13-19.
- Arpacı, M. (2016). Foucault, biyopolitika ve biyotarih: Tarihsel çalışma alanları olarak tıp, beden ve nüfus. *ViraVerita E-Dergi*, (3), 80-97.
- Arslan, A. (2020). *Felsefeye Giriş*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atasoy, E. (2015). Impedimenttoknowledgeandimagination in Ray Bradbury’sdystopiannovel, Fahrenheit 451. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55(1), 399–414. https://doi.org/10.1501/dtcfder_0000001440

- Atwood, M. (2014). *Başka dünyalar bilimkurgu ve hayal gücü* (S. Sıral, Çev.). Kolektif Kitap.
- Atwood, M. (2017). *Damızlık Kızın Öyküsü* (Ö. Kabakçıoğlu, & S. Altınçekiç, Çev.) 1. bs., Doğan Kitap.
- Avcı, M. (2006). *Tommaso Campanella ve Thomas More'un Ütopyalarının Karşılaştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Aylin, N. (2015). *Kadın bedeni ve toplumsal izdüşümleri: Sosyolojik bir bakış içinde kadın bedeni ve istismarı* (D. Alptekin & F. Z. Fidan, Eds.). Opsiyon Yayınları.
- Bacon, F. (2021). *Yeni Atlantis* (Ç. Dürüşken, Çev.; 4. bs.). Alfa Yayınları.
- Badmington, N. (Ed.). (2000). *Posthumanism*. Macmillan.
- Bain, C. Mari, J., & Delmonico, F. L. (2018, Haziran 26). *ACAMS Today*. 28 Nisan 2025 tarihinde <https://www.acamstoday.org/organ-trafficking-the-unseen-form-of-human-trafficking/adresinden> erişilmiştir.
- Bakan, U., & Bakan, U. (2017). Facebook'ta Aile İlişkileri ve Sosyal Medya Adanmışlığına Yönelik Bir İçerik Analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 54-68. <https://doi.org/10.20875/makusobed.284457>
- Baltaş, Ş. (2016). Distopyalar Çağında. *Kahverenkli Sanat, Edebiyat, Kültür Dergisi*, 3, 3-4.
- Becan, C. (2015). Toplumsal dönüşümün yaşanmasında tüketim gerçeği: Reklamların anti ütöpik işlevi ve iktidar ilişkisi. *Küreselleşme Ekseninde iktidar ve iletişim*, Fuat Ustakara (Ed.), LiteratürkAcademia.
- Bedford, S. (2019). *Aldous Huxley: A biography*. Harper & Row. Digitized by the Internet Archive.
- Bedford, S. (1975). *Aldous Huxley: A biography* (1st ed). Knopf/Harper Row.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* (Ü. Altuğ, & B. Peker, Çev.; 16.bs.). İletişim Yayınları.
- Besecke, K. (2001). Speaking of meaning in modernity: Reflexive spirituality as a cultural resource. *Sociology of Religion*, 62(3), 365 – 381.
- Bıçakçı, H. (2014). Karşı ütopyanın taksisiyim. *Sabit Fikir Dergisi*, 44, 22 – 27.

- Bilsel, Ş. (2016). “Yetişin, Kurtarıyorlar”. *Varlık Dergisi: Ütopyanın 500.Yılında Yok Ülkenin Peşinde*, 1301, 12 – 14.
- Biricik, K. (2024). *Popüler Kültür Bağlamında Sosyal Medyanın Beden ve Estetik Operasyonlara Etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Black, S. (2009). Ishiguro’sinhumanaesthetics. *MFS Modern Fiction Studies*, 55(4), 785-807. DOI: 10.1353/mfs.0.1637
- Booker, M. K. (2012). Ütopya, Distopya, Toplumsal Eleştiri. Tecimen, O. (Çev.). *Notos Öykü*, 36, 35 – 46.
- Boschetti, F. (2017). Memories in Ishiguro’sNeverLet me Go: A clone’shumanity. *To Be DecidedJournal*. Vol. 2., 41 – 57.
- Burdekin, K. (2014). *Swastika Geceleri* (M. Gün Ayrıl, Çev.; 2. bs.). Encore Yayınları.
- Campanella, T. (1985). *Güneş Ülkesi* (V. Günyol, & H. Kazgan, Çev.). Sosyal Yayınları.
- Campanella, T. (2014). *Güneş Ülkesi* (Ç. Dürüşken, Çev). Alfa Yayınları.
- Canbaz Yumuşak, F. (2012). Ütopya, karşı-ütopya ve Türk Edebiyatında ütopya geleneği. *Bilig Dergisi*, 61, 47 – 70.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Chin-Yi, C. (2012). Morehumanthanhuman: Clones as authentichumanity in KazuoIshiguro’sNeverLet Me Go. *Galaxy: International MultidisciplinaryResearchJournal*, Cilt 1. Sayı 4. 1 – 4.
- Claeys, G. (2011). TheOrigins of Dystopia: Wells, Huxley and Orwell, In*The Cambridge Companion toUtopianLiterature*, G. Claeys (Ed.), pp. 107-131. Cambridge UniversityPress.
- Claeys, G. (2021). Distopyanın kökenleri: Wells, Huxley ve Orwell. *Ütopya Edebiyatı* (G. Claeys, Haz.) içinde. 155 – 190. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. Kanat Kitap-Pusula Yayınları.
- Çelik, E. (2015). Distopik romanlarda toplumsal kurgu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18 (1), 57-79.

- Çetin Güven, D. (2018). Robinsonade romanlarında ütopya, distopya, mahşer metaforları ve “Çocuk Edebiyatı”- Robinson Crusoe, Mercan Adası ve Sineklerin Tanrısı. *folklor/edebiyat*, 24 (95). <https://doi.org/10.22559/folklor.191>
- Çetinkaya, K., Yılmaz, N. A., Doğusan Gökçe, N., Şekerci, C., Uygun, Ş., ve Yükseloğlu, E. H. (2021). Öjenizm kavramına adli bilimler kapsamında disiplinlerarası bakış: Öjenik hareketin hukuki boyutu, genetik boyutu ve psikolojik boyutu: geleneksel derleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 18(2), 155 – 64. <https://doi.org/10.5336/forensic.2020-79700>
- Çiftçi, H. A. (2023). Religiousphenomenaandreferences in dystopianliterature: A phenomenologicalapproachtoAldousHuxley’sBrave New World. *Rize TheologyJournal* 23 (April 2023), 95-108. <https://doi.org/10.32950/rid.1260518>
- Çiftçi, H. A. (2023a). *Cesur Yeni Dünya*’da sınıf sistemi ve birey tasarımı. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 45–60. <https://doi.org/10.32950/rid.1260518>
- Çiftçi, H. A. (2023b). Distopya Edebiyatında Dini Fenomenler ve Referanslar - AldousHuxley’nin*Cesur Yeni Dünya*’sına Fenomenolojik Bir Yaklaşım. *Rize İlahiyat Dergisi*, 95 – 108. <https://doi.org/10.32950/rid.1260518>
- Çörekçioğlu, H. (2013). *Modernite ve Ütopya: Ütopya, 1984 ve Mülksüzler üzerinden* (1. bs). Minval Yayınları.
- Dağ, A. (2017). Hümanizmin radikalleşmesi olarak transhümanizm. *Felsefi Düşün*, 9, 46 – 68.
- Davutoğlu, N. A., &Erbir, M. (2025). Yönetimin tarihsel evrimi: İlkel toplumdan Sanayi Devrimine. Ş. Karabulut (Ed.), *Yönetim ve Organizasyon Değerlendirmeleri* içinde (s.123 – 140). Yaz Yayınları.
- De Molade, J. (2008). *BuildingBridgesBetweenBrave New Worlds*. [Master’sThesis]. RoskildeUniversity.
- Dedeoğlu, G. (2006, 18-20 Ekim). *Bilişim Toplumunda Etik Sorunlar*. II. Uygulamalı Etik Kongresi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. Beta Yayınları.

- Denney, M. (2025). *“Always On; AlwaysSuffering”: Technology as a tool of control in Frankenstein, NeverLet Me Go, and Black Mirror*. [UnpublishedMaster’sThesis]. California StateUniversity.
- Dürüşken, Ç. (2021). Sunuş: Yeni Atlantis üzerine kısa notlar. *Yeni Atlantis*. (Ç. Dürüşken, Çev.; 4. bs.). Alfa Yayınları.
- Düzgün, K. (2024). Bölüm 20: Edebiyat ve teknoloji. İçinde E. Şahin (Ed.), *Anlatı Üzerine Anlatı Edebiyat Kuramı ve Eleştiri* (ss.289 - 308). Akademisyen Yayınevi. Google Kitaplar’dan erişilmiştir.
- Düzgün, V. (2011). *Aldous Huxley’in ütopya dünyası: Cesur Yeni Dünya ve Ada*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Eligüzel, A. H. (2016). Bir ihtimal olarak ütopyacılık. *İhtimal*, 1 (1). 34 – 35.
- Elmusa, F. (2024). Klonlama uygulama alanları ve biyoetik. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 11(1), 28 – 38.
- Eren, S. (2007). Toplumsal norm, ahlâk ve din. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 289 – 316.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209 – 230.
- Eyüboğlu, S. & Cimcoz, M. A. (1962). Devlet’i kim, nerede, ne zaman, nasıl yazdı? *Devlet* (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz içinde. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Faverio, M. & Sidoti, O. (2024) *Gençler, Sosyal Medya ve Teknoloji*. Araştırma Raporu. (12 Aralık 2024). <https://www.pewresearch.org/internet/2024/12/12/teens-social-media-and-technology-2024>
- Festinger, L. (1954). A theory of socialcomparisonprocesses. *Human Relations*, 7(2), 117 – 140.
- Formosa, P. (2013). Kant’sconception of personalautonomy. *Journal of SocialPhilosophy*, 44(3), 193 – 212.
- Foucault, M. (2001). *Power* (R. Hurley, & J. D. Faubion, (Eds). The New Press.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar. Seçme Yazılar 2*. (O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Frankl, V. (2015). *İnsanın anlam arayışı* (S. Budak, Çev.). Okuyan Us Yayınları.

- Fromm, E. (2004). 1984 Adlı Kitaba Sonsöz, *Özgür Toplumların Geleceği* (A. Arıtan & K. H. Ökten, Çev.) içinde (ss. 43-58), Arıtan Yayınları.
- Fukuyama, F. (2003). *İnsan ötesi geleceğimiz: Biyoteknoloji devriminin sonuçları*. (Ç. Aksoy Fromm, Çev.). ODTÜ Yayıncılık.
- Galton F. (1904). Eugenics: Its definition, scope, and aims. *American Journal of Sociology*, 10(1), 1 – 25.
- Gezgin, M. (2023). *Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı, Olumsuz Etkileri ve Çözüm Önerileri*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Giddens, A. (1991). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (Yay. Haz. C. Güzel), Ayraç Yayınları.
- Gözen, H., Edman, T. B., Arıkan, A., Dağ, Ü., Dülger, O., & Güdücü, B. (2022). Bir Klonun günlüğünden: posthümanizm, transhümanizm, distopya ve 'Beni Asla Bırakma'. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(1), 144 - 160. <https://doi.org/10.32600/huefd.707275>
- Gül, F. (2007). Ütopyalarda devlet. *Felsefe Dünyası*, 45, 52 – 59. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1460137>
- Günyol, V. (1985). Önsöz. *Güneş Ülkesi* (V. Günyol, & H. Kazgan, Çev.). Sosyal Yayınları.
- Gürel, T. (2009, 07-09 Ekim). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik Kavramlarının Kurumsal Bağlı Üzerine Bir İnceleme*. Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve Etik Sempozyumu, Elazığ.
- Gürova, E. (2021). Klara ile Güneş: Dijitalleşen bir çağda insan olmak. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (10), 69 – 81. <https://doi.org/10.46250/kulturder.954559>
- Hakkıoğlu, M. (2022). Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sında bilimin iktidarı ve hakikat mühendisliği. *Mavi Atlas*, 10(2), 613 – 628. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1175890>
- Herzog, A. (2018). Dystopia, Trauma, and Resignation: A Reading of Perec's *W*, or the Memory of Childhood and Ishiguro's *Never Let Me Go*. *Journal of Literature and Trauma Studies*, Volume 7, Number 2, pp. 45-66. <https://doi.org/10.1353/jlt.2018.0006>

- Holmes, C. (2025). *Kazuo Ishiguro Against World Literature*. Bloomsbury Academic.
- Huxley, A. (1998). *Those Barren Leaves* (British Literature Series). Dalkey Archive Press
- Huxley, A. (2001). *Cesur Yeni Dünyayı Ziyaret* (S. Kılıç, Çev.). İthaki Yayınları.
- Huxley, A. (2003). *Kalıcı Felsefe* (L. Boyacı, Çev.). İnsan Yayınları.
- Huxley, A. (2013). *Cesur Yeni Dünya* (Ü. Tosun, Çev.). İthaki Yayınları.
- Huxley, A. (2018). *Ses Sese Karşı* (M. Urgan, Çev.). İletişim Yayınları.
- Huxley, A. (2021). *Maymun ve Öz* (S. Evren, Çev.). İthaki Yayınları.
- Hwang, G. J., & Chang, H. F. (2011). A formative assessment-based mobile learning approach to improving the learning attitudes and achievements of students. *Computers & Education*, 56(4), 1023-1031.
- Ishiguro, K. (2009). *Avunamayanlar* (R. Hakmen, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2012). *Uzak Tepeler* (P. Besen, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2015). *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* (S. Ertüzün, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2015b). *Günden Kalanlar* (Ş. Susam-Saraeva, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2021). *Klara ile Güneş*. (L. Akalın, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2023). *Beni Asla Bırakma*. (M. Haydaroglu, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ishiguro, K. (2025). *Biographical*. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach 2025. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2017/ishiguro/biographical/>
- İnci, O. (2009). *The ostracising of the unlike in HG Wells's "The Time Machine", "The Island of Dr. Moreau" and "The Invisible Man" based on a pessimistic interpretation of TH Huxley's "evolution and ethics"* [Unpublished Master's Thesis]. Middle East Technical University.
- İrkin, S. (2023). *Ütopya ve distopyalarda insan özgürlüğü sorunu: Devlet ve Cesur Yeni Dünya örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Jakubcova, G. (2023). *Dystopia in Aldous Huxley's Brave New World and George Orwell's Nineteen Eighty-Four*. [Unpublished master's thesis]. Masaryk University.

- Johnson, K. L. (2009). Darwin'sBulldogandHuxley'sApe, *Twentieth Century Literature*, (55)4, 572 – 596.
- Jordan, H. (2012). *Uyandığında* (Ö. Yüksel, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Kafaoğlu Büke, A. (2011). *Yazın Sanatı*. Can Sanat Yayınları.
- Kahraman, A. n. (2025). *21st century novels in the light of ecocriticism: Paolo Bacigalupi'sThe Windup Girl andKazuoIshiguro'sKlaraandThe Sun*. [UnpublishedMaster'sThesis]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Kant, I. (1993). *GroundingfortheMetaphysics of Morals*. Hackett.
- Kaya, H. (2015). Distopya ve etik ikilemler: *Cesur Yeni Dünya* ve *Beni Asla Bırakma* üzerine bir okuma. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 5(2), 141 – 158.
- Kaya, H. (2017). Anlatının biçimi ve ideoloji: Distopik edebiyatta üslubun işlevi. *Edebiyat Kuramı Dergisi*, 4(2), 133 – 148.
- Kılıç, E. (2004). Tanzimattan Cumhuriyet'e edebi ütopyalara bir bakış. *Kitaplık*, 76 (Ekim), 73 – 87.
- Kılıç, R. (2023). Sanayi Devrimlerinin Serüveni: Endüstri 1.0'dan Endüstri 5.0'a. *Takvim-i Vekayi*, 11(2), 276-291.
- Kılıç, Y. (2022). *Harriet BeecherStowe'inTom Amcanın Kulübesi eserindeki ilkel köleliğin Aldous Huxley'in Brave New World eserindeki modern köleliğe dönüşümü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kıyak, M. (2014). *Powerandresistance as dystopianconcepts: An analysis of George Orwell'sNineteenEighty-FourandKazuoIshiguro'sNeverLet Me Go*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Atılım University.
- Koç, A. (2018). Michel Foucault'nun “biyopolitika” kavramının teorik çerçevesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 193 – 218.
- Koçak, Ö. (2024). *Fall of thehuman: A comparative study of KazuoIshiguro'snovelsNeverLet Me GoandKlaraandthe Sun*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].İstanbul Beykent University.
- Korkmaz, F. (2020). KazuoIshiguro'nun*Beni Asla Bırakma* ile Çetin Altan'ın 2027 Yılı'nın Anıları romanlarının distopik açıdan mukayesesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(24).

- Kramer, S. N. (2002). *Tarih Sümer’de Başlar: Yazılı Tarihteki Otuzdokuz ilk* (H. Koyukan, Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Kuiper, K. (2023, November 9). *Antic Hay*. Encyclopædia Britannica.
- Kumar, K. (2005). *Ütopyacılık* (A. Somel, Çev.). İmge Kitabevi.
- Kumar, R. (2020). Propaganda and its role in aesthetic judgement and artistic knowledge: Looking at Kazuo Ishiguro’s *Never Let Me Go*. *The Macksey Journal*/Vol. 1, Article 80, 1 – 16.
- Küçük, K. (2021). *Cesur Yeni Dünya – Kitap özet ve değerlendirme*. *Kadir Küçük Blog*. <https://kadirkuçuk.com/cesur-yeni-dunya-kitap-ozet-ve-degerlendirme/7826/>
- Le Guin, U. (1990). *Mülksüzler* (L. Mollamustafaoğlu, Çev.). Metis Yayınları.
- Le Guin, U.K. (2014). *Rüyanın Öte Yakası*. Metis Yayıncılık.
- Lessing, D. (2013). *Hayatta Kalma Güncesi* (P. Özgören, Çev.; 2. bs.). Can Yayınları.
- London, J. (2018). *Demir Ökçe* (L. Cinemre, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Manheim, K. (2002). *İdeoloji ve Ütopya*. (M. Okyayuz, Çev.). Epos Yayınları.
- Marfè, L. (2016). “We all complete”: Kazuo Ishiguro and the posthuman imagination. *Comparative Studies in Modernism*, 9, 189 – 199.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akinhay, & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Memduhoğlu, H. B. (2010). *Yönetimde Yeni Yaklaşımlar*. Pegem Akademi.
- More, T. (2000). *Ütopya*. Kaynak Yayınları.
- Murray, N. (2009). *Aldous Huxley: An English Intellectual*. Hachette Digital.
- Narimani Charan, N. (2024). *Posthuman Explorations: Ethical Challenges and Dystopian Imagination in Kazuo Ishiguro's Fiction*. [Unpublished Master’s Thesis]. Università degli Studi di Padova.
- Nathan, G. (2015). Innovation process and ethics in technology: An approach to ethical (responsible) innovation governance. *Journal on chain and network science*, 15(2), 119-134. DOI 10.3920/JCNS2014.x018

- Nayar, P. (2014). The fiction of bioethics: Posthumanism in Kazuo Ishiguro's *Never Let Me Go*. *Notes on Contemporary Literature*, 44, 9–12.
- Nazlı, O. (2020). Jack London'un eserlerinde sınıf çatışması. *Çalışma ve Toplum*, 4(67), 2463 – 2486.
- Neydim, N. & Polatel, A. (2020). Distopya romanlarının oluşumu ve tarihsel gelişimi; Çevirilerinin incelenmesinde öne çıkan kuramsal yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, 12, (2020), 53-75. <https://doi.org/10.26650/iujts.2020.12.0004>
- Nobel Prize (2017). *Award ceremony speech*. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach 2025. Sun. 28 Dec 2025. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2017/ceremony-speech/>
- Nobel Prize.org (2025, November 15). *Nobel Prize in Literature 2017*. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach 2025. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2017/summary/>
- Nordström, D. M. (2008). *Religion, Sex and Language Three means of governmental control in Brave New World, Nineteen Eighty-Four and The Handmaid's Tale*. [Unpublished Master's Thesis]. Luleå University of Technology.
- Oe, K. (2008). *Kenzaburo Oe and Kazuo Ishiguro The Novelist in Today's World: Conversations with Kazuo Ishiguro*. Brian W. Shaffer & Cynthia F. Wong (Ed.). University Press of Mississippi.
- Oğuz, A. (2024). Anthony Burgess'in Otomatik Portakal adlı romanında şiddet ve sosyal öğrenme. *Kesit Akademi Dergisi*, (10), 316 – 326.
- Orwell, G. (2016). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (C. Üster, Çev.). Can Sanat Yayınları.
- Öner Gündüz, B (2025). Edebiyatta yapay zekâ ve aktör-ağ teorisi: Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* ve *Klara ile Güneş* romanları, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 68, 87 – 103.
- Özel, M. S. (2014). Stalin dönemi Rus milliyetçiliği ve politikaları. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 99 – 122.

- Öztürk, M., Avcı, T., Durdu, U., Öztürk, Ü. & Avcı, K. (2024). Teknolojik Gelişmelerin Eğitime Etkisi. *International QMX Journal*, 3(6), 1921-1932.
- Pecci, F. (2014). *Humanized technologies and technologized humans* [Unpublished Master's Thesis]. University of Malta.
- Platon (1962). *Devlet* (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Raimond, J. (2005). *İngiliz Edebiyatı* (İ. Yerguz, Çev.). Dost Kitabevi.
- Raji, J. J. & Ganeshram, K. (2022). Contextualising Mysticism in Aldous Huxley's "Those Barren Leaves". *Specialis Ugdymas / Special Education*, 1 (43), 10858 – 10863.
- Ratheeswari, K. (2018). Information communication technology in education. *Journal of Applied and Advanced Research*, 3(Suppl.1) S45–S47
<https://dx.doi.org/10.21839/jaar.2018.v3S1.169>
- Riot- Sarcey, M.; Bouchet, T., & Picon, A. (2003). *Ütopya Sözlüğü* (T. Ilgaz, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Sayın, B. (2022). *From social disintegration to individual fragmentation: Early steps of modernism in Charles Dickens' Hard Times and H.G. Wells' The Time Machine in the late 19th and early 20th centuries*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli University.
- Seval, A. G. (2025, 30 Haziran). *Şartlandırılmış cennet: Cesur Yeni Dünya'da dinin dönüşümü*. *Kadem Vakfı Kitap Kulübü Makaleleri*. <https://kademvakfi.org/kitap-kulubu/makaleler/aldous-huxley---cesur-yeni-dunya-107>
- Seyalioğlu, İ., Şenel Eraslan, B., Hot, İ., Demircan, Y. T., & Çetin, G. (2007). Klonlamaya genetik, etik ve hukuksal açıdan yaklaşım. *Adli Tıp Dergisi*, 21(2), 31 – 45.
- Shaffer, B. W. (2008). *An Interview with Kazuo Ishiguro in Brian W. Shaffer and Cynthia F. Wong, editors Conversations with Kazuo Ishiguro*. University Press of Mississippi.
- Shakespeare, W. (2001). *The Tempest*, V. M. Vaughan & A. T. Vaughan (Eds.). The Arden Shakespeare.

- Solhan, N. (2022). *Platon'un Devlet'i, More'un Utopia'sıve Huxley'in Ada'sı ekseninde ütopya edebiyatı ve kurgusunun zaman içerisinde değişimi üzerine bir çalışma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Somay, B. (1990). Sunuş. *Mülksüzler* içinde. (ss. 5 – 8). Metis Yayınları.
- Somay, B. (2016). Ütopya mekânı ile ütopya ufku, iki ayrı şeydir. Biri totaliterdir, diğerrinin ucu açık. Söyleşi: Mesut Varlık, *Varlık Dergisi*, *Ütopyanın 500.Yılında Yok Ülkenin Peşinde*, 1301, 22 – 27.
- Soyşekerci, S. (2018). Goya'nın Rüyası: Aklın uykusu canavarlar üretir. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 7(51), 1341 – 1348.
- Stacy, I. (2015). Complicity in Dystopia: Failures of Witnessing in ChinaMiéville'sThe City andthe City andKazuoIshiguro'sNeverLet Me Go. *PartialAnswers: Journal of LiteratureandtheHistory of Ideas*, 12 (2), pp. 225-250. <https://doi.org/10.1353/pan.2015.0021>
- SuperSummary (2025). *TheUnconsoled*.<https://www.supersummary.com/the-unconsoled/summary/>
- Şahin, B. (2022, 27 Mart). *Posthümanizm ve KazuoIshiguro'nun Beni Asla Bırakma Romanı*.<https://thepentacle.org/2022/03/27/posthumanizm-ve-kazuo-ishiguronun-beni-asla-birakma-romani/>
- Şan, Z. (2010). *Ütopyalarda devlet tasarımı: Platon, More, Campanella*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Şenaydın, E. (2022). *KazuoIshiguro'nun romanlarında postmodernizm - Uzak Tepeler, Beni Asla Bırakma, Değişen Dünyada bir Sanatçı, Avunamayanlar, Öksüzlüğümüz ve Beni Asla Bırakma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Şenaydın, E. (2022). *KazuoIshiguro'nun romanlarında postmodernizm - Uzak Tepeler, Beni Asla Bırakma, Değişen Dünyada bir Sanatçı, Avunamayanlar, Öksüzlüğümüz ve Beni Asla Bırakma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Şimşek, Ö. (2016). Geleceğin karamsar öngörüsü: Distopya, *Kahverenkli Sanat Edebiyat, Kültür Dergisi*, 3, 19 – 21.

- Tandaçgüneş, N. (2013). *Ütopya, Antik Çağ'dan Günümüze "Mutluluk Vaadi"*. Ayrintı Yayınları.
- Taş, M. R. (2020). *Cesur Yeni Dünya: Huxley'in toplumsal istikrar, bireysel özgürlük ve öjeni kavramlarına bakışının ambivalence kavramı çerçevesinden değerlendirilmesi*. *International Journal of Language Academy*, 8(4), 1–25.
- Tiggemann, M., & Slater, A. (2014). NetGirls: The Internet, Facebook, and body image concern in adolescent girls. *International Journal of Eating Disorders*, 47(6), 630–643.
- Tokay, G. (2024). *Aldous Huxley'nin Cesur Yeni Dünya Kitabında Sınıfsal Hiyerarşi ve Gösteri Toplumunun Faydacı Ekolde Değerlendirilmesi*. Toplum ve Ütopya. <https://toplumveutopya.com/aldous-huxleynin-cesur-yeni-dunya-kitabinda-sinifsal-hiyerarshi-ve-gosteri-toplumunun-faydacı-ekolde-degerlendirilmesi-gulen-tokay>
- Tsao, T. (2012). The tyranny of purpose: Religion and biotechnology in Ishiguro's 'Never Let Me Go'. *Literature & Theology*, 26(2), 214–232, <https://doi.org/10.1093/litthe/frs001>
- Tutsak, A. (2017). Hitler Almanyası'nın yayılcı politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945). *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (63), 190 – 208.
- UNODC (2024). *Global Report on Trafficking in Persons 2024*. United Nations Publication. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf
- Urgan, M. (2000). Thomas More'un Yaşamı ve Utopia'nın İncelenmesi. *Ütopya*. T. More içinde. (ss. 3 – 67). Kaynak Yayınları.
- Urgan, M. (2018). *Önsöz, Ses Sese Karşı*, M. Urgan (Çev.). içindess. 7 – 12. İletişim Yayınları.
- Uygun Ö. G. (2020, 10 Nisan.). *Cesur Yeni Dünya* kitap incelemesi. *Mahal Edebiyat*. <https://mahaledebiyat.com/cesur-yeni-dunya-kitap-incelemesi/>
- Usta, S. (2005). *Platon'dan Jambulos'a Antikçağ Ütopyaları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Üster, C. (2017). Çevirmenin Önsözü. *Zaman Makinesi: Bir Buluş* içinde. (vii - 3). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Üstün, K. (2022). *Çağdaş Türk Romanında Teknolojik Gerçeklik*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Vardar, N. Ö. (2018). *Theposthumancondition: A comparative study of KazuoIshiguro'sNeverLet Me Goand Margaret Atwood'sOryxandCrake / İnsan sonrası durum: Beni Asla Bırakma (KazuoIshiguro) ile Antilop ve Flurya'nın (Margaret Atwood) karşılaştırmalı analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
- Vieira, F. (2021). Ütopya kavramı. *Ütopya Edebiyatı* (G. Claeys, Haz.) içinde (3 – 36). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Walkowitz, R. L. (2007). *Unimaginable Largeness: KazuoIshiguro, Translation, and the New World Literature*. <http://english.rutgers.edu/images/documents/faculty/walkowitz-ja-2008b.pdf>
- Webb, J. (October, 6, 2017). Nobel-winnerKazuoIshiguroshows us theillusion of connectionwiththe world. *TheConversation*.<https://theconversation.com/nobel-winner-kazuo-ishiguro-shows-us-the-illusion-of-connection-with-the-world-85329>
- Wells, H. G. (2017). *Zaman Makinesi: Bir Buluş*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yazgı, C. (2013). *Hegemony, andvalueconstruction in KazuoIshiguro'sTheRemains of TheDayandNeverLet Me Go: A Marxistreading / KazuoIshiguro'nun Günden Kalanlar ve Beni Asla Bırakma romanlarında hegemonya ve özdeğer inşası: Marksist bir okuma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yerdelen, E. (2014). Klonlamanın (kopyalama) ceza hukukundaki yeri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(3), 643 – 685.
- Yeşim, F. (2016). *Analiz: Aldous Huxley, Cesur Yeni Dünya. *Tecâhül-i Ârif**. <https://tecahuliarif.com/2016/11/aldous-huxley-cesur-yeni-dunya/>
- Yetkin, G. B. (2018). Ütopya madalyonunun iki yüzü: F.M. Dostoyevski Gülünç Bir Adamın Düşü ve R. Bradbury Fahrenheit 451. *TheJournal of AcademicSocialScienceStudies*, 3(67), 149 - 160.

- Yıldırım, A. (2021). *Modern edebiyatın dönüm noktaları*. Kurgu Yayınları.
- Yıldırım, Ö. (2019). *Ütopyalar: Cesur Yeni Dünya – Aldous Huxley*. Felsefe.gen.tr.
<https://www.felsefe.gen.tr/utopyalar-cesur-yeni-dunya-aldots-huxley>
- Yıldız, F. (2017). *Kazuolshiguro romanları ve postmodernizm*. Aybil Yayınevi.
- Yıldız, F. (2017). KazuoIshiguro romanlarında sıradanlığın yüceltilmesi. *International Journal of Languages' EducationandTeaching*, 5(4), 476 - 483.
- Yıldız, M. (2020). *Distopya ve Birey: Modern Toplumda Mutluluk Algısı*. Kurgu Yayınları.
- Yılmaz, A. (2020). *Toplum ve teknoloji*. Bilgi Yayınları
- Yılmaz, B. (2025). *Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya romanı ve günümüz Amerika Birleşik Devletleri: Distopik benzerlikler*.
<https://www.bedriyilmaz.com/yazilarim/aldots-huxleyin-cesur-yeni-dunya-romani-ve-gunumuz-amerika-birlesik-devletleri-distopik-benzerlikler>
- Yılmaz, T. (2020). X Faktörü: Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* Adlı romanında insanlık onuru. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (Aralık Özel Sayı), 205 – 222.
- Yin, Y., Stecke, K. E., &Li, D. (2018). Theevolution of productionsystemsfromIndustry 2.0 throughIndustry 4.0. *International Journal of ProductionResearch*, 56(1-2), 848-861.
- Youssouf, M. M. & Özben, M. (2019). Hegemonik erkekliğin uzantısı olan onur kodları ve şiddet: Otomatik Portakal örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 103 – 112.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2023). Teknoloji Kullanımının Aile İlişkilerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Üzerine Araştırmalar-VIII* (H. Yazıt & N. Köktürk, (Eds) içinde (ss.107 – 123). Özgür Publications. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub239.c1018>
- Zamyatin, Y. (2022). *Biz* (B. Zeren, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *TurkishStudies -Social*, 15(4), 2245-2265.
<https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43395>